
મણિકાન્ત-
કાવ્યમાળા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૮૭૬૧

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ અગ્નિહોત્ર સંસ્કૃત

વિષય ૬-૧૩

ૐ
મણિકાન્ત- No. 456
કાવ્યમાળા.

લેખક, “ મણિકાન્ત ”
તે

શંકરલાલ મગનનાથ પંડ્યા હળધરવાસવાળા.

“ પાપી પિતા અને સદ્ગુણી સીતા ” “ સગીત મ ગળમય ”

“ નિર્માળી નિર્મળા ” તથા “ સુખાચર બિદુ ” ના લેખક

હે ગાયવાડી માધવજી ઠાકરસીના નવો માળો-મુંબઈ.

છાપી પ્રકટ કર્તા
હરીભાઈ દત્તપતરામ પટેલ.

રાહાપુર-અમદાવાદ

સોત્ર એજન્ટ

હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ બુકસેલર

૨૬૩૦ પાનકાગ નાક-અમદાવાદ,

મવન ૧૯૭૧

સને ૧૯૧૫

આવૃત્તિ ૨ જી

પ્રત ૧૨૫૦.

૪૩૩૬૬૬

કીંમત રૂ. ૧-૪-૦.

આ પુસ્તક ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા એક્ટ મુજબ કૌપીરાઈને માટે
રજીસ્ટર કરાવેલું છે, તથા સર્વ હક લેખકને સ્વાધીન છે

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈ સંગ્રહ
૫૭૬૧

અમદાવાદ શાલાપુર વનમાળા વાઘાની પોગમા હરિભાઈ
હલપતરામે પોતાના "અન્યોદય" પ્રસમા પ્રેમ
૧ / જુલાઈ ૮

મી. મંગળદાસ નથુભાઈ.

સ્નેહીને અર્પણ.

પરમ સ્નેહી ભાઈશ્રી

મંગળદાસ નથુભાઈ ખરીદીયા.

મુ-અમદાવાદ

આપ મહારા પરમસ્નેહી મીત્ર છો, મહારી સજત માદગીના સમયે આપે મહારી સગા લઈ કરતા પણ અધીક સારવાર કરી છે તો તે મહાન આભારના સ્મરણ ગ્રિહન તરીકે આ પુનતક આપને સ્નેહ સહીત સમર્પણ કરૂ છુ.

દીવામે સવત ૧૯૭૧) લી આપનો શુભં ૨૬
ગાયવાડી માધવજી ઠાકરમીનો શાકરલાલ મગનલાલ
નનો માળો-મુખ્ય) પંડયા, હળધરવાસવા ગા.

વાંચવા લાયક નોવેલો.

ગુર્જરી-મુળાદની શેફાણી	૧-૧-૦૦
કુદન અને કુસુમ ભાગ ૧ લો	૨-૧૨-૦૦
કુદન અને કુસુમ ભાગ ૨ જે	૨-૧૨-૦૦
કુદન અને કુસુમ ભાગ ૩ જે	૦-૧૨-૦૦
કુદન અને કુસુમ ભાગ ૪ થો	૦-૧૨-૦૦
કુદન અને કુસુમ ભાગ ૫ મો	૦-૧૨-૦૦
પદ્મલતા	૧-૧-૦૦
તરણતપસ્વિની	૧-૮-૦૦
કુમુદકુમારી	૧-૮-૦૦
કુસુમ લતા (એક-સિક નોવેલ)	૧-૦-૦૦
નૃગુણ સવિતા	-૮-૦૦
વિશ્વજીત ઉકેલ વિશ્વમય	૧-૮-૦૦
વિશ્વપ્રભા	૧-૮-૦૦

આ સિવાય અમારી તથા મુળાદની
 છાપેલી વળી જતની નોવેલો અમારી
 દુકાનેથી ડીકાયત ભાવેથી મળશે
 મળવાનું દરજી
 હરજીવનદાસ હરજીવનદાસ બુકમલર
 પાનકોટ નાંક - અમદાવાદ

મણિકાન્ત.

પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકને પ્રસ્તાવનાની જરૂર નથી છતાં પણ થોડો ખુલાસો કરવો યોગ્ય ધારૂં છું.

મહારા પ્રથમ પ્રયત્ન સ્વરૂપે “પાપી પિતા અને સદ્ગુણી સીતા” નામનું પુસ્તક બહાર પડ્યું. ત્યારબાદ “નનમ્રવાદ” “સુબોધમિત્ર” “અન્નહત્યા યાત્રે આપવાત કે ખૂન ?” “નિર્ભાગી નિર્મળા” તથા “સંગીત મગ્ગમય” વગેરે પુસ્તકો અનુક્રમે ન્દાના કદમાં બહાર પડ્યા છે. પણ મહારા વણા સ્નેહીઓ તથા કંટનાક કદરદાન વાચકો ઉપરના દરેક પુસ્તકમથી સારા સારા કાવ્યો ચુટી ટાઢી તેમાં ખીખ નવિન કાવ્યોનો વધારો કરી સાધારણ મહોટા કદમાં એક પુસ્તક બહાર પાડવાની ભક્ષામણ મ્દને ઘણા વખતથી કરતા હતા પણ યોગ્ય સમય નહિ મળવાથી તેમ ખની શક્યું નહોતું પણ પરમા માની કૃપાથી તથા સાહિત્યપ્રેમી પ્રકાશક, ભાઈ મોહનલાલ લલ્લુભઈ સોલ-તરીયાના ઉત્સાહથી આજે તે કાર્ય પૂર્ણ થયું છે.

હું કવિ યા લેખક હોવાનું અભિમાન ધરાવતો નથી પણ મહારા સાહિત્યના શોખનું આ પરિણામ છે; તે તેમાં મહારા અજ્ઞાનપણાથી યા દ્રષ્ટંદપથી ભૂલચુક જણાય તો વચ્ચવગે તે સુધારો વાચવાની કૃપા કરવી.

સદરહુ પુસ્તકમાં કેઈ પણ બહારના પુસ્તકને ઉતારે લેવામાં આવ્યો નથી તથા ભાષા સાદી અને સગળ વાપરવામાં આવી છે.

અંતમાં આ પુસ્તકમાંના કાવ્યોને ક્રમવાર ગોઠવી તપાસી જવા માટે મહારા સાહિત્યપ્રેમી મિત્ર શ્રીચુન્ સાંકળેશ્વર ડી. શર્માનો આ પ્રયત્ન આભાર માનું છું તથા આ પુસ્તક વાચકવર્ગને કેંક અશે પણ આનંદાચ નિવડશે તો મહારા શ્રમ ક્ષીણૂ થયેલો સમજીશ.

દીવામો સવત ૧૯૭૧	}	લી. આપનો શુભેચ્છક,
ગાયવાડી માધવજી ઠાકરસીનો		
નવો માળો, પોષ્ટ નં ૨-મુંબઈ.		

“મણિકાન્ત.”

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

એકજ વર્ષમાં આ ‘મણિકાન્ત કાવ્યમાળા’ ની દ્વિતી-
યાવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે, એજ આ
પુસ્તક જનસમાજની કેટલી ગંધી પ્રશસાને પાત્ર નિવડયું
છે, તેના ઉદાહરણને માટે પૂરતું છે, અને જો પ્રથમા
વૃત્તિની માફક આ દ્વિતીય આવૃત્તિનો ઉપાડ પણ જરૂરી
થશે તો અમારા તરફથી તેની ત્રીજી આવૃત્તિ આ
આવૃત્તિ કરના પણ સવિશેષ સુદર સ્વરૂપમા કાવ્ય પ્રિય
સજ્જનો સમક્ષ સાદર કરવામા આવશે.

આજ કાલ ગઝલો ઘણી લગાય છે પરતુ
તેમાંની ઘણી ખરી નિર્જીવ, તત્ત્વ વગરની તેમજ અર્થ
શૂન્ય હોય છે, પરતુ આ કાવ્યમાળામા જે ગઝલો પ્રસિદ્ધ
કરવામા આવી છે તે અર્થ ગઝલોમા વિવિધ પ્રકારનો યોગ
આપેલો હોય એ યોગની માથે કાવ્યની રસિકતાને સારી
રીતે જાળવી રાખવામા આવી છે અને તેથીજ આ પુસ્તકની
માત્ર એકજ વર્ષમા દ્વિતીય આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય છે,
એમ કહીશું તો તે સચુક્તિકજ ગણાશે રસાત્મક કાવ્ય
એવાક્યાનુસાર શ્રીયુત મણિકાન્તે પોતાના કાવ્યોમા આત્મા
રૂપી રસનો જમાવટ કેવી રીતે કર્યો છે, તેની પરીક્ષા કરવાનું
કામ કાવ્યપ્રિય સજ્જનોને સોપી અમે વિરમીએ છીએ.

ભવનીય.

હરીભાઈ દલપતરામ પટેલ.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
અર્પણ પત્રિકા ૩
પ્રસ્તાવના	૫
અનુક્રમણિકા.	— ૭
મ ગાળકાવ્ય	... ૧૨
જાત્રમા ગુલતાન	... ૧૩
એ નિશ્ચય નકે જશે	— ૧૪

નૈતિક-કાવ્ય.

નીતિ વિષે	.. ૧૭
‘ગદવ ઇન્સાફ તકારો છે’	૧૮
ખુરી આદત યાને હુગુંબુદર્શક	૧૯
પરેષકાર	.. ૨૦
ખુશામનથી રાજી થનારને	૨૧
‘યુવાની તો દિવાની છે’	૨૨
નહિ સાહસ કરો કોઇ.	૨૩
આનેરી શીખામણ	. ૨૪
‘જનુના જણ તો જણ	
જન એવા. ૨૫
‘જનુની ના જણજે જન	
એવા.’	... ૨૬
‘અમારા કથના માટે.’	૨૭
‘પતિવ્રત પ્રાણથી ખ્યાઈ’	૨૯

વિષય.	પૃષ્ઠ.
ઇસ્કનો અન્નમ.	... ૩૦
‘શયતાન કે સદ્દો?’ ૩૧
સદ્દા વિષે. ૩૨
નિ દાખોરને અર્પણ	. ૩૩
કુટિલ સ્ત્રીનો વિશ્વાસ ન	
કરવા વિષે	.. ૩૪
વ્યભિચારી વિષે. ૩૫
વ્યભિચારી સ્ત્રી પ્રત્યે. ૩૬
વ્યભિચાર વિષે ૩૭
યુવાની વિકાર.	... ૩૮
અદેખા વિષે	૪૦
અપ ગોની યાચના.	.. ૪૧
અક્યતા. ૪૨
કઠણ હુદયવાળા ધનવાન	૪૩
ધનવાન અભિમાની સગાને	
ઠપકો ૪૩
જંવા દેવ તેવી પૂજા	. ૪૪
‘એવી દયાને શુ કરે?’	૪૫
ઢાગી ધર્મગુરૂનું ધર્તીંગ	... ૪૭
ઢાગી વૈરાગીને	... ૫૦
યોગીને આમ ત્રણ.	... ૫૧

વિષય.	પૃષ્ઠ.
“ ઝખ મારવા. ”	૫૨
બાળલગ્ન વિષે.	૫૩
કન્યાવિક્રયનો “ કબાલો ”	૫૪
કન્યાવિક્રય વિષે ...	૫૫
ક્રોધ વિષે.	૫૭
“ તે દુનિયાના દેવતા. ”	૫૭
“ તુ શું કરે ? ”	૫૯
“ તો શુ ? ” ...	૬૦
તબાકુની ખીડી વિષે.	૬૧
દારૂના દોષ વિષે ..	૬૧
દારૂના દુર્ગુણ વિષે.	૬૨
મધપાન નહિ કરવા વિષે.	૬૩
મિત્રતા ઉપર દૃષ્ટાંત.	૬૩
વચન પાળવા વિષે	૬૪
વિવેકબ્રષ્ટ નહિ થવા વિષે	૬૫
ગર્વ વિષે.	૬૬
“ તો શું થયું ? ”	૬૬
યોગી કે ઢોગી.	૬૮
બેવડા મ કાગીના મેનેજરની	
આમ ત્રણ પત્રિકા. ..	૬૯

શૃંગારિક-કાવ્ય.

પુણ્યવાનનેજ મળે.	૭૧
“ અલબેલું યૌવન આવે છે. ”	૭૨
કનૈયાની બ સી. .	૭૩

વિષય.	પૃષ્ઠ.
“ બ સી બળનેવાલા ”	૭૪
“ મોહક મુરલી ” ...	૭૫
“ મનહર મુરલી. ”	૭૫
“ વનમા વાસલડી વાગે છે ”	૭૬
કૃષ્ણની બાળલોલા.	૭૭
ગોપીની કૃષ્ણાદ ...	૭૭
રાધા વિયોગી કૃષ્ણ	૭૮
હોળી વિષે	૭૮
“ અહાહા ! આજ છે હોળી. ”	૭૯
ખ્યારને આવકાર ..	૮૦
પ્રિયાના રૂપનો પ્રશ્ન સા .	૮૧
વીરહી વામાનું ખટરતુનું	
અવસોકન ...	૮૨
ખ્યારમાં મસ્તાન	૮૪
“ વફાપર જફા ”	૮૫
સ્ત્રીમા વશીકરણ છે.	૮૭
“ પાનની ખીડી ” ...	૮૮

વૈરાગ્ય-કાવ્ય.

વૈરાગ્ય વિચાર.	૯૧
“ પીવાદે ! જ્ઞાનની પ્યાલી. ”	૯૨
મસ્તાન કફીર	૯૩
વૈરાગી થતાનો સ સારી	
સાથે સંવાદ.	૯૪
મનને ઉપદેશ.	૯૬

વિષય	પૃષ્ઠ.
જીવ હ સ પ્રત્યે.....	... ૯૮
પસ્તાવો ૯૯
બ્રમરના દૃષ્ટાન્તથી મનને	
શીખામણુ	... ૧૦૦
સાથે શુ લઈ જઈશ ? ૧૦૧
ભૂલેલા ભમરાને	૧૦૨
ત્યાગીના વિચાર	૧૦૩
માયાનો તિરસ્કાર	૧૦૩
“બસ એકદિને મરવુંજ ખરે”	૧૦૪
“ પલકમા પ્રાણુ જીવાને.”	૧૦૫
મન સમજ !	૧૦૬
મરણ પથારીપર પશ્ચાતાપ.	૧૦૮
મનને શીખામણુ. ૧૦૯
મન પ્રત્યે !	.. ૧૧૦
જીવડા જીગીને જો !	. ૧૧૧
“ રે ! રે ! તથાપિ તુજને	
નવ લાન આગ્યુ ”	૧૧૨
“ ગાડુ અધવચ અટકયું ”	૧૧૩
“ ક્યમ ચાલશે ”	. ૧૧૪
તુમારો અને અમારો પથ	
ચારો છે	... ૧૧૫
ઉન્મત્ત થયેલા જીવ-હ સને	
ઠપકો ૧૧૭
મહારી હુબુદ્ધિ કાપો ! ૧૧૮
હે નાથ મહુને તારો ! ૧૧૯

વિષય.	પૃષ્ઠ.
‘ મહારી નજર ‘હોયે નહિ’	૧૨૦
જાગ્યો કોણ ?	... ૧૨૧
શુ પ્રહણ કરશે ?	... ૧૨૧
હુ ખોદ્દગાર ! ૧૨૨
સ પૂર્ણ મુખી કોઈ નથી.	૧૨૩
રામનામ રટવા વિષે.	. ૧૨૪
“છતા જગનાથ ના જોયા”	૧૨૪
‘ નકામી જી દગી એવી ’	૧૨૫
“ અમારૂં ના સગુ કોઈ ’	૧૨૮
પદબ્રષ્ટ થએલો પ્યાર ?	૧૨૯

પ્રસ્તાવિક-૧૧૫.

કમેતી વિચિત્રતા. ૧૩૧
કુદરતને !	.. ૧૩૨
દાનો કે દિવાનો ?	૧૩૩
મહારી મીઠી કોયલનું મોત !	૧૩૫
‘ બળી એ નોકરી કરવી’	૧૩૬
કિસ્મતનો આક !	. ૧૩૮
ચાલૂ જમાનાનો સુધારો	૧૩૯
સુધરેલાનો સતાપ	. ૧૪૧
પરપોટા પેઢીના મેનેજરની	
મનોલાવના ૧૪૩
પરપોટા બે કના મેનેજરનો	
લવિષ્યમા ભુસ્કો.	.. ૧૪૫
“ કુ કાચો વા દેવાળાનો.”	૧૪૮

વિષય.	પૃષ્ઠ.
વાઢાની વિનતી ...	૧૫૦
“મમ કર્મ કા આ’લું ઘડયું”	૧૫૨
ઐવક્ષા ભરથારને !	૧૫૪
પરીક્ષા વિના નકામુ.	૧૫૫
પેટ વિષે	૧૫૭
નિદ્રાને વિનતી	૧૫૮
ગરજ વિષે .	૧૫૯
મુખી ગ્રહસ્થાશ્રમ.	૧૬૦
અ તરનો ઢાહ	.. ૧૬૧
દ્વિજ હૃદય	૧૬૨
‘મનહરણુમાના નવમરો’	૧૬૪
મહુથી સુરમ ડોણ ?	.. ૧૬૫
હુ આજ સુ કે, તુ ?	૧૬૭
ખેમા બઢો ડોણ ?	.. ૧૬૮
દક્ષાલી વિષે	.. ૧૬૯
આપાટીની હોર !	.. ૧૭૦
ગાયેનો પાગર !	૧૭૧
ગારક્ષા કરો !	૧૭૨
‘ ઘનરાજ સવારી આવે છે’	૧૭૩
વર્ષાસ્તુનું વણુન,	૧૭૪
ગ્રીષ્મસ્તુની પીડા !	૧૭૫
“ક્ષયરાજ સવારી આવે છે”	૧૭૬
પારસી લાઈઓને સાલ	
મુ મારક. . .	૧૭૮

વિષય.	પૃષ્ઠ.
પારસી ધિરાદરને લગ્નની	
મુખારકબાદી ...	૧૭૯
પારસી બુચાને નવજોતની	
ભલી હુઆ ! ૧૭૯
પારસી બુચીને નવજોતની	
ભલી હુઆ ! ૧૮૦
દક્ષિણ આફ્રિકામાં સત્યાગ્રહ- હની લડત ! .	૧૮૧
સ્વભોગ આપનારા સત્યા- ગ્રહીઓ !	૧૮૪
ગોખલે અને ગાંધી	૧૮૫
પતિ પ્રેમ પરીક્ષા	૧૮૭
ગ્રાળક બધુને સવિનય વિનતી	... ૧૯૩
શહેનશાહ જ્યાજનું હીદમા આગમન	૧૯૭
નામનદાર શહેનશાહ જ્યાજ ભવે પધારો !	૧૯૮
રાજ્યાભિષેકનો શુભ દિવસ.	૧૯૯
કેક વર્ષે નિદ્રામાંથી જાગત થયેલુ ગાળક ..	૨૦૧
હજીરવાસનો ગરબો	૨૦૩

કથા કાવ્ય

નિર્ભાગી નિર્મેળા.	૨૦૭
--------------------	-----

વિષય. પૃષ્ઠ.
 પ્રહ્લદત્યા ! યાને આપઘાત
 કે, ખુન ?૨૨૬
 સ્તુતિ-કાવ્ય.

વિભૂ વામ્ય૨૫૬
 ગણપતિની સ્તુતિ.૨૬૦
 ગરસ્વતિની સ્તુતિ ... ૨૬૧
 ઇશ્વરની સ્તુતિ ! . ૨૬૨
 મોહનની માયાની સ્તુતિ ! ૨૬૩
 સૂર્યની સ્તુતિ ! .. . ૨૬૪
 આગરની સ્તુતિ ! . ૨૬૪
 પ્રભુ સ્તુતિ ! --- ૨૬૫
 સ્તુતિ ! — — — ૨૬૬
 મહાદેવનો ગરબો ! — ૨૬૭
 શિવ સ્તુતિ ! --- ૨૬૮
 શ કરના ગુણનુ ગાન ! — ૨૬૯
 અગ્નિકા સ્તુતિ — — ૨૭૦
 હનુમાનની સ્તુતિ ! — ૨૭૦
 ગુરૂ સ્તુતિ ! -- — ૨૭૧

વિષય. પૃષ્ઠ.
 રણછોડજીની સ્તુતિ ! — ૨૭૨
 સર્વેની સાથે પ્રભુ સ્તુતિ ! ૨૭૩
 ગોવિંદના ગુણનુ જ્ઞાન ! ૨૭૪
 પ્રભુ સ્તુતિ ! — — ૨૭૫
 પ્રભુને વિનતી ! — — ૨૭૫
 પ્રાત કાળમાં પ્રભુની પ્રાર્થના ! ૨૭૬
 હળધરવાસમા મહાદેવ પા
 રાશુરના સુખ સ્થાનનુ
 સ્મરણ ! --- — — ૨૭૭
 રાકોરના રણછોડજી વિષે ! ૨૭૮
 એક અરજી ! — — ૨૭૯
 ભવ દરિયેથી ઉગારો ! — ૨૮૦
 પ્રાર્થનાષ્ટક ! — — ૨૮૧
 ઇશ્વરની અદ્ભુત રચના ! ૨૮૨
 આરતી ! — — — ૨૮૩
 ઘરના ગાડા અને બહારના
 ડાહ્યા ! — — — ૨૮૪

“ મંગલ ! ”

—ગઝલ —

અમારા હીદમા સર્વે,
સ્થળે ઇશ સ્થાપજો—મંગલ !
ખડા ! સૌ આર્યના અતર,
વિષે ણસ વ્યાપજો—મંગલ !
કરી મન માનતી વૃદ્ધિ,
વધાઈ આપજો—મંગલ !
પ્રભુ ભારત તન દિલમા,
લલાઈ છાપજો—મંગલ !
વધો હુન્નર કળા હીદે,
સકળ કાર્યો થજો—મંગલ !
વળી વ્યાપાર પણ વધજો,
મુખુદ્ધિ વાધજો—મંગલ !
તમે પાસે સકળ પરિત,
પરિતુ માગજો—મંગલ !
ગવાજો ગીત ને વાજ,
વિમૂળ વાગજો—મંગલ !
પ્રભાતે પ્રેમથી યાચુ,
નવિન કાર્યો થજો—મંગલ !
સ્થાયે રાગણી જં તે,
કવિને આપજો—મંગલ !

“ મહિકાન્ત ”

ગઝલ !

ગઝલમા હું બન્યો થેલો !
ગઝલ દિનન ! ગાવા હે !
હજરો કામને છોડી !
અહા ! શુદ્ધતાન થાવા હે !
ગઝલના હોઝમા હુર્ષે !
અહાહા ! ચાર ! નહાવા હે !
ગઝલ રસથી ભરી ખ્યાલી !
પૌ-ને મસ્તાન ! થાવા હે !
નથી ખાવું નથી પીવું !
મઝા બસ ! એ ઉડાવા હે !
અયે ! નિદ્રા ! જજે નાસી !
નશો ! એનો ચહુડાવા હે !
નોંતિ, ગૂઝારના કાવ્યો !
ગઝલમા હા ! બનાવા હે !
વિષય વૈરાગ્યનો વીરા !
ગઝલમા રે ! બતાવા હે !
ભલ છે અન્ય રાગો પણ !
ગઝલમા ગાન ! થાવા હે !
વળી વાગ્ય તે સાથે !
ગઝલમા હા ! બળવા હે !

“ મહિકાન્ત, ”

“ એ નિશ્ચય નર્કે જશે ”

—સોરઠ—

બાપ થઇને આપ, વિકૃત કન્યાનો કરે,
બાપ નહિ પણ સાપ, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

x x x x
પોતે મારે મોજ, માત પિતા ભૂખે મરે,
જનમ્યા પેટે બોજ, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

x x x x
કરે અન્યથા પ્યાર, પતિવ્રત એ પાળે નહિ.
બડાલો છે વ્યભિચાર, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

x x x x
ઘેર સહુણી નાર, રાડોમા રખડ્યા કંઠે.
ધો ક ધર્યાં અવતાર, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

x x x x
પતિ પત્નિનો પ્રેમ, બડેમ ઘલાતી તોડતા,
હૃદય વિષે ના રે'મ, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

x x x x
બુઢાણાનુ ભેર, સત્ય નહિ સ્વ'ના વિષ.
હૃદયરના ચાર, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

x x x x

આપીને વિશ્વાસ, નાશ કરે છે આશનો,
લે કેના નિશ્વાસ, “ એ નિશ્ચય નકે જશે. ”

x x x x

પરધન પરનો માલ, ચોર ળનીને ચોરતા,
નહિ થાવાના ન્યાલ, “ એ નિશ્ચય નકે જશે. ”

x x x x

ખાય શેઠનો માલ, હુલાલ ના હેતે કરે,
હરામ ચાલે ચાલ, “ એ નિશ્ચય નકે જશે. ”

x x x x

ઉપકારે અપકાર, અવસર આવે આપતા,
કરે ભૂમિને ભાર, “ એ નિશ્ચય નકે જશે. ”

x x x x

રાજા થઇને આપ, રૈયતને રબડતા,
પડે પ્રજાના શ્રાપ, “ એ નિશ્ચય નકે જશે ”

x x x x

ગુરૂ અગર થઇ દેવ, દુર્ગુણમા દૂળી મરે.
વૃથા કરાવે સેવ, “ એ નિશ્ચય નકે જશે ”

x x x x

ગરીબ કેરી હાય ! આતરડી કકળાવશે,
જડામૂળથી જાય, “ એ નિશ્ચય નકે જશે. ”

x x x x

પરનીદા કરનાર, ચાડી ચુગલી જે કરે;
ના કો' દી-તરનાર, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

× × × ×
કરે બરોબર લાવ, ઓથુ આપે તોલમા,
કો' કરશે અટકાવ, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

× × × ×
ભરે બરોબર હાથ, તસુ ઘટાડે કાકતાં,
બુએ જગતનો નાથ, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે ”

× × × ×
યોગ અને સન્યાસ, જગ ધૂતી ખાવા ધરે,
મન માયાની પાસ, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

× × × ×
ખોટી પૂરે શાખ, લાચ લઇ રાજ થતા,
અંત રહેશે રાખ “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

× × × ×
અધીકારનુ ભેર, બુદ્ધ કરી અંજમાવતા
ખને ન્યાયના ચેર, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે ”

× × × ×
એમ હજારો લાખ, પાપ વસાવી પરવરે
છે ઇશ્વરની શાખ, “ એ નિશ્ચય નર્કે જશે. ”

“ મણિકાન્ત ”

નૈતિક-કાવ્ય.

૩૩૩૩૩૩૬૬૬૬૬૬૬૬

— ગઝલ —

ભલે દુઃખમાં ડુબી જૈને,
સકળ સુખને સમાવા દે !
હૃદયને ભય ભમાવે તો,
ભુલી તુ ના ભમાવા દે !
અહા ! અગ્નિ વિષે હુપે,
અતી તનને તપાવા દે !
કદી તલવારની ધારે,
ભલે ગરદન કપાવા દે !
ડુખાવે દેહને દરિયે,
ખુશીથી તો ડુખાવા દે !
પિવાડે ઝેર તો પી—લે !
રખે ! દિલને દુખાવા દે !
પડી પર્વત પરેથી હા !
શરીરને તો છુંદાવા દે !
તથાપિ ધીર ધારીને,
નીતિને ના બુટાવા દે !

“અધિકાન્ત.”

“ અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! ”

—ગઝલ—

અહો ! કિરતાર ઇન્સાફ અદલ ઇન્સાફ તહારો છે;
 ખલકને ખૂબ પ્યારો છે ! અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 કુકર્મે કષ્ટ ભોગવીએ, તમોને દોષ કા દઇએ !
 ગુન્હો સધળો અમારો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 રમીને પાપના પાસા, સુખોની રાખીએ આશા !
 ખરે ! ખોટા વિચારો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 સદાચરણે સદા ચાલે, સદા સુખ તેહને આલે !
 પુરાવા તો હજારો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 કરેલા પાપ જામે છે, પછી જન કષ્ટ પામે છે !
 અહો ! એ ગુપ્ત મારો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 કંઈ જન એમ ખોલે છે, પ્રભુ ઇન્સાફ ભૂલે છે !
 અરે ! ગાડા ગમારો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 કરે તેવું જરૂર પામે, લણે છે જેવું જે વાવે !
 જગતનો એજ ધારો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 વસીલાને મુકે બેઠો, ન કો'ની લાય તુ લેતો !
 વિભૂ તુ ન્યાય વાળો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !
 કથે 'શંકર' વકીલોની, ગરજ તુજ પાસ ના પડતી !
 અહો ! એ શહ સારો છે, અદલ ઇન્સાફ તહારો છે ! અહો !

બુરી આદત ચાને દુર્ગુણદર્શક !

—મંત્ર—

મળે શરખત છતાં ખ્યાલી શરાબે રે ! ભરે છે કાં ?
 ખરે ! ખીરસે બની ખાલી નશે વ્યસની કરે છે કાં ? મળે
 મનોહર મેનકા જેવી રૂપાળી ઘર વિષે રામા;
 છતાં છટકેલ રાડોમા રખડતા રે ! ફરે છે કાં ? મળે
 કરે કિરતાર સર્વે પણ કર્યું મહે એમ માનીને;
 અભિમાને બની અધા હુપદ ગદ્ધા ધરે છે કાં ? મળે.
 દિપકની જ્યોતને ઝાંખી પતગો લાન ભુલીને,
 જોડે છે ભેટવા તહેને બળે છે રે ! મરે છે કાં ? મળે
 જળાશય છે ભર્યા જ્યા ત્યા તથાપી કાક પક્ષીઓ;
 પનીહારી શીરે મટકી તહા ચૂચૂ ભરે છે કા ? મળે.
 ભરીને પય તણુ 'ચાલુ' મણીધરને તમે પાશો;
 હળાહળ ઝેરની ધારા મુખેથી રે ! ઝરે છે કા ? મળે
 જુગારે સૌ ગુમાવ્યુ છે બન્યો બેહાલ હા ! બદો,
 છતાં અફસોસ ! મન તેનું જુગારે જૈ ઠરે છે કા ? મળે
 કરી છે કેદની યાત્રા અરે ! કે વાર હંડાયો;
 તથાપી ચોર સૌ ચૂકી ફરી પર ધન હરે છે કા ? મળે.
 કર્યા ઉપકાર જન કો'એ ભુલી આભાર સૌ તહેનો;
 કૃતઘ્ની નીચ અપકારી ખુરં તહેનું કરે છે કાં ? મળે.

x x x

કથે “શકર” સુણો શાણુ પડી આદત ટળે-ના તે;
 ધુવે જો કોયલા તો પણ સફેદીમાં ભળે-ના તે.

પરોપકાર !

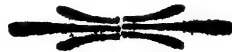
૩૩૩૬૬૬

—મહાન—

પ્રભાકર તે પ્રકાશીને જગત સેવા કરે છે કાં ?
 અહા ! રજનીપતિ નિત્યે નભે ફરતો ફરે છે કા ? પ્રભાકર.
 નવાણો નીરથી ભરવા, પકવવા પાક હા ! ક્ષેત્રે,
 નિયમસર મેઘ સૃષ્ટિમા અહા ! વૃષ્ટિ કરે છે કા ? પ્રભાકર.
 સકળના પ્રાણનો રક્ષક મધુરો છે અહા ! વાયુ,
 વિના સ્વાર્થે વહે સઘળે વફૂફી વાપરે છે કા ? પ્રભાકર.
 ગ્રહી કરમા કુહાડીને સુખડને છેદશે કોઈ;
 ભલે ને અગ્નિમા નાખો સુગ ધી હા ! સ્ફુરે છે કા ? પ્રભાકર.
 ચરે જ ગલ તણા ચારો મહીષી, ગાય ને બકરી,
 મધુરે દૂધ આગળથી છતા તહેને ઝરે છે કા ? પ્રભાકર.
 તપેલો તાપથી પથી વિસામો વૃક્ષનો લે છે,
 પછી પશ્ચરથકી મારે છતા ફળ હા ! ખરે છે કા ? પ્રભાકર.
 સદાચરણી અને સતો તણુ ખૂર કરે કોઈ,
 છતા પરમાર્થના પ્રેમી દયા હરદમ ધરે છે કા ? પ્રભાકર.
 કથે 'શકર' ભલા લોકો પરાયાં કષ્ટ કાપે છે,
 અહા ! પરમાર્થના માટે ઘટે તો પ્રાણ આપે છે. પ્રભાકર.

—સોરઠો—

ઉપકારે ઉપકાર, કરનારા જન કેંક છે,
 અપકારે ઉપકાર, કરનારા જન જૂજ છે !

ખુશામતથી રાજ થનારને !

—મઝલ—

તમે ખોલી રહ્યા ભાઈ ! અમોને ખોલવા દેશો !
 અમારા હીલનુ તાણુ ખુશીથી ખોલવા દેશો ! તમે.
 તમે ખોલ્યા બધુ સાચું ! કહીશું કેમ હા એ હા ?
 ખરું ખોટું હૃદય કાટે તપાસી તોલવા દેશો ! તમે.
 ગપાટાના સપાટા એ તમારા કામ ના આવે,
 ભરેલી છે અગર ખાલી ? ફગીને ફેલવા દેશો ! તમે.
 તમે ખોલ્યા પટારામાં ભર્યા મુકતાફળો મોઘા,
 અમારાથી મનાયે ના પટારો ખોલવા દેશો ! તમે.
 અમે તો સત્યના સાથી ખુશામત છે ખરે ખારી !
 અમારી અલ્પ બુદ્ધિથી અરે ! અવલોકવા દેશો ! તમે.
 તમે માહુ લગાડો તો તમારી મુર્ખતા મ્હોટી !
 ત'યુ જો હોય મસ્તિક તો જરા ઠડુ થવા દેશો ! તમે.
 કથન લાગે કદી કડવા અમોને જો નહિ ચાહો !
 રજા આપો અમે રાજી ! જીગરથી હા ! જવા દેશો ! તમે.
 ખુશામતના તમે માલિક ! ખુશામતખોર છે આઝા;
 ભલે ભેગા કરી બુદ્ધિ તમારી બોળવા દેશો ! તમે.
 છતાં પણ શેઠજી મ્હારા ! શિખામણુ ર કની માની !
 વ્યસન આજું ખુશામતનું ગળે ના બાઝવા દેશો ! તમે.

“ યુવાની તો દિવાની છે ! ”

—ગઝલ—

જરા જન જાળવી લેજે અરે ! ઝેરી યુવાની છે,
 કલકિત કિર્તિને કરશે ખરે ! વેરી યુવાની છે ! જરા.
 સદા મન મોહમા રમતુ, રહે પરનારમા લમતું,
 નીતિને લેશના નમતુ યુવાની તો દિવાની છે ! જરા.
 લડે હો ! બ્રાતની નાગી અગર હો ! મિત્રની ખ્યારી,
 નજર ત્યા થાય બદકારી ખરાબીની નિશાની છે ! જરા
 સગુ સ્નેહી નહિ જોશે લલે વિધવા કદી હોશે,
 અરે ! અક્ષત બધી બહોશે લલે ગુણવાન જ્ઞાની છે ! જરા
 અભીમાને કરે બધા કરાવે નીચના ધધા,
 વિચારો ફેરવે સધા યુવાની તો ગુમાની છે ! જરા
 બનાવ્યા કેકને કેદી નખાવ્યા શીષ કે છેદી,
 યુવાની શત્રુ છે લેદી ન માને કે, મઝાની છે ! જરા
 હૃદય ફિરતાર ના રટતુ નથી પરમાર્થમા પળતુ;
 રહે રસલોગમા લળતુ જીવનની જાણ હાની છે ! જરા
 વિકારોને વળગનારી બતાવે પાપની ખારી,
 સુઝાડે બુદ્ધિના સારી પિડાકારક પિછાની છે ! જરા
 મમજ સસારના પ્રાણી ! યુવાની માન મત્તાની,
 અરે ! પણ ચાર દા'ડાની ! યુવાની જાણુ જ્ઞાની છે ! જરા.
 હથે “શકર” જુઠી કાયા જુઠી સસારની માયા,
 યુવાનીની જુઠી યાયા જુઠી આ જીદગાની છે ! જરા.

“ નહિં સાહસ કરો કોઈ ! ”

—ગ્રંથ—

કરો જે કામ હે ખ્યારા ! ખરૂં ખોટું જાણે જોઈ;
 વિચારીને ભરો પગલું નહિં સાહસ કરો કોઈ ! કરો.
 બનીને ક્રોધમાં અધા કરે સાહસ અરે ! અધા,
 ખુરું થાતા રહે રોઈ નહિ સાહસ કરો કોઈ ! કરો.
 ભમાવ્યા ના ભમો કો ના કરો ના કાનને કાચા;
 સુખો સૌ બેમશો ખોઈ નહિં સાહસ કરો કોઈ ! કરો.
 નિહાળો નેત્રથી તો પણ તપાસો પુર્ણ હે ખ્યારા !
 ભડે હો કામ હરકોઈ નહિ સાહસ કરો કોઈ ! કરો.
 પડ્યા છે કે જનો એવા ચઢાવે ચિત્ત ચગડાળે,
 ભરૂં ના રહો ભાઈ ! નહિ સાહસ કરો કોઈ ! કરો.
 *હતી હા ! વીંપની નારી ખિચારા ગોળને મારી,
 કરી સહસાજ પસ્તાઈ નહિ સાહસ કરો કોઈ ! કરો.
 *કર્યો સહાર પોપટનો બચાવ્યો ઝેરથી જેણે,
 પછી રાજ રહ્યો રોઈ નહિ સાહસ કરો કોઈ ! કરો.
 હજારો દાખલા એવા બન્યા કે ને નવા બનતા,
 ગણો સહસા ઉડી ખાઈ નહિ સાહસ કરો કોઈ ! કરો.

* ગુજરાતી દેક્ષબુકની કવિતા ‘સિદ્ધપુર નામે સુંદર ગામ’ વાંચો !

* “ ” ” ” ‘ધોધા પાટણ ગામ ગંભીર’ વાંચો !

સોનેરી શીખામણ !

ગઝલ-સોરઠી (હરિગીતમાં પણ ચાલશે)

કિર્તિ કલકિત જે કરે એ કાર્ય તો કરવું નહિ;
અપયશ અપાવે જે અરે! એ રીત આચરવું નહિ!

અનીતિ તણા આગારમાં !

ખખો ઉડે જ્યા ખહારમાં !

વ્યસની તણા વ્યવહારમાં !

પગવાર પણ ઠરવું નહિ !

બોધ્યું વચન તે પાળવા !

ખોટાપણને ખાળવા !

હા ! સત્યને સભાળવા !

હુઃખ જો પડે ડરવું નહિ !

વ્યભિચારને વૈરી ગણો !

રે ! મોહ મમતાને હણો !

રસ્તો તજો લાલચ તણો !

પર દ્રવ્યને હરવું નહિ !

પરમાર્થને ખ્યારો કરો !

ખસ ધ્યાન ઇશ્વરનું ધરો !

લક્ષિત તણુ ભાથું ભરો !

ફટકેલ થૈ ફરવું નહિ !

કિર્તિ કલકિત જે કરે એ કાર્ય તો કરવું નહિ,
અપયશ અપાવે જે અરે! એ રીત આચરવું નહિ!

(૨૫)

“ જનુની જણુ તો જણુ જન એવા ! ”

— સંદ્રાવણા ૭૬ —

(૧)

જનુની જણુતો જણુ જન એવા, દાતા ભક્તા, શૂર,
સ્વદેશની સેવામાં દાના, પર ઉપકારી પૂર,
પર ઉપકારી પૂર કહાવે, જે યોદ્ધે તે તુરત બળવે,
નવ પથ્થર તે ઝવેર જેવા, “જનુની જણુ તો જણુ જન એવા”

“દાતા” — (૨)

દયા તણા દરિયો છે ‘દાતા,’ દિનપર જેનો ખ્યાર,
ભૂખ્યાને ભોજન તે આપે, અપ ગનો આધાર,
અપ ગનો આધાર ન ડરતા, પરમારથમા ધન વાપરતા,
કૃપણ કદી ના મનથી થાતા, દયા તણા દરિયો છે ‘દાતા’ !

“ભક્ત” — (૩)

ભૂધરની ભક્તિ મન ભાવે, ગાતા તેનું ગાન,
કામ, ક્રોધ મદ માયા ત્યાગે, જ્ઞાન વિષે ગુલતાન,
જ્ઞાન વિષે ગુલતાન રહેતા, હરદમ હરિનું નામજ લેતા,
સૌપર સરખો ખ્યાર બતાવે, ભૂધરની ભક્તિ મન ભાવે !

“શૂરો” :— (૪)

શોભે રણસ ગ્રામે ‘શૂરો,’ ધરી ઢાઢ તલવાર,
દુસ્મનના દળમાં જૈ ધૂમે, ડરે નહિ તલભાર;

(૨૬)

ડરે નહિ તલભાર હૃદયમાં, હોય લલે તે ભાગી લયમાં,
પ્રાણ અર્પવામાં પણ પૂરો, શોભે રણસંગ્રામે 'શૂરો' !

(૫)

‘ જનુની જણુ તો જણુ જન એવા,’ કવિ, લેખક, ગુણવાન,
લેખ લખી સ સાર સુધારે, જેને અ તર જ્ઞાન,
જેને અ તર જ્ઞાન રહે છે, જળ સમ જગમા જ્ઞાન વહે છે,
સ્વદેશની કરતા તે સેવા, ‘જનુની જણુ તો જણુ જન એવા’ !

“ જનુની ના જણુને જન એવા ! ”

--ચંદ્રાવળા છંદ--

(૧)

જનુની ના જણુને જન એવા, લુચ્યા ચોર લખાડ,
અભિમાની અવગુણના પોષક, કરે ન કો' પર પા'ડ,
કરે ન કો'પર પા'ડ કદાપિ, અપગને કે શકે ન આપી,
જાણો તે જન છે જડ જેવા, ‘જનુની ના જણુને જન એવા’ !

(૨)

જનુની ના જણુને જન એવા, બ્યલિચારી ચ ડાળ,
આપ મતલબી અને અદેખા, ખોટુ આપે આળ,
ખોટુ આપે આળ ખરાને, ભાર રૂપ તે છેજ ધરાને,
જાણુ જનાવર ઝેરી જેવા, ‘જનુની ના જણુને જન એવા’ !

(૨૭)

(૩)

જનુની ના જણજે જન એવા, જે સુમલ્લી કરનાર,
લોળા જનનાં દિલ લમાવે, ફૂંચેણુના લંડાર;
ફૂંચેણુના લંડાર કહાવે, માત પિતાનુ નામ લખાવે,
જનમે તુજને દોષજ દેવા, ‘જનુની ના જણજે જન એવા’ !

(૪)

જનુની ના જણજે જન એવા, લોલીને કબૂસ,
‘પૈ’ના પરમારથમા આપે, મૂખો મજખીચૂસ,
મૂખો મજખીચૂસ કહાવે, ખાય ન પોતે ના ખવરાવે,
સ્વદેશની કરતા ના સેવા, ‘જનુની ના જણજે જન એવા’ !

(૫)

જનુની ના જણજે જન એવા, નિમક હરામી હંડાય,
ખાતા જેનુ ખોદે તેનુ, નહિ વિચારી જોય,
નહિ વિચારી જોય કદાપી, લાલે ભરૂંસે રહો તથા પી,
છે જીવતા પણ શખતા જેવા, ‘જનુની ના જણજે જન એવા’ !

“ અમારા કથના માટે ! ”

—ગઝલ—

અમે આ દેહ ધારી છે, અમારા કથના માટે,
વળી માયા વધારી છે, અમારા કથના માટે. અં
પિયર પળમાં તજ દહને, સુભાગી સાસરે આવ્યાં;
સ્મત સરવે વિસારી છે, અમારા કથના માટે. અં

પિતાથી લાડ કરતાં'તાં, પજવતાં માતને ભારે,
 હવે બુદ્ધિ સુધારી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 કહ્યું ના કોઇનું કરતા, અતી બિન્મત્ત થઇ ફરતાં,
 હવે તો લાજ ધારી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 બુનાની પ્રીત તોડીને, નવાંથી સ્નેહ જોડીને;
 ગરવની ગાડ ગાળી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 દુકારા સાસુના ખાધા, નણુદના ખોલ સાંખ્યા છે,
 ક્ષમાની ઢાલ ધારી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 ૧.રાધિન પિજરે રહીને, હશે કદી કષ્ટ કે વેઠયુ,
 ઉદાગ્રી ટેવ ટાળી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 પતિની સેવ છે સાચી, રહી નિજ નાથમા રાજી,
 અનીનિ તો અકારી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 ધરી શણુગાર શુભ અ ગે, ઠમકતી ચાલ ચાલીને,
 શરીર શોભા વધારી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 કહે તે કથ કરવાનાં, પતિને દેવ ગણવાનાં,
 અડગ એ ટેક ધારી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 પતિના સુખમાં સુખીયા, પિયૂના દુઃખમાં દુ ખિયાં,
 સરસ રીત એ સ્વિકારી છે, અમારા કથના માટે. અ૦
 પતિનુ આસુ પડશે ત્યા, અમારૂં લોહી આપીશું,
 પતિવૃત માળ ખેરી છે, અમારા કથના માટે. અ૦

“ પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારું ”

—ગઝલ—

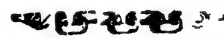
અમારૂં સ્વર્ગનું બારું, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં,
 અમોને મોક્ષ દેનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 સુખુદ્ધિ સાથે વસનારૂં, કુખુદ્ધિ દૂર કરનારૂં,
 પિયૂનો પ્રેમ પાનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 ભલે ભૂખે મરી જઇએ, કદી કગાલ ને થઇએ,
 દુ.ખો દેખી ન ડરનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 અમોને કેદમાં રાખો, કદાપી બેડીઓ નાખો;
 છતાં ના ટેક તજનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 ભલેને લય ઘણો આપો, કદી તલવારથી કાપો,
 નહિ તલભાર ડગનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 ઘણું દુ.ખ સાસરે સહિશુ, કદી ના કોઇને કહિશુ,
 અમારા શ્રેયને સારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 પતિ ને હોય પતવાળો, કુટિલ યા અથડો કાણો,
 તથાપી ચિત્ત ચડાનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 ભલે રોગી અભોગી હો, અગર ધનહીન યોગી હો;
 ઘણી ભગવંત સમ ધારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 અભણ કે હોય અજાની, શકે ના પ્રેમને જાણી,
 છતાં શિરછત્ર છે ઝાડૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !

અમારો દેવ છે સ્વામી, અમારી ભક્તિ ત્યાં જામી,
 હૃદય લરથાર રટનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 નહિ લલચ્યાઇયે દોલે, નહિ મન માનશે મોહે;
 ખરેખર ! એ બધું ખ્યારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 ભર્યાં લડાર નાણાંથી, સુવસ્ત્રો કે ઘરેણાંથી,
 કદી ના ચિત્ત ચળનારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 રવિ પશ્ચિમ ઉદય થાયે, સિંહણ સુત તૃણે જાયે,
 તથાપિ હામ ના હારૂં, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !
 દ્રુપદ તનયા અને તારા, સુકન્યા ને સતી સીતા,
 પતિવૃત તેહ સમ પાળુ, પતિવૃત પ્રાણુથી ખ્યારૂં !

* * * * *
 કહે “શકર” સકળ જીવુ, મળે જેને સતી નારી;
 તરે પાતે અને નિજ નાથને, સસાર દે તારી

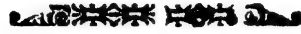
ઇશ્કનો અન્નમ !

—ગઝલ—

અરે ! ના ઇશ્કમા પડશે, પૂરા પસ્તાઇને રડશે.
 બની કે ઇશ્કના બદા, મરાયા ઇશ્કના માટે.
 ઘણા જન ઇશ્કમા ઘેલા, બની ઘરબાર મેલીને,
 જગાવી જોગ જગલમા, લરાયા ઇશ્કના માટે.
 ભલે હો શાહ કે સેવક, ભલે રાણી અગર દાસી;
 સકળનું સુખ ને વૈભવ, હરાયા ઇશ્કના માટે.

ખરેખર ખૂન કે કીધાં, જૂલમનાં જામ પી લીધાં,
 પડીને પાપના ફંદે, ફસાયા ઇશ્કના માટે.
 ભલાં લેલી અને મજનુ, પડ્યાં'તાં ઇશ્કની આગે,
 અરે ! અન્તમ એ આવ્યો, હણાયાં ઇશ્કના માટે.
 વળી ફરફાદ ને શીરી, વિના મહોતે મુવાં બન્ને,
 કસોટી 'યારનો પર જે, કસાયાં ઇશ્કના માટે.
 અહા ! કે રાજ્ય પલટાયાં, કુટુંબો નાશ કે પામ્યાં;
 વહેતા ખૂનથી ખાડા, ભરાયા ઇશ્કના માટે
 ક્યે 'શકર' નથી મહેલો, કઠણ છે ઇશ્કનો રસ્તો,
 અરેરે ! ઇશ્કના ચેલા, ચવાયા ઇશ્કના માટે.

“ શયતાન કે સદ્દો ? ”

—મજલ—

લગાડી લેશ લાલચને, ફસાવે હાય ! ફાંસામા,
 કલેબુ કરત કરનારો, અરે ! શયતાન કે સદ્દો ?
 અરે ! સદ્દા તણા સાથી, સુવે ના શાન્તતા ધારી,
 ઠરી ના ઠામ ઠરનારો, અરે ! શયતાન કે સદ્દો ?
 બતાવી ગાળનુ આડુ, જમાડે ઝેરના લાડુ;
 સખ ધીનેજ છળનારો, અરે ! શયતાન કે સદ્દો ?
 તબવે લાજ ને લક્ષ્મી, કરાવે કમે કે કૂડાં,
 દગો કરતાં ન ઠરનારો, અરે ! શયતાન કે સદ્દો ?

(૩૨)

કરાવી ને કરજ કે ને, કઢાવ્યા કેક દેવાળાં,
કપટ લાંડાર લરનારો, અરે ! શયતાનકે સદ્દો ?
પડી કે પાસમા તેના, મુવા પીસ્તોલ ભારીને;
પલકમા પ્રાણ લેનારો અરે ! શયતાન કે સદ્દો ?
અરે કે ઝેર-પી-સૂના, ડુબ્યા કે હાથ જો દરિયે,
ખરેખર ! ખૂન પીનારો, અરે ! શયતાન કે સદ્દો ?
કહે 'શ કર' મુણો ખ્યારા, ખુરો છે છદ સદ્દાનો,
સકળ મુખનેજ હરનારો, અરે ! શયતાન કે સદ્દો ?

સદ્દા વિષે !

—છપો—

સદ્દો કરે ખૂવાર, માર સદ્દો બહુ મારે,
સદ્દો દે પરિનાય, કરજ કકાસ વધારે,
સદ્દાથી જગ જાય, નિદ પણ નામ ન આવે,
આણુ ચિત્તુ દુ ખ થાય, વળી ધરખાર લૂટાયે,
દોન 'શ કર' દેશિખ સર્વને, વિનતી જો ધ્યાને ધરો,
જો લાખ મળે કદો લાલમા, તોપણ સદ્દો નવકરો. ૧

કવિત.

કળયુગ કે રાજનમેં, ધધેપે ધાડ પડી,
સદ્દાકું ખેલ ખખ, ખવાર લોક હોતે હય,

(૪૩)

ધનકો વિનશ હોય, કીર્તિકો બીજ બોય;
સદાકું ખેલ કુન, સુખનસે સોતે હય;
સદાસે સાત બખત, લીખનકા કાજ લલા,
સદા કે લીયે કૈક, પોક પોક રોતે હય.
'શંકર'કી ખાત સુન, સદેકુ ત્યાગ કરો;
સદેસે કૈક લોક, જીવનકુ ખોતે હય. ૧

નિંદાખોરને અર્પણ !

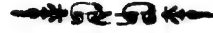
—ગજલ—

કરે નિંદા અમારી કો, અમોને છે નહિ પરવા !
કરે મહેનત બિચારા તે, અમારા પાપને હરવા !
લઈ પૈસા અને ધોળી, અમારા વસ્ત્રને ધોતા,
વિના પૈસે જનો એવા, અમારા પાપને ધોતા !
હશે જે બાયલા પોતે, અગર ધધા વિના ફરતા,
અદેખા એકઠા થૈને, અવર નિંદા અરે ! કરતા !
ધણીની ધાક ના હોયે, અગર વિધવા કદી હોશે,
મળી કમબત કુલટાઓ, અવરની કૂથલી કરશે !
હશે ઉસ્તાદ જે એમા, કચેરી ચાકમા ભરશે;
મળી બે ચાર રંડાઓ, સુખે નિંદા પછી કરશે !
ભટકતી કેસ લાવે છે, વિવેચન વતરી કરશે;
ચઢી અન્યાયની ગાદી, ચળેલી ન્યાય ચૂકવશે !

ફલાણી આમ ચાલે છે, ફલાણી રાંધે મારે છે;
 ફલાણી રાકડી કેવી ? ઘણીની ધાક ધારે છે !
 ફલાણી ફાકડી એવી, જુઓ ઘરમાં ચલણ એ'નું;
 પિવાડે પાઠડે પાણી, નશીબ ચઢતું અહા ! તેનું !
 ફલાણીને ઘણું દુ.ખ છે, ફલાણીને અતી સુખ છે;
 ફલાણી ખાય છે થોડું, ફલાણીને ઘણી લૂખ છે !
 કરીને કૂથલી એવી, અવરના ઘર લગાવે છે;
 નથી કકાસ જે ઘરમાં, તહા ટટો જગાવે છે !

કુટિલ સ્ત્રીનો વિશ્વાસ ન કરવા વિષે.

—તોટક--છંદ--

કહો નાથ કહી શૌર હાથ ધરે,
 સ્મિત હાસ્ય થકી ખુશ નાથ કરે;
 કહો રાત પડે અતિ રીસ કરી,
 નિજ નાથ પરે તલવાર ધરે. ૧
 કહો નાથ પળે પરગામ વિષે,
 નવ નાથ જશે કહી આખ ભરે;
 પણ નાથ ગયા પછો નીચ ત્રિયા,
 નિજ ચાર થકી વ્યભિચાર કરે. ૨
 પળમાં હસતી પળમાં રડતી,
 પળમાં નિજ નાથ દુખે બળતી;

પગમાં ધનમાલ લૂંટાવો હઇ,
 નિજ ચાર લઇ રસ્તે પડતી. ૩
 જન જે નિજ નારતણે વશ થૈ,
 તનને ધન સ્નેહ ધરી અરપે;
 પણ નાર નહિ દરકાર કરે,
 ઉપકાર નહિ હૃદયે કલપે ૪
 કુર વાઘ તણે વિસવાસ કરો,
 વળી સાપ મુખે જઇ હાથ ધરો;
 સુણજો વિનતી હોંન 'શકર'ની.
 કુન નાર તણે! વિસવાસ કરો. ૫

વ્યભિચારી વિષે !

--તોટક--છંદ--

ધોંક તે નરને ખર તુલ્ય ગણો,
 પકડે રત્નો વ્યભિચાર તણો,
 દુઃખ ભોગવશે સુખ શું મળશે ?
 રખડી અન્ન પાણી વિના મરશે. ૧
 વળી લાજ જશે દુઃખ દેહ થશે,
 નિજ નર શ્રુમાવિ બધે ફરશે;
 પણ કોઇ નહિ વિસવાસ કરે,
 છટકેલ તણી કયમ દાઝ ધરે ? ૨

(૩૬)

વ્યભિચારથી નિદ સદા અળગી,
દિલમાં નિત્ય આગ રહે સળગી;
સળગી લડકે બળી ખાખ થશે,
મુકી પોક પછી મુરખો રડશે. ૩
પરનાર પતિવૃત્ત ભગ કરે,
કિરતાર તણે ડર દિલ ધરે;
તજ 'શકર' એ લખ છેજ ખુરે,
વ્યભિચાર શૌરે ઝટ મૂક પુજો. ૪

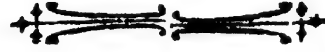
વ્યભિચારી સ્ત્રી પ્રત્યે.

—હરિગીત—છંદ—

બા, બા, અરે ! વ્યભિચારણી, નહિ લાજ કે દિલ લાવતી.
નખરા કરી એ નીચ શુ ? મમ હૃદયને લલચાવતી.
મીઠું વદી કપટે કરી, કેને ફસાવ્યા બળમા,
હા ! હા ! ભૂલી હું કેમ પડું ? એ દોષખી અગારમા
તુજ તુખ સમ અધરોષનુ, પય કે જને પીધુ હશે;
વળી નીચ સુખ તુજ સગમા, લાખખો જને લીધુ હશે.
તુજ હુગરાસમ કુચને, સડસો જને સાહ્યા હશે.
મીઠી પ્રપચી વાણીથી કે કે જનો વાહ્યા હશે.
વળી શ્વાનને ખાવા તણી, જે ચાટ સમ તુજ કાય છે.
વિષથી હબરો કુતરા, તુજ અગ ઉપર ધાય છે.

આવુ છતાં નહિ તૂટે થાતી, એ અજબની વાત છે;
 આવી મહેને લલચાવવા, ધિક્કાર તારી જાત છે.
 જગમા જીવી સુત સુર પામો, શીયળવતી નારીયો;
 તારા સમી વ્યભિચારણીની, બધ થાજે ખારીયો.
 વાણી વહે 'શંકર' વિમળ, આ પાપ લઈ તું ક્યા જશે ?
 ન્યાયી હરિ દરબારમા, માઠી દશા તારી થશે.

વ્યભિચાર વિષે.

લાવણી-(મુજ ઉપર ગુજરી પિતા પાદશાહ) એ રાહ.

હે આર્ય બધુઓ સૂણો વિનંતી મહારી,
વ્યભિચાર મહા અપરાધ બહુ દુ.બકારી.	૧
વ્યભિચારી જનની નર્થી આખર જગમા,
લૈ હસ્ત કુહાડો મારે છે નિજ પગમા.	૨
પૈસાની હાની થાય આળ ઝટ આવે,
છટકેલો કહે છે લોક લાજ ના લાવે.	૩
વળી સુવે નહિ કેા દિન શાન્તતા ધારી.
વ્યભિચારી જનની નિદ ગઈ પરવારી.	૪
વ્યભિચાર કપાવે શીર અરેરે ! પળમા,
વ્યભિચારી જનનો જીવ સદા જોખમમા.	૫
ચોરી જૂઠ ને કે પાપ કરાવે જનને,
રે ! કરે અતિ બેહાલ હરે તન ધનને.	૬

પરનાર પતિવૃત્ત ભંગ કરેા ન ભાઈ,	
પરનાર નર્કનુ દ્વાર તમે હુ ખદાઈ.	૭
જેવી પોતાની નાર અન્યની એવી,	
કા હરેા પરાયો માલ ? હુષ્તા કેવી.	૮
પર નાર તણા થૈ યાર ખુવાર થયા કે,	
કે એ છોડ્યા નિજ પ્રાણ કાળ મુખમાં જૈ.	૯
નિજ નાર મીષ્ટ પય પાન તણને ભટકો;	
વ્યભિચાર હુળાહુળ ઝેર પીતા ના અટકો.	૧૦
નિજ નાર સરસ પકવાન નજરમા ના'વે;	
વ્યભિચાર વાલુકા અતિ અરેરે ! ભાવે	૧૧
વાણી 'શ કર' ની મૂણી રીસ નવ કરજો,	
વ્યભિચાર રૂપો મહા પાપ સદા પરહરજો	૧૨

“ યુવાની ” વિકાર !

—હરિગીત—છંદ—

અચળ થઈ ચિત્ત ભટકતુ, ઘડોએ કઈ ના ગોઠતુ,
હરિભજન કે પરમાર્થમા, પણ વાર પણ ના ચોટતુ
નિભેય અને નિશ્ચળ થઈ, પરનારમા ભમતુ ફરે,
ફટ ફટ 'યુવાની' આધગી, તુ વિષયને ંડાડો કરે. ૧
નિજ લાજ ંડાલી ના ગણે, નિજ કાજને પણ નવ ગણે,
નિજ જાતને પણ નવ ગણે, નિજ નાતને પણ નવ ગણે

નિજ પાપથી પણ નવ ડરે, જગનાથથી પણ નવ ડરે,
 ફટ ફટ ' યુવાની ' આંધળી, તુ વિષયને ંડાલો કરે. ૨
 નિજ કુટુંબની કે નિજ સગાની નારને પણ નવ જીવે,
 પત્નિ ભલે હો પુત્રની, ગુરૂપત્નિને પણ નવ જીવે;
 નિજ મિત્રની પત્નિ થકી, હેતે અનીતિ આદરે,
 ફટ ફટ ' યુવાની ' આંધળી તુ વિષયને ંડાલો કરે ૩
 વિધવા ભલે પણ રૂપવતી, હોય તો તુ ચ્હાય છે,
 ખ્યારે મળે ? ક્યારે મળે ? મળવા અતી અકળાય છે,
 ત્રિધના ગમનથી પાપ છે, તે પાપથી પણ નવ ડરે,
 ફટ ફટ ' યુવાની ' આંધળી, તુ વિષયને ંડાલો કરે ૪
 ઊંચ નીચ કંઈ પરખાય ના, ભુંડું ભલું જોવાય ના,
 ગદ્દાપચીસીમા પડી, કંઈ લેઈ અવલોકાય ના,
 મન માકડું થૈ શ્વાનની, માફડ બધે ફરતુ ફરે,
 ફટ ફટ ' યુવાની ' આંધળી, તુ વિષયને ંડાલો કરે. ૫
 બાળાપણે ભગવતને નર હેતથી ભજતો હતો,
 વ્યભિચારમા સમજ નહિ સૌ પાપને તજતો હતો,
 ત્હારી અસર જ્યાં થાય કે, તે સૌ પરે પાણી ફરે,
 ફટ ફટ ' યુવાની ' આંધળી, તુ વિષયને ંડાલો કરે. ૬
 આત્મા અતી અકળાઈને, આપે શિખામણ ચિત્તને,
 પણ તું નહિ ટકવા દોંએ, ઇચ્છેજ ત્હારી જીતને;
 ડર કોઈનો રાખે નહિ, મૃત્યુ ભલે માથે ફરે,
 ફટ ફટ ' યુવાની ' આંધળી, તુ વિષયને ંડાલો કરે. ૭

અલમસ્ત મદદ 'યુવાની' થી, સૌ ભાઈ ચેતી ચાલજો,
એ સર્પણી ડાળે નહીં, માટે જરા સભાળજો;
દિવાની એ 'યુવાની'ને, દુશ્મન ગણી 'શકર' ડરે,
ફટ ફટ 'યુવાની' આધળી, તુ વિષયને બહાલો કરે. ૮

અદેખા વિષે.

મનહર—છંદ.

ભાવે ભૂપ ભોજ રાજ, દાન દેવા ખેસે ત્યારે,
માગણે ને કવિઓનાં, ટોળે ટોળાં દુટે છે,
ભાળીને ભંડારી તણ, ચિત્ત બળે ચરરર,
ભીખારીના ટોળા આવી, ભંડારને લુટે છે;
સદાવ્રત આપે કોઈ, શેઠ કે શ્રીમત ત્યારે,
કોઠારી કકળી કહે, દાણે હવે ખુટે છે;
શકર કહે છે તેમ, વરો કોઈ કરે ત્યારે,
નિહાળી નિહાળી 'નાનો', નાવી પેટ કુટે છે. ૧
વર્ષાની રતુમા જ્યારે, વનસ્પતિ ખુબ ખીલે,
જગલી જવાસો શોક, કરીને સુકાય છે,
ચોમાસામા ચારો ચરી, પ્રાણી સહુ પુષ્ટ બને,
ગમાર ગધેડા ઘણા, શરીરે સોસાય છે;
શ્વાનને ખાવાનુ આપ્યું, હોય પણ ખાતાં ખાતા,
અન્યને અપાતુ દેખી, ઘણા ઘૂરકાય છે,
શકર કહે છે તેમ, ભલુ કોનુ થતુ ભાળી,
આદમી અદેખો કોઈ, ઊરે અકળાય છે. ૨

અપંગોની યાચના.

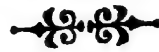
—ગઝલ—

પ્રભુએ જો તને આપ્યું અમોને દાન દેતો જા,
 અપંગો આશરો માગે અરે ! આશીષ લેતો જા ! પ્રભુ
 વિકારોથી ભરી દુનિયા રૂપી સહરા તણા રણમા;
 વહે પરમાર્થનુ વારી ભરી ગ્યાલીજ પીતો જા ! પ્રભુ
 અરે ! સસાર અરણ્ય આ અતી મસ્તાન તોફાને,
 સખાવતની તરે હોડી ધરી ધનવાન તરતો જા ! પ્રભુ
 હજારો રૂપિયા લાઇ ! મઝામા તુ ઉડાવે છે,
 લખ્યું જો કિસ્મતે ત્હારા અરે ! કે ધર્મ કરતો જા ! પ્રભુ
 હરિ દરબારમા જાવા મુસાફર છે મજલ મહોટી,
 ભલા સત્કર્મનુ લાથુ અરે ! ઓ લાઇ ! ભરતો જા ! પ્રભુ
 અમારૂં ટકનું ભોજન તમારી પાન સોપારી,
 દયા દ્વિત્તમા વસે જો તો વિનતી ધ્યાન ધરતો જા ! પ્રભુ
 અમોને અન્ન ના મળતુ અપંગો શું કરી શકીએ ?
 બને તુથી ગિરાદર તો અમારૂં કષ્ટ હરતો જા ! પ્રભુ
 અમોને જે અપાશે તે વવાશે ધર્મના ક્ષેત્રે,
 મળે આ પુણ્યનુ ટાણુ અહા ! સ્નેહે ઉજવતો જા ! પ્રભુ
 અમારા કર્મના યોગે અમે આ કષ્ટ ભોગવીએ,
 હૃદયમા રે'મ લાવીને ફરજ ત્હારી બજવતો જા ! પ્રભુ
 અમોને અન્ન જો મળશે તમારી વાચના ફળશે,
 પ્રભુ ત્હારૂં લલું કરશે જરા અમને રિઝાતો જા ! પ્રભુ

(૪૨)

ઐક્યતા !

—ગઝલ—

અમારું તે તમારું છે, તમારું તે અમારું છે
અમારા ને તમારામાં, પ્રભુનું નામ પ્યારું છે.
અમે જગદીશને ભજીએ, તમે અલ્લાહ ઉચારો છો,
અમે શ્રી રામને રટીએ, તમે રહેમાન ધારો છો.
અમે ગીતા તણા રાગી, તમે કૂરાન માનો છો
સકળનું તત્ત્વ છે એક, છતાં કા ભેદ જાણો છો ?
તમે છો હીંદના બેટા, અમે પણ હીંદના જાયા
ગિરાદર આપણે બન્ને, સકળને હીંદની છાયા.
અરેરે ! ધર્મેના લીધે, ગણો જૂઠાઈ કાં પ્યારા ?
કુસ પે કલેશ કા માટે ? અરે ઓ બધુઓ મહારા
ભલો સુલતાન અકબરશાહ, પ્રજામાં ભેદ ના રાખ્યો
ગણી સૌ કોમનં સરખી, અમર રસયશ તણો ચાખ્યો
કુસ પે નાશ થૈ લક્ષ્મી, કુસ પે દેશ છે દુખીયો ✓
તજ તોફાન જાતીનું, બનાવો દેશને સુખીયો
અરે ! ઓ ! બધુહીંદુઓ ! ગિરાદર હે ! મુસલમાનો !
બનો એકત્ર નિજ માટે, સ્વમાતા હીંદને જાણો

કઠણુ હૃદયવાળા ધનવાન !

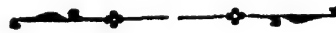

શિખરિણી—૭૬--

ધની પાસે જૈને, નિરધન ખિચારો કરગરે,
અહુકારી થૈને, અરજ નવ તેની ઉર ધરે.
નિસાસા નાખીને, નિરધન પછી પથ પળતો,
ધનીના હૈયાને, કઠણુ હરિ તુ કેમ કરતો ?

ધનવાન અભિમાની સગાઓને ઠપકો !

ગજલ સોઝી--(હરિગીતમાં પણ ગવાશે.)

આવ્યા તમારે આગણે આવો લલ્લે કે'ના નથી,
કરિયે પ્રણામ સલામ પણ કે લક્ષ્મી લેતા નથી !
કહો શેઠ કુશળ ક્ષેમ છે ? તમ બાળ બચ્ચા કેમ છે ?
આ રકના પર રે'મ છે ? ઉત્તર અરે દેતા નથી !
નવ બેસવા આસન કરો, નવ પાન સોપારી ધરો,
અવલોકતા અવળા દ્રરો, સ્હામું જરા જોતા નથી !
જળ પાત્ર નિજ હાથે ભરી, ખેલેલાં તમો સ્હામે ધરી,
વિવેકથી વૃષ્ટિ કરી, પાતા અગર પી-તા નથી !
જળપાન વણુ કહેવે કર્યું, અતર અમારું હા ! બળ્યું,
ના ધ્યાનમાં આપે-ધર્યું, નરમાશમા ન્હાતા નથી !

(૪૪)

કે વાત કરિયે જો અમે, પણ સાંભળો ના તે તમે;
 ના બોલવું તમને ગમે, કિરતારથી ખડીતા નથી !
 દુઃખ-વાત તમ પાસે કહે, ના રે મ તમ હૃદયે રહે;
 અમ આખથી આસુ વહે, એ ગાંસુડાં લેહોતા નથી !
 ધનહીણુ શુ હલકા અમે ? ધનવાન તે ભારે તમે ?
 તમને સદા ચહિયે અમે, અમને તમે રહાતા નથી !
 અ ધા બનો અભિમાનમા, ના વાત લ્યો કે ધ્યાનમા,
 છેવટ જવુંજ સ્મશાનમા, પણ ગર્વને તજતા નથી !
 છે રક રાજા હારમા, કિરતારના દરબારમા,
 કે ઊંચ નીચે-ધારમા, જૂઠું અમે ગાતા નથી !

નેવા દેવ તેવી પૂજા !

—ગઝલ—

અમે મુક્લેસ તે માટે, નકામા કા સતાવો છો ?
 દયા સાટે અયે આદમ ! તમે તો દમ-ખતાવો છો ! અમે
 અરે ! નિર્બેળ અપ ગોને, નથી ભોજન પુરૂ મળતુ,
 રખડતા હાલને દેખી તમે કયા ગમ-ખતાવો છો ? અમે
 ભલે ના આપશો ભાઈ ! મગર ધક્કા નહિ મારો;
 અરે ! એવુ કરી અક્કલ તમારી કમ-ખતાવો છો ! અમે
 તમારા એક ધક્કાથી અમે નીચે પડી જઈએ,
 અતી બળવાન તે અમને, તમે તાલિમ-ખતાવો છો ? અમે

(૪૫)

ગની હોયા મદા હો પણ પ્રભુ દરબારમાં સરખા,
 જીલમ જમદીશની દ્રષ્ટે, અયે ઝલિમ-ખતાવો છો ! અમે
 મુકી ધનમાલ ને માયા, અયા ચાલી હજારો કે,
 જીઓ છો તે છતાં હુ પદ, તમે હરદમ-ખતાવો છો ! અમે
 ગરીબો છેક છે હલકા, ગણી અપમાન કાં આપો ?
 તમારી જાતની હાથે, કરી ન્હાનમ-ખતાવો છો ! અમે
 અમે તો માગવા લાયક, તમે છો આપના લાયક,
 કરીને કોપની દ્રષ્ટી, કટૂતા કયમ-ખતાવો છો ? અમે
 તમારે આગણે આવ્યા, અમે આશા અતી ધારી,
 “અયે ! જા !” કર કરી લાંબો, જવું જહુનમ ખતાવો છો ! અમે
 ભરીને ફંડમા નાણા, સખાવત-કા ખતાવો છો ?
 અપ જો આશરે આવે, અદાવત-કા ખતાવો છો ? અમે

“ એવી દયાને શું કરે ? ”

—હરિગીત છંદ—

નિર્દોષ પક્ષો પાડવા ગોળી છુટી બહુકથી,
 પોકાર પાડીને પડયુ પક્ષી બિચારૂ વૃક્ષથી,
 નિરખી તફડતુ તેડને હણુનારનુ અતર બળે,
 પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૧
 અરજી સુણી પણ મેઘજી આવ્યા ન ચોમાસા વિષે,
 દુનિયાં દુઃખી દુષ્કાળથી જન ભૂખથી મરતાં દોસે,

પણ માથ માસે મેઘજી લાવે દયા અવની પરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શું કરે ? ૨

પૈસો ઘણો ખાસે ગણી બાળા વળાવી વૃદ્ધને,
બાળાપણે વિધવા થતા આવી દયા હુર્બુદ્ધને,
હુ.ખ દેખતા દિકરી તણુ રે ! આંખ આસુથી ભરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શું કરે ? ૩

રે ! નવિન વધુના બોધથી મૈયત પ્રીયાના પુત્રને,
બાળાપણે તરછોડીયો સમજ્યો નહિ ઘર સુત્રને;
પત્નો મળ્યો ના પુત્રનો મનમા મુઝાઈને મરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શું કરે ? ૪

ધનવાન હું પદમાં રહ્યો આખું નહિ ક ગાલને,
હુર્બળ હતો રે ! ભૂખથી પૃથ્વી પડ્યો તત્કાળ તે,
પડતા મરણ પામ્યો દયા ધનવાનના દિલમા ઠરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શું કરે ? ૫

કળજે કરી કીલ્લો કતલ શાહે ચલાવો શહેરમા,
હો બાળ વૃદ્ધ યુવાન પણ સૌ કે કપાયા કેરમાં,
પોકાર મરતાનો સુણી અફસોસ કરતો શાહરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શું કરે ? ૬

શર સાધીને મૃગ મારવા રે ! પારખી પુંઠે પડ્યો,
શર વાગતા ધરણી ઢળ્યો પોકાર મૃગશીને કયો,
મૃગલી મરી શિર પટકીને ઘાતક દયાથી થરથરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શું કરે ? ૭

(૪૭)

બોટો ડુબાવા આગની ફરિયે કર્યું તોફાનરે !
 નેડાં વિખુટાં બહુ કર્યા ખોયા કંઈના પ્રાણરે !
 પસ્તાવો કરતો તે પુરો નિજ શાન્ત થાવા આદરે,
 પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી હયાને શુ કરે ? ૮
 ખેલાં હૃદય કંપે નહિ એવી હયા શુ કામની ?
 મૃત્યુ થતા આણે મયા રે ! એ મયા શું કામની ?
 ‘ શ કર ’ કહે છે શીર છેદી પાઘ બાધે શુ વળે ?
 પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી હયાને શુ કરે ? ૯

ઢોંગી ધર્મગુરૂનું ધતીંગ ! ! !

—ગઝલ—

ગુરૂ જો થયા છે તો તમે બસ જ્ઞાન-આપોને,
 પ્રભુને ભેટવા ભક્તિ તણુ રસ પાન-આપોને,
 અરે ! છે દંવ મૈ સરખા ગણીને માન-આપોને,
 ખુલાસો પૂછિયે તે પર ધિરજથી ધ્યાન-આપોને !
 ગુરૂ સ્વર્ગમા જાવા બતાવો જ્ઞાનની ઘોડી,
 અરે ! સ સારને તરવા બતાવો જ્ઞાનની હોડી,
 રહ્યું અજ્ઞાન અતરમા ઝપાટે નાંખજો તોડી,
 ગુરૂ આપ છે મ્હારા કહુ છુ હાલ કર નેડી !
 લગાવી તેલ ને અત્તર ફેરો છે ફાંકડા ફક્કડ,
 નથી કે નમ્રતા તમમા અભિમાને રહો અક્કડ,

જમેા મિષ્ટાન ને મેવા પિવાને દુધને શકર,
 મઝા એ રાજ્ય વૈલવને ઘડીલર ભારતી ટકર !
 ચઢી ગાડી અને ઘોડે નથી કરવા-તમે જનમ્યા,
 મઝાને મોજ સંસારે નથી કરવા-તમે જનમ્યા !
 કરી પધરામણી પૈસા નથી હરવા-તમે જનમ્યા,
 ગુરૂ પારકે તુમે નથી તરવા-તમે જનમ્યા !
 અમોએ જ્ઞાન મેળવવા-ગુરૂ આપને કીધા,
 અમારી બુદ્ધિ કેળવવા-ગુરૂ આપને કીધા,
 હૃદયમા લકિત લેળવવા-ગુરૂ આપને કીધા !
 અરે ના લકત લેળવવા-ગુરૂ આપને કીધા !
 ગુરૂ પારકા જર પર ગુન્નરો-આપ લૈ બેઠા,
 જગતને ધૂતવાનો શુ ઇન્નરો-આપ લૈ બેઠા ?
 દગાથી દેવતા નામે ધુન્નરો-આપ લૈ બેઠા,
 ઇલાજે દ્રવ્યને હરવા હુન્નરો-આપ લૈ બેઠા !
 અરે ! સમજુ જનો કેરી ક-રાજી-આપ લૈ બેઠા,
 હતા જે અધ શ્રદ્ધાળુ હરાજી-આપ લૈ બેઠા,
 મુકીને નમ્રના નેવે મિન્નજી-આપ થૈ બેઠા,
 અરેરે ! ગર્વની ગાદી ગુરૂ-આપ લૈ બેઠા !
 વ્યન્ન નિજ ધર્મેની હસ્તે ધરીને-કલેશ કા માંડો ?
 પરાયા ધર્મની નીંદા કરીને-કલેશ કાં માંડો ?
 અવરના ધર્મનુ ગૌરવ હરીને-કલેશ કાં માંડો ?
 ગુરૂ પાપની ખ્યાલી લરીને-કલેશ કાં માંડો ?

ગુરૂ છો આપ ધરખારી વિરાગી શિષ્યને કરતા,
 પછી ધનમાત્ર દૈ તેનો સુખે લાંડારમા ભરતા,
 નથી લાયક તમોને એ અરે! કાં લોભ ના તજતા?
 ગુરૂજી આપ જંજાળી જરા ભગવાન ના ભજતા!
 અહા! ધનવાનને આવે ખુશીથી માન-આપો છો,
 દહ પરસાદના પડોયા ઉપરથી પાન-આપો છો;
 ધકેલા ખાય નિરધર્મોયા છતા કયાં ધ્યાન-આપો છો?
 સુખે ફટકા મરાવીને અરે! અપમાન-આપો છો?
 ભલુ ના આપનું ઇચ્છો અવરનું શું કરી-શકશે?
 રહ્યું અજ્ઞાન અંતરમા અવરનું શું હરી-શકશે?
 અરે! કાગળ તણે નાવે ગુરૂજી શું તરી-શકશે?
 ડુખો છો આપ પોતે તો અમોને શું ધરી-શકશે?
 ગુરૂજી ને રૂડે ગુસ્સો મયાથી માફ-હા! કરજો,
 વિકારો વેગળા મુકી હવે ફિલ સાફ-હા! કરજો,
 ખરા ખોટા તણે અ તે અરે! ઇન્સાફ-હા! કરજો.
 વહે“શ કર” જગત્ કર્તા તણે ખસ જાય-હા! કરજો!

(૫૦)

દોંગી વૈરાગીને !

(—મુખડાની માયા લાગીરે—એ શહને મળતો—)

ઓરા આવો વૈરાગીરે, વાત સુણાવુ. (૨)
સ સાર શાને છોડ્યો ? ગૃહસ્થાશ્રમને કાં તોડ્યો ?
જીવ જોગવટામાં જોડ્યો રે, વાત સુણાવુ. ઓરા
શા કાશુ ઝાલી ઝોળી ? અ ગે વિભૂતી થોળી,
ભરમાવો દુનિયાં ભોળીરે, વાત સુણાવુ. ઓરા
ગલીએ ગલી ફેરા ફરતા, લાટકીને પેટજ ભરતા,
કથ્યાણુ ન કો'નુ કરતારે, વાત સુણાવુ. ઓરા
વનમાં જૈને ના વસતા, ભાવે ના ભૂધર ભજતા,
સ સાર હજુ ના તજતારે, વાત સુણાવુ. ઓરા
છે કામ ક્રોધ તમ સાથે રે ! મોહ લોભ સ ગાથે;
માયા ફરતી તમ માથેરે, વાત સુણાવુ. ઓરા
જો જોગવટાને જાણો, ગિરનારે તણુ તાણો,
લક્ષિતમાં મોજજ માણોરે, વાત સુણાવુ. ઓરા

યોગીને આમંત્રણ !

(તોટકમાં લખતો રાહ.)

ઓ યોગીજી ! તમે આવોને,
 તમ યોગની રીત બતાવોને,
 કા ભક્તિ સુધારસ પાવોને,
 કા પાપ જળે ન્હવરાવોને. ઓ યોગીજી.
 કા સદ્ગુણ શીખ ચઢાવોને,
 કા દ્વેષે માહી ડુખાવોને;
 કા અલખની જ્યોત જગાવોને,
 કા સ્વાર્થની ધૂન લગાવોને. ઓ યોગીજી.
 કા સ્વર્ગનું સુખ બતાવોને,
 કાં નર્કનો સ્વાદ ચખાવોને,
 કા ભૂધર ભેટ કરાવોને,
 કા રામનું નામ ભુલાવોને. ઓ યોગીજી.
 કા વિદ્યા વ્યસન લગાડોને,
 કા ચડસને ગાળે ચઢાવોને;
 કા હરિકિર્તન ગવરાવોને,
 કા અવરની નિદ સુણાવોને. ઓ યોગીજી.
 જો પહેલો ગુણ ધરો યોગી,
 તો આવોજી લલે આવોને,
 જો બીજો ગુણ ગ્રહો ખાવા,
 તમ યોગમાં આગ લગાવોને. ઓ યોગીજી.

(૫૨)

“ ઝખ મારવા ! ”

ગઝલ—(હરિગીતમાં પશ્ચ ગવાશે)

જો ઇશને સમરે નહિ, જનમ્યો વૃથા ‘ઝખ મારવા’,
પરમાર્થને પોખ્યો નહિ, જીવ્યો જગે ‘ઝખ મારવા’ ! જો
ખાધુ પીધુ હા ! ખતથી, જાડા થયા પાડા સમા,
પર પીડને પોખ્યો નહિ, જાડા થયા ‘ઝખ મારવા’ ! જો
મોજો હજારો મારતા, ગાડી અને ઘોડે ચઢી,
સત્કર્મ કે કીધુ નહિ, મોજો કરે ; ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
રાજા થયા કે દેશના, પીડા પ્રજાને આપતા,
રૈયત સદા રડતી રહે, રાજા થયા ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
સુખ મેળવે રૈયત સદા, ના રાજ્યને રહેતી વક્ષા.
ટ ટો બખેડો જો કરે, રહે રાજ્યમાં ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
બાવા અને યોગી બની, માયા મૂકી ના વેગળી,
દોગી થઈ જગ ધૂતતા, બાવા બને ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
વિદ્યા ભણી કે શીખ્યા, પડિતને જ્ઞાની બન્યા,
ના જ્ઞાન આપ્યું અવરને, જ્ઞાની થયા ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
નખરાં કરે છે નવ નવા, નિજ નાથને સતાપતી;
સ તોષતી ના સ્વામીને, નખરાં કરે ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
બહુ કષ્ટથી ઉછેરીને, ડાહ્યા બનાવ્યા દિકરા,
માખાપને માને નહિ, પેટે પ્રડયા ‘ઝખ મારવા’ ! જો.

(૫૩)

જો પુરતુ આપે નહિ, જલિમ જૂલમથી કામ લે;
એ શેઠીયા કે શઠ છે, જૂલમો કરે ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
ખાઈ નિમક નિજ શેઠનું, હલાલ ના હેતે કર્યું;
એ ચાકરો કે ચોરટા, ખાતા નિમક ‘ઝખ મારવા’ ! જો.
વાણી ઉચારી ‘ શ કરે ’ સર, નાઈટ, ને જે—પી થયા,
જો દેશ સેવા નહિ કરી જે—પી થયા ‘ઝખ મારવા’ ! જો.

“ ખાળ લગ્ન ” વિષે !

૧૯૬૬-૨૦૨૬

ચોપાઈ—(તુલસીદાસનો ચોપાઈનો રાગ)

હિ મમ વીર અરજ ઉર ધારો, ખાળ લગ્નનો ચાલ નઠારો.
અણુસમજી ખાળક પરણાવો, લે સ સાર તણો શો લ્હાવો ?
લગ્ન કરજ કરી લગ્ન ન જાણે, પ્રેમ ચીજ શુ ? તે ન પિછાણે.
રમત ઢીંગલા તણી રમાડો. ખાળકનો અવતાર બગાડો.
ખાળ લગ્નથી ખાળ સુકાયે વિદ્યાભ્યાસ પુરો નવ થાયે.
તન મનની અતિ થાય ખુવારી, સુખ ના પામે તે નરનારી.
નિર્બળ સતતિ તે પ્રકટાવે, રોગ કદી ઘર છોડી ન જાવે.
સુણી સુબોધ સમજ દિલ લાવો, સતતિ પુણત વયે પરણાવો.

(૫૪)

કન્યા વિક્રયનો—“ કબાલો ! ”

—મઝલ—

અમારી લાડકી લેવા, ભલે જરહાર આવોને,
અમારું મન મનાવાને, ‘મની’ કલહાર લાવોને ! અમારી
અમે ના રૂપને જોતા, નથી કુળવાનને મહોતા,
કરન્સી જે કની નોટો, અવલ અમને અપાવોને ! અમારી
ભણેલા કે અભણુ આવો, ભલે અજ્ઞાનીને લાવો,
અમારો દામ પર દાવો, દહ દિકરી ઉઠાવોને ! અમારી
ભલે ભૂડો અગર ગાડો, ભલે રાખે ઘણી રાડો,
ભલે પરણ્યા પછી છાડો, નગદ દમડા અપાવોને ! અમારી
જુવાનીને નથી જોતો, જુઠાપાને નથી રોતો,
નથી જોવો ખરો જોટો, ખરીદીને ખટાવોને ! અમારી
ભલે દહીં દિવાનો હો ! કુટિલ યા અ ધકાણો હો,
અગર શયતાન શાણો હો ! ખરે ખીરસા ભરાવોને ! અ
રૂપાળી લાડકી મહારી, વયે મહોટી મનોહારી,
થવુ જો હોય ઘરખારી, અમારું મન મનાવોને ! અમારી.
નહિં કન્યા મળે સોંધી, અમારી માગણી મોંધી !
વગર ધનના ખધા ઢોંગી, અહીંથી દૂર જાવોને ! અમારી.

(૫૫)

થવું જો હોય વરરાજ, પ્રથમ અમને કરો તાજા;

પછી વગડાવજો વાજ, હજારી પાંચ લાવોને ! અમારી.

અમારી માગણી એ છે, તમારું દિલ શું કે' છે ?

“કબાલો” આ કબુલ છે કે ? વિચારીને જણાવોને ! અમારી.

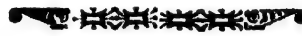
x

x

x

મુર્ખા “શ કર” કહે સ્વાર્થી ! તમારું ધી:કછે જીવ્યું;

કમાવા હોય ના સત્તા ! ભણે માથુ મુડાવોને ! અમારી.

“ કન્યાવિક્રય વિષે ! ”

લાવણી. (મુજ ઉપર ગુજરી-એ રાહ.)

હે આર્ય બધુમો સુણો, શિખ આ સારી;
“કન્યાવિક્રય” કરો બધ વિનંતી મહારી ! ૧

જે જન તથા પૈસા નિજ પુત્રીને દેશે,
તે પાપ તણો લઈ પુજ દુઃખ લોગવશે. ૨

પૈસાના લોભે જીએ નહિ વર સારો,
પછી તે કન્યાનો બળી જાય જન્મારો. ૩

સાસરીયે જાતાં સુખ વૃત્તિ નહિ આવે;
જીવ રહે અતિ ઉદાસ દુઃખ બહુ લાવે. ૪

હોય બુદ્ધો પણ ધનના લોભે પરણાવે;
એ રંકે મુતાને મુખ કદિ ના આવે. ૫

(૫૬)

એ બુઢા સાથે ઘર શી રીતે માંડે;	
ખ્યારી પુત્રી તે ન્હાની વયમાં રાડે.	૬
પામે નહિ સુખ સ સાર તણુ તે ખ્યારા;	
કરો બંધ તમે “કન્યાવિક્રય” ના ધારા.	૭
દે શ્રાપ પછી માખાપો મહારાં મરજો !	
હે પ્રભુ ! તેમનો નરકે વાસો કરજો.	૮
થાય પુખ્ત ઉમ્મરે તે તનયા તો જ્યારે;	
કરે વ્યભિચાર ને અનાચાર તે ભારે.	૯
શાસ્ત્રોની વાતો ધ્યાન મહી તો ધારો,	
પૈસાના લોભે કરો ન વિક્રય ચારો !	૧૦
તે પૈસા તમને પચન થશે નહિ લાઇ,	
લેશો તે કરતા જશે વિશેષ તણાઇ.	૧૧
‘કન્યાવિક્રય’ થી લાભ નથી કઇ ચારો !	
પુત્રીનો પૈસો ગાય રૂદ્ર સમ ધારો.	૧૨
‘કન્યાવિક્રય’ કરનાર અતિ દુ ખ પામે;	
‘ફટ ફટ’ દુનિયામાં થાય આળસ વામે.	૧૩
‘કન્યાવિક્રય’ થી દેશ થયો બેહાલ,	
હે મિત્ર માદ્યરા ! નજરે તે તુ ન્યાળ.	૧૪
વદે વાણી ‘શ કરલાલ’ મિત્ર એા મારા;	
કરો બંધ તમે ‘કન્યાવિક્રય’ ના ધારા.	૧૫

ક્રોધ. વિષે !

પ્રવચન છંદ.

ક્રોધ ક્ષણીધર નાગ, કદી ના પાળશો,
ક્રોધ કરાવે રાગ, વૃથા ચિત્ત બાળશો,
ક્રોધ કરાવે વેર, સુખુદ્ધ કાપશો,
ક્રોધ હુળાહુળ ઝેર, રંગે રંગ વ્યાપશો ! ૧
ક્રોધ કરે યશ જાય, પલકમા આળ દે,
ક્રોધ કરે દુ.ખ થાય, અરે અપવાદ દે,
માટે મહારા મિત્ર, તને એ ક્રોધને,
થાને સદા પવિત્ર, સુણી આ બોધને ! ૨

“ તે દુનિયાંના દેવતા ” !!!

— સોરઠા —

નારાયણનું નામ, અતરથી અળગુ નહિ,
હરદમ રટતા રામ, ‘ તે દુનિયાના દેવતા ’ ! ૧
પરમારથમા પૂર, પરહિત માટે પ્રાણ દે,
દયા થકી ના દર, ‘ તે દુનિયાના દેવતા ’ ! ૨
જૂઠ તણી ના જાણુ, સત્ય સદા જે બોલતા,
છે સદ્ગુણની ખાણુ, ‘ તે દુનિયાંના દેવતા ’ ! ૩

(૫૮)

- પરધન પરની નાર, પેખીને લલચાય ના.
ગણે અસીની ધાર, ‘તે દુનિયાંના દેવતા’ ! ૪
- અંતર ના અભિમાન, જ્ઞાન હૃદયમાં ગરજતુ,
દે સૌને સન્માન, ‘તે દુનિયાંના દેવતા’ ! ૫
- અપ ગનો આધાર, ભુખ્યાને ભોજન દોયે.
દુ ખોયાંનો દાતાર, ‘તે દુનિયાના દેવતા’ ! ૬
- લોભ ક્રોધ ને કામ, અતરથી અળગાં કરે,
મોહ તણુ ના નામ, ‘તે દુનિયાંના દેવતા’ ! ૭
- પર દુ ખ દેખી આપ, આસુડા આપે ભરે
દિલે દયાની છાપ, ‘તે દુનિયાંના દેવતા’ ! ૮
- નિર્મળ આપે ન્યાય, પક્ષપાત ખ્યારો નહિ,
સાચાને જ ચ્હાય, ‘તે દુનિયાંના દેવતા’ ! ૯
- સ્વદેશની જે સેવ, કરતા સ્નેહ થકી સદા,
✓ ‘તે દુનિયાના દેવ, શાખ લખો “શ કર” તણી. ૧૦

(૫૬)

“ તું શું કરે ? ”

ગઝલ—સોરઠી (હરિગીતમાં પણ ગવાશે.)

આ કાષ્ટની માળા અરે ! તુ ફેરવીને શુ કરે ?
કિરતારના અતર વિષે હસ્તે ધરી-‘તુ શુ કરે ?’
નિત્ય ન્હાય નિમેળ નીરથી, સરિતા સરોવરમા જઇ,
પણ મેલ ના મનનો મટયો જળ વાપરી-‘તુ શુ કરે ?’
ટીંડા અને ટપકા કરી, છે ભસ્મ સૌ અગે ભરી,
પણ શરીરમા શયતાન છે, ભલૂંતી ભરી-‘તુ શુ કરે ?’
ગસ રામ રામ પુકારતો, પણ પ્રેમ ના પ્રમુના પરે,
ના રે’મ તુજ હૃદયે રહે, ઇશ છેતરી-‘તુ શુ કરે ?’
રે ! દેવદર્શન માટ તુ ફરતો ફરે સૌ મદિરે,
આકીન ના અતર વિષે, ફેકટ ફરી-‘તુ શું કરે ?’
તુ નેત્ર ઢાકીને સદા, ગસ ધ્યાન ધરતો ઢોગથી,
પણ ચિત્ત તુજ ચઘળ રહે ફતવા કરી-‘તુ શુ કરે ?’
ધારણુ કર્યા છે શ્વેત વસ્ત્રો, શ્વેત દિલ કીધુ નહિ,
દેખાવ છે સુતકો સદા, ઘોળા ધરી-‘તુ શુ કરે ?’
એકાદશી ને અન્ય કૈ ઉપવાસ કરતો કૃષ્ણી,
પણ બ્રહ્મ છે તુજ ભાવના, ભૂખે મરી ‘તુ શુ કરે ?’
જે ડોળ રાખે ખડારનો, તે હોય જો હૈયા વિષે,
હરિ હાથ છે “શ કર” કહે ખટપટ કરી-‘તુ શુ કરે ?’

“તો શું? ! ! ! !”

—ગઝલ—

કદર વણુ નોકરી કો'ની કરી યા ના કરી 'તો શું ?'
 યકિન વણુ હસ્તમા માળા, ધરી યા ના ધરી—'તો શું ?'
 મહોળત વીણુ મહુબુબની, કદી સગાથ બેસીને,
 શરાબોની સરસ ખ્યાલી, ભરી યા ના ભરી—'તો શું ?'
 મહા મહિના તણી મોસમ, ગગનમા વાદળી ગાજે,
 અરે ! એ વાદળી ભૂ પર ઝરી યા ના ઝરી—'તો શું ?'
 ચતુરાને નથી રહાતો, ચતુરા ના મને રહાતી;
 કદી એ નેહ વણુ સાદી, ઠરી યા ના ઠરી—'તો શું ?'
 અનીતિ કાર્ય આદરતા, અવલથી ના ડરી રામા,
 બનીને બ્રષ્ટ ભુડી તે, ડરી યા ના ડરી—'તો શું ?'
 મનુષ્યોથી ભરી હોડી, ડુબી જે મંચ દરિયામા,
 પડી ઉધી તરી પાછી, તરી યા ના તરી—'તો શું ?'
 નથી મન મોહમા રમતુ કદી ના કામની ઇચ્છા;
 અરે ! કુબળા મળી તો શું ?' મળીને શુલ પરી—'તો શું ?'
 ગમ્મ ધરને તણુ રામા, અવરથી સ્નેહ છે સાધ્યો;
 પછી પસ્તાઇને પાછી, ફરી યા ના ફરી—'તો શું ?'
 કમાયો કષ્ટથી પૈમા, કદી કોડી નહિ ખરચી,
 મુરખ મુફલિસ રહ્યો 'તો શું !' અગરદાલન મળી—'તો શું ?'
 કહે 'શકર' ધરીને જન્મ, જે પરમાર્થના પોષ્યો,
 જીવે જગમા કદી 'તો શું ?' ગયો તે જે મરી—'તો શું ?'

તંબાકુની “ બીડી ” વિષે !

કુંડળીયો.

બીડીમા બહુ દોષ છે, અવગુણમાં આબાદ,
 રૂદ્રતણું પાણી કરે, મધુર નથી કે સ્વાદ.
 મધુર નથી કે સ્વાદ, છતાં સૌ લોક પીંચે છે,
 ખામીને ક્ષય થાય અરે ! પણ કેણુ બુઝીંચે છે ?
 કહે દ્વિજ ‘શંકરલાલ’ મહુડો ના રોગ છીડોમા,
 પૈસા પાણી થાય, ગુણુ નથી કે ‘બીડીમા.’ ૧

દારૂના દોષ. વિષે !

ગઝલ—(સરકાર રજા દીઠાએ--એ રાહ)

દારૂથી હુન્નરો લોક, થઇ ગયા ખરાબ,
 માટે મિત્ર માદ્યરા, પીશે નહિ શરાબ. ૧
 દારૂથી અનેક દુખ આવીને પડે,
 લાજ લોક માહી જાય બહુજ તે નડે. ૨
 દારૂના પ્રતાપે વળ્યો, યાદવોનો ધાણુ,
 સીકદર ગૂરાનો ગયો દારૂનાથી પ્રાણુ ૩

(૬૨)

દાડના પીધાથી ગચ્છું રજપુતોનુ રાજ,
કૈંક તેથી મણે પામ્યા અગડયા કઇનાં કાજ. ૪

દાડના પીધાથી લાન નવ જરી રહે;
આખર પિતાની ઉપર પાણી તો વહે. ૫

આટલી આ શીખ સૌ જિરે તમે ધરો,
'શ કર' કહે છે સહુ દાડ પરહરો. ૬

દાડના દુર્ગુણ વિષે !

૩૩૩૬૬૬

એકત્રીસો સવૈયો.

દાડમા દુર્ગુણ છે અઝા, તેમ છતાં નવ કેમ તબાય ?
દ્રવ્ય અને કિર્તીની હાની, ડાહ્યો પણ ગાડોજ ગણાય,
સ્વાદ નથી ન સુવાસ મળે કૈં, પણ પીધે મુખડુ ગ ધાય,
શરીર સ પત્તિનો ક્ષય થાયે, માન ભ ગ એથીજ થવાય. ૧

છાપન કોટી ચાદવ કેરો, મધપાનથી વળીયો ધાણુ,
શુરા સિકદર રાજ્યે પણ, દાડથીજ ગુમાવ્યો પ્રાણુ;
કૈં રજપૂતો શરાબ પીને, થયા ખરાબ નથી અણુબાણુ,
માટે મિત્રો શીખ સુણીને, તજો તમે એ અવગુણુ ખાણુ. ૨

મધ્યપાન નહિ કરવા વિષે !

લાવણી—(લલાછ મેં બાલકડી હોતી-એ રાહ.)

સુણો હે બ્રાત વાત મારી (૨)
 વ્યસન મધુનુ આ જગમાં છે અતિથય દુ ખકારી.
 વ્યસન એ જે જનને વગળે (૨)
 તેના દિલમાં શુભજ લાલ્લો અહોનીશ સળગે.
 ખખર નહિ તે જનને પડશે (૨)
 થોડે થોડે મિત્ર માહરા તે દુઃખ તો નડશે.
 આખર લોક વિષે જાણે (૨)
 ઉચ જ્ઞાતીના જન થકો આવુ વ્યસનજ ના થાયે.
 કરે નહિં વિશ્વાસજ કોઇ (૨)
 કહેશે આ તો છે છટકેલો સર્વ આખર ખોઇ.
 વળી સહુ લોક કહે ગાડો (૨)
 મિત્ર માહરી શીખ સુણી એ વ્યસન હવે છાંડો.

મિત્રતા ઉપર જળ અને દૂધનું દ્રષ્ટાંત !

—ઇંદ્ર વિજય શંદ.—

પ્રીત કરો જન જોઇ જરા કહોં કામ પડે ન તુટેજ કદાપિ,
 બીરૂ અને લયમાંજ સદા, તન ને ધન દે પળમાં પણ આપી,
 મોજ કરે સુખમાં રહી સંગ, પડે દુઃખ તો ન શકે લય કાપી.
 સ્વાસ્થ સાધક મિત્ર તજો કહોં હીમ્મત લેશ શકે નવ આપી. ૧

વારિ અને પયને પ્રીત છે કદી દૂધ વિષે જળને જન નાખે,
રૂપ અને દંઠ સ્વાદ સદા દૂધ હેત થકી નિજમાં જળ રાખે,
દૂધ રહુલે રહુડતુ નિરખી બળી અતરમા મુખથી જળ ભાખે,
આશ્રય લેઈ અરે ! તુજમાં જીવવું કયમ હાય ! ગમે તુજ પાખે.
એમ કહી પય પાસ રહી જળ બાળતુ ખેલ કરી નિજ કાચે,
દેખો અતી દુઃખ મિત્ર તણુ દૂધ અગ્નિ વિષેજ પછી ઉભરાયે,
કોઈ લઈ જળને નૌરશે પયમા કદી જો જળ તો ખુશ થાયે,
મિત્ર મળે સદુ કષ્ટ તણુ પય શાન્ત પડી ઉભરોજ સમાયે ૩

વચન પાળવા વિષે ।

ગઝલ—(હરિગીતમાં પણ ગવાશે.)

બોલી વચન પાળે નહિ ને કોલ તોડે આપનો,	
વિશ્વાસ કો તેનો કરે સારો ભરૂંસો સાપનો	બો.
હોયે ખરો કુળવાન તે નિજ ટેકને છોડે નહિ,	
શિરભય તો પણ શુ થયુ ? દંઠ કોલને તોડે નહિ.	બો.
સરતો કરે છે સ્નેહથી, આવે સમય જો હારવા,	
જે બોલ થાયે બાયડા સરતો કરે ઝખ મારવા.	બો.
આપે શીખામણુ અન્યને પણ બોલ બોળે આપનો,	
તે જીતીમા ધુળ છે, જો કોલ તોડે આપનો.	બો.
આખુ વચન તે પાળવા, હરિશ્ચ દ્રહુ.ખ પામ્યા ખરે,	
વિકૃત કરી સુત નારનો, પોતે રહ્યા નિચના ધરે.	બો.

(૬૫)

આખું વચન નભાવવા, ખર્જી રામ ખાતાળે વસ્યા,
 પાંડવ ગયા વનવાસ પણ, તે સત્યથી ડગ ના ખસ્યા. બો.
 આખું વચન તે પાળવાને, પ્રાણ છોડયો દશરથે;
 ગુણે ગવાયા સૂષિમા, કવિઓ કવિતામા કથે. બો.
 વાણી વહે 'શ કર' સદા, બે બોલ બોલ્યો પાળશે;
 કિરતાર કરશે સ્હાયરે ! બે ટેકને સભાળશે. બો.

“ જરા પણ વિવેક ભ્રષ્ટ થયેલો માણસ. ફરી
 વધુ ને વધુ વિવેક ભ્રષ્ટ થનો જાય છે.
 એ ઉપર ગગાનદીનું દ્રષ્ટાંત. ”

શાર્દૂલ વિક્રિડિત—છંદ.

સ્વર્ગે શ્રી હરિ પાદથી નિકળીને,
 ગંગા પડ્યાં હર શિરે !
 ત્યાથી હીમગિરી પરે જઈ પડ્યા,
 નીચે પહે હા ! અરે !
 રે ! હીમાલયથી પછી પ્રસરીને,
 પૃથ્વી સમુદ્ર પડે !
 નીચુ સ્થાન સ્વિકારતો સુજન હા !
 ગંધે ફરી ના ચડે ! ૧

(૬૬)

ગર્વ વિષે !

--કુતુબી-૭૬--

તજ અરે ! માનવી તુચ્છ અભિમાનને,
સાર કૈ ના મળે ગર્વ કીધે;
હુ.ખનુ વાર તુ ગર્વ ગણુને સદા,
નાશ સુખ સૌ થશે તેહ પીધે;
ગર્વ છાજ્યો નહિ, રાય રાવણુ તણો,
સ પતિ સતાત હા ! ગુમાવી,
પ્રાણ અર્પણુ કર્યો ગર્વની ધનમાં,
લ્હાણુ કાઢ્યું નહિ ગર્વ લાવી.

“ તો શું થયું ” ?

--કુતુબી--

ગઝલ સોરઠી--(હરિગીતમાં પણ ગવાશે.)

હરિ ભજન કર હરિ ભજન કર, હરિ ભજનમાં હિત છે રહ્યું,
કિરતાર નામ ઉચ્ચારતાં, આયુ વહ્યું--‘ તો શું થયું ? ’
નીર્તિ નિયમને પાળતાં,
અનીર્તિ જોરેથી ખાળતાં;
અત્સ ગને સ ભાળતાં,
હુ.ખ જો સહ્યું--‘ તો શું થયું ? ’

(૬૭)

થૈ સત્યનો સાથી સદા,
જૂઠું જોયરવું ના કદા,
આવી પડે જો આપદા,
સુખ સૌ ગયું--‘તો શું થયું ?’

પરમાર્થમાં ધન આપતાં,
વળી કષ્ટ કૈનાં કાપતાં,
સ્થળ સ્થળ સદાવ્રત સ્થાપતાં,
કૈ ના રહ્યું--‘તો શું થયું ?’

તુચ્છ લોભ લાલચ ટાળતાં,
કર્મ કામ ક્રોધ વિહારતાં,
મન મોહ માયા મારતાં,
મૃત્યુ થયું--‘તો શું થયું ?’

પરકાજ કષ્ટ જોઈવતાં,
સુખ સૌ તજ્યા મન લાવતાં,
નિજ દેશ સેવ બળવતાં,
શૌર જો ગયું--‘તો શું થયું ?’

હરિ ભજન કર હરિ ભજન કર, હરિ ભજનમાં હિત છે રહ્યું,
કિરનાર નામ જીવ્યારતા, આયું વહ્યું--‘તો શું થયું ?’

યોગી કે, દોળી ?

—ગઝલ—

જલાવી દે ! જલાવી દે ! અયે યોગી ! જટા ત્હારી;
 અરે ! મ સાર છોડયો છે છતાં માયા અતી ખારી.
 પિતા માતા તબ્યા છોડ નિસાસા નાખતી નારી.
 સગાં સ્નેહી તજી દીધાં અહા ! લગવા તને ધારી.
 કમાવુ ના ગમ્યું ત્યારે જની બાવા તમે બેઠા,
 પડયા સસારને માથે કપટ પડદા વિષે પેઠા
 શરીરે ભસ્મ ચોળી છે લલા લોકો ભમાવાને-
 અહાહા ! સ્કંધ ઝોળી છે ખરેખર ! જર જમાવાને.
 બતાવો મત્ર ને જાદૂ ચમત્કારે તમે પૂરા
 ઉપાધિ એ તમારે શી ? કપટછામા રહો શૂરા.
 ભગાવો ઘર તમે કેના અરે ! બુદ્ધિ બગાડો છો
 ઘલાવો વહેમ કો' ઘરમાં ભમાવી ભૂત કાઢો છો.
 અહા ! અલમસ્ત છે કાયા ! હરામી કા થઇ બેઠા ?
 જગતને ધુતવાનો શુ ? તમે ધધો લઈ બેઠા ?
 ભમીને ભીળ માગો છો ઉદર એથી ભરો યોગી !
 ગયા છે હાથ શુ ભાગી ? અરે ! ધધો કરો યોગી !
 અયે ખાકી ! અયે ખાકી ! કરી લે ખાકથી ચારી,
 જલાવી ખાક કર માયા પછી એ અગ લે ધારી.
 પડે ના પાસ માયાનો તહા કર વાસ હે સાધુ !
 અલખ ધુનમાં રહે રાચી તજી સૌ આશ હે સાધુ !

“ જોવડા મંડળીના મેનેજરની આમંત્રણ પત્રિકા ! ”

—ગઝલ-સોરઠા—

મિજલસ અમારી આજ છે, મૉજો ઉડાવા આવજો !
રે ! જોવડાની ખાટલી, દમભર ચુડાવા આવજો !

છે શુદ્ધ જળ એ ફળ તણુ,
હા ! પાક પાણી આપણુ,
બસ એજ ગગાજળ ગણુ,
તે ગટગટાવા આવજો !

દોષિત દિવાનાઓ ગણે,
નાદાન તે નિદા કરે,
બસ જોવકુદી વાપરે,
ભર જામ પીવા આવજો !

લહઝત શરાબે જે રહી,
પીનાર તો જાણે સહી,
અજાણુ તે જાણે નહિ,
ગમ્મત જમાવા આવજો !

અમૃત અમારૂં એજ છે,
પકવાન ખારૂં એજ છે,
બસ સ્વર્ગ ખારૂં એજ છે,
એ લાલ લેવા આવજો !

(90)

પઈશુ અને પીશુ' અહા !

મસ્તાન તો બનશું અહીં !

મનથી મઝા કરશું' અહા !

શુદ્ધતાન થાવા આવજો ।

મુફ્તેસ થૈશુ બે ધડક,

છો આવતા દુઃખના ખડક;

પણ બેવડો પીશુ કડક,

સૌ પાપ ધોવા આવજો ।

રે ! આવજો ! રે ! આવજો !

द्विलज्जन दोस्ते। लावजे,

આવી સભા શોભાવળે,

આનંદ કરવા આવજો !

મિત્રલસ અમારી આજ છે, મૉંજો ઉડાવા આવજો !

૨૦ ! ઊવડાની બાટલી, સ્નેહ રહ્યાવા આવજો !

नैतिक-काव्य सभास.

શૃંગારિક-કાવ્ય.

—મહીદીપ--૭૬—

સરસ બદન ચ દ્રવદન, તદન તેજવાળુ !
સ્વામ બાલ લાલ ગાલ, ટીંવડો ભાલ ભાળુ !
નમણુ નાક અજબ આખ, આખતાં જણાયે !
મુખ દિસત ધવલ દત, ખતથી ગણાયે !
ઝોક સરસ કનક કળશ, છાતોંએ છુપાવે !
ઉદર ઉપર અજબ નાભોં, નિરખોં ફેર આવે !
ફદળોં સ્થ લા સરખોં જ ધ, અ ગમા જણાયે !
કનક રંગ અવર અંગ, ના હવે ભણાયે !
હસ્ત ચરણ કરણ તણી, કૃતિ પ્રીય લાગે !
હ સ ગમનોં ર નોક રમણોં, જોઇ પ્રેમ જાગે !
વચન મધુર ચપળ ચતુર, પતિવ્રતા સગુણી !
પૂર્વનાંજ પુણ્ય હોય, એ મળે સદ્ગુણી !

“મણિકાન્ત.”

“ અલખેલું યૌવન આવે છે ” !!!

—*8888*—

તોટક-૭૬—(માત્રા મેળ સખા સુખ મહીં મન મોહનમેંને મળતો.)

- વધતા વય કન્યા શરમાયે,
બદલાતુ બાળાપણ જાયે,
રે, ! રમત ગમત વિસરાવે છે,
“ અલખેલું યૌવન આવે છે ” ! ૧
- મન નવિન વિચાર વિષે રમતુ,
લણવા ગણવાનુ ના ગમતુ,
ચ ચળ ચિતડુ ચમકાવે છે,
“ અલખેલું યૌવન આવે છે ” ! ૨
- સ્તન નિતબ ગુફતાને ધરતાં,
કટિ લચકાયે હરતા ફરતાં;
સ્મિત હાસ્ય ધ્વજા ફરકાવે છે,
“ અલખેલું યૌવન આવે છે ” ! ૩
- બસ મહન અગન તનમા લાગે,
યૌવનની વાસલડી વાગે,
તન અવય સકળ વિકસાવે છે,
“ અલખેલું યૌવન આવે છે ” ! ૪
- મન થાય અલૌકિક રસવાળું,
તણ્ણ ઓઢણીં અગ ધરે સાળું;
રતિ રગ હ્રદય રેલાવે છે,
“ અલખેલું યૌવન આવે છે ” ! ૫

ભરથાર તણો મન મત્ર લણે,
ચતુરા ચિંતાનો કોટ ચણે;
વિરહા નળ શોર મચાવે છે,
“ અલખેલુ યૌવન આવે છે ” ! ૬
તન રગ સુવર્ણ સમો થાયે,
મુખ મહા રક્ત બની જાયે,
ચક્ષુને ચપળ બનાવે છે,
“ અલખેલુ યૌવન આવે છે ” ! ૭
“ અલખેલુ યૌવન આવે છે ” !
તે મોહક મત્ર જપાવે છે,
રસધેલું યૌવન આવે છે !
“ અખેલલુ યૌવન આવે છે ” ! ૮

કનૈયાની ખંસી !

—ગઝલ—

કનૈયા કા'ન ઓ મહારા, બળવો બસળી ખ્યારા ! ટેક.
મધુરી બસળી વાગે, સુકોમળ કાનને લાગે,
રસીક હુ બંસળી રાગે, અજમ જ્યોતી હૃદય જાગે;
ઢળે અતર અમીધારા-બળવો બસળી ખ્યારા ! કનૈયા૦
ભૂલીને ભાન હુ ભટકુ, સુણાયો શબ્દ આ કયાથી ?
દિવાની થૈ દિશે દોડુ, ઝમકતો નાદ એ જ્યાથી,
દિયો દર્શન દયાવાળા-બળવો બસળી ખ્યારા ! કનૈયા૦

કહે છે લોક કાનુંડો, અજબ જાદૂ જરૂર જાણે,
 અહાહા !! બસીને નાદે, નગર નરનારીને તાણે,
 ત્રિકમ તાણે-બનું તારા-બજવો બંસળી ખ્યારા ! કનૈયા૦
 ગમે તે લોક છો બોલે, તમો પર પ્રેમ છે મહારો,
 ઊંઘારો આપની દાસી, લડસો છે મને તારો,
 નરોત્તમ ના થશો ન્યારા-બજવો બસળી ખ્યારા. કનૈયા૦
 કહે 'શ કર' કનૈયાની, સુણીને 'બ સૌ' હા ! સુદિર !
 બની ઘેલી સકળ ગોખી, મધુરો નાદ એ મનહર !
 વિભૂ વસન્તે હૃદય મહારા, બજવો બસળી ખ્યારા ! કનૈયા

‘બંસી બજાનેવાલા’ (શ્રી કૃષ્ણને)

(દ્વિયો પુલ્લ જાના વે—એ રાગ.)

‘બસી બજાને વાલા’ (૨)

બસી બજાઓ લાલારે ! બસી૦

બસી મધૂરી વાગે, મિડી શ્રવણને લાગે,
 સુણતા ત્રિભુવન જાગેરે ! બસી૦

કામણુ ભર્યું મુરલીમા, મોહ્યા મધૂર મુરલીમા,
 ગાડો બન્યો મુરલીમારે ! બસી૦

બસી હૃદય વલ્યાવે, મુરલીધર નામ જપાવે;
 ગુણગાન “શ કર” ગાવેરે ! બસી૦

(૭૫)

“ મોહક મુરલી. ” !

(દાસપરે ઇયા લાવોરે—એ રાગ.)

મોહક મુરલી વાગીરે ! (૨)

મોહન વરની—મોહક મુરલી વાગી.

સ્ત્રીંતી શાન્ત બનીને, નિ દ્રામા નાદ સુણીને;

રજનીએ ઝમકી જાગી જાગીરે ! મોહન વરનીં

સૂનાં ધરખાર છોડી, મુરલી સાલખવા દોડી,

લગની લાલાની લાગી લાગીરે ! મોહન વરનીં

આધારે ચાલી સ્વરને, લેટી હ મૂધરવરને,

આ લવની લાવટ લાગી લાગીરે ! મોહન વરનીં

“ મનહર મુરલી. ”

—આશા મોડી—

મનહર મુરલી વાગી, કનૈયાની મનહર મુરલી વાગી.

મુતી હતી હુ લર નિંદ્રામા, શબ્દ સુણીને જાગી. કનૈયાનીં

બની ખડાવરી બ સી નાદે, ઉડી હુ આજસ ત્યાગી. કનૈં

મોહિત થૈ હુ મુરલી સ્વરમા, મુરલીધરની રાગી. કનૈં

મનહર મોહનને મળવાની, લગનોં અલૌકિક લાગી. કનૈં

કહે હૌન ‘શ કર’ સ્યામ મળેથી, લવની લાવટ લાગી. કનૈં

“ વનમાં વાસલડી વાગે છે. ”

--તોરક--છંદ--(માત્રામેળ.)

(સખી સ્વપ્ન મહીં મન મોહનમે--એ રાગમાં પણ ગવાશે.)

મધુરો સ્વર ક્યાં થકો આવે છે ?

અમૃત વૃષ્ટી વરસાવે છે,

અતિ પ્રીય શ્રવણને લાગે છે,

“ વનમાં વાસલડી વાગે છે ” । ૧

રે ! ગાય ગોપ સૌ સ્તબ્ધ રહ્યા,

યમુના જળ જોને શાન્ત થયા,

પશુ પક્ષી વિચરવું ત્યાગે છે.

“ વનમાં વાસલડી વાગે છે ” । ૨

મમ અતરમા કેં થાયે છે,

મોહન મળવા મન રુડાયે છે,

રે ! ભૂખ તરસ પણ લાગે છે,

“ વનમાં વાસલડી વાગે છે. ” । ૩

જો તપ ધારીએ તપ મુક્યા,

ધ્યાની યોગી નિજ ધ્યાન ચુક્યા,

નર નાર નિદ્રથી જાગે છે,

“ વનમાં વાસલડી વાગે છે ” । ૪

સખિ મોહનને મળવા આવો,

મધુ વનમાં નહ તણો લાલો,

મન ભૂધર ભક્તિ માગે છે,

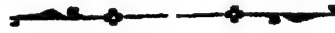
“ વનમાં વાસલડી વાગે છે. ” । ૫

કૃષ્ણગુની બાળ લીલા !

—હારી—

સખી રી મોહન માન મુકાવે (૨)
કામળી કાઢે, લાકડી હાથે, વન વન ઘેનુ ચરાવે,
મહોંયારણના મહોં ઊતરાવે, ખાય અને ખવરાવે;
ગોવાલણને ગભરાવે. મોહન માન મુકાવે--સ૦
શરદ પુનમની, શુભ રજનીમા, રસિયોજી રાસ રચાવે,
એક એક ગોપીને, એક એક કાન્હો, થન થન નાચ નચાવે,
મધુરીશી મુરલી બજાવે. મોહન માન મુકાવે--સ૦

ગોપીની ફરિયાદ.

(સૈયાં પડું મેં તારે પૈયાં—એ રાગ.)

ગઇતી ઘાટે, મોહન મળ્યો વાટે, બોલાવીને અટકાવી. ગઇતી૦
મને કહેછે તારૂં શુ નામ શાણી? નામ આ પી સુખેથી જાઓ પાણી,
સુખેથી જાઓ પાણી, મુરલીધર વદાં વાણી,
મનમાંહી, બીક આણી, ગભરાણી, શરમાણી. ગઇતી૦
નામ દોધું પછી નામ દીધુ મેં. રસિયો હસોયો શબ્દ સુણીને,
કાનુડો કામણુગાળો, મોહનજી મુરલીવાળો,
'શ કર'નો, છોગાળો, ગોવાળો, હડવાળો. ગઇતી૦

(૭૮)

રાધા વિયોગી કૃષ્ણ !

—હારી—

શોચત હે ગૌરધારી, રાધે બિન શોચત હે ગૌરધારી.
રાધેકું શોધત કૃષ્ણ મુરારી, ગલી ગલી રાધે પુકારી,
દુઠ ક્ષીરા પત્તા નહિ પાયા, કહા ગઇ રાધે ખ્યારી ?
અયે બ્રહ્મભાન દૂધારી ! શોચત હે ગૌરધારી. રાધે
બિનતી સુણો સખ યે પુરખાસી, જહાં મીલે રાધે ખ્યારી,
બકે કહો કે કૃષ્ણ દુઠન હે, ગલી ગલી રાધે પુકારી,
કહા ગઇ ઓ મળનારી ? શોચત હે ગૌરધારી. રાધે
ચહી બીધ શોચત, પલપલ કૃષ્ણ-ગોવિંદવર ગૌરધારી,
કહત હે 'શ કર' સુનો સખ ખ્યારે, લીલા હરિકી બ્યારી,
ગતી ગોવિંદકી ન્યારી ! શોચત હે ગૌરધારી. રાધે

હોળી વિષે !

—હારી—

અહા ! આઈ રસીલી હોળી !
દોઝો અગ રગે ઝમ્મોળી !
ઠામ ઠામ સખ ભર પૌચકારી,
છાટત રંગમે બોળી,

આઈ.

(૭૬)

રંગ ગુલાલસે ધુમ મચત હે,
નાચત ગાવત હોરી;
જમે શેવ સાકર પોળી ! આઈ
હોળીમેં ગાન કરો હરિ હરકો,
ગાઓ ન ક્ષગ નઠોરી,
કયુ ધૂળ પાનીમેં અ ગકુ રોળો,
શરમ હૃદયમે ધરોરી;
કહા 'શ કર'કા કરોરી ! આઈ.

“ અહાહા ! આજ છે હોળી ! ”

—ગજલ—

કસુ બે ચુદડી ઝોળી અહાહા ! આજ છે હોળી !
જમાડુ શેવ ને પોળી, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે.
ધરી ઘોળાં તને વસ્ત્રો, બનુ હુ પ્રેમની નેગણ,
ગુલાલે હા ! ભર ઝોળી, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે.
વસાવો કથ કેસૂડાં, ભરીશું રગના કુડાં,
રમાડું રગમા હોળી, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે.
સિતારે ચિત્ત સાંધીને, વગાડું પ્રેમથી વહાલા,
સુણાવુ રાગ હા ! હોરી, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે.
મગાવો રેશમી મલમલ, વળી મજલિન જે મોંઘી,
કરાવો ચુદડી ઝોળો, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે.

(૮૦)

હશે નરનાર નિર્લજ્જ જે, ઉધાડા ક્ષણ તે ગાશે,
શરીરે રાખને ચોળી, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે
બને છે કૈક જન ઘેલા, બજારે લાખતા ભૂડું;
મળી દશ વીશની ટોળી, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે.
ભરે છે ધૂળ માથે કૈ, રમે છે છાણુ માટીથી,
ભલા એ ભીલ્લ કે કોળી ? અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે
હશે સજ્જન અને ડાહ્યા, હરિને હેતથી ગાશે
હૃદયને ભક્તિમા રોળી, અહાહા ! આજ છે હોળી ! કસુ બે.

પ્યારાને આવકાર !

(દેખુંગી પ્યારે અબાકા મુખડા—એ રાગ.)

આવોને પ્રીય સુદિર સુભાગી. (૨)
ભાવો, ભાવો, ભાવો, ભાવો, ભાવોરે,
મુજ મનને સુભાગી. આવો૦
લહેરી લાલા ! છે લટકાળા (૨)
તગની તહારી, લાગી, લાગી, લાગીરે,
ઓ શાણુ સુહાગી. આવો૦
ઓ વહાલા છુ તુજ ગુણ રાગી (૨)
પ્રેમની ભેત છે, જાગી, જાગી, જાગીરે,
હવે જાઓ ન ત્યાગી. આવો૦

(૮૧)

પ્રિયાના રૂપની પ્રશંસા !

—ગઝલ—

ગમે છે શુભ બદન ત્હારું, ચતુરા ચિત્ત ચટકે છે,
અરે ! વિયોગથી બહાલી, ખરેખર દિલ ખટકે છે ! ગ૦
આંતરે કેશ લાંબા છે, સુવાળા શિરપરે શોભે;
અદ્દેખો અતરે થૈને, ફણીધર શિશ પટકે છે ' ગ૦
લલાટે ચાંદનો શોભે, નિહાળી નેત્ર લોભે છે,
શશી છે એમ ધારીને, કુમુદની મુખ મટકે છે ! ગ૦
હરણુ સમ નેત્ર છે ત્હારાં, વળી વિશાળ ને કાળાં,
નયન નથથી નથાયો તે, નહિ તો કાળ છટકે છે ! ગ૦
ગુલાબી ગાલ છે ગોરા, સુશોભિત નાકમાં નથની,
અહા ! નથની તાણુ મોતી, અધર પર છેક લટકે છે ! ગ૦
મનોહર મુખ ત્હારું છે, તરૂણી તેજ વાળુ છે,
શશી શરમાઈને ગગને, ગુમાવી ગર્વ ભટકે છે ! ગ૦
સુવાસોન મુખમા દાડમ, કળી સમ દાંત શોભે છે,
હશે તે મોતી માનીને, ઝવેરી રહેજ અટકે છે ! ગ૦
પ્રવાળા પાળ છે કે ઓષ્ટ ? તેની ગમ નથી પડતી,
અધરનુ પાન કરવાને, હૃદય તુજ પાસ સટકે છે ! ગ૦
અહા ! શુ ડોક ઉઘી છે, રહ્યા બે છાત એ કહૂંક,
ઉઠર સુદિર નિહાળીને, વિદાસી જીવ કટકે છે ! ગ૦

(૮૨)

કટીથી સિહ શરમાઇ, વને વૈરાગ્ય લઇ વસતા;
જધન છે કેળના જેવી, હવે ખસ વાત અટકે છે ! ગ૦
ચરણને હસ્ત તો બાણે, રૂપેરી રંગના લાઠા,
હોરાની વીંટી આંગળોએ, અનૂપમ તેજ ઝળકે છે ! ગ૦
ઠમકતી ચાલ ચાલે છે, અહાહા ! હસના જેવી;
લલિત લટકે નિહાળીને, ભ્રમિત થૈ ચિત્ત ભટકે છે ! ગ૦

વીરહી વામાનું ખટરતુનું અવલોકન !

ગઝલ—સોરઠી (હરિગીતમાં પણ ગવાશે.)

પરદેશમા પ્રીયતમ ગયા, નારી તજી ન્યારા થયા;
રે ! વાયદા જાણે વહ્યા, ભરથાર--કા આવ્યા નહિ ?
આવી વસત રૂતુ રૂઢી, કુવ પાન વૃક્ષે લાવતી;
ના લાવતી દિલ દાહ છે, દિલદાર--કા આવ્યા નહિ ?
કલ્લોલ સૌ પક્ષી કરે, કોયલ કરે ટોકારે,
સતાપતા એ શબ્દ હા ! સુખકાર--કા આવ્યા નહિ ?
ગ્રીષ્મે ઘણી ગરમી પડે, બળતુ હૃદય ઝાઝુ બળે,
પણ પ્રેમ પાણી પ્રીતથી, પાનાર--કા આવ્યા નહિ ?
પખા પવન ગમતા નથી, અત્તર સુગંધી શુ કરે ?
વાલમ વિના વસમુ બધુ, વરનાર--કા આવ્યા નહિ ?

વર્ષા વિષે વારી પડે, હરિયાળી સૌ પૃથ્વી કરે,
 નવ શાન્ત હું મમ શરીરના, શણુગાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 આકાશ ચમકે વીજળી, ગંગાડાટ વાદળ ગાજતાં;
 બોલે પપૈયા મોર પણ, દુઃખહાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 આશો પુનમની આદની, રૂતુ શરદમાં શોભે ઘણી;
 પણ અધર રસ પાતારને, પીનાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 પથી ધરે પાછા કૃયા, દિપોત્સવી દિન આવૌયા,
 વિરહી હૃદયમાં વડાલથી, વસનાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 હેમતમાં સૌ હોશથી, નરનારીઓ કીડા કરે;
 ચતુરા કહીને ચિત્તથી, રડાનાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 ડડી પડે થરથર ધુભુ, બાળા બની છુ પહાવરી
 પકવાન સાથે પ્રેમથી, જમનાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 વાયુ ગિરીરે વાય છે, વામા ઘણી ગલરાય છે,
 મમ કષ્ટને હરનાર એ, સરદાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 દુલપાન વણુ વ્રજો થયા, લયકાર આ લવ ભાસતો,
 અકળાઉ છુ અબળા તણા, આધાર—કાં આવ્યા નહિ ?
 આવ્યા દિવસ હાળી તણા, મોહન પધાર્યો મ દિરે;
 વામા ગંગે વળગી પડી, વડાલા ભલે આવ્યા અહીં !

પ્યારમાં મસ્તાન.

—મઝલ—

બનીને પ્યારના ભેગી, જગે અહલક-જગાવીશું;
 અમે બસ પ્યારના નામે, સુખે ગરદન-કપાવીશું !
 હબ્બરો માલ મિલકત કું, વળી જાહોજલાલી કું,
 અમે દિલદારના બોલે, બધું પળમા-બપાવીશું !
 અમોને ઝેરનું 'યાલું, ભરી કો' પ્યારથી આપે,
 અમે શકા વિના શરબત, ગાણીને-ગટગટાવીશું !
 કિતાબો જ્ઞાનની જોવા, જરા અમને નથી ગમતી
 અમે કોરી કિતાબે પ્યારની બેતો-છપાવીશું !
 અમે શાળા અપાવીને, ભરીશું 'પ્યારના ચેત્તા,
 તહા બસ 'પ્યારના જાપો, અમે હુરદમ-જપાવીશું !
 તપાવી લાલ કીધેલા, ઉન્ડા લોખડના સ્થલે
 કહે કો 'પ્યારને લેટો, મળી કાયા-તપાવીશું !
 અમે મસ્તાન મહોબતમા, દિવાના બાસ દિલબરમા,
 દિલાસો જો નહિ દેશે, કદમ ગરદન-ઝુકાવીશું !
 દિવાનો છો કહે દુનિયા, નથી દરકાર દુનિયાંની,
 અમે બસ પ્યારના બદા, બની સેવા-બબાવીશું !
 અમારા હર્દના માટે, દવા ના કામ કું આવે,
 અમોને પ્યારની પરવા ! મળે મોજે-ઝૂંડાવીશું !

(૮૫)

લયાનક ખડાં તોડીશુ, લડીશુ શેરની સાથે;
અમે તો ખ્યારના મત્રે, મહા મહેનત-ઊંઠાવીશુ !
અમારો પ્રેમ છે કાતિલ, નથી કાચો જરાએ કેં;
કહો તો ખ્યારની કૂકે, ફના ફૂંચ્યાં-ખનાવીશુ !
રહીશુ ખ્યારની સાથે, મરીશુ ખ્યારના માટે;
અમે આ જીવગી, દિલદારની પાછળ-લૂંટાવીશુ !

“ વફા પર નફા ”

—ગઝલ—

સનમ ત્હારી ખુદાઈમા, જળુ છુ હું મરે છુ હું;
તને તેની નથી પરવા, કદમ જોસી કરે છુ હું !
વિરહના તાપમા ત્રફડુ, છતાં કા જાય તરસાવી ?
કદમ જોસી અમારી કે, અરેરે ! કામ ના આવી !
પૂજારી હુ પડુ પાચે, દયા દેવી ન તુ લાવે,
અમારી બદગી બિલકુલ, નજરમા હાય ! ના આવે !
ખુદાની બદગી કરતા, ખુદા બેહિસ્ત બદ્દે છે;
ન ગુણી નાર છે તુ તો, અગર શયતાન પદ્દે છે !
અરે ! ના થા અલિમાની, ખુદાને એ નહિ ગમશે.
પ્રભુ પ્રેમી પરે રાજી, તુમાખી આખરે નમશે !

અયે દિલબર ! દિવાનો હુ, બન્યો છુ પ્રેમમા ત્હારા;
 રહમ કર તુ રહમ કરતુ, સુખન આ સાંભળી મ્હારા !
 નથી દૌલત તણી પરવા ! નથી ગુલઝાર વણુ ગમતુ,
 હુદય દિલદારના દહારના, દર્શન વિષે ભમતુ !
 હવે તરસાવ ના ખ્યારી, હવાલે જીવ હુ આપુ,
 કહે તો તીવ્ર તલવારે, સનમ મુજ શીશ હુ કાપુ !
 પિવાડયો જામ મ્હોળતનો, હવે ખ્યારી પચાવા દે,
 સનમ મસ્તાન મનડાને, મઝા મીઝે મચાવા દે !
 સનમ ત્હારી જુદાઈમા, અમારી જીદગી ખ્યારી,
 સનમ ત્હારી જુદાઈમા, અમારી મ્હોતની વારી !
 સનમ જે મ્હાય આપણને, છતા તેને નહિ ચડિયે,
 અરે ! ઇન્સાફની રાહે, સદા ત્હેના થઈ રહિયે !
 સફા થઈ ઇશક વ્યાપારે, નફાતુ નામ ના જોયુ;
 “વફા પર ના જફા” કર તુ, બફા થાતા બધું બહોરું !
 પ્રથમ જો પ્રેમ આપો’તો, દુઝને ઝટશે ના ! ના !
 મગર મરજી તમારી તો, અવલથી આપશે ના ! ના !
 અરે ! એ પ્રેમ તૂટયાથી, જીગર બસ તૂટશે ત્હેનુ !
 જહાંથી તે થશે બાતલ, ઝવાહિર ખૂટશે ત્હેનુ !
 રમત ના પાલવે એવી, અરે ! એ હાસ્ય ના કરવુ;
 સનમ ભયલિત એ સૌદો, સદા એ રાહથી ડરવું !

અમી તુજ આંખમાં રાખી, બ્રમરને લેટવા દેને;
અધર પર મધ રહેલું તે લખોથી ચુસવા દેને !
દુઃખી આ જી હગી મહારી. સુખી તહેને થવા દેને;
સનમ બેહાલ દહીંને દવા દેને ! દવા દેને !
સનમ તુ બોલ બોલે તે, સુખન છે શાસ્ત્રના મહારે,
ચતુરા હુ બનુ ચેલો, ગુરૂપદ તુ લલે ધારે !
‘દિવાનો’ છો કહે લોકો, નથી પરવા મુને તહેની;
બિદાસી આશરે આવ્યો, જાંડાવી દેજ બેચેની !
હવે તો હદ થઇ હાથે ! હઠીલી હઠ ધરી ખડેશે;
કળા મહારી થશે એથી, ભરીને પેટ તુ રેશે !
પછી અકસોસ તુ કરશે, નહિ આશક મળે આ’વો;
સનમ તુ ભોગવી લેને, ભલો સ સારનો લ્હાવો !

શ્રીમાં વર્ણીકરણ છે !

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

(એક નારી જગતમાં પ્યારી—૨૫૬)

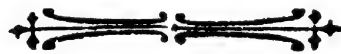
છે વર્ષીકરણ વનિતામા (૨)

મહોદા નર પણ માન મુકીને પડ્યા પ્રેમ સહિતામાં. છે.

પરાશર પ્રભુતાને ત્યાગી, મોહ્યા મચ્છગ ધામાં,

ઈંદ્ર ચ દ્ર સરખા લલચાયા, ગૌતમની લાભામાં. છે.

શિવજી પણ જપ તપ ભૂલીને, ભમ્યા ભીલ રાણીમાં;
 બ્રહ્મા જેવા નર પણ ભૂલ્યા, ગયું જ્ઞાન પાણીમાં. છે
 ભલા ભલાનાં પણ મુકાવ્યા, નેત્ર તણા મટકામાં;
 મહોટા મહોટા મુનીવર મોહ્યા, લલનાના લટકામાં. છે
 લટકે મટકે મધુર વચનથી, નરને લે પાસામાં;
 પતંગ સમ પુરૂષો લલચાઇ, પડે પ્રેમ ફાસામાં. છે
 લોહચુમ્બકનો ગુણ રહ્યો છે, સત્ય કહું સ્યામામાં,
 કહે 'શકર' ધન્ય છે તે નરને, ભમે નહિ ભામામાં. છે

“ પાનની ખીડી ! ”

—ગઝલ—

કપૂરી પાન પુનાનું સમારી સાફ મહે કીધું,
 કળીના કેશરી ચુના થકી તે ચોપડી દીધું.
 સુગંધીનો મુકી કાથો લવીંગે તે દોધું ભીડી,
 પાન ખ્યારા સ્વિકારોને પ્રિયાની પાનની ખીડી !
 મુકી છે કાતરી સ્વામી સુડીથી કેળ સોપારી
 વગી વીણી ભરી ભાવે ધરીને ંહાલ વરિયારી.
 અહાહા ! એકચી મેટી ધરે છે પ્રેમ પખીડી,
 પતિ ખ્યારા સ્વિકારોને પ્રિયાની પાનની ખીડી !

(૮૯)

પિયૂ આ પાનની ખીડી લહું લોજન પચાવે છે.
વળી વાયૂ અને વ્યાધી અછરણથી ખચાવે છે.
મહા સગ્રામ શરદીને હઠાવાને મચાવે છે;
પતિ તે કારણે લોકો જમીને પાન ચાવે છે !
વદન કીકાસ હરનારી-જમોને પાનની ખીડી !
અધરમા રક્ત ભરનારી-જમોને પાનની ખીડી !
કટૂતા ફર કરનારી-જમોને પાનની ખીડી !
મધુરો સ્વાદ ઝરનારી-જમોને પાનની ખીડી !
અનૃપમ પાનની ખીડી બનાવી લાલ હુ લાવી,
મુકીને કામ સૌ અળગા ઉમ ગે આપવા આવી.
સ્વિકારો રનેહથી સ્વામી પ્રશ્ન સા શું હવે ગાવી ?
અહોનિશ પ્રેમ માણું છું પતિદયો બહાલ વરસાવી !

શૃંગારિક-કાવ્ય સમાપ્ત.

ખાસ વાંચવા લાયક નોવેલો.

આઠ માગમાં પ્રકટ થતી
જમાનાનો જલ્દીમ અને જદુઈ ચિતાર દર્શાવતી !
મુધારાનો સાર કે ફેશનનો માર બતાવતી !
ધર સંસારનું રસિલું ચીત્ર દેખાડતી !

કુંદન અને કુસુમ.

દરેક ભાગની કીં. રૂ. ૦-૧૨-૦

ગુર્જરી

મુંબઈની શેઠાણી.

લેખક-મણિલાલ છબારામ ભટ્ટ.

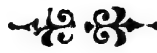
કીંમત રૂ. ૧-૪-૦

સોલ એજન્ટ.

બુકસેલર હરગોવિનદાસ હરજીવનદાસ.

૨૬૦૦ પાનકોર નાકા--અમદાવાદ

વૈરાગ્ય-કાવ્ય.

—ગઝલ—

મકુને બસ છોડ ઓ માયા ! હવે વનવાસ જાવા દે !
શુક્ર ગિરનારની ગોતી અડા ! અડલક જગાવા દે !
તણ સસાર ફળ ખોટું મધુર ફળ માર્છ ખાવા દે !
હરિના નામની હરદમ લલિત ધુન તો લગાવા દે !
સગાના સ્નેહને છોડી પ્રભુથી પ્રીત થાવા દે !
શરીરે રાખ ચાળીને હવે ધૂણી ધખાવા દે !
અરે ! સસાર છે ખોટો છતા ક્ષેપટ ફસાવા દે !
જુઠી જળજળને છોડી હરિનું ગાન ગાવા દે !
અહોનિશ પડાડથી ઝરતા ઝરણુ જળમાજ નડાવા દે !
મોઠા ફળફૂલ વૃક્ષેથી સ્વહસ્તે લેઈ ખાવા દે !
તણ પરતત્રની બેડી સ્વતત્ર સદાય થાવા દે !
વહે “ શકર ” વિભૂના નામની બસી બજાવા દે !

“ મણિકાન્ત ”

“ પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી ! ”

—ગઝલ—

અતૌકિક મીષ્ટ રસવાળી, પીવા દે જ્ઞાનની ખ્યાલી,
અહા અજ્ઞાનને ટાળી, પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી !
જગતમા બેઉ બાબુ છે, અરે ! કાળી અને ધોળી,
શ્રદ્ધી ધોળી તજી કાળી, પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી !
કુટાયો હાય ! અધારે, જરાયે ભેત ના ઝાળી,
હવે ભે ભેત છે ભાળી, પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી !
અબોધે બૃગ્મ અથડાઇ, ભુલી ભવસાગરે ભટકયો,
નકામી જીદગી ગાળી, પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી !
અનીર્તિ ખર સદા છોડી, નીતિના અશ્વ પર બેસી,
દઇ દુર્બુદ્ધિને બાળી, પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી !
મળ્યો છે સદ્ગુરુ સાચો, ગતાવ્યો નેક આ રસ્તો,
ઝાઝાવી જ્ઞાનની ડાળી, પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી !
પ્રભુનો પ્રેમ દેનારી, બતાવે મોક્ષની બારી,
અહાહા ! હસ્તમા ઝાલી, પૌવા દે ! જ્ઞાનની ખ્યાલી !

મસ્તાન ફકીર !

૩૩૩૬૬૬

—ગઝલ—

અરે ! કો' ઝેરની ફાકી ખુદાનો લાલ લાવો ને;
ફાવી ફેસલો લાવો મુને મુરદુ બનાવો ને !
નથી નેકી મગર બદી તણો અન્નમ આવ્યો છે,
જહાંથી કૂચ કરવાને જુઓ પયગામ આવ્યો છે !
અયે ! કમખખત નાદાની ! ખુરાઇ યાદ આવે છે;
જીગરને ચાક કરવાને જુઓ જલ્લાદ આવે છે !
નથી ખયરાત કીધી તે ખુદાથી માગવાનો છુ ;
તજીને રાહ જીતતનો અરે ! જહન્નમ જવાનો છુ !
અરે ! ઇસ્લામ મહુજબમા મના છે હા ! શરાબીની,
મગર તેનો બન્યો બ દો ! કસુર ખાના ખરાબીની !
જુગારે જર ગુમાવીને ગનીનો છુ ગદા આજ.
ફકીરી હાલ આ મહારો અરેરે ! ! પેટને કાળે !
ભરીને જામ પીતા હુ ખુદાઇ રાહને ભૂંડ્યો,
નતીજો આ મડ્યો તહેનો જહાના શાહને ભૂંડ્યો !
તજી મસજીદ હુ હરદમ જતો'તો હાય ! મયખાને;
ખુદાની બદગી કરવા ભૂંડાવ્યો હાય ! શયતાને !

લૂંલી ઇન્સાનનો દાવો, બન્યો હયવાન હુ હાયે !
 નશા ને નાચ મુજરામા રહ્યો શુલતાન હુ હાયે !
 ગુલોના બાગને છોડી ગટરની છે હવા લીધી;
 ખુદાના નરને છોડી શરાબી જામ મહેં પીધી !
 ગિરાદર કોઇ આવોને, હુખૂ છુ હુ બચાવોને,
 કદમ પર સર ગુકાવુ છું અદલ રસ્તો બતાવોને !

*

*

*

લાલાઇ કર અયે આદમ ! રહે આ-દમ જહા મુધી,
 ખુદાનુ નામ લે ! હરદમ રહે હર-દમ જહાં મુધી !

વૈરાગી થતા મિત્રનો સંસારી મિત્ર સાથે સંવાદ !

(શા માટે શ્રમ કરે સતી તુજ પતિ લકિત સાચી-એ રાગ.)

સ સારી--શા સાડ સુખ તજે, અરે ! કા લેખ તમે ધારો (૨)

અહા ! સ સાર અતિ ખારો (૨)

વૈરાગી--અનુભવ લીધો મહે અતિ, આ સ સાર અસાર,

સગાં સહોદર સર્વ છે, સ્વાર્થ તણા સરદાર.

ગરજ પડે સૌ કો' બોલાવે, અ ત સમે કો' કામ ન આવે

તે સાડે સૌ તણ, અમોએ યોગ ગણ્યો ખ્યારો. (૨)

અરે ! સ સાર અતિ ખારો. (૨)

(૯૫)

સ સારી--સુત ભગિની પિતુ માત તજીને, વામાની માયા વરજીને;
શુ સન્યાસી બનો ? હૃદયમા રે'મ જરા ધારો. (૨)
અહા ! સ સાર અતિ ખ્યારો. (૨)

વૈરાગી--સુત ભગિની પિતુ માત સૌ, ગ્યા જગની જ જાળ,
ત્રીયા તજે પળવારમા, કષ્ટ પડે તત્કાળ.
સુખમાં સૌ કો' સ્નેહ બતાવે, વિપદ સમે દઇ કષ્ટ સતાવે,
શુ સમજી મમ મિત્ર, તમે સ સાર ગણો સારો ? (૨)
અરે ! સંસાર અતિ ખારો (૨)

સ સારી--મહેલ અને ધનમાલ તમારાં, અરે ! કરો કા મિત્ર અકારા ?
સુખ સ પત્તિ પરહરી, હવે કા હિમ્મત સૌ હારો ? (૨)
અહા ! સ સાર અતિ ખ્યારો. (૨)

વૈરાગી--મહેલ અને ધનમાલ સૌ, અચળ નથી નિરધાર;
લક્ષ્મી ના'વે સ ગમા, મર્ણુ સમે આ વાર
સકળ મુકી એકલડુ જાવુ, મૃણો સ્નેહથી સૌ સમજાવુ.
પાપ પુણ્ય લૈ સાથ, જવાનુ છે નિશ્ચય ધારો (૨)
અરે ! સ સાર અતિ ખારો. (૨)

સ સારી--ધરી લેખ જ ગલમા જાશે, મિત્ર કહોને ત્યાં શુ ખાશે ?
ગમશે ના પળવાર, તમારો મુમત હવે મારો. (૨)
અહા ! સ સાર અતિ ખ્યારો. (૨)

વૈરાગી--કૂળકૂલ જ ગલમા ઘણા, તે જમશુ સુખકાર
પશુ પક્ષી મિત્રો ગણી, જૈ વસવુ તે ઠાર.

(૯૬)

ભજન કરીશુ ભવતારકનું, ધ્યાન ધરીશુ હું ખડારકનું;
મોહ લોભ સૌ તણ, ભક્તિનો બાધીશુ ભારો. (૨)

અરે ! સ સાર અતિ ખારો. (૨)

સ સારી--રહી સ સારે રામ ભજોને, ભગવા કાઢી લેખ તજોને;
આ છેવટની અરજ, અમારી ધ્યાન વિષે ધારો (૨)

અહા ! સ સાર અતિ ખારો (૨)

વૈરાગી--સ સારે રહીને નહિ, માયા મોહ તજાય,
જ જાણી જીવડા થકી, ના ભગવાન ભજાય.

માફ કરો મુજને મમ બધુ, નથી સાર છે ખોટું સધુ
જગનાયક જપવાજ, અમોએ જોગ ગણ્યો ખારો. (૨)

અરે ! સ સાર અતિ ખારો. (૨)

સ સારી--ધન્ય ! તમારો અગળ ટેક છે, ભમે નહિં એવોજ લેખ છે
સુખે સિધાવો મિત્ર, કરોને સફળજ જન્મારો. (૨)

અહા ! સ સાર અતિ ખારો. (૨)

મનને ઊપદેશ !

—તોટક—છંદ—

રટવા રણુછોડ તને ન ગમે,
ધરકાજ મહી મન તારૂ ભમે,
નવ એક ઘડી ઇશને સમરે,
જગમાં જનમી હરિને વિસરે.

(૯૭)

સુત નાર અને ઘરખાર મહીં,
મન તહારે ફરે મશગૂલ થઈ,
યમનો લય શીર પરે લટકે,
પણ મૂરખને ન જરા ખટકે.
ધન ધાન થકી મસતાન ફરે,
નવ નાથ તણી દરકાર કરે;
દુખ આવૌં પડે વિઘ્નને સમરે,
સુખમા કદૌંએ નવ યાદ કરે.
રઘુનાથ લજે ભવ દુખ જશે,
સહુ પાપ ટળી મન શાન્ત થશે,
મનવા ભજને ભવતારકને,
જગનાથ વિના નવ કાજ બને.
હરિને સમરે સહુ દુઃખ ટળે,
મુશને સમરે મન રહાય મળે.
રણુછોડ વિના રણુ કોણ હરે ?
કિરતાર વિના કુણ હાથ ધરે.
સુણ 'શ કર' ની શૌખ આ મનવા,
સુખ થાય હમેશ બતાવુ દવા;
રટજે રસથી જગનાયકને,
કર યાદ સદા સુખદાયકને.

(૯૮)

જીવ હંસ પ્રત્યે !

માલિની છંદ.

સમજ સમજ હુ સા ! કાળ જાણે નકામો,
વગર સમજ લીધો, વિશ્વમાં તે વિસામો,
નવ પળ પશુ એકે, વિશ્વના નાથ ગાયા,
ફૂલ સમ કરમાશે, હુ સ તારી સુ કાયા. ૧

ખડુ વરસ કરેલો, સાગરે વાસ ભાઈ !
તદપિ નવ જણાયુ, જ્ઞાન તહાજ કાઈ,
પય જળ નવ બુદ્ધા, તુજથી હાય ! થાય,
જળ સમ ઝટ ચાલ્યુ, આયુ તહાજ જાય. ૨

સ્મરણ કર સદાએ, તાપને પાપ જાણે,
વિપદ સહુ હણાયે, નાથને જો જપાયે,
ધર, ધર, ધર, ધાને, 'શ કરે' શીખ લીધી,
સરસ વખત ખોયો, જ્ઞાન આલી ન પીધી ! ૩

(૯૯)

પરતાવો !

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને-એ રાહ.)

ત્રીકમજી તારો છે મારે આશરો,
નેહુ નજરથી નિરખો નટવરલાલ જો,
ભવસાગરમા ભુલો ભટકું ભૂધરા,
શરણે લેજો જાણીને નિજ બાળ જો. ત્રીકમજી
નામ કદી નારાયણનું લીધુ નથી,
નથી કર્યું મહે પરોપકારી કામ જો,
જપ તપ તિરથ દાન ધર્મ કીધા નથી,
માફ કરો રાધા વર શ્રી ધનશ્યામ જો. ત્રીકમજી
માયામા હુ મસ્ત બનીને મ્હાલતો,
હુ પદમા શ્રી હરિ વિસાયા છેક જો,
ધામ, ધરા, ધન, કાજ કપટ કેં કેં કર્યા,
જખ્યા નહિ જગદીશ્વરને પળ એક જો. ત્રીકમજી.
ધનવતાને માન દઇ બોલાવતો,
નેધેન જનનુ કરતો હુ અપમાન જો,
મેળવવાને મોજ બહુ ધન વાપર્યું,
નાચ રગમા રોજ રહ્યો ગુલતાન જો. ત્રીકમજી.
સત જનોની સેવાથી અળગો રહ્યો,
નથી કર્યું મહે જ્ઞાન સુધારસ પાન જો,

(૧૦૦)

કામી થઇને કર્મ કર્યો મહે કેં કુડાં,
થરથર ક પું જ્યારે આવ્યુ લાન જો. ત્રીકમજી.
અપંગ જનને આશ્રય મહે આપ્યો નથી,
દેશ હીતનુ કાર્ય કર્યુ નવ એક જો;
ખર મિત્રોની મોજ મહીં ધન વાપર્યુ,
ચૌવન મદમા છકયો હતો હું છોક જો. ત્રીકમજી.
દેવ તણે દર્શન જાતા પગ દુ.ખતા,
લજન મ ડળીમા નવ લીધો લાગ જો,
નૃત્ય અને નાટકમા સહુ પહેલો જતો,
ખોયો મહે શ્રી નાથ સ્મરણનો લાગ જો. ત્રીકમજી.
અવિનાશી અરજી આ અ તરમા ધરો,
લક્ષિત માગુ લવતારડ લગવાન જો,
'શ કર'ના સ્વામિ સદ્ બુદ્ધિ આપજો,
તુજ ઇચ્છાથી ટળે સકળ તોફાન જો. ત્રીકમજી

(અમરના દ્રષ્ટાંતથી મનને શીખામાયુ !

(એક નારી જગતમાં પ્યારી-એ રાગ.)

શુ બ્રમર કમળમા પેઠો ? (૨)
કમળ મીંચાશે બ્રમર મુઝાશે, દોષ પ્રથમ ના દીઠો શુ .
મન મૂંરખા તુ મનન કરી લે, એ પેઠો છો પેઠો,
તુ ત્હારું સલાખી લેજે, નહિ તો પડશે હંઠો. શુ .

(૧૦૧)

સ્વરૂપની સુંદરતા દેખી, શુ લલચાઇ ખેઠો,
મૂર્ખ બ્રમર સમ તુ ભટકાશે, એ હુ.ખ શીદને વેઠો. શુ.
મોહલુખ્ત ના, થા ! ઓ મનવા ! ભગવતથી કર લેટો,
કહે દીન 'શકર' કે ક છુદાયા, રાય રંક ને શેઠો. શુ.

સાથે શું લઇ જઈશ ?

ગઝલ.

ઝીવટ રાખી હર ભજને, જગન છે ઝાઝવા જેવું,
હમન આ દેહનો થાશે, નથી સાથે કશું લેવું.
મગન મનમા નહિ થાતું, અરે ! દિન એક તો મરવું;
છતાં કા લાગ જાવા દે ? પ્રભુતું નામ દઈ તરવું.
સગા વડાના લઈ સાથે, નથી તું ભાઈ જાવાનો;
સકળ ધન તો ધર્યું રહેશે, પછી ત્યાં શું ખતાવાનો ?
ભરી લે ભક્તિના લાડુ, અવલ એ કામમા આવે,
પછી ના રાખ તું શકા, ખજાને ખોટું ના જાવે.
લખી લેજે હૃદય 'શકર', તણી આ શીખ છે સારી,
સકળ થાશેજ જન્મારો, રટણ કર કૃષ્ણ ગિરધારી.

(૧૦૨)

સંસારને સુખી જાણી-ભૂલેલા ભમરાને!

ગઝલ.

સુખી સંસારને ધારી, ભૂલો તુ કાં ભમે ભમરા ?
દુઃખોથી છે ભરેલો આ, સકળ સંસાર મન ભમરા.
સુખોની છાયડી જાયે, દુખોના વાયરા વાયે,
સુખો લાગે અતિ મીઠા, દુખો હાયે ! ન રહેવાયે.
ભલે સુખ હોય સૌ વાતે, ન હોયે ન્યુનતા કાંઈ
મરે જો મૃત બહાલો તો, સુખો સૌ જાય પલટાઈ
અગર પુત્રી બને વિધવા, કહો દુ.ખ એજ ક્યા કમ છે ?
કુસુમ સુખ કેરૂં કરમાયે, નહિ ઓછો સિતમ એ છે.
કંઈ જન દર્દથી ઘેલા, કંઈને અન્ન નહિ ખાવા,
કુટુંબ પરિવારથી ત્રાસી, બને છે કેંક જન ખાવા.
કંઈ જન જઈ ડૂબે પડતા, કંઈ ખજર ખઈ મરતા
કંઈ જન ઝેર ફાકીને, દુખી નિજ દેહ પરકુરતા
કંઈ સ્થળ વાગતા વાજ, લગન કોઈ સ્થળે થાતાં.
રૂઢન કોઈ સ્થળે થાયે, સગા બહાલો મરી જાતાં
અરે ! સંસાર આ એવો, દુઃખોથી છે ભરેલોરે !
કહો 'શકર' જપો જગનાથ ને જજાળ મેલોરે.

(૧૦૩)

ત્યાગીના વિચાર !

(એક નારી જગતમાં પ્યારી (૨)—એ રાહ.)

જ ગલમા પ્યારા જઈશુ (૨)

હિમગીરીના સુદિર વનમાં, હવે હમે તો રહીશુ. જ ગલમા.
ગ ગા નીરથી નિત્ય નહીશુ, હરિગુણ હરનિશ ગઈશુ,
હિમાલયના સુદીર વનફળ, હેત ધરીને ખઈશુ. જ ગલમા
આ દુનિયાની તણ ઊપાધી, ઇશ્વરને આરાધી,
સહુ દુઃખ ત્યાગી લઈ સમાધી, સુખી નિરતર રહીશું. જ ગલમા.
સદ્ગુણના શણગાર સજીશુ, માયા મોહ તણીશુ,
ભાવ ધરી ભગવાન ભજીશુ, સદા સ્વતત્રજ થઈશુ. જ ગલમા.
'શ કર' વાણી સદા સુખાણી, અતરમાં પ્રભુ આણી;
એ સુખ આપો સાર ગપાણી, ચરણ કમળ સુખ ચહીશુ. જ ગલમા.

માયાનો તિરસ્કાર !

શાર્દૂલ ચિકિત્સીત છંદ.

લાગી છે હરિ નામની લગન તે, છોડી નહિં છૂટશે,
ભક્તિનો અતિ તેજ તાર પકડયો, તોડયો નહિ તૂટશે,
જા ! માયા ! ઝખમારતી દૂર હવે, ત્હારું નથી કામરે,
આરાધુ ઇશ નામ હેત ધરીને, હારું નહિ હામરે. ૧

(૧૦૪)

પૂરીને દૂધપાક શાક તણને, કો ખીચડીને જમે ?
ભકિતનું ભલુ ગાન તાન તણને, ત્હારા થકી કો રમે ?
ઝાલીને કરમાં દોવો મૂરખ કો, જોને કુવામા પડે ?
મોટા સાગરને મુકી નહોં ફૂલે, મોતી કદી ના જડે. ૨

“ બસ એક દિને મરવુંજ ખરે ? ”

ચઢ ઉતર તોટક છંદની ચાલ. (સખી સ્વપ્નમહીં મનમોહનમેં)
મન હીત તણી શૌખ આ સૂણજે, દિલ રહાય ભલે પ્રિય તો ગણજે,
કિરતાર નહિં કયમ યાદ કરે ? બસ એક દિને મરવુંજ ખરે !

ધન માલ અને ઘરગાર તણ,
પડશે જવુ હાય ! વિના મરણ,
સુત નાર કુટુંબ સદા વરણ,
પડશે તુજને જવુ આગરણ.

જયમ દોર તૂટેજ પતંગ પડે, જયમ શુભક થયેલુ પુણ્ય ખરે
ત્યમ માન અરે ! મન મૂરખરે ! ‘બસ એક દિને મરવુંજ ખરે !’

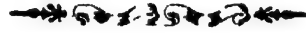
જન જે નિજ હુ પદમા કરતા,
મન રહાય સુ મોજ સદા કરતા,
નવ કોઈનો શૌખ રૂદે ધરતા,
પરમેશ્વરથી પણ ના ડરતા.

(૧૦૫)

જન તે પણ કાળ ઝપાટ રહ્યો, જયમ તેતર ઉપર બાજ ફરે,
નવ યત્ન કરે પણ તે જોગરે, ‘ બસ એક દિને મરવુંજ ખરે ’ ।

ધર ધ્યાન સદા ધરણીધરનુ,
નવ કાજ તુ બાણુ અરે પરનુ,
પર કાજ વિષે જર વાવર તુ,
પરનુ હોત પ્રાણુ જતા કર તુ.

શોખ ‘શ કર’ની મન ધ્યાન ધરે, કિરતાર નહિ કયમ રહાય કરે ?
જગનાયકને ભરૂસો કરરે ! ‘ બસ એક દિને મરવુંજ ખરે ! ’

“ પલકમાં પ્રાણુ જાવાનો ! ”

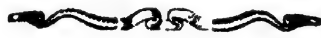

—ગઝલ—

હાર હરદમ ભજો ભાઈ, ‘પલકમા પ્રાણુ જાવાનો.’
કરો સત્કર્મ તો કાઈ, ‘પલકમા પ્રાણુ જાવાનો ।’ હરિ.
સગા સ સારના છોડી, જીવનના તારને તોડી,
શરૌરરૂપ કુભને ફેડી, ‘પલકમા પ્રાણુ જાવાનો ।’ હરિ.
મુકી ધન માલ ને માળા, બગીચા બાગ ફૂલવાળા,
તજ સ સારની શાળા, ‘પલકમાં પ્રાણુ જાવાનો ।’ હરિ.
ત્રોયા તન માતને મેલી, પિતાના પ્રેમને ઢેલી;
લઈ પુણ્ય પાપની થેલી, ‘પલકમાં પ્રાણુ જાવાનો ।’ હરિ.

(૧૦૬)

મૈરખને મીષ્ટ પય દીધુ, હઠીલે હાથ ના લીધુ;
હળાહળવીષહા ! પીધુ, ‘પલકમા પ્રાણુ જીવાનો !’ હરિ
ઘણી વ્હાલી ગણી માયા, હરિના ગુણ ના ગાયા,
તણને કરમી કાયા, ‘પલકમા પ્રાણુ જીવાનો !’ હરિ.
નથી ત્હે ક્રોધને ટાળ્યો, ન પાપી કામને ખાળ્યો
બધોલવલોલમા ગાળ્યો, ‘પલકમા પ્રાણુ જીવાનો !’ હરિ.
મનુષ્યા દેહ છે મોઘો, ગુમાવો કા ગણી સોઘો ?
અરે ! શુ ઊંઘમાં ઊંઘો ? ‘પલકમા પ્રાણુ જીવાનો !’ હરિ
ગુણો ગોવિંદના ગા તુ ! ભરો લે ભક્તિનુ ભાથુ,
ખરૂં કૃણખ તથી ખા તુ ! ‘પલકમા પ્રાણુ જીવાનો !’ હરિ
હૌરે દ્યો અર્જ અ તરની, સિંકારો શીખ ‘શ કરની,
કરોને ભક્તિ ભૂધરની, ‘પલકમા પ્રાણુ જીવાનો !’ હરિ.

મન સમજ !

—ગઝલ—

સમજ મન શીખ હઠીં સારી,
વિભૂ ના મેલ્ય વિસારી;
ભજન કર ભાવથી ભાઈ !
ન સગે આવશે કાંઈ.

(૧૦૭)

લજનથી પાપ સૌ કાપે,
વિદારી દુખ સુખ આપે,
પ્રભુની લક્ષિત કર ખ્યારી,
અનીતિને સદા ટાળી.
કરે લક્ષિત કપટ વામે,
પ્રભુની પ્રીત તે પામે;
ન કર તું ચોરી ને ચાડી,
લજન કર ભાઈ તું દા'ડી
તથા પરનારની પ્રીતિ,
સકળથી રાખ તુ નીતિ.
થશે ઇશ સ્હાય ઓ ભાઈ !
વળી પરમાર્થ કર કાઈ.
કહે 'શ કર' મૂંઝી ખ્યારા,
મનન કર ચિત્ત તુ મ્હારા.
હતુ તે મહે કહ્યું જે તે,
ચતુર જે હોય તે ચેતે.

(૧૦૮)

મરણ પથારી પર પશ્ચાત્તાપ !

—ગઝલ—

અરે ! આવ્યો હતો જ્યાંથી, હવે હું ત્યાં જવાનો છું.
તજ આ દેહ પીંજરને, નિરાકારી થવાનો છું ! અરે.
રંઘા માયા વિષે રાજી, જીત્યો હું જૂઠ્ઠી બાજી,
જરા જગનાથ ના જાખ્યા, હવે ત્યાં હારવાનો છું ! અરે
કરી કાળા અને ઘોળા, ઝૂંડાવી મોજ દુનિયાંની,
કર્યા જે કર્મ તેનું હું, કટુ ફળ ચાખવાનો છું ! અરે
સગાના સ્નેહને છોડી, પ્રિયાના પ્રેમને તોડી
હવે ફિરતારના દરખાશમાં હાજર થવાનો છું ! અરે
પ્રભુને કોલ દીધો 'તો, કરીશ સત્કર્મ સસારે.
હૃદિ દરખાશમાં તેનો, હિસાબજ આપવાનો છું ! અરે
કમાયો ખૂબ દોલત ને, વસાવ્યા મહેલ ને માળા,
અરે ! હું એકલો સઘળું, મુકોં બહોં થીજવાનો છું ! અરે
કયું પરમાર્થ ના કેં એ, ભર્યું ના ભક્તિનું ભાથું;
પ્રભુની પાસ જૈને હું, હવે શું માગવાનો છું ! અરે.
જગતમાં જન્મ લેતા હા ! હતી બાધી મુઠી મહારી,
ઝંઘાડી લેધને હાથે ! હવે હું તો જવાનો છું ! અરે.

(૧૦૬)

મનને શીખામણ !

તોડક—છંદ—કક્ષા વારી.

કરજે સદ્કામ સદા મન તુ,
સ્વસજે નિચ કર્મ થકી દૂર તુ;
ગણજે જગમાં સહુને સરખા,
ઘટમા હરિ ધ્યાન ધરી હરખા ! ૧
ચળજે નવ નીતિ થકી કદોંએ
છળ ભેદ કરી જોઈ ના વદોંએ.
જશવત થશે તુજ આવરદા,
ઝરણા ઝરશે સુખનાં જ સદા ! ૨
ટળશે તુજ આધિ જો પાધિ અરે !
ઠરશે નવ રોગ કદી શરોંરે,
હરશે તુજથી નિચ નીર્ધનતા,
ઢગલા વળશે જ સદા ધનના ! ૩
તન ને ધન ધામ ધરા પળમા,
થઈ જાય અલોપ ભૂમ ડળમા
વશ શીશ ગયાજ દશાનનના,
ધરોં ગર્વ કદી મૂંરખો બન ના ! ૪
નભમાં શશોં સૂર્ય આંત ચળકે,
પરમેશ્વરની પ્રભુતા ઝળકે,

(૧૧૦)

ફળ ફૂલ અને તરૂં ખડાડ નહીં,
 સળવાન પિતા ન ભૂંડાય કદી ! ૫
 મગવાન ભજે ભવ દુઃખ ટળે,
 મન વાંચિછત સુંખ હુમેશ મળે,
 યશ વૈભવને નિજ તેજ વધે,
 રધુનાથ તણુ ધર ધ્યાન રૂટે ! ૬
 લખો રાખ શોખામણુ અ તરમા,
 વણુસી વય જાય ભૂલો ફરમા,
 શકે રાખ નહિ જ શોખામણુપાં,
 સહુ સત્ય કહું જૂઠું તુ ગણુમા, ૭
 હરિને ભજજે હું ખ મુકત થવા,
 ક્ષય પાપ થશે સઘળા મનવા,
 સમજે પણુ “શ કર” કેમ ભૂલે ?
 વય જાય વહુ તુજ વારિ તલે. ૮

મન પ્રત્યે !

(સુન્દરી શામળીયા નામ જપીશ નિત્ય તારૂં-એ રાહ.)

ઓ મનડા મૂંરખા ! માન કહું રજ ખડારૂં,
 નાહક ના ધૂળ ખા ! અરે ! થશે શુ ત્હારૂં ? ઓ.
 પાતાળે ચચળ થઇ પેસે, ખડાડ પર પળમા જઇ બેસે,

(૧૧૧)

આભની ખબરો પણ લેશે, પાણીમા પણ મહેજ પ્રવેશે,
હૃદિ લજ્જાનું નહિ પ્યાડું ! એ મનડા મૂરખા.
એત એત અવસર આ જાયે, હૃદિ લજ્જાવાથી દુઃખ દૂર થાયે,
માયામાં તુ કા લપટાયે ? 'શ કરની જો શીખ મનાયે,
તો લજ પરમ કૃપાળું ! એ મનડા મૂરખા.

જીવડા જાગીને જો !

(પઢારે પોપટ રાજા રામના—એ રાહ.)

જાગીને જો તુ તો જીવડા, ઊઘને કર અજાગી,
આખ જીંધાડી થા ઊભો, આગ ચોમેર સજાગી. જાગી
કામ ક્રોધ મોહ શત્રુએ, બધ કીધી છે ખાંરી,
બચીશ હવે કેમ આગમા ? લજ શ્રી ગિરધારી. જાગી
બાળપણે લલે ના લજ્યા, અજ્ઞાની ગણાયો,
મોટે થયો ત્યારે મૂરખા, માયા નદીએ તણાયો. જાગી.
મહારા સગા મહારા છોકરા, મહારૂં ધન મહારી નારી.
મૂલો ભમે તુ એમ કા ! ત્યારો કુજ ખિહારી. જાગી
પાપના કીધા પોટલા, ત્યારી સાથે બધાશે;
પુણ્યનુ કર્મ કર્યું નથી, ત્યારી શી ગતિ થાશે ? જાગી
બચવાની ખાંરી એક છે, ભાવે લજ લે મોરારી,
દૌન 'શ કર'નો નાથ એ, લેશે તુજને ઊગારી. જાગી.

(૧૧૨)

“રે ! રે ! તથાપિ તુજને નવ લાન
આવ્યું !”

વસંત તિલકાવૃત

- જા ! જા ! ગમાર નર શુ જગમા કમાયો ?
પામ્યો અપાર ધન તુ ઇશ ના લખ્યો
લોભાન્ધ ને નફ્ટ થૈ વય તે ગુમાવ્યુ,
રે ! રે ! તથાપિ તુજને નવ લાન આવ્યુ ? ૧
- હાકે હલાવૌ જગને વિરલા ગણાતા,
ધાકે ધુળવૌ જનને જમડા જણાતા
ચાલ્યા ગયા ખબર કો' ના તેની લાવ્યુ,
રે ! રે ! તથાપિ તુજને નવ લાન આવ્યુ ! ૨
- ખાતા હતા મગન થૈ મિષ્ટાન લાવે,
જાતા દૌડા જમપુરે નવ કો' ખચાવે
માટીતણુ શરૌર જે ધૂળમા સમાયુ,
રે ! રે ! તથાપિ તુજને નવ લાન આવ્યુ ! ૩
- બાળાપણે રમતમા હરિને વિસાર્યા,
મહોટો થયો પણ નહિ જગનાથ ગાયા,
ચાલ્યું જશે જળ સમુ સરવે સુ આવ્યુ,
રે ! રે ! તથાપિ તુજને નવ લાન આવ્યુ ! ૪

(૧૧૩)

જેનો જીઆર જન સૌ પડતો જીપાડે,
જેનું અપાર ધન તે ન સમાય ગાડે;
વૉરટ તે જન પરે જમડે બળવ્યુ,
રે! રે! તથાપિ તુજને નવ લાન આવ્યુ ! ૫
વાણી વહે ત્રિમળ 'શકર' આ સદાયે,
ટાળે ત્રીવીધ દુઃખ જો ઇશને લજાયે,
સાથે મળે નવ કદી ધન જે જમાવ્યુ,
રે! રે! તથાપિ તુજને નવ લાન આવ્યુ ! ૬

“ ગાડું અધવચ અટક્યું ! ”

(મુજ ના પડે પીયુ પ્યારા—એ રાહ.)

અધવચ ગાડું અટક્યું !—એ ટેક

મૂંત્રી રાહ લવે લવ લટક્યુ, તૂટી ખીટી ને જોતર સટક્યુ;
લખ્યા લેખ પ્રમાણે લટક્યુ. અધવચ.
અહ કારે આતરીયુ ગાડું. મોહ લોભ થયા વાટ પાડું,
ત્રણે સપીને પાડ્યુ ધાડું. અધવચ.
નહિ આધુ કે પાછું જવાય, ગાડું ગળામાં ધુચાય,
બહાલા વિકૃત કરજો સહાય. અધવચ
હવે એકે જડે નહિ આરો, ઝાલી હાથ ઓ નાથ જીંગારો,
છે 'શકર' ને ભરૂસો તહારો. અધવચ.

(૧૧૪)

“ કયમ ચાલશે ? ”

ગજલ સોરઠી--(હરિગીતમાં પણ ગવાશે.)

તેડુ થયુ કિસ્તારનુ, માન્યા વિના ‘કયમ— ચાલશે ?’

ઝાળી થઇ જમહૂતનો, જાવા વિના ‘કયમ— ચાલશે ?’

જાવુ મજલ મ્હોટી તહીં,

તૈયારી કે કીધી નહિ,

લાથુ ભર્યું ના સાથ કે,

લાથા વિના ‘કયમ--ચાલશે ?’

શણગાર ધારી અગમા,

રમતો ત્રીયાસુ રગમાં;

રામા ન આવે સગમા,

રામા વિના ‘કયમ--ચાલશે ?’

મિત્રો મહી તુ મ્હાલતો,

ફક્કડ બની ફરતો હતો;

ના એકલો કે એ જતો,

સોબત વિના ‘કયમ--ચાલશે ?’

સેવક તણા સહવાસમા,

હુકમો કયો હુલ્લાસમાં;

નોકર મળે ના સાથમા,

ચાકર વિના ‘કયમ--ચાલશે ?’

(૧૧૫)

સુખ ભોગનાં સાધન ઘણાં,
હાજર હતા કે ના મળ્યા,
અંતે ન કીધાં આપણા,
તેના વિના ' કયમ—ચાલશે ? '

માયા અને મિલકત ખરે !
મુકી જવું પડશે—અરે !
નાણાં નકામાં આખરે,
નાણાં વિના ' કયમ—ચાલશે ? !

પરમાર્થ તો પ્રીતે કરો,
લક્ષિત તણું ભાથું ભરો
કલ્યાણ—ક્રિયાનું કરો,
તેના વિના ' કયમ—ચાલશે ? '

હે રાજન ! તહમારો
અને

અમારો પંથ ન્યારો છે !

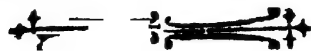
—૩૩૩૬૬૬—

—ગઝલ—

તુમે છો દેશના રાજા, અમે જ ગલ વસાવ્યું છે,
તુમે અજાનના તાબે, અમે તેને ફસાવ્યું છે !
તુમારે મહેલ ને માળા, બગીચા બાગ વસવાના;
અમે સુદૌર ગૂંફા શોધી, તહાં જગનાથ જપવાના !

(૧૧૬)

તહમે આદી અને તકિયા; તથા શય્યા વસાવી છે;
અમે તો પ્રેમથી પૃથ્વી પરે કથા ગિછાવી છે !
તહમે મિષ્ટાન ને મેવા, અતીશે સ્વાદથી જમતા,
અમે ફળ ફૂલ ખાનારા, નથી મિષ્ટાન પર મમતા !
ધરી વસ્ત્રાભુષણ અગે, તહમે મોજે ભેંડાવી છે.
શરીરે ભસ્મ ચોળીને, અમે કફની ચડાવી છે !
વિષય તમને અતિ વડાવો, વળી માયા તણા રાગી,
અમે તો મુક્તિને મોહ્યા, પ્રભુની ધૂન છે લાગી !
તહમે હર કામમા નોકર, પરે હુકમ બજવાના,
અમારા હસ્ત ને ચરણો, અમોને સ્હાય થાવાના !
સગા ને મિત્ર સાથે, તહમોએ સ્નેહ રાખ્યો છે,
અમે જ ગલ તણા પક્ષી, પશુનો પ્રેમ ચાખ્યો છે !
સદા ચિતા અને ભયમા, તમોને શાન્તિ ના જરોએ;
અમે નિશ્ચિત ને નિર્ભય, હારિનુ ધ્યાન હા ! ધરોએ !
તહમે રાજા મહારાજ, અરે ! તેમા અમારે શુ ?
નથી કે લેવુ કે દેવુ, પત્રી પરવા લગારે શુ ?
તહમારો રાહ જૂદો છે, અમારો પથ ન્યારો છે,
તહમે છો ભોગના ભોગી, અમોને યોગ ગ્યારો છે !
તહમારો ભોગ છે રોગી, અમારો યોગ બળવાળો,
અમે જીવન સફળ કરીએ, તહમે આગ્ર વૃથા ગાળો !

(૧૧૭)

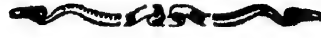
સાધારણ જ્ઞાન મળતાં-ઊન્મત્ત થયેલા જીવ-હંસને ઠપકો !

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને-એ રાહ.)

સૂણુ ઓ હ સા ! ઠપકો આપુ હિતનો,
ના ઊન્મત્ત થા અતરમા અણુ ભાર જો,
જોપમાને હજી યોગ્ય નથી તુ હસની,
એ જોપમા સદ્ગુણનો શણગાર જો સૂણુ.
પય પુર વિધાનુ રહે પીધુ નથી,
નથી થયો તુ જ્ઞાન વિષે ગુલતાન જો,
જ્ઞાન ચીજનો અત નથી અવની વિષે,
અધૂરા જ્ઞાને મૂર્ખ બન્યો મસ્તાન જો. સૂણુ
હસ થયો પણ પય-જળ બૂદ્ધા નહિ કરે,
મૌકિતક ચારો તુજથી નહિ ચરાય જો,
કમળ વને વસવાનુ તુજને ના ગમે,
તેમ છતા કા ફેગટ તુ કૂલાય જો ? સૂણુ.
પય-જળ બૂદ્ધાં કરવાની વિધા ભણી,
મૌકિતક ચારો ચરતા હસા શીખ જો,
તો' તો તુજને હસ ખરો કહુ હેતથી,
નહિ તો ખગ-ખગ કરતાં નહિં અધીક જો. સૂણુ.

(૧૧૮)

ત્હારાથી અધીકા જ્ઞાની છે સૃષ્ટિમા,
હુ પદ છોડી કર સદ્ગુરુનો સગ જો.
મુક્તિની મુક્તિ જાણ્યામાં આવશે,
ભવસાગરને તરશે તો છે રગ જો. સૂણ

મહારી દુર્બુદ્ધિ કાપો !

કલકલ-કલકલ

(દેખુંગી પ્યારે અજમાકા મુખડા—એ રાગ.)

કાપોરે ! દુર્બુદ્ધિ દયાળુ (ર)

આપો, આપો, આપો, આપો, આપોરે સદ્બુદ્ધિ કૃપાળુ—કાપોરે

મોહનવર છો, શ્યામ સુહર છો,

ટાળો દુખ આ . . .

મહાર, મહાર, મહારે મોહનજી મયાળુ—કાપોરે

ભર દરિયામા ભૂલો પડ્યો છુ,

ડુખી મરુ છુ.

નારો, તારો, તારોરે ત્રીકમજી કૃપાળુ—કાપોરે

દીન 'શકર'ની અરજ સ્વીકારો,

જ્યા ત્યા તમને

ભાળુ ભાળુ ભાળુરે સર્વત્ર નિહાળુ—કાપોરે.

(૧૧૬)

હે નાથ મ્હને તારો !

મહીદીપ-છંદ

જય જય જમનાથ હાથ, ઝાલોને જંગારો,
દુ.ખ છે અનેક એક, આશરો તમારો,
ભવનિધી વિષે તણાય, નાથ નાવ મ્હારૂ,
કે નથી જોપાય તાત, શર્ણુ છે તમારૂ ! ૧

કામ ક્રોધ મોહ લોભ, નાવમાં ભરાયા,
પાપ કેરા પોટલા, અપાર જોભરાયા.
જ્ઞાન શઠ તૂટી ગયો, ગર્વ વાયૂ વાગ્યો !
અજ્ઞાન અધકાર ઝડ, અતરે છવાયો ! ૨

નાવ જો તણાઈ નરક ખડકમાં કુટારો,
દુષ્ટ જીવ તણી હાય ! દુર્દશાજ થારો,
પાપ તો અમાપ ખાપ, જન્મ ધરી કીધુ,
સુખિતની ન યુક્તિ જાણી, વિષય વારિ પીધુ ! ૩

આપનુ લગાર વાર. નામ ના જપાયુ,
મોજ શોખમાજ હાય ! આયુ સૌ ખપાયુ,
પણ હવે દયાળુ દેવ, દિલ દયા લાવો,
જ્ઞાન હાથ આપો નાથ, નાવને બચાવો ! ૪

“ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ ! ”

ગઝલ—સોરઠી (હરિગીતમાં પણ ગવાયે.)

કિરતારની કુદરત તણી, કીર્તિ લણાયે ના લણી,
અકળોત કળા અવલોકવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

દરિયા વિષે મોળ જોડે, મીઠી લહર ત્યા આવતી;
પણ મસ્ત પાણી માપવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

નયને નિરખતાં નલ વિષે, અતિ તેજ તારા આપતા,
લાખોનીં સખ્યા લેખવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

ગણિ સૂર્ય ને પૃથ્વી ગ્રેષ્ઠ, આધાર વણ અદ્ધર રહ્યા,
એ લેદ અદ્ભુત લેદવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

વાયુ મધૂરો વાય છે, પૃથ્વી બધી પોષાય છે,
પણ પાર તેનો પામવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

ઘન વરસતો વારિ વહે, નિપજે અનાજ વનસ્પતિ,
ઝૂળિએ વિભૂની ખોળવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

અગણિત જીવો ઉત્પન્ન થતા, કેં મ્હોતને તાબે થતા,
ઘટમાળ એ જોડેલવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

વન ઝાડ પ્હાડ અને નદી, પક્ષી પશુ સૌ પેખતાં,
કૃતોં એ કિતાબે છાપવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

પાત્રો બન્યાં સૌ પૃથ્વીમાં, નાટક નરોત્તમજી તણ,
નિરખુ સકળ પણ સમજવા—‘ મહારી નજર પ્હોંચે નહિ । ’

(૧૨૧)

“ શ કર ” કહે એ સમજવા, મુનિ દેવ સૌ હારી ગયા,
જગનાથ લીલા જાણવા—‘ મહારી નજર ખેંચે નહિ ! ’

જાગ્યો કોણ ?

શાર્દૂલ વિક્રિહિત—છઠ્ઠા.

જાગ્યો જં જગનાથ નામ જપતો,
માયા મેંકી વેગળી,
જાગ્યો તે નરનો સદાય ભય સૌ,
બ્યાધિ ઊપાધિ ટળી
ઝાલીને જપમાળ શાન્ત મનથી.
રાધાર્પિત ના ભજં;
ચાલો હાલગી જાય વારિ સમ આ,
ચેતાય તો ચેનજે ! ૧

શું પ્રહણ કરશે ?

—માઠ—

જંભે જીવતર જૂઠું જાણ્યુરે, તે તરશે આ સ સાર
પણ મીઠ ગણીન માણ્યુ, તે સમજ્યો ના કે સાર.
દુનિયા દહીંની ગોરસી છે, ભીતર માખણ ખાસ,
નમજી જન તે માખણ ખાશે, મૂર્ખા ખાશે છાશરે તે

(૧૨૨)

હુનિયા દરિયો છે ઊડારે, મુકતાફળ દેનાર,
શાણુ મુકતાફળ મેળવશે, ગોતે શખ ગમારે તે.
જગ બાજુ પાસા તણીરે, ખેલે સૌ નરનાર,
હારી જાશે હીર વિનાનો, પાડે ચતુર પોખારે. તે
બામ ખીલ્યો છે ખડ્ગનોરે, પુષ્પ અનુપમ સાર.
મોગરો ગુલ ગુણિયલજન સુધે, કેતકી લે કુભાર રે તે
મોઢક છે બે હસ્તમારે, મીષ અને વિષદાર,
મીષ જમો 'મણિકાન્ત' કહે છે, વિષ જીવને હરનારે તે

દુઃખોદ્ગાર !

—ગઝલ—

હુ ખી હુનિયા અમારી છે, ન છાયા સુખની દેખુ,
કસમ કાયા બકારી છે, પળેપળ દુઃખની દેખુ ! દુઃખી
દરદથી દેહ છે અડધી દવા પી પી હવે થાક્યો;
ન ભોજન નામ પણ ભાવે ન ઇચ્છા ભૂખની દેખુ ! હુ ખી
કદી હુ તાવથી તફડું, કદી દમ ખાસીથી લથડું,
ગયો આનંદ અતરથી, ઊઠાસી મૂખની દેખુ ! હુ ખી
અરે ! આ દેહને છોડી, ન દહોને જવા ગમતુ,
સદા મન બહેમથી ભમતુ, ન આશા સુખની દેખુ ! હુ ખી.
નિરોગી દેહ છે જેની, સુખી છે જીવગી તેની,
નસીબે જે લખ્યુ થાયે ન ભૂલ હુ દેવની દેખુ ! હુ ખી.

(૧૨૩)

સંસારમાં સંપૂર્ણ સુખી કોઈ નથી !

હરિગીત—૭૬

ધન સર્પતિમાં કમ નથી, લંડાર તો ભરપૂર છે,
કીર્તિ તણે કિલ્લો ચણ્યો, વ્યાધિ થકી તન દૂર છે
પણ સતતીનું સુખ નથી ચિતડું સદા તેથી બળે,
આ સારવિણુ સ સારમાં દુ.ખ મુક્ત જનકો' નવ મળે ! ૧

મુખપાલ ઘોડા ગાડીને, ચાકર તણે ટોટો નથી,
બહાલા સગાનો સ્નેહ છે, પ્રિય નારનો ભોટો નથી,
પણ વ્યાધિ તનથી ના ખસે, ના વૈદ ધરમાથી ટળે,
આ સારવિણુ સ સારમાં, દુ.ખ મુક્ત જનકો' નવ મળે ! ૨

વિદ્વાન ને ગુણવાન છે, યુવાન ને કુળવાન છે
છે સતતીનું મુખને, શરીરે સદા બળવાન છે,
પણ પાસ કોડી નવ મળે, ચગદાય પરના રણ તળે,
આ સારવિણુ સ સારમાં, દુ.ખ મુક્ત જનકો' નવ મળે ! ૩

રાજા મહારાજા થયા, મુલકો હજારો મેળવ્યા,
પૈસા શ્રદ્ધી પર રાજ્યના, લંડાર લેગા લેળવ્યા,
પણ નાર કુલટા નિવડયાથી, ગર્વ રાજનો ગળે,
આ સારવિણુ સ સારમાં, દુ.ખ મુક્ત જનકો' નવ મળે ! ૪

કૈને કુટુંબનું દુઃખ છે, કૈના શરીરે રોગ છે,
ધન સતતી વિણુ કૈ દુઃખી, બહાલાં મુઆનો શોક છે;

(૧૨૪)

એ રીત કો'ના શૌરપરે, સ પૂર્ણ સુખ જળ નવ ઢળે,
આ સારવિણ સંસારમાં, દુઃખ મુક્ત જન કો'નવ મળે । ૫

રામ નામ રટવા વિષે.

(નિત્ય નિત્ય ભજ્યે તહારં નામ (૩) એ રાહ.)

રટ રટ મનવા રામ નામ, રામ નામ, રામ નામરે,
મનુષ્ય મણિ હવે ફરી ના મળે હાજી.
કાયા ને માયા તહારી, કાચનો કુ પોરે,
ફૂટી તૂટી જશે તે તમામ, તે તમામ, તે તમામરે. મનુ.
કો'ના ધન, ધામ, ધરા, સગા સુતનાર સર્વે,
આખર ના આવે તહારે કામ, તહારે કામ, તહારે કામરે. મનુ.
બાળપણ રમતા ખોયુ, યુવા મોહ લોભેરે,
આખો કાળ પાસે હાર્યો હામ, કાયા હામ, હાર્યો હામરે મનુ
સમજે સધળુ તુ 'શકર' છતા કેમ લૂંટેરે ?
જ્યારે ત્યારે તહારે એ અન્નમ, એ અન્નમ, એ અન્નમરે મનુ.

“ છતાં જગનાથ ના જોયા ! ”

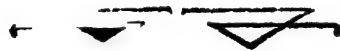

— ગણન —

સદા સ સારથી છટક્યા ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’
બની બાવા બધે ભટક્યા, ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’ સ.

(૧૨૫)

બનારસ દ્વારકાં બદ્ધી, ગયા ગોકુળ મથુરાંમાં;
અયોધ્યા આવીને અટક્યા, ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’ સ.
ગુફા ગિરનારની ગોતી, હિમાલય ને હરિદ્વારે,
ફરીને ટાંટીયા ફટક્યા, ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’ સ
અતિ તપ તાપમા કીધુ, ઘણું દુઃખ દેહને દીધુ,
અહા ! ઊંધે શૌરે લટક્યા, ‘ છતાં જગનાથ ના જોયા ! ’ સ
નદીના નીરથી ન્હાયા, કસી જોપવાસથી કાયા,
પૂજામાં પ્રાણુ છે પટક્યા, ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’ સ
થયા જોગી જટાધારી, ભૂમૂર્તિ ભાવથી ચોગી.
મરણુ ભવથી નહિ ભડક્યા ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’ સ.
પઠયા પુરાણુ, રામાયણુ મહાભારત ભણ્યા ભાવે;
અનીતિન નહિ અડક્યા, ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’ સ.
કહે ‘ શકર ’ તપાસી જો ! હૃદયમા શ્રી હરિ રાચે,
નકામા ભવ વિષે લટક્યા, ‘ છતા જગનાથ ના જોયા ! ’ સ.

“ નકામી જીતગી એવી ! ”

—ગણન—

હરિને ના ભજ્યા હેતે, ‘ નકામી જીતગી એવી ! ’
ચતુર થઇને નહિ ચેને, ‘ નકામી જીતગી એવી ! ’
પ્રભુનુ નામ ના લીધુ,
ભજન ના ભાવથી કીધુ,

(૧૨૬)

હરિ પય હાય ! ના પીધુ,

‘નકામી જીંદગી એવી !’ હરિ.

થયો માયા તણો રાગી,

કુખુદ્ધિ લેશ ના ત્યાગી;

લગન તો લોલની લાગી,

‘નકામી જીંદગી એવી !’ હરિ.

અતિ અઘો અભિમાને,

શૌખામણુ ના ધરે કાને,

કહ્યુ ના કોઇનુ માને,

‘નકામી જીંદગી એવી !’ હરિ.

કદાપિ ક્રોધ ના કાપ્યો,

રગેરગ કામ છે વ્યાપ્યો,

સદા છળ છાતૌંએ છાપ્યો,

‘નકામી જીંદગી એવી !’ હરિ.

કુકર્મે કાળ છે ગાળ્યો,

નહિં લય મોહમા ભાળ્યો,

પૂરે વ્યલિચારને પાળ્યો,

‘નકામી જીંદગી એવી !’ હરિ.

કદી સત્સંગ ના કીધો,

લજનમાં લાગ ના લીધો;

દગો વિશ્વાસ દઇ દીધો,

‘નકામી જીંદગી એવી !’ હરિ.

(૧૨૭)

પ્રમાણિક તત્રને તોડી,
સુસોબત સત્યની છોડી;
ઝૂઠામા જીવગી જોડી,

‘નકામી જીવગી એવી !’ હરિ

રહે છે સ્વાર્થમાં રાચી,
કળા પરમાર્થમા કાચી,
ત્રીયા નયને રહે નાચી,

‘નકામી જીવગી એવી !’ હરિ.

અપગોને નહિ આપ્યુ,
ન કો’નુ કષ્ટ તો કાપ્યુ
દયામાં દિલ ના સ્થાપ્યુ,

‘નકામી જીવગી એવી !’ હરિ.

સુખો સંસારનાં લેવા,
જમ્યો મિષ્ટાન્ન ને મેવા,
કરી ના દેશની સેવા,

‘નકામી જીવગી એવી !’ હરિ

પૂરીને પેટના ખાડા,
કહે ‘શકર’ થયા બાડા,
હરાયા હોય જ્યમ પાડા,

‘નકામી જીવગી એવી !’ હરિ

(૧૨૮)

“ અમારું ના સગું કોઈ ! ”

—ગઝલ—

અહા ! દુનિયાં બધી જોઈ, અમારું ના સગું કોઈ !
રહે સૌ સ્વાર્થને રોઈ, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !
કુપાળુ તાત યા માતા, લજન સૌ સ્વાર્થનાં ગાતાં,
ભલે હો મા જણ્યો ભાઈ, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !
સગા કાકા અને કાકો, નથી કો સ્વાર્થ વણુ બાકી,
ભલે ભગિની અને ફેઈ, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !
સુતા સુત કે હશે નારી, સગાઈ સ્વાર્થની ખ્યારી,
વિના તે નાખશે ઘોઈ, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !
અહા ! મામા અને મામી, વળી માસા અને માસી,
પડયા સૌ સ્વાર્થને મોહી, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !
સઘાયે સ્વાથે તો ખ્યારા, નહિ તો લાગશે ખારા,
કરે છે સર્વ બદબોઈ, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !
વિના સ્વાર્થે અરે ! બ્રાતા ! નથી કો' મિત્ર પણ થાતા,
સંબંધી હોય હર કોઈ, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !
સગો છે શ્રીહરિ સાચો, અહા ! મૈ તોહને યાચો,
જપીશું નામ સુખદાઈ, અમારું ના સગું કોઈ ! અહા !

(૧૨૬)

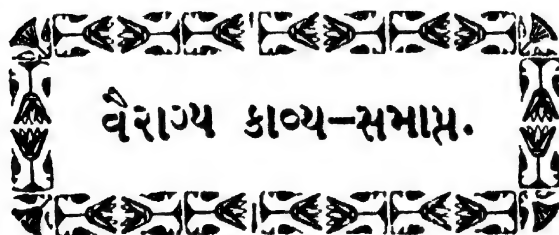
પદ્મપ્રથ યચેલો પ્યાર !

—ગઝલ—

તપાવેલા તવા જેવુ, અરે ! અતર અમારૂં છે,
તમારા પ્યારના ખીંદુ, પડ્યા પડેલા બગી જાશે !
અમારી દિલ વાડીમાં, ખીંચાં ના પ્યારના રોપો,
સુકાશે ને સડી જાશે, ફળી ફળ ફૂલ ના થાશે !
અમારા મન રૂપી મચ્છી, ન આવે પ્યારની જાળે,
કદિ સપડાય તો છેદી, સપટામા છુટી નાસે !
અમારૂં મન રૂપી મૃગલુ, ફસે ના પ્યારના ફાંસે,
જાશે નાસીજ જ ગલમા, નહિ કો' કાળ સપડાશે !
અમારા દિલના દરિયે, નહિ મળશે મીઠું પાણી;
ખરેખર ! છે બધુ ખાડ, પિશે તે તૂર્ત પસ્તાશે !
અમારા દિનનો શીશો, નથી શરબત શરાબોનો,
ઝરેલુ ઝર છે તેમા, પીતામાં પ્રાણુ તો જાશે !
અમારૂં મન નથી મેવો, ભરૂંસે ના ભૂલી લેવો,
જમી ને દોષ ના દેવો, નહિ જો હુ ખ જોવાશે !
અમોને નાથ ના કે'શો, ન અમને બાથમા લેશો,
ઊઝડ અતર અમારૂં છે, ભયાનક દેખનાં ભાસે !
નથી દિલદાર પર દિલ આ, નથી મહબૂબમા મોહ્યા,
તમારા નાઝ નખરાંથી, નહિ મન પ્યારમાં ન્હાશે !

(૧૩૦)

તમારી ખ્યારની વાતો, અકારી કાનને લાગે;
અમારા કાન છે જહેરા, ભલે બુલ બુલ પરી આશે !
કિતાબો ખ્યારની જોવા, જરા અમને નથી ગમતી,
અમે તો ખ્યારના દુસ્મન, ન કો' ખ્યાલી ભરી પાશે !
અમે ના ખ્યારના ચેલા, નથી માલીક મહોબતના,
કરોડો કોસનુ અતર, પડયુ પાછુ ન સધાશે !
“કૃતઘની” લોક છે કે'તા, તમા-શી-લોકની અમને ?
અમારામાં અમે રાજી, અમોને કોઈ ના ચ્હાશે !
સુનાં પીંજર અમારાં છે, મળે ના ખ્યારની મેના
હતી તે હાથથી ગઃધ છે, કદી પાછી ન દેખાશે !
અમે તો ખ્યારને બાગી, બનાવી બાબ બાધી છે,
કદિ લાખો ઇલાજોથી, સજીવન તે નહિ થાશે !
અમોને છે નહિ પરવા, સજીવન ખ્યાર કરવાની,
અમારી જીદગી આખી, ખરેલા ઝાડ સમ જાણે !

પ્રસ્તાવિક-કાવ્ય.

—ગઝલ—

કરમ તહારી કળા ન્યારી હુન્નરોને નચાવે છે ।
રહુકે જે ચક્કરે તહારા ઘણું તહેને લમાવે છે । ક૦
હતો જે કાલ લીખારી બને ધનવાન તે આજે ।
અહા ! ધનવાનને પળમા લમી લીક્ષા મગાવે છે । ક૦
હુન્નરો મોજ જે કરતા મહારાજ કહેવાતા ।
તબવી મોજ તહેને તુ અહા ! બાવા બનાવે છે । ક૦
લગનના વાગતા વાજ ગવાતા ગીત બ્હીવાના !
અરે ! એ ઘેર તુ પળમા મરણ પોકો પડાવે છે । ક૦
નહિ કે વાત જે સમજે અભણુ જ્યા ત્યાંજ અથડાતો !
બનાવી જ્ઞાનિ તુ તહેને અતો ઊંચે રહુડાવે છે ! ક૦
સુવાસણ હોય જે નારી પતિની પ્રાણુની પ્યારી ।
અરે ! વિધવા બનાવીને બિચારીને રડાવે છે । ક૦
બનાવે યોગીને ભોગી કરે બળવાનને રોગી !
નોંચાની ઊંચના પાસે શુભામી તુ કરાવે છે । ક૦
ઘડીમા તુ રડાવે છે । પલકમા હા ! હસાવે છે ।
કથે 'શકર' તુ ફઠામા સકળ જગને ફસાવે છે । ક૦

“મણિકાન્ત”.

(૧૩૨)

કુદરતને !

~~~~~

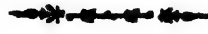
—ગઝલ—

અરે ! ઓ કારમી કુદરત ! તને અવળું સુઝ્યું ક્યાંથી ?
સુધાર્યું હોત તો સુધરત ! તને અવળું સુઝ્યું ક્યાંથી ?
સુશોભિત ને સુગંધી છે છતાં કાટા ગુલાબે કા ?
મહા ખેચાણું મુક્યું છે અયે ! કુદરત ! શરાબે કાં ?
ભર્યું ત્રણ ભાગમા પાણી જમિન તો એક ભાગે છે;
છતાં જળ છે બધું ખાડું કહે એ ઠીક લાગે છે ?
રૂંડો રમ્મની તણો રાજા કલકિત ચદ્ર કા કીધો ?
બનાવ્યો કેમ ક્ષય રોગી ? અરે ! અપવાદ કા દીધો ?
મનોહર કઠની કોયલ કરી કા તેડને કાળી ?
બનાવ્યો બગ રૂપાળો કા ? તને કો' ના શક્યું ખાળી ?
સુગંધી ચુકત કસ્તુરી અહા ! કાળી કરી કુદરત !
સફેદી છે છતાં કાદે અરે ! બદખો ભરી કુદરત !
પુરા પ્રેમી પપૈયાને તૃષાતુર કેમ રાખે છે !
કરે દરકાર ના તહેના પરે તુ રે'મ રાખે છે !
નથી પીનાર કો' પાણી ભર્યા મીઠા સરોવર જ્યા !
અરે ! કે દેશ છે એવા પુર પાણી મળે ના ત્યાં !
ગુન્હો શું છે ? ધુવડનો તે, દિવસમા ના શકે દેખી !
હુળાહુળ ઝેર છે જેમા સફેદી સોમત્રે મુકી !
ઘણા છે દાખલા એવા ગણાવુ શું ? તને કુદરત !
અજબ ક્રાંતા અરે ! ત્હારા ! જણાવુ શું ? તને કુદરત !

---

(૧૩૩)

દાનો કે દિવાનો ?

—મઝલ—

દિવાનાને તમે છેડી નકામા શીર ફેડો છો,
અમારા ઝખ્મના ટાકા તમે શા માટ તોડો છો ? દિ.
દિવાની છે બધી દુનિયા દિવાનો અન્યને ધારે;
સમજ વણુ પારકો પોથી સખખ વણુ કેમ છોડો છો ? દિ.
દિવાના હાલ આ સાથી ? અમારૂં દિલ જાણે છે,
પરાઇ પીડ સાલજવા તમે કા જીવ જોડો છો ? દિ.
ઝખ્મ ઝેરી કટારીનો પિછાને છે પડ્યો જેને,
દિશા દેખ્યા વિના જે તે દિશાએ કેમ દોડો છો ? દિ.
અમારા કષ્ટની કાણી મૂંછીને શુ તમે કરશો ?
અરે ! એ યાદને આપી પડેલાને પછાડો છો ! દિ.
છતા ઇચ્છા તમારી છે અમારો હાલ સાલજવા,
કહુ દુકલુમા કા'ણી મગર બાજી બગાડો છો ! દિ.
અરેરે ! એ કથા કે'તા જીગર મ્હાડે જળી જશે;
અધૂરી વાત એ રે'શે ભલા કા દિલ લગાડો છો ! દિ.
મૂંછી શાણા દિવાનાની કથા દિલમા દયા ધરજે,
અરે ! વાજી ત્ર તુરેલુ તમે વીરા વગાડો છો ! દિ.

* * * *

અમારા પ્રેમનો ત તુ અરે ! આ લાઇ ! તૂટ્યો છે !
ભરેલો કુલ અમૃતનો અરેરે ! ! હાય ! ફૂટ્યો છે !

(૧૩૪)

ખરે ! તે રાજથી અક્કલ ખળનો છેક ખૂટ્યો છે !
અમારા દિલનો ઘોડો કરી તોફાન છૂટ્યો છે !

* * * *

પ્રભુ એ પ્રેમની દેવી ભલી ભાર્યા મડને દીધી,
પતિ ભક્તિ તણા હૈયે હતો હા ! મીષ વાર્ત્તિધિ;
ભરીને પ્રેમની પ્યાત્રી હતી મહે પૂર્ણ ના પીધી.
અરે ! ઝાલીમ જમડા એ જીંપાડી તેમને દીધી,

* * * *

નિરખજો આ દિવાનાને નયનમાં નીર-આવે છે !
હવે ફાટે હૃદય મહાર અરે રે ! ! ફેર-આવે છે !
કહી હું ના શકુ કા'ણી 'દિવાની' દુર-આવે છે !
કલેખું કલ્પ કરવાને જુઓ સમશેર-આવે છે !

* * * *

પધારો પ્રેમની દેવી ! અહા ! પુષ્પે વધાવુ છું !
અમારો પ્રેમ છે કેવો ? હૃદય ખોલી બતાવુ છું !
અરે ! પણ તુ નથી પાસે પગી કો'ને જણાવું છું !
કબરમાં તુ સળર કરજો ખગર લેવાજ આવુ છું !

* * * *

દિવાનો એટલુ ખોલી હસ્યો હી ! હી ! અને નાઠો,
દિવાનાને રડાવી મહે અનુભવ મેળવ્યો માઠો:
અવલની યાદ આપીને હૃદય તહેનુ હુ.ખાવ્યું મહે ?
હવે પસ્તાજી છું પૂસે અરે ! આ શું બનાવ્યું મહે ?

* * * *

(૧૩૫)

—દોહરો—

અ તરના આઘાતથી મસ્તિક બ્રમ જો થાય,
હવાનો દુનિયા કહે વૃથા જીવગી જાય.

મહારી મીઠી કોયલનું મહોત !

—ગઝલ—

સુકોમળ કંઠની કોયલ, સૂણાવી રાગ રમતી'તી,
ખિચારી બાગ ભમતી'તી, અરે ! ધાયલ કરી કોણે ?
ન કો'ને દુખ તે દેતી, ન કો'નું નામ તે લેતી;
છતાં નિર્દોષ પર ગોળી, અરે રે ! ! વાપરી કોણે ?
કરી ઊત્પન્ન કિરતારે હતી ના કોઇને ભારે,
તથાપિ તેહને હણવા, અરે ! હિમ્મત કરી કોણે ?
દુખી આ દિલ મહારાને, અહા ! આરામ દેતી'તી;
અધુરે ગાન ગાતી'તી, ગુણી ગાયક હરી કોણે ?
હતો તુ તેહનો આશક, મીઠી મોહક હતો મહારી;
મહને નારાજ કરવાની, કુબુદ્ધિ એ કરી કોણે ?
અહા ! આંખા તણી ડાળે, મનેહર ટોકતી માળે,
ધડાકે ભોંય પાડી પાપની ખ્યાલી ભરી કોણે ?
નહિં કોયલ વિના ચાલે હવે આનંદ કો' આલે;
અમારા પ્રેમની દોરી અરેરે ! ! કાતરી કોણે ?
અરે કો' આંહી આવોને, સિતમગરને બતાવોને;
કરું શિક્ષા સિતમની હું, હવે થેલો બન્યો છું હું !

(૧૩૬)

“ બળી એ નોકરી કરવી ”

ગઝલ.—(કબાલી).

કદર જ્યા થાય ના કૈ એ, બળી એ નોકરી કરવી;
પુરા પરત ત્ર જ્યા થઇએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
સગુ ંહાલુ તજી દીધુ, ગમન પરદેશમા કીધુ,
છતા ના સુખ પય પીધુ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
કરી નિજ શેઠની સેવા, જ્યા ના લેશ જગદેવા,
રહ્યા જેવા હતા તેવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
મળે દશ બાર કે પદર, વીશીનુ ખર્ચ પાણુ અદર,
રખડવુ કોટ ને બદર, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
હુશે જે શેઠના સાળા, નહિ કૈ કામ કરનારા,
મફતનો માલ ખાનારા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
ખુશામત શેઠની કરતા, સલામો દર કદમ ભરતા,
બનીને બેફીકર ફરતા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ઝપાટામા જમી લઇએ, નિયમસર નોકરી જઇએ,
છતા ઠપકો અતી બઇએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
મળે ના પેટને પુરતુ, હૃદય તેથી રહે ઝુરતું,
અરે ! એ ચાકરી તજ તુ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.

(૧૩૭)

રજા ના કો' સ્થળે જાવા, ટુકારા શેઠના ખાવા;
ભલે એથી બનો ખાવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર.
મળે કુરસદ નહિં જરીએ, કઠણ થૈ કામ સૌ કરીએ,
છતા ના આપદા હરીએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર.
ધરમ કે, ધ્યાન ના થાયે, દિવસ સૌ અમમાં જાયે,
છતા જો શેઠ ના ચાહે, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર.
ગિવટથી ચાકરી ચુકીએ, પરાધિન પિજરે પડીએ;
છતા જો રોદણા રડીએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર.
થયા પરત ત્ર તન તોડી, જીવાની ઝેરમાં જોડી,
છતા ના પાસ રહી કોડી, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર.
મળે સર્વિસ સરકારી, અગર કો' રાજ્ય દરબારી,
ખુશામતની બધે સ્વારી, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર.
અધીકારી કઇ એવા, વસીલાની કરે સેવા,
ખુશામતના જમે મેવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર.
ખુશામતખોર જન જ્યા છે, સુખો 'શકર' બધા ત્યા છે,
કહર તો કામની કયા છે, બળી એ નોકરી કરવી ! કહર

(૧૩૮)

કિસ્મતનો આંક !

—ગઝલ—

નજૂમી જોષો પાસે જૈ,
ખતાવ્યો જોષ કિસ્મતનો,
“તમોને દ્રવ્ય મળશે કે,
જગાડો જોસ”-કિસ્મતનો !

અહા ! કિસ્મત જગાવાને,
ભરી ટીકીટ ડરખીની,
અરે ! ઘોડો નહિ લાગ્યો,
થયો જ્યા રોષ-કિસ્મતનો !

રમ્યા કે જાતની સરતો,
જુગારી જીતગી ગાળી,
કરી સદે આતિશે હા !
તપાસ્યો કોષ-કિસ્મતનો !

ઘણા ધધા કર્યા એવા,
છતાં ના પાસ થઈ કોડી,
પછી અપવાદ દે કો'ને ?
ખધો છે દોષ-કિસ્મતનો !

(૧૩૬)

નજૂમી જોષી એ જૂઠા,
રુઢાવે આશ ચગડાળે,
વિભૂ વિણ “આક” જોનારો,
ન કો’ ખાહોશ-કિસ્મતનો !

ચાલુ જમાનાનો “ સુધારો ” !

—ગઝલ—

જપાનો વહિ ગયો જૂનો, અરે ! ફેશન વિના સૂનો;
અમોને શોખ ખ્યારો છે, અમારો એ ‘ સુધારો ’ છે !
ગમે ના પાઘડી જરીયે, શિરે ટોપી ધરી ફરીયે.
જુનો ધારો અકારો છે, અમારો એ ‘ સુધારો ’ છે !
વિના દેદેં ધર્યો ચસમો, લલે આખે પડે વસમો,
સુનેરી ફ્રેમ વાળો છે, અમારો એ ‘ સુધારો ’ છે !
લલે ઘરમા નથી ખાવા, લલે ખાપા બને ખાવા,
નવિન પોષાક ખ્યારો છે, અમારો એ ‘ સુધારો ’ છે !
ગમે ના જ્ઞાનના પોથા, નકામાં એ બધા થોથા;
સરસ શૃંગાર ખ્યારો છે, અમારો એ ‘ સુધારો ’ છે !
નથી કિસ્તાર જેવું કૈ, લૂંટી લટકી મરે છે કૈ;
વધુક વણુ એ વિચારો છે, અમારો એ ‘ સુધારો ’ છે !

(૧૪૦)

પુરાણો શાસ્ત્ર છે ખોટાં, નકામાં ખાય સૌ ગોથા,
ધરમ ખાલી ધખારો છે. અમારો એ ' સુધારો ' છે !
પુણ ને સ્નાન સધ્યાનું, વળી પરમાર્થ કરવાનું,
નકામો એ કૂટારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
ગમે ના ઘર મહીં આવું, સદા હુંટલ વિષે જીવું;
તહાનો સ્વાદ સારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
ગમે તે જ્ઞાતિનું ખાહું, અરે ! એ કું જીવું કેવું ?
અરે ખોટા વિચારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
ફરીશું ફાકડા ફક્કડ, અલિમાને અતી અક્કડ,
વિનયનો તો ભુધારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
રહડાવો ખૂટ ને મોજ, ફરીશું બાગ વાડીમા,
લજન ખાલી લવારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
મરાવી રૌંફ ઝેરીને, જશુ નાટક તમાસામા,
સુધારાનો વધારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
અહાહા ! બ્રાન્ડો ને બીડી, અમારી સ્વર્ગની સીડી,
પ્રોંચે ના તે ગમારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
અનીતિમા મઝા જવી નીતિમા ના મળે એવી,
કહે કો ' એ કુધારો છે ? અમારો એ ' સુધારો ' છે !
પિતા માતા તણે તાળે, રહેવું એ કહ્યું કોણે ?
પ્રિયાનો પ્રેમ ખ્યારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !

(૧૪૧)

અમે તો ખ્યારમાં ઘેલા, ચતુરાના બન્યા ચેલા;
ગુરુ એ અમારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
ગરીબો છેક છે હલકા, નથી મિત્રો થવા જેવા,
અમારો રાહ ન્યારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
તમેને જે કહી વાતો, સુધારા જુજ છે એ તો,
હજુ ખીજા હજારો છે, અમારો એ ' સુધારો ' છે !
કહે ' શકર ' તમે જેવા, અરે ! દુનિયા ડુબાવાના,
અમારો જે કુધારો છે ! તમારો તે ' સુધારો ' છે !

સુધારેલાનો સંતાપ !

—ગઝલ—

સુણો સાથી સુધારાના, અરે ! સૌ આહિ આવોને,
તમારા ભાષણે ભૂંચ્યો, હવે રસ્તો બતાવોને ! સુણો !
તમારા રાહ પર ચાલી, સુધારો ઘર વિષે ધાલી;
પીંધી મહે ઝેરની ખ્યાલી, તમે તેથી બચાવોને ! સુણો !
પ્રિયાના પોલકા લાવી, નવિન પોષાક પહેરાવી,
ગરીબી ઘર વિષે આવી, હવે તેને હઠાવોને ! સુણો !
પ્રિયા ઘરકાજને છોડી, ચઢાવી ખૂટની જોડી.
હવા ખાવા જતી દોડી, કહે “નોકર વસાવોને ! ” સુણો !

(૧૪૨)

“ નથી હું કાંઈ લઠીયારી, નથી કૈં કામ કરનારી,
હવે હકદાર હું નારી, નિયમસરનું બળવોને ! સુણો.
સુધારો આપણે માથે, નહિ ખાવા કરૂં હાથે;
પિયૂજી રાધવા માટે, રસોયો એક લાવોને ! સુણો.
સુશોભિત ડ્રેસ લાવોને, સરસ ચરમાં અપાવોને
હુકમ મ્હારો બળવોને, મડમ મુજને બનાવોને ! સુણો.
જવું ફરવા પગે ચાલી, સુધારાની નહિ ખડાલી,
દિયો એ આપદા ટાળી, સરસ સાઇકલ અપાવોને ! સુણો.
બનું હું રાયની રાણી, જવું નાટક વિષે જાની,
ટિકિટ લાવો તમાસાની, સુધારાને વધાવોને ! સુણો.
ઘણું છે કામ તમ માથે, તમે ના આવશો સાથે,
કુલાજી ફ્રેન્ડને માટે, ટિકિટ બીજી મગાવોને ! સુણો.
અદેખા શું બનો એમા ? કુલાજી સાથે છે તેમા;
સુધારો છે રહ્યો જેમા, જરા વિશ્વાસ લાવોને ! સુણો.
સુધારાના થયા સાથી, પછી ખટપટ કરો આ શી ?
કરો અજ્ઞાનિયો હાસી, કુધારાને હરાવોને ! ” સુણો.
સુધારો આ જુઓ યારો ! તમોને જે અતિ ખ્યારો,
હવે લાગે મને ખારો ! ભલે ભપકો બતાવોને ! સુણો.
ખરચ પોષાય ક્યમ આવું ? મુસારો સાઠનો લાવું;
પ્રિયાને કેમ સમજવું ? જરા ચુકિત જણાવોને ! સુણો.
રસોયો કયા થકી રાખું ? હૃદયનું દુઃખ કયાં દાખું ?
નિસાસા હાય ! હું નાખું, દયા દિલમાં ધરાવોને ! સુણો.

(૧૪૩)

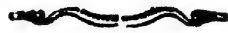
છકેલી કેં થઈ નારી, જરાએ લાજ ના ધારી;
પતિ તો શાક તરકારી, પતિવ્રત તો પળાવોને ! સુણો.
લબાવ્યા તાતને કેંએ, બનાવ્યા બ્રાતને કેંએ,
ડુબાવ્યુ કુળ હા ! કેંએ, લલે દિલને મનાવોને ! સુણો.
નિયમસર છુટ છે સારી, નિયમસર કેળવો નારી;
નિયમસરની બલીહારી, નિયમસર સૌ ચલાવોને ! સુણો.
સુધારો ! એ તમારો તો, લલે તમને મુખારક હો !
અરે પસ્તાઈ છુ પૂરો, પ્રભુ તેથી બચાવોને ! સુણો.

* * *

સુણી 'શ કર' કહે શાણા ! લવાડા આ 'સુધારાના !'
સુણી ના કોપશો ખ્યારા ! અરજ દિલમા ઠસાવોને ! સુણો.

પરપોટા પેઢી ચા બેંકના મેનેજરની
મનોભાવના !

—ગઝલ—

અમે પેઢી હાંધાડી છે મઝા મોજો ઉડાવોને,
અમોએ બેંક કાઢી છે ગરીબોને રડાવોને ! અમે
તમારા રૂપિયા લાવો જમે અમ બેંક મડાવો,
અમે હાજર છિયે આવો હુકમ માથે ચડાવોને ! અમે.

(૧૪૪)

સુભાષિત શબ્દ લાખીશું તમારું દ્રવ્ય રાખીશું,
મઝાનુ વ્યાજ આપીશુ પછી પોકે પડાવાને ! અમે.
અમે મોટર વસાવીશુ નવી બિલ્ડીંગ બનાવીશું,
પુરો લપકો બતાવીશુ પ્રથમ પૈસા કઢાવાને ! અમે.
બનીશું ફાકડા એવા નવલશા હીરજી જેવા,
કરીશુ કૈકના દેવા ઘરેણા તો ઘડાવાને ! અમે.
પુનાની રેસમાં જઈશુ. જુગારે દોકડા દઈશુ,
અજબ સદેા જોડાવીશું, અહા ! કિસ્મત દડડાવાને ! અમે.
બનીશુ મીલના માલિક, હજારોના થશુ પાળક,
મુકીશુ મીલને ગીરો, નગદ નાણા કઢાવાને ! અમે
કરીશુ કુપની ઊભી, ખરેખર ! વાપરી બૂખી,
અમે શેરો લરાવીશુ, સખધીને ફસાવાને ! અમે
હબલ શેરો બનાવીશુ, પ્રજામા તે બપાવીશુ,
ખુશીથી વ્યાજ આપીશુ, સુખે મૂડી પચાવાને ! અમે
કરીશુ હાથને કાણા, લરીશુ ફડમા નાણા,
સખી શ્રીમત છે એવુ, જગતને તો જણાવાને ! અમે
બમારી ધારણા એવી, સખાવતમા રકમ દેવી,
થવુ સર, નાઈટ, કે, જે. પી અહા ! મહોટા મનાવાને ! અમે.
અહાહા ! પાટિંઓ આપી, વિગત છાપા વિષે છાપી,
જશે-જશ જગ વિષે-વ્યાપી, પુરા પ્રખ્યાત થાવાને ! અમે.
ટેલા તાણી લગત થૈશુ, હવેલી મદિરે જૈશુ,
વસ્ત્ર પરમાર્થમા દૈશુ, મહા ધર્મી ગણાવાને ! અમે

(૧૪૫)

બનીશું કૈંકના ત્રસ્ટી બગાડીશું પછી દ્રષ્ટી;
હજમ મીલકત કરીશું તે, અહા ! રાંડો નચાવાને ! અમે.
અવલથી વાપરી અક્કલ, મિયાના નામ પર મિલકત;
ચુડાવીશું નહિં હરકત, હજારોને હરાવાને ! અમે
અમારો ધીકતો ધ ધો, ધિરજ ધારી ધીકાવીશું;
તગાદો બહુ થશે ત્યારે, દેવાળાને દિપાવીશું ! અમે.

પરપોટા બેંકના મેનેજરનો ભવિષ્યમાં ભુરકો !

—મનહર છંદ—

(૧)

આવો મહારા મહેરબાન, છાની વાત ધરો કાન.
ખીસ્યાં ખાલી છે તે માટે, બે ક તો ઉઘાડીશું !
ડિરેક્ટરો મહોટાં મહોટા, પુછડાંવાળા શોધીને,
મહોટી મહોટી આશા આપી, નામ તો ઘુસાડીશું !
જાહેર બખરો મીઠી મીઠી પેપરોમા આપી;
શરો લેવા માટે બસ જગતને જગાડીશું !
લાગ લગ વાપરીને શરોને બપાવા માટે;
હલાલો રોકીને તેને એ કામે લગાડીશું !

(૧૪૬)

(૨)

વ્યાજે નાણાં ધીરવાની કેં કને આશાઓ આપી;
થોડા ઘણા શૅર લેવા તેને લલચાવીશુ !
આકીના વધેલા શૅરો જેને તેને ગળે ધાલી;
હુડીઓ લખાવી લઇ ગાડુ ગળડાવીશુ !
ખોટે નામે નાણાં લખી પછી તે નાણાં વિષેથી,
ડિરેક્ટરો તણા નામે શૅર તો ચડાવીશુ !
ગોટાળા પીંડાળા વાળી શૅરનો નીકાલ લાવી,
ભરાએલી થાપણ હા ! મ્હોટી બતલાવીશુ !!

(૩)

જમે નાણા ખેંચવાને ડિપોઝીટ ખાતા ખોલી,
ખાધી મુદતોનુ વ્યાજ મ્હોટુ હા ! ઠરાવીશુ !
ગરીબ નોકર વર્ગે, યાને રાડીરાડો માટે,
સેવીંગ ખાતું ખોલીને નાણુ ત્યાં ભરાવીશુ !
ચાલુ ખાતા લાગવગ વાપરી વધારવાના,
હરીફ જે કોને ધરી હીમ્મત હરાવીશુ !
ખુદારગામ તણુ નાણુ ખારોખાર ખેંચવાને,
અનેક શાખાઓ ખોલી વસુલ કરાવીશુ !!

(૪)

જામીનગીરી યા ઠામ ઠેકાણુ તપાસ્યા વીના,
અમારું ખીસ્સુ ભરીને હુડીઓ સ્વીકારીશુ !!

(૧૪૭)

અમારા પોતાના માટે બીજે નામે નાણાં લખી,
ઘાલખાદ ખાતે પછી છેવટે ઉધારીશુ !
સગાં સ્નેહી મીત્ર વર્ગે સર્વેને હુડી ધીરીશું;
નાદાર બનાવી તેને જોખમ ઉતારીશું !
ડિરેક્ટરો અગર કે' વાઘો ના ઉઠાવે માટે,
ખોટે નામે નાણાં ધીરી તેમને સુધારીશું !!

(૫)

ચાદી, રૂ, મોતી, શરોનો, સટ્ટો ખૂબ ખેલવાના;
અન્યને નામે ઉધાર, જમે બતલાવીશુ !
નફો જો થશે તો અમે તે ખીસ્સામાં મુકવાના,
ખોટ જશે ત્યારે બસ, બે કને રડાવીશુ !
ગાડી ઘોડા, મોટરમાં, મઝા કરવાના અમે,
બાયડીના નામે મહોટી, મિલકત ચઢાવીશુ !
મહોટાઈનાં કામ કરી, મહોટામાં બપોશું અમે;
પારકી મુડીએ મોજ અહાહા ! ઉડાવીશુ ! !

(૬)

ખોટા ખોટા સરવૈયાં, બહાદુરીથી બહાર પાડી,
ખોટ હશે પણ મહોટો, નફો હા ! જણાવીશુ !
શર હોદ્દરોને સાફ વ્યાજ આપી પતાવીશુ.
બોનસ બહે ચી તેઓને, મુરખા બનાવીશુ !

(૧૪૮)

અનામત ફડ મ્હોટી રકમનું ખતલાવી;
એક છે સદ્દર એવું દીક્ષમાં ઠસાવીશું !
સીન્ડીકેટ કરી ભાવ શૈરના વધારી દૈશુ;
હીમ્મત રાખીને બધી આફતો હઠાવીશુ ! !

(૭)

આપણા કહ્યામા રહે, એવા ઍડીટરો રાખી,
તેનું મન મનાવીને, કામ તો કરાવીશુ !
પ્રજ્ઞના વિશ્વાસ માટે, 'ખોટું ખરું સમજાવી,
ચોપડા તપાસ્યા કેરૂં બીલાડું' ખેચાવીશુ !
ભાગીદારો ભીખ માગે, લેણદારો પોક મુકે,
તેની દરકાર અમે, લેશ ના ધરાવીશુ !
લોપાળુ જણાતા લેવા લેણદારો આવશે તો,
બધ કરી એક પંચી, નાદારી નોધાવીશુ ! !

“કુકાયો વા દેવાળાનો !”

(સને ૧૯૧૩)

—ગઝલ—

જુઓ ! જ્યાં ત્યાં પ્રસરનારો, કુકાયો-વા-દેવાળાનો,
હૃદય લયભીત કરનારો, કુકાયો-વા-દેવાળાનો ! જુઓ.
હજારોને હવા લાગી, લડાલડ પેઢિયો ભાગી,
મૃજતપર ડાઘ દેનારો કુકાયો-વા-દેવાળાનો ! જુઓ.

(૧૪૯)

પડી છે ખંધ કંઈ બેન્કો, વસાયાં બારણે તાળાં;
સકળની હામ હરનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
હતી બાધી અરે ! મૂઠી, ઝવેરી કંઈ ગયા તૂટી,
ધનીકોને ધુજવનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
ગયા ભાગીજ ધીવાળા, વળી તે સાથ રૂવાળા;
અરે ! ચોપાસ ફરનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
દલાલો શરના કુટ્યા, ભરમ બાધ્યા બધા ખુટ્યા,
ભરસાને ભરડનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
ગયા છે ભાવ હા ! ગગડી, અરેરે ! શર, મોતીના,
નથી દેનાર લેનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
અધીરા કૈ થયા લોકો, ઉપાડી કૈ ગયા નાણાં;
નથી વડેપાર વધનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
ફલાણી બેક તુટે છે, ફલાણો શેઠ ખૂટે છે;
ઉપાડો રૂપિયા ચારો " કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
ફલાણો ભાગવાનો છે, બુમો દરરોજ જૂડે છે,
અતી ઉત્પાત કરનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
ધલાયા કંકના નાણા, ગરીબો પોક મૂકે છે,
રહ્યા ના એક જ્યા આરો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
મન્યા બેહાલ કૈ લોકો, શુભાવી ગાઠની મૂડી;
રિખાવીને રગડનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.
બિચારી કંક વિધવાઓ રડે છે પોક મૂકીને,
નિસાસા લાખ લેનારો, કુકાયો-વા-હેવાળાનો ! બુઓ.

(૧૫૦)

બન્યા બેચેન ધનવાનો, નિરાંતે નિદ ના આવે;
ફકીરી હાલ કરનારો, કુકાયો-વા-દેવાળાનો ! જુઓ.
દિવાળીના ગયા દા'ડા છતા હોળી હતી હૈયે !
ફળેતીમાં ફસવનારો, કુકાયો-વા-દેવાળાનો ! જુઓ.
અરે ! શયતાન સદ્ગુણે, લગાડ્યો હવ દેવાળાનો,
ગરીબો પર પડે મારો, કુકાયો-વા-દેવાળાનો ! જુઓ.

“ વાંઢાની પિનંતી ! ”

—ગઝલ—

દયાળું દીકરીવાળા દયા વાઢા પરે લાવો;
હુ ખી છે જીવગી મહારી, કૃપાળું કોઈ પરણાવો ! દયાળું
મુનુ ધરખાર મહાર છે, વિના નારી અકાર છે,
પરણુ પ્રાણ પ્યાર છે, હવે ના લેશ તરસાવો ! દયાળું
સકળ લોકો કહે “વાઢો” ભરસો તેહનો છાડો,
કહે છે લોક કે ગાડો, તપેલાને નહિ તાવો ! દયાળું.
સજુ ના કોઈ સગાથે, અરેરે ! ! રાધવુ હાથે,
વળી ધરકામ તે સાથે, કરં હું કેમ ? બતલાવો ! દયાળું
કડાકુટ ધર તણી કરવી, નિયમસર નોકરી ભરવી;
નથી નવરાશ બે પળની, કરં કો'ના પરે દાવો ! દયાળું.

(૧૫૧)

હૃદયની વાત ક્યાં કરવી ? ત્રિતી ખ્યાલી કહાં ભરવી ?

ધીરજ તો ક્યાં સુધી ધરવી ? નિવેડા તેહનો લાવો ! દયાળુ.

પ્રિયાનાં સ્વપ્ન આવે છે, મહને મોજ બનાવે છે;

પ્રભાતે તે સતાવે છે, દયા તો કોઈ દરશાવો ! દયાળુ

પિતા સૌ દ્રવ્યને રૂઢાયે, સુતા ધનકાજ વેચાયે;

અછત કન્યા તણી થાયે, કુધારો કોઈ અટકાવો ! દયાળુ
પુરો પૈસો નથી પાસે, અરેરે ! ! કેમ પરણાશે ?

કુવારી જીદગી જાશે, કડ્ડ દરરોજ પસ્તાવો ! દયાળુ.
સુતાનું દ્રવ્ય લેનારા ! સુણો તમથી કસઈ સારા,

તમો પર શ્રાપ છે મહારા, હૃદયમા લાજ કે લાવો ! દયાળુ.

અહો કન્યા તણા વાલી ! પિવાડો પ્રેમની ખ્યાલી,

અરેરે ! ! દુ.ખ દયો ટાળી, લગે સ સારનો લેવાવો ! દયાળુ
વિનતી આ સુણો મહારી, ગયો છું હામ સૌ હારી,

કરોને કોઈ ધરખારી, નહિ તો હું બનુ ખાવો ! દયાળુ

*

*

*

કહે “ શ કર બિચારા રકને ના દાદ કો’ દેતુ ;

પિતા જ્યા દ્રવ્યના લોભી, પછી ફરિયાદ કો’ લેતુ ? દયાળુ.

(૧૫૨)

“રે ! રે ! દયાળુ દૈવ તહે મમ કર્મ કાં
આવું ઘડયું ? ! ! ”

હરિગીત . ૭૬.

સુખ મેળવ્યુ મે કંઈ ના, બળતુ હૃદય મ્હારું સદા,
ધન ધામ ને ઘરખાર મેળવવા ખમી બહુ આપદા,
હા ! હા ! તથાપિ નવ મળ્યુ, સુખ મ્હારું બહુ પડ્યુ,
રે ! રે ! દયાળુ દૈવ તહે મમ કર્મ કાં આવુ ઘડ્યું ?
નિજ ગામ ને ઘરખાર ત્યાગી, લેશ કે નહોતો ખસ્યો,
ધન કાજ તે સર્વે તણ, પરદેશમા આવી વસ્યો;
બહાલાં સકળ પરિવાર સૌ, પળ એકમાં તજવું પડ્યુ,
રે ! રે ! દયાળુ દૈવ તહે મમ કર્મ કાં આવુ ઘડ્યું ?
વળી આકરી અતિ આકરી, ખરી ખતથી મહે તો કરી,
કીધી ખુશામત શેઠની કે આપદાને લે હરી,
પણ પેટ પુરતું નવ મળ્યુ, જ્યા નસિળ આવીને નડ્યુ,
રે ! રે ! દયાળુ દૈવ તહે મમ કર્મ કાં આવુ ઘડ્યું ?
વળી દેહથી પણ સુખ નહિ વ્યાધિ હજારો આવતી,
ના એક-દી-સાને રહુ ચિતા અતિ ચીત્તમા થતી;
કાલે હતો જો તાવ તો આજે વળી માથુ ચડડ્યું !
રે ! રે ! દયાળુ દૈવ તહે મમ કર્મ કાં આવુ ઘડ્યું ?

કે કેં ઇલાને આદરં પણ એક ચાકે ના ચ્હડે,
 જીવથી ઘણા હું જાળવું પણ ઝડ તે લાગી પડે,
 લોકો કહે છે “મુખ છે” ! એને કંઈ ના આવડયુ,
 રે ! રે ! દયાળુ દેવ તહે મમ કર્મ કા આવુ ઘડયુ ?
 માંને હજારો મારતા જતા દોડા કે વાડોએ,
 ખાતા હતા પકવાનને ફરતા દોડા કે ગાડોએ,
 ના પુરતુ ખાવા મળે, જોડા વિનાનો આથડુ,
 રે ! રે ! દયાળુ દેવ તહે મમ કર્મ કા આવુ ઘડયુ ?
 કેનુ હુ.ખે રજ પેટ તો, વૈદોની દોડાદોડ છે,
 રિખાજો હુ દરદે ઘણા, સલાળનાર કોણ છે ?
 નાખુ નિશાસા હું ઘણા, કે પાપ કા લવતુ નડયુ ?
 રે ! રે ! દયાળુ દેવ તહે મમ કર્મ કા આવુ ઘડયુ ?
 કેના પરાણે મિત્ર થાવા, જન હજારો જાય છે,
 હુ મિત્ર શોધુ એક પણ, તે દાદ કયા લેવાય છે ?
 શુ જગતનો એ નિયમ કે ? પડતા જોપર સૌ કો' પડયુ,
 રે ! રે ! દયાળુ દેવ તહે મમ કર્મ કા આવુ ઘડયુ ?
 શાને કરે મન શોક તું ? તહારા સમા જગમાં ઘણા,
 તુ તો હુમુએ ઠીક છે, કેના હુ.ખોની નહિ મળા.
 વાણી વદે ‘શકર’ વિમળ-સતોષમાં સુખ છે પડયુ,
 રે ! રે ! દયાળુ દેવ તહે મમ કર્મ કા આવુ ઘડયુ ?

(૧૫૪)

બેવફા ભરથારને !

—ગઝલ—

નથી જો ખ્યારની પરવા !
સગાઈ કાં બતાવો છો ?
સગાઈ જો ગણો છો તો,
ઠગાઈ-કાં બતાવો છો ? નથીં
સગાઈ લગ્નથી સાધી,
સગાએ ગાઠ આ બાધી,
અરે ! એ ગાઠને તોડી,
મુદાઈ-કાં બતાવો છો ? નથીં
પ્રભુ છો પ્રાણુથી ખ્યારા !
સદા શિરછત્ર છો મુદારા
બનીને બેવફા બુદાલા,
બુગાઈ-કાં બતાવો છો ? નથીં
હૃદયમા જો હતી ચોરી,
ફસાવી નાર કા ભોળી ?
સગાઈ સાધતા ખેલાં,
સફાઈ-કાં બતાવો છો ? નથીં
અમારું ચિત્ત હરવાને,
અમોને હાથ કરવાને,

(૧૫૫)

અમારી સાથ વરવાને

લલાઈ-કા બતાવો છો ? નથીં

અમોને અતી આશા !

તમારો પ્રેમ મેળવવા,

જુની આંખે નવી ખ્યારા !

નવાઈ-કાં બતાવો છો ? નથીં

તમારા પ્રેમને સાંઝ,

કરૂં કુરખાન તન મ્હારૂં,

છના હે નાથ ! મ્હારા !

ખેવફાઈ-કા બતાવો છો ? નથીં

પડુ તમ ચર્ણુમા ખ્યારા !

દયા હા ! કયા-બતાવો છો ?

તમારે આશ્રયે આવી,

અરેરે !-કા સતાવો છો ? નથીં

પરીક્ષા વિના નકામું !

—સોરઠો—

મોતીનું શુ મુલ્ય ? વાનર જ્યાં ટોળે વળ્યાં;
ત્હેને તો ફળ તુલ્ય, ફેડીને ફેડી દોંઝે !
મમાર જનને બાણ, ગુણવંતી ગોરી મળે;
કરી ન શકે પિછાણ, લવ બગડે ભામા તણા !

(૧૫૬)

હોય પુરૂષ વિદ્વાન, નાર મળે જો શંખણી;
આપીને અપમાન, લાજ ઘટાડે લોકમા !
ખેરો આગળ ગાન, મધુર સ્વરે જન કો' કરે;
ચૂડે ન તહેને તાન, વૃથા દુ.ખાવે કંઠને !
દુનિયાંનો દેખાવ, અધાને શું કામનો ?
પડે નકામી સાવ, ' અધા આગળ આરસી ! '
ઉત્તમ હીરો એક, જડે કદી કુલારને,
કાચ ગણીને છેક, બાધે ગર્ધવના ગળે !
ગાડાને જો જ્ઞાન, ગુણવતો દેવા જશે,
શુ પામે સન્માન ? નાન ભગ તે થાય છે !
મધુર કાવ્ય રસદાર, રસિક વિના શુ કામનુ !
ગુણ સમજે ન ગમાર, ભવાઇમા મનકુ ભમે !
પતિવૃત્ત કેરો પથ, પાતર શુ જાણી શકે ?
અતિ અબળાનો કથ, પ્રેમ કદી ન પૌંછાણશે !
એમ પરીક્ષા વીણ, મોઘુ પણ શુ કામનુ ?
કે અક્ષતના હીણ લાલ ગુમાવે લક્ષનો !

(૧૫૭)

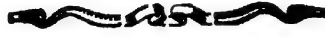
પેટ વિષે !

રાગ—સારંગ (હરિભજન વિના દુઃખ દરિયા
સંસારનો પાર ન આવે.) એ રાહ.

ઓ પાપી પેટ ! તારી ખાતર કષ્ટ કેટલા વેઠીએ ?
ભટકી ભરીએ, ભાવ થકી ભવતારકને નવ ભેટીએ. ઓ.
નિજ દેશ તથા પરદેશ રહ્યા,
સુતનાર કુટુંબ વિયોગ થયા,
અતિ ટાઢ અને તડકાજ સહ્યા ! ... ઓ પાપી
પરની તાબેદારી કરીએ,
કહી “શેઠ” સલામ સદા ભરીએ.
વળી ધાક અથાગ જીરે ધરીએ ! ... ઓ પાપી.
જીવોગ નવિન કે આહરીએ,
બૂઠ વચન જીચરતાં નાડરીએ,
ના કરવાના કર્મો કરીએ !.... ... ઓ પાપી.
ખૂશામત કે ખોટી કરીએ,
અજ્ઞાતા કહીને કર ધરીએ,
હોન વચન અરેરે ! ! જીચરીએ ! ... .. ઓ પાપી.
કો' પડિત ને યોગી બનતા,
કો' વૈઠ વકીલ બની ફરતા,
કે' રખડી કાસીદાં કરતા !.... .... ઓ પાપી.

(૧૫૮)

કે મુંછ મુઠાવી નૃત્ય કરે,
નર થૈ નારીનો વેષ ધરે,
ગાયન વાદનથી જોઈને ભરે ! . .... ઓ પાપી.
કેના તહે હાલ કર્યા ભુડા,
જન સર્વ બન્યા તહારા હુડા,
તહારા ખાડા છે અતિ જોડા ! .. ઓ પાપી.

“ નિદ્રાને વિનંતી ! ”

—ગઝલ—

અયે નિદ્રા ! અરે નિદ્રા ! હુડીલી કેમ ના આવે ?
કરેછુ બદગી દેવી દયા ના કેમ દરશાવે ?
પ્રહર બે રાત્રીના બિત્યા ટકેરા ખારના વાગ્યા,
સકળ સૃષ્ટિ વિસામો લે । અમારા ભોગ છે લાગ્યા ।
સ્મરણ તાર કરે સ્નેહે રમીતો તુ રિસાઇ છે.
વિનવણી હુ કરે ંહાલી છતા તુ કયા મનાઇ છે ?
નથી દરકાર જે કરતુ' કરે તેના પરે દાવો,
અરેરે ! ઉઘ તુ ઉઘી કરે ઇન્સાફ શુ આ'વો ?
ખિયારા જેલના સત્રી અગર દરવાન દરવાજે
ફરજ તહેની બુલાવે તુ વગર તેડી તહાં ગાજે ।

(૧૫૬)

અગર કે કામ કરતાને અરેરે ! આવતાં ડોલાં,
ખિચારા હોય બેઠેલા છતાં તે જોખતા' તોલાં !
નથી મચ્છર અગર માકણ પવન હા ! મંદ આવે છે;
પલ ગે હુ પડ્યો ત્રફડું છતાં ક્યાં નીંદ આવે છે ?
કર્યો અપરાધ શુ ત્હારો ? અરે ! તુ કેમ કોપી છે ?
દયા દિલમાં નથી ત્હારા ખરે ! ત્હે લાજ લોપી છે !
હવે તો ટેક છોડી દે ! વિનતી આ સુણી મ્હારી.
અમીની એક દ્રષ્ટિથી મ્હને લે પાખમાં ત્હારી !
સકળ કળ્લો ભુલવનારી ! ફિકરને દૂર કરનારી !
મધુરાં સ્વપ્ન દેનારી ! મયા કર એ મનોહારી !

ગરજ વિષે !

—ગરજ—

ગરજ તો ચીજ છે એવી,
નરમ સૌને ખનાવે છે !
ભલે હો શાહ કે, સેવક,
ગરજ સૌને નચાવે છે !
કદી કો' હોય ગાડો તો,
ગરજ ડાહ્યા ડરાવે છે !

(૧૬૦)

ગરજથી ગાયને ચારો,
સકળ લોકો ચરાવે છે !
ગરજ નદી મહારીને,
રમત દોરે ચડાવે છે !
ગદજથી નાટકી લોકો,
અરે ! મૂછો મુડાવે છે !
ગરજથી ઝંલ, ખર, ઘોડા,
અતિ યોજે ઊંપાડે છે !
ગવૈયા ગાય છે ગરજે,
વળી વાળ વગાડે છે !
ગરજ તે! ઊંચની ગરદન,
નોંચા પાસે નમાવે છે !
વહે “શ કર” ગરજ કૈ ને,
અહા ! પાણી ભરાવે છે !

રુખી ગૃહસ્થાશ્રમ !

શિખરણી છંદ.

સદા આનંદે જો, સદન સધળું પ્રેમમય છે,
પિતૃ ભક્તિવાળા, સકળ ગુણુશાળી તનય છે,
હશે સ્નેહી શ્યામા, મનહર મુખે મિષ્ટ વદતી,
અતિ રિદ્ધિ સિદ્ધિ, દિન પ્રતિદિને હોય ચડતી. ૧

(૧૬૧)

મળે પ્રેમી મિત્રો, નવ હૃદયમાં સ્વાર્થ ધરતા,
પડે કષ્ટો ત્યારે, તન મન ધને સ્હાય કરતા,
નથી અંગે વ્યાધી, અગર ન ભૂંપાધી દિલ વિષે,
લલા આજ્ઞાધારી, અચળ મનના ચાકર હશે. ૨

અપ ગો ને સાધુ, સતત બસ પોષાય ઘરમાં,
રહે ભક્તિ ભાવે, હૃદય રમતુ રોજ હરમા,
વળી પ્રેમી પોતે, વિમળ મન વિદ્વાન જન છે,
અહા ! જે તે પામે, પરમ પુણ્યશાળી સુજન છે. ૩

* * * *

અહાહા ! એથી કે, અધિક સુખવાળા સુર નથી,
મળે જો એવુ તો, સ્વરગ સુખ એથી દૂર નથી,
હશે જેણે પૂર્વે, જપ તપ કરી દેવ શિષ્ય્યા,
અહા ! તે પુણ્યાત્મા, સકળ સુખધારી જન થયા ૪

અંતરનો દાહ !

(નાથ કેસો ગજકો બંધ છોડાયો-એ રાહ)

ગુરુ ! દિલ દુઃખ કયા જઇ કહ્યોએ ?

બળી રોજ હૃદયમાં રહ્યોએ.

ગુરુ.

માથું કે તાવ ચઢયો હોય ત્યારે, વૈદની પાસે વિચરીએ;

ચિંતાની આગ બળે અંતરમાં, ઔષધ ત્યાં શું લઇએ ? ગુ.

(૧૬૨)

ભૂખ કઢી લાગે અતિ ભારી, ચીજ લઈ કઈ ખાઈએ;
અંતરનું દુઃખ છે ગુરૂ એવું, અતરમા બળી રહીએ. ૧.
તેમ તૃષા લાગે ને ગુરૂ ! પાણી થકી તે છીંપવોએ,
દુઃખ-કર ચિંતા વળગી પુ ઠે, તેને કહો શું પછએ ? ૨
એમ મળે ઔષધ સૌ દુઃખનું, પણ ચિંતા પરહરીએ,
એવો ઊપાય કહો 'શંકર'ને, તો સેવક થઈ રહીએ. ૩.

—○○○○—
દિન દુર્દશ !

શિખરિણી-૭૬.

ગયા ક્યાં એ વિપ્રો ? જપ તપ અને હોમ કરતા,
ગયા ક્યાં એ વિપ્રો ? હરનિશ હરિ ધ્યાન ધરતા,
હશે ક્યાં એ વિપ્રો ? સતત મૂંખથી વેદ વદતા,
અરે ! એ વિપ્રોના, તનય ધન લોભે ભટકતા ! ૧

દિનેની આશીષે, તન ધન ધરા સૂખ મળતુ,
દિનેની આશીષે, સકળ ભય ને પાપ ટળતુ,
દિનેના શ્રાપોથી, રવિ શશિ અને દેવ ડરતા,
અરે ! તેના પુત્રો, વિનય તણ જે તે જીવરતા ! ૨

મહારાજ આવી, મુનિવર કહી પાય પડતા,
મુનિ ને માગે તો, તન ધન ધરા રાજ્ય ધરતા,
સુતો તેના હાથે ! નૃપતિ દરબારે રજળતા,
કરીને કાઝીદા, અધમ થઇને પેટ ભરતા ! ૩

(૧૬૩)

ગુમાવી ગાયત્રી, જપ તપ ભૂલીને ઝઘડતા,
પ્રભુતાને ત્યાગી, ઘરઘર અરેરે ! ! રખડતા;
કરે છે સેવા કે, હૃદય ભરવા ક્રુદ્ધ જનની,
કરી કાળા ઘોળાં, અચળ ધરતા આશ ધનની ! ૪

ઘણા પથો કાઢી, અસલ રીતભાતો વિસરતા,
પ્રજના પૈસાથી, ઠગ ગુરૂ બની મોજ કરતા;
મુકી નીતિ નેવે, અવર મતનું ખંડન કરે,
અવિશ્વાસી થાયે, જગત પણ પોતે નવ ડરે ! ૫

ઘણા માઝા મુકી, અણખપતુ ખાયે નફ્ટ થૈ,
કરી કુડા કર્મો, અપચક્ષા હોપાડે મૂંઝા કે;
મલીદા મિથાને, દ્વિજ ચિત્ત સદા અચળ રહે,
પિતાજી એ પ્રદ્ધા ! તનય તમ મુકિત નવ ચહે ! ૬

ગયા વિશ્વામિત્ર, મુનિવર ગયા ગૌતમ અરે !
ગયા ભારદ્વાજ, ભરત, શુક ને વ્યાસ મુનિ રે,
વશિષ્ઠ, વાલ્મિક, જમદ મુનિ ને કશ્યપ ઋષિ,
તપસ્વી અત્રી કયા ? ચ્યવન, ભૃગુ ને નારદ ઋષિ ! ૭

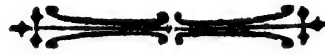
ગયા પુણ્યાત્માઓ, સકળ જગને પાવન કરી,
રહ્યા તેના પુત્રો, નિજ ફરજનું જ્ઞાન ન જરી,
તરે એ કે, તારે ! અધવચ ડૂબાડે જગતને,
કળીની લીલાથી, ભયભિત સદા ' શકર ' બને .

(૧૬૪)

—દોહરો—

બ્રહ્મ તત્વ ભાગી ગયું, પુણ્ય ગયું પાતાળ,
વિદ્યા સૌ વણસી ગઈ, દ્વિજ તણી નિરધાર. ૧
પ્રાદ્ધણના બામણ થયા ! દ્વિજવરના બીજવર !
સ્થાન બ્રહ્મ વિપ્રો થયા, કર કર્ણના નટવર. ૨

“ બિચારા બચ્ચાની, મનહરણુ માતા
નવ મરો ! ”

શિખરિણી છંદ

ઘણા કળ્લો વેઠી, ભૂંદર મહિ રાખે ગરભને,
વળી જાયા કેડે, મધુર પય દે પોષક બને
તણ બાટુ તીખુ, નિરસ જમવા ટેક અઘરો,
‘ બિચારા બચ્ચાની, મનહરણુ માતા નવ મરો ! ’ ૧
સુવાડે સુક્કામા, શયન પલળેલે સ્થળ કરે,
હુ ખી દેખી બાળ, ભૂખ તરસ નિદ્રા પરહરે,
અરે ! એ માતાનું, જગજીવનણુ રક્ષણુ કરો !
“ બિચારા બચ્ચાની, મનહરણુ માતા નવ મરો ! ” ૨
નથી માતા તુલ્યે, સકળ જગમાં કો’ સુખકર,
ભલે આપે પિતા, અધીક સુખ હેતે વયભર;

(૧૬૫)

તથાપિ માતાની, સુખ કરણુ છાયા નવ ફરો,
“ખિચારા બચ્ચાની, મનહર માતા નવ મરો !” ૩

ઘણુ રાખે હેત, સુત ભગિની દારા જગ બધુ,
વળી બ્રાતા મિત્રો, પણ જનુનિની પાછળ બધુ;
પ્રભુ માતા રૂપી, અચળ ધન કો'નું નવ હરો !
“ ખિચારા બચ્ચાની, મનહરણુ માતા નવ મરો !” ૪

મરે માતા જેની, પરમ સુખ તેનુ ઝટ ટળે,
મરે માતા તેનુ ત્રિભુવન વિષે કોઈ ન મળે,
મળે ના મા તુલ્યે, દશ દિશ ભલે ‘શ કર ફરો !
• ખિચારા બચ્ચાની, મનહરણુ માતા નવ મરો !” ૫

સહુથી સરસ કોણુ ?

—મનહર—

નળી-૧-સુણજે સખી મહે આજ, લાભનુ કર્યુ છે કાજ,
ડીકરા વસાવા માટે, માટલા લગાવ્યાં છે
રંગે જરા કાળી છુ તે, ઘોળુ વસ્ત્ર શોભે નહિ,
સફેદ સુવસ્ત્ર સર્વે, ગળીમા રગાવ્યા છે,
મોતીના તોરણુ બારસાખે સારા લાગ્યા નહિ,
તેને તોડી તુરીઆનાં તોરણુ ટગાવ્યા છે,
બપોરના બાર વાગે, ભૂખ ભારે લાગી તેથી,
આટા સાટે ગ્રામમાથી, ગાજર મગાવ્યા છે ! ૧

સખી-૨-આવાં જુજ કામ કરી, રખે ! તુ કૂલાતી અલી !
 ત્હારાથી અધીક મહેતો, અક્રત દોડાવી છે,
 કૂલનો સુવાસ કૂલ, ખીલે ઊડી જાય માટે,
 કુસુમની કાચી કાચી, કળીઓ તોડાવી છે.
 ઊન્ડાળામાં શાક લાજી, મોઘી મળે માટે કરી,
 સામટી છ માસની મહે, લાજી તો ભરાવી છે;
 દેવુ છે ધણીના માથે, છતાં પણ હઠ કરી,
 ખેતર વેચાવી કડા કાંગીઓ કરાવી છે ! ૨

સખી-૩-બાણી ત્હારી ચતુરાઈ, ખોલની થા બ ધ બાઈ !
 ત્હારાથી અધીક કૈંક પદવી વધારી છે.
 ખીરમા નાખે છે ખાડ, ગાડાને ગમાર લોક,
 મીઠું નાંખી મહે તો, જુની પદ્ધતી સુધારી છે,
 ધણી પરે ધાક રાખુ, રાધતા રસોઈ ચાખુ,
 એવી એવી રીત મ્હારા પુણ્યથી પધારી છે !
 વિસારી પ્રભુ ને પતિ, સેવુ છુ ભુવાને જતી,
 વર વશ કરવાની, ધારણા મહે ધારી છે ! ૩

સખી-૪-પોઠણ કરે છુ ખેલેલી, સવારે ઊઠું છુ છેલ્લી,
 દોઢ ખેલાર દા'ડો ચઢે, દાતણ સલાળુ છું
 ન્હાવાનો નિયમ નથી, ખાઈ છુ ખરી ખતથી,
 પર નિદા કરવામા, વખત હુ ગાળુ છુ,
 સાસુને સંતાપુ ધણુ, જેની તેની સાથે વહુ,
 સાચાનું જૂઠું ઠરાવી, સ્વામિ જીવ બાળુ છુ;

(૧૬૭)

શંકર કહે છે એક, એક મેં જીવાપે એવી,
ભુડી કેંક લામિનીઓ, ભૂતળમાં બાળું છું ! ૪

સોદરો.

જે ઘર ભુડી નાર, દુઃખ દાવાનળ તેડને,
લલે તને સ સાર, બાવા થઇ વનમા વસો ! ૧

“હું આળસું ક તું :”

મનહર છંદ.

બોરડીના ઝાડ નીચે, આળસુનો સરદાર,
લાખો થઇ સુતો હતો, કરને પસારીને,
એટલામા છાતી પરે, બોરડીથી બોર પડ્યું,
મુખમાં મૂકાય નહિ, જુએ ધારી ધારીને,
જા ટે ચઢી એક જણ, જતો હતો તેને કહ્યું,
“બોર મૂખે મૂક મહારા, નીચે તું પધારીને,”
પેલો બોલ્યો ઝટ જવું, ત્યારે સુતા જને કહ્યું,
“જાંટવાળા આળસુ તું !” બોલ્યો બૂમ મારીને ! ૧
જાંટવાળો બોલ્યો પછી, “આળસુ હું કે તું અલ્યા ?
હાથે બોર ઝાલી મૂખે મૂકતાં શું થાય છે ?
જાંટથી જાતરી નીચે, બોર ખવરાવું તને,
કામ મહારું ચૂકું તારા, હાથે શું દુઃખાય છે ?

(૧૬૬)

અંગે કંઈ રોગ નથી, માતેલો તું મ્હારા થકી,
આળસું કહેતાં મને, બોલતાં લખાય છે ?”
‘શંકર’ કહે છે બોરવાળા જેવા બેવકૂફ,
છુપાવી પોતાનો દોષ, શીખ દેવા જાય છે !

સોરઠો.

દે બીજાને શીખ, દોષ જુવે ના આપનો;
તે જીવતરને ધીક, શીખ હોંએ ઝખ મારવા !

બેમાં જૂઠો કોણ ?

મનહર છંદ.

બે માણસો બેઠા હતા, વાતને તડાકે ચઢ્યા,
એક કહે કૌતુક મહે, નજરે નિહાળ્યું છે,
“બાવાજીની બકરીએ, બારબચ્ચાં સાથે જણ્યા,
બાવાજીનું બધું હ.ખ, બકરીએ ટાળ્યું છે,
સાત અશ્વ, ત્રણ ખર, બે ટ એક, હાથી એક,
એટલું અવતરતા, આપોઆપ ભાળ્યું છે,
ખરને સુથારે લીધા, રૂપિયા હજાર લીધા,
બે ટ, ઘોડા, હાથી, સહુ, કુભારે સભાળ્યું છે!” ૧

* * * *

(૧૬૬)

“વાંકબ્રાહ્મણ વાત એવી, કેમ માનવામાં આવે ?
સામટાં શું ખાર ખમ્યા ખકરીને થાય છે ?
હાથી, ઘોડા, ઊંટ, ખર, ખકરીને કેમ આવે ?
ખરને ખરીદીને શું, સુથાર કમાય છે ?
હાથી, ઘોડા, ખરીદીને, કુભાર કયા છેજવાનો ?
જૂઠું તોડે સુણ હવે, મહારી વાત થાય છે;
સોયના નાકામા થઈ, સાત હાથી સાથે ગયા,
નજરે જોયેલુ આનુ નામ કહેવાય છે । ”

દલાલી વિષે !

મનહર છંદ

દલાલીનો રોગ આખી દુનિયાને લાગ્યો ભાઈ !
જેની તેની ખસ હવે, દલાલીજ થાય છે,
ધાતુની દલાલી થાય, અન્નની દલાલી થાય,
ગોળ, ખાડ, તેલ, ધીની, દલાલી ગણાય છે,
ઝવેરાતની દલાલી, કાપડ, રૂની દલાલી,
હાડકા, ને ચામડામાં, દલાલી પોષાય છે,
‘શંકર’ કહે છે જેમા તેમા દલાલીનો લાગો,
કળી કાળ આવ્યો એવું, આ થકી જણાય છે !
લોન, શંર, હુડિઓ ને, વીમાની દલાલી થાય,

(૧૭૦)

ઝાડ, પાન, લાકડાંની, દલાલી લેવાય છે;
ફળ, ફૂલ, પશુ, પક્ષી, કોલસા, પથ્થર, ઇંટો,
દરેક જણસ પર, દલાલી લેવાય છે,
ભલે તેનું કંઈ નહિ, પણ આ તો હક થઈ,
આજ કાલ કન્યાઓની, દલાલી ખવાય છે !
'શકર' કહે છે ભુડી દલાલીએ દાટ વાળ્યો,
યોગ્ય કે અયોગ્ય ભાઈ ! કયા હવે જોવાય છે ! ૨

મુંબઈની ચોપાટીની દહેર !

— છંદો —

ચોપાટીની દહેર, ફહેર મુંબઈની ખ્યારી !
ચોપાટીની દહેર, મહેર સાગરની સાગી !
ચોપાટીની દહેર, રોગને શોક સમાવે !
ચોપાટીની દહેર, હૃદયને શાન્ત બનાવે !
પચરગી મુંબઈની પ્રજા, તે સ્થળ ભેગી થાય છે,
સાઝ પડે કે લોક સૌ ઝડ, ચોપાટી પર જાય છે. ૧
ગીતળ વાયુ વાય, દહેર સાગરની આવે !
ખેસી સૌ જન ત્યાય, ગાન કુદરતનુ ગાવે !
કો' ગાડીની મ્હાય, પગે કો' આવે ચાલી !
કો' મોટરની મ્હાય, બાઈસીકલે પગ ઘાલી !
અઢારે વરણ ત્યા આવતી, નવિન નવિન વસ્ત્રો ધરી,
ચોપાટી ચિત્ત રમી રહે, જવુ ગમે ત્યાં ફરી ફરી. ૨

(૧૭૧)

ગાયોનો પોકાર !

—ગઝલ—

અરે ! ઓ હિંદના બેટા ! અમારું હિંત ચ્હાનારા;
બનીને સુસ્ત કા બેઠા ? અમારું દૂધ પીનારા
અમારા માંસને માટે કસાઇઓ કાપતા અમને;
અમારી દીનની ક્રિયાદની દરકાર ના તમને.
અમારાં બાળ તરછોડી તમોને દૂધ તો દઇએ,
અમારા હુ બની વાંતો કહોને કયા જઇ કરીએ ?
હજારો ગાય દરરોજે કપાયે હિંદમાં હાયે !
તમોને છે નહિ પરવા ! અમોને કષ્ટ જે થાયે.
અમારા પુત્ર ખેતીમાં તમોને કામ આવે છે-
અતિશે ભાર ખેચીને મરસ સેવા બજાવે છે.
તમારા બાપ, દાદાઓ અમોને માન દેતા'તા;
કહીને ગાય માતા સૌ અમારી સેવ કરતા'તા
અમારો વધ થતો અટકાવવાને પ્રાણુ પણુ દેતા;
અરે ! પુત્રો તમે તેના અમારી દાદ ના લેતા.
તમારા શાસ્ત્રના લેખો તપાસો હીંદુઓ 'યારા !
ઘણુ છે પાપ ગૌવધથી સૂણોને સ્નેહીઓ મારા
બચાવોને-બચાવોરે ! કતલ થાતા બચાવોને !
અમારો ગુણુ દ્યો હૈયે ! જરા સેવા બજાવોને !
અમારી અર્જ દ્યો ધ્યાને ! અમારા આસુ લહોનારા !
અમારું હુ બ દેખીને અમારા માટ રોનારા ! !

(૧૭૨)

ગૌ રક્ષા કરો !

ધીરાના પદનો—રાહ.

સુખ સૌને કરનારી રે, મરની માતા “ ગાવડી, ”
હુ ખ દરિયે તરનારીરે, નવ ડુબવા દો નાવડી. સુખ.
માસને માટે કુર કસાઈઓ, આણે તેનો કાળ,
બળતણ સાટે કલ્પતરનો, છેદ કરે તત્કાળ.
દૂત માખણ દેનારી રે, દહીં દૂધ દાતા—“ ગાવડી ” સુખ.
નેના તનુમે બળધ કહાવે, ઊપાડે અતિ ભાર;
ખેતર ખેડે જગત જીવાડે, કા વિસરો ઊંપકાર?
જે જ ગલચરનારી રે, પણ નવ મ્હાતા—“ ગાવડી ” સુખ
પાતાના છોડ તરછોડી, પય દુનિયાને પાય.
ગાય સમાન ગરીબ ન કોઈ, જ્યા દોરે ત્યા જાય
અમૃત રસ કરનારી રે, ગુણ સૌ ગાતા—“ ગાવડી. ” સુખ
કેમ કૃતધની થયા હિ દુઓ ? ગાયો માંગ દાદ,
ન્યાયી પ્રજા પાળક રાજાને, હોવાયો ક્રિયાદ
વણ મ્હોતે મરનારી રે, બળધ જનેતા—“ ગાવડી ” સુખ
ગૌ હત્યાથી પાપ ધણ છે, અટકાવો ધરી ટેક,
ગાસ તમારા શાખ પુરે છે, વાચો કરી વિવેક
“ વૈતરણી ” તરનારી રે, છે તે ત્રાતા—“ ગાવડી ” સુખ
હે ધનવાનો ! ધનને ખરચો, ગૌ રક્ષાને માટ,
ધર્મ કરો ‘ મણિકાન્ત ’ કહે છે, દુષ્ટો વાળે દાટ.
વણ અપરાધે મારીરે, પાપી ખાતા—“ ગાવડી. ” સુખ.

(૧૭૩)

“ ઘનરાજ સવારી આવે છે ”

(માત્રામેળ-તોડક છંદ.)

જો ! વાહનમા ડકો વાગ્યો,
રે ! સૂર્ય છુપાવાને ભાગ્યો,
વિજ શ્વેત ધ્વજા ફરકાવે છે,
ઘનરાજ સવારી આવે છે ! ૧

જો ! મોર મોંઠા ટ્રાકાર કરે,
દ્વલ ભક્ત પપૈયા ખૂશ ખરે !
તે પોંચુ પોંચુ શબ્દ ઝૂંજાવે છે,
ઘનરાજ સવારી આવે છે ! ૨

પક્ષી સૌ માળામા પેસે,
વનચર જૈ વૃક્ષ નિચે બેસે,
પથીનો પીંડ ધ્રુજાવે છે,
ઘનરાજ સવારી આવે છે ! ૩

રે ! પવન વાય છે શિતકારી,
જો ! મેઘ ગર્જના છે ભારી,
તે ઝાડ પાન ડાલાવે છે,
ઘનરાજ સવારી આવે છે ! ૪

કૃષ્ણકાર હૃદયમાં ખુશ થાયે,
નરનાર મહુદાર મોંઠા ગાયે,

(૧૭૪)

સુષ્ટિને શાન્ત બનાવે છે,
 ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૫
 ઝરમર ઝરમર વરસે વારિ,
 ખળખળ બહેતું જળ જો ભારી;
 ગરમીનું નામ લેલાવે છે,
 ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૬
 વિરહી વામા વર વાટ બુવે,
 “ રે ! ઘેર પધારો નાથ હવે, ”
 પૌત્રના પર પત્ર પઠાવે છે,
 ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૭
 ધનરાજ સવારી આવે છે !
 આનંદ બધે ફેલાવે છે !
 જયકાર ! જગે રેલાવે છે !
 ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૮

વર્ષાઋતુનું વાર્ણન !

(એક નારી જગતમાં પ્યારી--એ રાહ.)

ટળે તાપ પડે અતિ વારિ ! (૨)
 હરિયાળી હરિયાળી પૃથ્વી, લાગે સૌ ખુશકારી. ટળે.
 આકાશે વિજળીઓ ચમકે, ગગન ગર્જના ભારી;
 ઝરમર ઝરમર મેહુલો વરશે, પવન વાય શિતકારી. ટળે.

(૧૭૫)

ભોર બગેચા હર્ષિત થઈને, વહે શબ્દ પ્રિયકારી;
જંગલ પણ મ ગલ સમલાગે, વન રચના અતિ સારી. ટળે,
ખેડુતો મન હોસ ધરીને, જાય ક્ષેત્ર હળ ધારી;
હેત ધરીને ખેતર ખેડે, કરે જમીન કસવાળી. ટળે.
તળાવ ને નદીઓ ઊંલસાઈ, ખળખળ બહેતુ વારિ;
ધાસ પાનને ફૂલ ખીલે છે, કરે ગાન નરનારી. ટળે.
ધન વરસે ને અનાજ ઊગે, ટળે સકળ લય ભારી;
કહે 'શકર' છે સર્વ રૂતુ પણ, વર્ષાની બલિહારી ! ટળે.

ગ્રીષ્મ રૂતુની પીડા !

રાગ-ઉપરનો.

પડે તાપ તપે અતિ વારિ ! (૨)
સુખકારી ગઈ શિત રૂતુ, થૈ ગ્રીષ્મ તણી અસવારી. પડે.
પક્ષી સૌ કલ્લોલ તણે, જઈ બેઠાં તરૂં ડાળી;
વનચર પણ નિજ ખાન તણે સ્થળ શોધે શિતકારી. પડે
નદી તળાવે મીનો ત્રફડે, મળે ન પુરતુ વારિ,
ફળફૂલ ત્યાગી ગ્રાહ સુકાયા, ભાસે સૌ લયકારી. પડે.
ત્રાસ પામતા કૈંક મુસાફર, તાપ થકી અકળાઈ,
રેલા ઊંતરે પરસેવાના, જતા વસ્ત્ર લિજાઈ. પડે.

(૧૭૬)

કામ ન સુઝે આળસ આવે, દિવસ લાંગતો ભારી,
લલે માંજ મારે ધનવંતા, ગણી શ્રીમને પ્યારી. પડે
વર્ષાથી પૃથ્વી હરિયાળી, શિત અતિ ગુણકારી,
ફળ, ફૂલ, થાયે રતુ વમતે, ત્રણ સર્વેથી સારી. પડે.
એ વિણ અન્ય રતુ ત્રણ છે પણ, શ્રીમ નહિં ગમનારી.
કહે 'શ કર' એ વિણ નવ ચાલે, પણ તે નહિ ખુશકારી. પડે

“ ક્ષયરાજ સવારી આવે છે ! ”

માત્રા મેળ તોટક છંદ.

ઉધરસ દમના ડકા વાગ્યા,
મુખ શાન્તિના સેવક લાગ્યા,
જવર જીર્ણ દેવજા ફરકાવે છે,
ક્ષયરાજ--સવારી--આવે છે ! ૧
નવ લોજન પાચન કે થાયે,
રમની હું હું કરતા જાયે
ચુડી તાવ પસીનો લાવે છે
ક્ષયરાજ--સવારી--આવે છે !
કિન્નિયત શ્રમથી જો શ્વાસ ચુડે,
કંક મિશ્રિત જો કદિ રક્ત પડે,
એ ચિન્હ પુરાં યતલાવે છે,
ક્ષયરાજ--સવારી--આવે છે !

(૧૭૭)

રે ! શરિર મુકાતું ને જાયે.
નિજ તોલ કદી હલકુ થાયે;
ગભરાટ ઘણો ફેલાવે છે,
ક્ષયરાજ—સવારી—આવે છે !

૪

* * *

એ હુ.ખ દેખી ના ગભરાવું,
નવ ચિતાતુર કદી થાવું;
ચિતા યમદાર બતાવે છે,
ક્ષયરાજ—સવારી—આવે છે !

૫

વસવું જ્યાં ખુદ્દી હોય હવા,
પાયન શક્તિની સેવ દવા,
શરદી ક્ષયને બોલાવે છે,
ક્ષયરાજ—સવારી—આવે છે !

૬

દૂધ, ઘી, માવાનુ ભક્ષ કરો,
પોષક વસ્તુથી પેટ ભરો;
એ સુખકર સેવ બળવે છે,
ક્ષયરાજ—સવારી—આવે છે !

૭

મું વેધ તણુ ઔષધ લેજો,
જવર જીર્ણ હઠાવાનુ કે'જો,
ભગવાન ભરસો ભારી છે,
ક્ષયરોગ મહા દુઃખકારી છે !

૮

(૧૭૮)

પારસી ભાઈઓને સાલ મુબારક ! !

—ગઝલ—

નવિન શુભ સાલ જરથોસ્તી, ગિરાદરને મુબારક હો !
સદા સુખ સપતિ યશને, હૃદય શુદ્ધિ-મુબારક હો !

કૃપા કિરતારની હોજો,
સદા આનદમાં રહેજો

કરો પરમાર્થના કામો, અખુટ સિદ્ધિ-મુબારક હો !

તમારા કષ્ટ સૌ જાઓ,
પૂરા ધીમત તો થાઓ.

શૂરા શ્રીમત કહેવાઓ, સદા સિદ્ધિ-મુબારક હો !

અહાહા ! ! દંપતી વચ્ચે,
જીગરનો પ્રેમ બસ જામો,

રહો મૈા સપ સપીને, પ્રજા વૃદ્ધિ-મુબારક હો !

તમો પર પાક પરવરની,
રહમ હરહમ અહા ! રહેજો,

સકળ પરિવાર સુખ પામો, રૂડી બુદ્ધિ-મુબારક હો !

નવુ આ સાલ જરથોસ્તી,
નવિન “નવરોજ”નો દિન છે,

હુઆ હૌન “શકરે” દીધી, હુઆ મહારી-મુબારક હો !

(૧૭૬)

પારસી બિરાદરને લગ્નની મુબારકબાદી !

ભુજંગી.

(૧)

ધણા વર્ષ જીવો ધણુ માન પામો !
તમે દમ્પતીમા ખરો પ્રેમ જામો !
ટળો આધિ વ્યાધિ ઉપાધિ તમારી !
રળો સપતી સતતી લાલકારી !

(૨)

અહાહા ! મુબારક ! અહોહો ! મુબારક !
સદા શુભ સાદી તમારી મુબારક !
રૂડો રોજ છે સાજવારી મુબારક !
દુઆ દિલ ખરાની અમારી મુબારક !

પારસી ખુયાને નવજોતની ભલ્લી દુઆ !

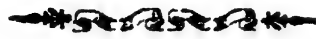
(૧)

મુબારક તને તુજ નવજોત આજે !
યશોમાન તારાં ગવાળે સમાજે !
પુરો પાક જરથોસ્તો બહો નિવડજે !
ખુદાની દયા હો ! ભલાં કામ કરજે !

(૧૮૦)

(૨)

અહાહા ! અહોહોહો !! આનંદ આજે !
ખુદાવત નેકી હૃદયમા નવાજ !
ભલો ભાગ્યશાળી દયાવત થાજે !
સુવિધા તણો જાણનારો ગણાજે !

પારસી ખુશીને નવજોતની ભલી દુઆ !

(૧)

મુખારક તને જહેન નવજોત આજે !
ખુદાવદ નેકી હૃદયમા નવાજે !
ભલા ગુણવાળી દયાવત થાજે !
સદા પાકપરવર તાણુ ગાન ગાજે !

(૨)

સુખી સર્વ વાતે તુ જહેની ગણાજે !
સુકિર્તી તણી તો દિવાલો અણાજે !
સદા શત્રુ તારા હણાજે ! હણાજે !
દુઆના સખૂનો છે “શ કર” તણા જો !

(૧૮૧)

(૩)

મુખારક તને નેક બાનુ નિવડજે !
ભલુ થાય ત્હારે ભક્ષા કામ કરજે !
ખુરા કામથી જહેન દરરોજ ડરજે !
સુવિધા તણે જહેન ભ ડાર ભરજે !

દક્ષિણ આફ્રિકામાં સત્યાગ્રહની લડત
અને તે પ્રત્યે આપણી ફરજ !

સને-૧૯૧૩-૧૯૧૪.

—ગઝલ—

અરે ! ઝો હીંદના વાસી, વિનંતી ધ્યાનમા ધરજો,
યથાશક્તિ મદદ આપી, ફરજ સૌ કો' અદા કરજો.
સહે છે કષ્ટ આફ્રીકે, ખિરાદર આપણા ખતે.
ખરેખર ! ટેક સાચવવા, ગયા કે કેદમા અતે.
અરે ! સરકાર ખાયરની, ગુન્નરે જુદમ હીંદુ પર,
નવા ધારા વધારીને, લીંચે ત્રણ પૌડનો તે કર.
કરે ના “ કર ” કબુલ તેને ધકેલી કેદમા દે છે,
વસુલ વેરો અરે ! કરવા, ઇલાજો સખત તે લે છે.

(૧૮૨)

કરેલાં લગ્ન હીંદીના, કબુલ તેઓ નથી કરતા,
નથી હુકદાર એ લગ્નો, કહીને કાયદો ધરતા
નથી અપમાન એ ઓછું, અરેરે ! આર્ય પત્નિને;
નહિ અપમાન એ ઓછું, ગણાયે હીંદ વતનીને
વળી લે અગ્રહ કેરી, સકળ હીંદી તણી છાપો,
ગુલામો સમ ગણે છે તે, સહન ના થાય એ તાપો
અરે ! એવા ઘણા બીજા, ઘડયા છે કાયદા ભારે;
અરે ! એ દેશ છોડાવા, હૃદયમાં ધારણા ધારે
અભય આવી વચન ખેલા, કરે સરકાર ઝાંચરની
હવે તો જુદા હીંદુપર, કરે સરકાર ઝાંચરની
થઈ તે કાયદા સ્હામે, કર્યો પોકાર હીંદુએ
તરીને ઐક્યતા પાડી, તહા હડતાળ હીંદુએ.
નથી કો' કામપર જતા, સુકાતા બાણના ધધા
અરે ! નિજ ટેકના માટે, લહે છે હીંદુઓ સધા
કરે છે કેદ તેઓને, બની મરકાર અન્યાયી,
ચલાવે ચાબુકે મારો, નથી કે ન્યાય ત્યા ભાઈ !
જીજ્ઞાસુ હીંદનો હીરો, ગયો છે કેદમાં “ ગાંધી ”
થવા તે કાયદા સ્હામે, બરોબર બાકરી બાધી !
સકળ કષ્ટો સહન કરતા, બિરાદર હીંદવાનો ત્યા:
નથી ડગ એક પણ ડગતા, બિરાદર હીંદવાનો ત્યા.

(૧૮૩)

કબુલ ના કાયદો કરના, અધીરા લેશ ના થાતા,
ખમે ચાબુકનો મારો, ખુશીથી કેદમાં જતા.
હજારો હીંદના લોકો પડ્યા છે કેદમાં હાથે !
વળી વીરાગનાઓ કેં, અરેરે ! જેલમાં જાયે.
કથા એ કષ્ટની સુણતાં, વડે અશ્રુતણી ધારા,
ખચાવો દેશ બધુને, મદદ આપી તમે ખ્યારા.
સહે છે કષ્ટ તે લોકો, ગિયારા ટેકના માટે,
હજારો હાડમારી તે ઉઠાવે હીંદના માટે.
કુટુંબો તેમના રખડે, મદદ તે લોકને કરવા;
બનો તત્પર તમે બ્રાતા ! વિપત્તી તેમની હરવા.
નિરાધારી કુટુંબોને, નિભાવાને મદદ કરજો;
ઉઠર પોષણ તણે અર્થે, રકમ કે ફૂડમાં ભરજો.
યથાશક્તિ મદદ આપો, તમે સૌ હીંદના જાયા,
દયા દેશી પરે લાવો, ગિરાદર આપ છો ડાહ્યા.
હજારો રૂપિયા ભાઈ ! તમે નાહક ઉઠાવો છો
અરે ! આ શેઠ શ્રીમતો ! તમે કાં તક ગુમાવો છો ?
સ્થળે સ્થળ ફૂડ ખોટ્યાં છે, ભરો તે ફૂડમાં નાણું;
ખચાવા દેશ બધુને, મળે છે યોગ્ય આ ટાણું.
વિનતી ધ્યાનમાં ધારી, તિજેરી આપની ખોલો;
અહાહા ! હીંદ ભૂમિનો, થજો જયકાર ! સૌ ખોલો !

(૧૮૪)

સ્વભોગ આપનારા બહાદુર સત્યાગ્રહીઓ !

સને-૧૯૧૩-૧૯૧૪.

—ગઝલ—

લડાઈ સત્યની લડવા થયા તૈયાર શૌર સાટે.
ડગીશુ એક ના ડગલુ અમારા દેશના માટે !
અતીશે કષ્ટ વેઠીશુ અમારા સુખના સાટે,
અહા ! ના હામ હારીશુ અમારા હીંદના માટે !
પ્રિટિસ રૈયત અમે સાચી લડીશુ હા ! હકો માટે
અરે ! સરકાર ખાયરની અમારા તે હકો દાટે !
કર્યો ત્રણ પૌડનો વેરો સકળ હીંદી તણે માથે,
વળી લે અગુડા કેરી અરેરે ! છાપ તે સાથે !
ભરે ના “ કર ” અરે ! તેને ઝપાટે કેદમા નાંખે,
ચલાવે ચાબુકે મારો છતાં સૌ હીંદીઓ સામે !
ગુલામો સમ ગણી અમને અતી અપમાન આપે છે
વચન રક્ષણ તણુ આપી હવે તેને ભૂંથાપે છે !
કબુલ ના કાયદો કરતા અમે સૌ કેદમા જતા,
અમારા દેશના માટે અરે ચાબુક પણુ ખાતા !
અમે હુડતાળી પાડ છે થવા તે કાયદા સ્કામે,

(૧૮૫)

લડીશુ ખત રાખીને અમારા દેશના નામે !
નથી ધનમાલની પરવા ! સગુ વડાલું તજી દીધું !
અમારો ટેક સાચવવા અમે આ કાર્ય છે કીધું !
નથી હથોળી આરથી લડતા લડીશુ ન્યાયના રસ્તે.
અમારી આગરૂ સર્વે અમારા શાકુના હસ્તે !
અમારા સૈન્યનો “ નેતા ” શુરો સરદાર છે “ ગાંધી,”
અમોએ ન્યાય મેળવવા કમર મજબૂત છે બાંધી !
લડીશુ હા ! હકો માટે ! મરીશુ ટેકના માટે
અમારા દેશની દાઝે ! અમારા હીંદના માટે !

ગોખલે અને ગાંધી !

સને ૧૯૧૩-૧૪

૧૯૧૩-૧૪

— ગાંધી —

અમે વ્યજન બધા જોયા,
નજર ગંગા પરે સાંધી,
સ્વદેશી કાર્યમા સ્નેહે,
શુરા છે—“ ગોખલે, ગાંધી ! ” અમે
અમારા આભ મડળમા,
સૌનારા બે પ્રકાશે છે,
સદા પરમાર્થ કરવામા,
પુરા છે—“ ગોખલે, ગાંધી ! ” અમે

(૧૮૬)

લડાઈ સત્યની લડતા,
અમારા લાલ સાચવવા,
અમારી હીંદ ભૂમિના,
ધોરા છે-“ ગોખલે ગાંધી । ” અમે.
ડગે ના એક પણ ડગલુ,
નહિ હીમ્મત કદી હારે
સહન સૌ કષ્ટ કરવામા.
ધોરા છે-“ ગોખલે, ગાંધી । ” અમે
ઘણું જીવો અડા ! બન્ને,
હિતેચ્છુ હીંદના 'યારા,
“ સ્વદેસી ’ ખડેનના વહાલા,
ધોરા છે-“ ગોખલે, ગાંધી । ” અમે

(૧૮૭)

“ પત્નિ પ્રેમ પરિક્ષા ! ”

—ભુજંગી તથા ગઝલ—

અહો ! નાથ આજે દિસો કાં ઉઠાસી ?
અરે ! આનને શોક છાયા પ્રકાશી,
વિનતી કરે આપને દીન દારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ મ્હારા
પધારો ગૃહે સાંઝના શાન્ત પેખૂ,
મદા નાથ આનદમાં મૂખ દેખૂ,
નથી આજ આનદ કે, શાન્તિ ખ્યારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ મ્હારા.
નથી એન ચિત્તે નડી કે ઉપાધી ?
વદો સત્ય બહાત્રા થયો કે ક વ્યાધી ?
દુઃખી દેખતા છે દુઃખી આપ દારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ મ્હારા
ઉમગે વધાવા મુકી કામ આવી,
પિયો નાથ પાણી ભરી પાત્ર લાવી,
પતિ ચર્ણુ ચાપુ વદો ચક્ષુ તારા !
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ મ્હારા.

* * * *

પ્રિયા શાન્ત થા ! શું લડને કષ્ટ કેવું ?
ટળે કષ્ટ તુથી નથી હાય એવું :

(૧૮૮)

નથી વ્યાધિ કે છે ઉપાધી અકારી,
કહી ના વૃથા ફલવુ પ્રાણુ પ્યારી.
ટળે કષ્ટ કે'વા થકી ના કદાપી,
સુણી હાય ! શાણી રહે શોક વ્યાપી,
થવાનુ હશે તે થશે એમ ધારી,
કહી ના વૃથા ફલવુ પ્રાણુ પ્યારી.

* * * * *
ભલે કષ્ટ એવુ હશે તો સહીશુ,
પતિના દુ.ખે દુ.ખિયા હા રહીશુ,
સુણી શબ્દ સ્વામી ! વહે અશ્રુધારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણુ પ્યારા.
કદી કષ્ટ ટાળી શકાયે ન પ્યારા,
છતાં દે દિલાસો શકુ નાથ મહારા,
અરે ! અશ્રુ સાટે ફળે રક્ત ધારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણુ મહારા

* * * * *
અતી હઠ તહારી હવે હુ જણાવુ,
કથા કષ્ટની રે ! સઘૂણી સુણાવુ,
દિલાસો નહિ તો ભલે દોષ દેજે,
દુ.ખી થાય તો કથને કાજ રહેજે.
કુસંગે ચઢીને કર્યો હાય ! સદ્દો,
અરે ! આગરને લગાડ્યો જ બદ્દો,

(૧૮૬)

હતી શેઠની ઉધરાણી જ આવી,
અરે ! હાય ! સદા વિષે સૌ ગુમાવી.
હતા ખારસો રૂપિયા મુજ પાસે,
બધા હાય ! હાર્યો હવે કેમ થાશે ?
નથી ખાર તો ખારસો કયાર્યો લાવું ?
અરે ! હાય સુઝયુ મડને કેમ આવું ?

અરે ! હાથે કરીને મહે લગાવી પેટમા પાળી !
કુહાડીથી અરે ! કાપી હતી જે બેસવા ડાળી !
અહા ! ફળકૂલ દેનારા બગીચાને દિધો ખાળી !
અરેરે ! ! આવતી રોજ પ્રિયા સદેા કરો ટાળી !
બખર જો શેઠને પડશે કદી ના માફ-તે કરશે !
ખરા ખોટા તણા બતે અરે ! ઇન્સાફ-તે કરશે !
કયો સદ્ગુણ અરે ! મહે તે સુણીને કોપ તે કરશે !
કરાવે કેદ તે મુજને દયા દિલમાં નહિ ધરશે ?

* * * *

કથા આ કષ્ટની સુણતા કલેજુ કથ ફાટે છે !
ઘરેણાં ને વળી પડ્ડુ પત્રી તે કોણ માટે છે ?
મુકી ગીરો અગર વેચી અનામન શેઠની આપો !
કરો ના નાથ કેં ચિતા કથોલુ કષ્ટ આ કાપો !

* * * *

ઘરેણા ના ગીરો મૂકું પિયરથી તુ પ્રિયા લાવી !
નથી પલ્લા પરે સત્તા થવાનુ તે થશે લાવી !

(૧૯૦)

કરૂં ક ગાલ ના તુજને સુખેથી કેદને સેવું !
જવા દે વાત એ બહાલી કરું ના કામ હુ એવું !

* * * *

વહો શું નાથ આ વાણી ? પરાયું કાં તમે જાણો ?
પિયરની શુ હવે સત્તા ? પતિ તકરાર કાં તાણો ?
અપાયું દાન કન્યાને પિતાનો ના પછી દાવો,
ધરેણાને મુકી ગીરો રૂપેયા રોકડા લાવો
લિખારી હા ! ભલે થૈશુ તજીશું ટેક-ના પ્યારા !
મજૂરી અન્યની કરતા ડગીશુ છેક-ના પ્યારા !
ગણો ભરથાર ભામાના હૃદય શુ એક-ના પ્યારા !
નમારો ને અમારો તે નવો છે નેક-ના પ્યારા !
કહાપી કષ્ટ જો પડશે સહીશુ-કથના માટે !
અરે ! વેરાન જ ગલમા રહીશુ-કથના માટે !
ભલે આ દેહને વેચો ! કહીશું-કથના માટે !
અરે ! અપવાસ જો પડશે ચહીશું-કથના માટે !

પતિકાજ તારામતી કષ્ટ પામી,
હરિશ્ચંદ્ર જેવો હતો શીર સ્વામી,
બની અન્ય દાસી પતિ રૂણ વાળ્યું,
મહા કષ્ટ સ્વામી તાણું સઘ ટાળ્યું.
સતી અન્ય કેએ કરી સ્વામી ભક્તિ,
મહા માન પામી મળી સઘ મુક્તિ,

(૧૬૧)

સતી કે બળી ભસ્મ થૈ નાથ સાથે,
પતિ ભક્તિ એ'વી હણ્યા પ્રાણ હાથે.
અરે ! અવપજ્ઞાની કરી શુ શકુ હું ?
છતાં આપને નિજ આત્મા ગણુ હું,
વૃથા વાદ મેલી ઘરેણા વટાવો,
અહા ! રોકડા રૂપિયા નાથ લાવો.
નથી યોગ્ય હું આપને શીખ દેવા,
છતાં થાય ઈચ્છા અરે ! કેંક કેંવા.
ક્ષમા આપની હે કૃપાનાથ ! માગુ,
પંડી શબ્દ બે નમ્રતા ધારૌ ભાખું.

મળે મહેનત તણી રોજ ખુશીથી નાથ તે ખાવી,
અવરની ના કરો ઈચ્છા ! વૃથા હા ! લોભ વરસાવી,
હરામી માત્ર મેળવવા કરે છે યત્ન જે સ્વામી,
ગુમાવે ગાઠનું નાણુ અતીશે કષ્ટ તે પામી
હવે અફસોસને છોડી સલુણા શ્યામ છો શાણા,
ફહો તે યત્ન અજમાવી ભરોને શેઠના નાણા
નહિ શકા ધરો કાર્મ નથી કે પારકુ પ્યારા !
અરે ! આ દેહ છે અપેણુ સદા શિરછત્ર છો મહારા !

*

*

*

પ્રતિમા પ્રેમની મહારી ભલી આ શીખ તહે' દીધી,
કસોટી પ્રેમની આજે અહાહા ! પુર્ણ મહે કીધી !
તરૂણી મહે તને તાવી ટકી તુ તાપની પાસે,
અહાહા ! ધન્ય છે ભામા ! પતિ ભક્તિ ભલી ભાસે

(૧૬૨)

નથી સદ્દેા કર્યો મહે તો શુભાવ્યુ છે નહિ નાણુ,
પરિક્ષા પ્રેમની જોવા ત્રિયા મહે મેળવ્યું ટાણુ.
નથી એવો સકળ નારી ધરેણું ગાઠનુ આપે,
સમય કળિયૂગનો છે આ હૃદયમા સ્વાર્થને છાપે.

*

*

*

કરે સૌ તે અમે કીધુ પરીક્ષા શુ તહમે લીધી ?
કસોટી એ નહિ ખ્યારા ! અહા ! હાગી તહમે કીધી !
ભરીને ઝેરની ખ્યાલી ધરો જો નાથ તો લમએ,
હૃદયમા નાથને લાવી ખુશીથી ઝેર પી-જમએ !

હવે નાથ મહારા પધારો રસોડે,
જમાડુ રસોઇ અહા ! આજ કોડે,
ફરી ના કરો આ પ્રમાણેજ હાસી,
હુભાયે અતી આપની નાથ દાસી.

*

*

*

અહા ! પ્રાણુખ્યારી થયો ખેલ પૂરો,
જાગારી તણો છેજ અન્નમ ખૂરો,
જાગારે જીતી તુ પતિને હરાવી,
પતિ ભક્તિ તહે આજ પૂરી જણાવી

નમ કિરતાર કર્ણાળુ કૃપા તુ હીંદ પર કરજે !
અહા ! સૌ હિંદવાણીમા પતિ ભક્તિ સદા ભરજે !
વિનતી આ કરી મહે તે દયાળુ બ્યાનમા ધરજે !
અમારા હિંદના કષ્ટા અહા ! કિરતાર લુ હરજે !

(૧૯૩)

ટોળક બંધુને સવિનય વિનંતી !

હરિગીત ૭૬.

ઐહીચ ટોળકોયા તણા સંતાન છે શાણા તમે,
તમ જ્ઞાતિનો સેવક વિનય ને સ્નેહથી તમને નમે,
દિન અર્જ આ મમ એક છે દિલમાં ધરો તે દ્વિજવરો,
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને કૉન્ફરન્સો કાં લરો ? ૧
જે આ સભાના કાયદા તે કયાય પણ પોષાય ના,
મનને ગમ્યુ સૌ કો' કરે પ્રતિબધ તેનો થાય ના,
હુ ખકર કુધારા છે ઘણા જે બધ કા ના તે કરો ?
હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્ફરન્સો કાં લરો ? ૨
હાસી કરે સૌ હોશથી ભૂદેવ લેગા થાય છે,
ભાષણ નકામા ભરડતા હો ! હા ! કરી વેરાય છે,
ના ન્યાતનુ ઘોળે કશુ ડાહ્યા ઘણા છે દ્વિજવરો,
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને, કૉન્ફરન્સો કાં લરો ? ૩
છે વિપ્ર નેતા વિશ્વના પણ તે અનીતિ આદરે,
નહિ હીત ઇચ્છે આપનુ તે અન્યનુ કેવુ કરે ?
અપવાદ એ ઓઝો નથી પણ ધ્યાનમાં ના તે ધરો;
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને, કૉન્ફરન્સો કાં લરો ? ૪
સૌ કો' કહે કે વર્ષથી કૉંગ્રેસ લેગી થાય છે,
ના ફડ કે લેગું કર્યુ રે ! કયાં કુધારા જાય છે ?

(૧૯૪)

રે ! ઉન્નતિ જ્ઞાતિ તનોને કેળવીને કે કરો,
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્કરન્સો કા ભરો ? ૫
 નવ બધ થાતા બાળલગ્નો બહુ બુરૂ તે થાય છે,
 બાળા વરસ ષટ્ સાતની તે સાસરે સધાય છે,
 નિપજે પ્રજા નિર્જળ અરે ! તન સુખ તહેનુ કા હરો ?
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્કરન્સો કાં ભરો ? ૬
 કે તો બિચારી બાળવિધવા અદ્ય વયમા થાય છે,
 સંસાર સુખ ચાગ્યા વિના ખૂણા વિષે ખડકાય છે,
 શુ દમ્પતીનો ધર્મ છે ? જાણ્યા વિના ના કે કરો,
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્કરન્સો કા ભરો ? ૭
 રે ! દીકરીના દોકડા લેવાય છે નિજ ન્યાતમા,
 વય ગુણ કે જોવાય ના નાણા મળે જ્યા હાથમા
 બસ સુખ સૌ તનયા તણુ હાથે કરીને કા હરો ?
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્કરન્સો કા ભરો ? ૮
 હા ! વિત્ત હરવા વૃદ્ધ-રોગી-આધળો પણ નવ જીવે,
 હોયે અપગ-અનાથ-નિર્જળ નાખતા કન્યા કુવે,
 રડાય કે છડાય તે દિલમા દયા કે ના ધરો,
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્કરન્સો કા ભરો ? ૯
 નવ બધ થાતા બારમા લાડુ ઉડાવો લહેરમા,
 દેવું કરી દા'ડો કરો નવ બાળ બાવા ઘેરમા
 ચગદાઈ પરના રણુ તળે જીવતર અકારૂ કા કરો ?
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્કરન્સો કા ભરો ? ૧૦

(૧૬૫)

જે ઘર મૃત્યુ હોય ત્યા રો-પીટ ઝાઝી થાય છે,
પણ ખારણામા પ્રેમથી પકવાન તો પૌરસાય છે,
મૃત્યુ લલે હો યુવકનુ પણ મુખમા મોહક ધરો,
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૧
શ્રીમતમા પણ ખર્ચ છે બીજી રૂઠી ના છાજતી,
નિચ ઢાલો સાથે નારીઓ નખરા કરીને નાચતી,
વગડાવો વાજા બહાલથી કાં લોકને લેગા કરો ?
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૨
વળી લગ્નના છે ખર્ચ મહોટા તે કમી કે થાય ના,
ઘર બાળોને તીરથ કરો એ આખથી જોવાય ના,
ઘરમા મળે ના અન્ન ને 'હેરી પિતામ્બર કા ફરો ?
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૩
ગાયે ફટાણા નારીઓ નિજ લાજને નેવે મુકી,
બસ સાલજો છો હોશથી ચતુરાઈ કા જુઓ ચુકી ?
રે ! સાલજો મા-બહેન પણ ના ધ્યાનમા તેને ધરો,
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૪
“ જાયા અમે ” કોઈ કહે “ કન્યા બીજે ના આપોયે, ”
“ પણ આપનારો હોય તો બે ઉપર ત્રીજી સ્થાપિયે, ”
“ કન્યા રહે રખડે લલે ખેરામણી ખેલા ધરો, ”
હુ પ્રેમથી પૂછુ તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૫
એ વણુ બોળ કે દોષ છે તે કયા જરા જોવાય છે,
નિર્ધન અને નિસ્તેજ જ્ઞાતી લાઇ થાતા જાય છે,

(૧૬૬)

હૈ શીખ યા ભય-હંડથી અટકાવ બસ તેનો કરો,
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૬
 ખોટાં ખરચ અટકાવીને પૈસા ભરાવો ફડમાં,
 તન કેળવો જ્ઞાતી તણા બસ નામના નવખડમાં,
 થાયે ઉદય કે આપણો એવા ઈલાજો આદરો,
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૭
 રે ! એકઠા ને બેખડાની રીત કે સારી નહિં,
 વિભાગ પાડો જ્ઞાતિના એ ભૂલ શુ ભારી નહિ !
 સૌ સપસપીને રહો કન્યા અછત શાને કરો ?
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૮
 દ્યો જૈન કેરો દાખલો કૉન્ફરન્સ તેઓની ખરી,
 તારી અહા ! નિજ ન્યાતને કે કે સુધારાઓ કરી,
 રે ! કોમ સુધરે અન્ય ને કા આપ અધારે ફરો ?
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૧૯
 કૉન્ફરન્સ ભરવાની મના મ્હારી નથી શાણા સુણો,
 આરભ છે એ ઉદયનો છે લાભ એ માહી ધણો,
 પણ ખત રાખીને ખરી 'ચાહોમ પગ આગળ ધરો,
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૨૦
 અતર બળે માટે કરી કટુ વચન આ બોલાય છે,
 પણ તે બદલ સૌ સુજની " મશિકાન્ન " માફી મ્હાય છે,
 રે ! બોલવું બાકી રહ્યું તડભેદને પણ પરહરો,
 હું પ્રેમથી પૂછું તમોને, કૉન્ફરન્સો કા ભરો ? ૨૧

(૧૯૭)

નામદાર રાહનશાહ પાંચમા જ્યોર્નનું હિંદમાં આગમન !

(તા. ૧-૧૨-૧૯૧૧).

(કામણ દીસે છે અલખેલા તહારી આંખમાં રે-એ રાહ.)

રાજા જ્યોર્જ પાંચમા ભરત ભૂમિમાં આવશેરે. રાજા
કામ કામ તૈયારી થઇ છે, ગામે ગામ વધાઇ ગઇ છે,
હીંદ તનજો માટે કૈ કૈ લાવશેરે. રાજા.
રાજા રાણી હીંદ પધારે, ભરત ભૂમિનાં માન વધારે,
મહારાણી સહુ દીંદહી તખ્ત દિપાવશેરે. રાજા.
ધામધૂમ મુળમાં થાયે, ઇંદ્રપુરી સમ સૌ દેખાયે,
ધ્વજ વાવટાથી રસ્તા સોહાવશેરે રાજા.
દરવાજા જ્યા ત્યા દેખાયે, દીવાના તોરણ બધાયે,
કુલ લાઇટથી ખિલ્ડીગો શોભાવશેરે. રાજા.
રાજાજીના દરેન કરવા અતરની આશીષ ઉચરવા
ખહાર ગામથી રૈયત ઝાંઝી આવશેરે. રાજા.
મ ઉપ અપોલો પર કીધો, અસ જ્યોત્કથી ભરો દીધો,
રાજા રાણી માનપત્ર સ્વીકારશેરે. રાજા.
તારીખ ખીજને શનિવારે, ડીસેમ્બરની સાયકાળે;
હીંદ ભૂમિને નિજ પદથી દિપાવશેરે. રાજા.

(૧૬૮)

મુ ખમથી દીલડી ઉપડશે, તારીખ ખારે તખ્તે ચહુડશે,
હીંદ તનૂને કુલવૃષ્ટી વરસાવશેરે. રાજા
ભલે પધારો રાજા રાણી, ખરો સ્નેહ અ તરમા આણી,
જુગ જુગ જીવી સદ્કીર્તિ ઝળકાવશેરે. રાજા.

નામદાર શહેનશાહ પાંચમા જ્યોર્જ ભલે પધારો !

(તા. ૨-૧૨-૧૯૧૧).

—ગઝલ—

અહા ! આનદ છે આજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ;
તખતપર બેસવા કાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
સુરજ સોના તણો ઉગ્યો, દીવસ દેખુ દીવાળીનો.
મધુર વાજ અહા ! વાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
સ્ટ્રીમર સ્વારી લઈ આવી, કુટે તોપો વધાઈની;
ધડાકાથી ગગન ગાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
ભલે આવ્યાં મહારાણી, રહમ રૈયત પરે આણી;
કદમ તમ હાંદમા છાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
અહા ! રૈયત ઉમગી છે, તમારૂં મુખ જોવાને;
અમારા દેશની દાઝે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !

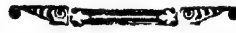
(૧૯૯)

અમારી એ વક્ષાહારી, તમારું શુભ ચાહીશુ,
અમે આનંદમાં આજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
તમે જે કારણે આવ્યા, સફળ તે કાજ તમ થાજે;
સુયશ સૌ દેશમાં ગાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
હૌતેચ્છ હીંદના ખ્યારા, પ્રજાને ભેટવા આવ્યા;
અચળ હો! તખ્તને તાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
ફરીથી હીંદમાં આવી, અમોને દર્શ દેવાની;
કરી છે મહેર મહારાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !
સફળ હોજો સફર સરવે, હુવા દીક્ષની અમારી એ;
પ્રભુજી સ્થાય તુ થાજે, પધારો જ્યોર્જ મહારાજ !

રાજ્યાભિષેકનો શુભ દિવસ !

(તા. ૧૨-૧૨-૧૯૧૧.)

સોરઠો.

આજ ખુશી હૃદયાર, હીંદ ભૂમિના પડ પરે,
છે દીક્ષી દરબાર, તખ્ત બિરાજે રાજવી !

ગઝલ-સોરઠી.

છે ધન્ય ! ઘડી પળ આજની, છે મહેર શ્રી જગરાજની;
જય ! શહેનશાહી તાજની, જય ! જ્યોર્જ શ્રી મહારાજની ! છે.

(૨૦૦)

ધન્ય ! આજનો શુભ વાર છે,
દીક્ષી રૂડા દરબાર છે,
ત્યાં તખ્ત પર ચુડનાર છે,
જય હીંદના શિરતાજની ! છે.

દીક્ષી દીસે અલકાપુરી,
જયમ સ્વર્ગની શોભે હુરી,
હીંદી પ્રભા હર્ષાતુરી,
જય ! આજના શુભ કાજની ! છે

રાજા અને રાણી તણુ,
આયુ વધે વિભૂજી ઘણુ,
સદ્લાવથી આશીષ લણુ,
છે પ્રીત ! હીંદ સમાજની ! છે.

બહુ રાજ્ય હીંદ પરે કરો !
અમ માગણી ઉરમાં ધરો !
અમ દેશના દુઃખને હરો !
જય ! જય ! તમારા રાજ્યની ! છે

(૨૦૧)

કેંક વર્ષે નિદ્રામાંથી જાગત થએલું બાળક !

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને-એ રાહ.)

નીર ભર્યા કાં નયન વિષે ઓ માવડી ?
મ્હાન થયું તુજ મૂળ કહે સ્યા માટજો ?
યૌવન ને ગૌરવ તે ત્હારૂં કયા ગયું ?
તેજ વિનાનો આ શુ ! ત્હારો ઘાટજો ! નીર૦
કેશ બધા વિખરાઈ પડ્યા પૃથ્વી પરે,
મસ્તિક મુકયો હસ્ત કહે શા કાઝજો ?
મહારાણી સમ ઓ માતા ! તુ તો હતી,
કયા છે ? ત્હારૂં મણિમુકતામય તાજજો ! નીર૦
લીલી ને સુદિર સાડી તુ ઓઢતી,
જીર્ણ વસ્ત્ર તુજ અગ પરે છે આજજો,
આમૂષણ ત્હારા માતાજી કયા ગયા ?
એ વૈભવ શુ ? હાય ! થયો તારાજજો ! નીર૦
મદિર સુદિર કયા છે ? માતા આપણુ,
નદન વન સમ વાડી ના દેખાયજો,
વૃક્ષ નીચે વાસો માતા ત્હે કા કર્યો ?
આ જ ગલ છે એ દિશ ખાવા ધાયજો ! નીર૦

(૨૦૨)

ઓ માતા ! અત્રે બેઠી તુ એકલી,
નોકર, ચાકર, નજરે ના દેખાયજો,
શાણા બ્રાતા સર્વે મહારા ક્યા ગયા ?
અવલોકી અતરમા કૈ કૈ થાયજો ! નીર૦
સપરામ સ્નેહી તે ના નજરે પડે,
લગિની ત્હેની લક્ષ્મી ક્યા ? હે ! માતજો,
ધર્મરામ મમ તાત તજીને ક્યાં ગયા ?
ક્યા છે ? ક્યા છે ? સુખકારક એ સાથજો ! નીર૦
આ શું દેખુ ? બધુ મહારા ઊઘતા,
રક્ત તણા છાટા આ જો ! દેખાયજો,
દુર્ગધી દારૂની અત્રે આવતી,
તે સર્વે મુજથી કૈ ના સમજાયજો ! નીર૦
માતાજી ! બોલોને મુગા કા રહ્યા ?
સર્વ કથા સાલજવા છુ તૈયારજો,
હીમનવાળી ઓ માતાજી ! તુ હતી,
હમ્મુ વહે છે આસુડા ચોધારજો ! નીર૦

✱

✱

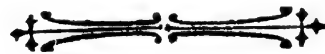
✱

✱

કષ્ટ તણી કથની ઓ બેટા ! શુ કહું ?
અરે ! હાય ! એ કે'તા ના'વે પારજો,
તેમ છતા સમજવુ હું દુઝાણુમા,
સમજીને મેળવજો સઘળો સારજો ! કષ્ટ૦

(૨૦૩)

કુસપરાળ આળ્યો આ નગરી વિષે,
સર્વ જાણે તેનો કીધો સત્કારજો,
સપરામ સ્નેહી સાથે ટ ટો કરી,
હાકી કાઢ્યા નશ્ર તણી રે ! ખહારજો । કષ્ટ૦
સપરામની સાથે હા । લક્ષ્મી ગઈ,
ધર્મેરામ પણ ગયા તજીને ધામજો,
✓ મધપાન મહેમાન ખનીને આવીયો,
આ'યુ તુજ બ્રાતાએ ત્હેને ઠામજો । કષ્ટ૦
મધપાન ને કુસપરાળએ મળી,
કરી દશા માઠી મહારી નિરધારજો,
છુ હુ ખણી મહાર કોઈ બેલી નથી !
કેમ વહે ના ? આસુડા ચોધારજો । કષ્ટ૦

હળધરવાસનો ગારખો !

(સાઈ' સાઈ'રે મુરત શહેર--એ રાહ૦)

હરિયાળુ હળધરવાસ, વેત્રવતી તીરે,
વૈશ્ણવ જનનો છે વાસ, વેત્રવતી તીરે

સુદર શોભા ગામ તણી છે, મૂખે કહી નવ જાયરે,
રચના રૂઢી અવત્રોડીને, મુજ મનડુ લોભાય વેત્રવતી તીરે

(૨૦૪)

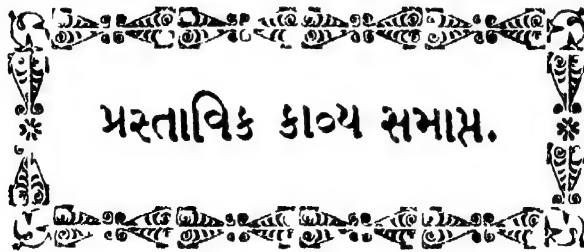
પ્રથમ પહેલા દર્શન કરીએ, ભીમનાથ મહાદેવરે,
જીવરામ બાવો હેતે નિત્યે, કરે તેમની સેવ. વેત્રવતી તીરે.
ભીમનાથના દેવળ પાસે, સોમનાથ સોહાયરે,
બાગ કુવાની રચના દેખી, મમ અતર લોભાય વેત્રવતી તીરે.
ધર્મશાળાનુ ધામજ મહોટુ, વૈશ્રવનુ કહેવાયરે,
જતા આવતા જન ઊતરે છે, વિશ્રાન્તિ લેવાય વેત્રવતી તીરે
દવાબાનુ છે દીપતુરે, દરબારી કહેવાયરે,
દરદીને ઔષધ ત્યા મળતુ, હુ બ તેનુ દૂર થાય. વેત્રવતી તીરે
ત્યાથી ચાલ્યા દૂર જરા કે, હાટ તણી છે હારરે,
ગાધી કાપડીઆ ને કણીઆ, દરજી ને સોનાર. વેત્રવતી તીરે.
ઘાચી મોચી ને પરબપત, રગરેચ સુધારરે,
ધમધોકારે ધધો કરતા, ડરતા નહિ તજભાર વેત્રવતી તીરે.
આસપાસના ગામ વિષે તો, શહેર સમુ પકાયરે;
માલ મળે છે મનનો માન્યો, જે, તે, લેવા બળ. વેત્રવતી તીરે.
અડખોલી ને હાથરોલી છે, બાર મુવાડુ રૂડુરે,
સરસવાણી ને છીપીઆલ છે, લલુ ગામ ભરકુડુ. વેત્રવતી તીરે.
એ સહુ ગામ તણી વચ્ચે છે, હુળધરવાસ આબાદરે,
ગામડીઆ જન કેરૂ તે તો, નાનુ અમદાવાદ. વેત્રવતી તીરે
બબર મુકી આગળ ચાલ્યા, મદીર આવે મો'ટુરે,
રાધા ને ધનશ્યામ બિરાજે, દર્શન વિણ સહુ ખોટુ. વેત્રવતી તીરે.

(૨૦૫)

દરબાર આબેા દીપતોરે, ઠાઠજ તેનો ભારીરે,
મુખી તલાટી તેમાં બેસે, ઊતરે છે અધીકારી. વેત્રવતી તીરે.
મદીરનાથી પૂર્વ દિશાએ, વૈશ્ય તણા છે ધામરે,
ઊત્તરમાં પણ વૈશ્ય વસે છે, બ્રાહ્મણનો મુકામ વેત્રવતી તીરે.
મદીર સ્વામીનારાયણુતુ, તે પાસે હનુમાનરે,
વલ્લભ કુળની બેઠકમાં, જન કરના હરિનુ ગાન વેત્રવતી તીરે.
બેઠકની શોભા સુદીર છે, મૂળે કહી નવ જાયરે;
નવરાત્રીના નવ દિવસમાં, માડવડી મુકાય. વેત્રવતી તીરે
ત્યાથી આગળ ચારામા છે, અબાજીનુ ધામરે;
બળવતો હનુમાન બિરાજે, જોવા જેવું કામ વેત્રવતી તીરે.
ચારાની સ્હામે શેરીમા, બ્રાહ્મણનો મુકામરે,
અબાલાલે બધાવેલુ ધર્મશાળાનુ ધમ વેત્રવતી તીરે.
વેત્રવતીના ઢાળ ઊપર છે, ગુજરાતી નિશાળરે,
ભણુતા ગણુતા પાઠ શીખતા, નાના મ્હોટા બાળ. વેત્રવતી તીરે
દક્ષિણ ઊત્તર લીંબડી બહુચર, માત તણા છે ધામરે,
વેત્રવતી ગગા ઊતરીને, લગ્ન લૂગુરૂપીનુ નામ વેત્રવતી તીરે
ધન્ય ધન્ય છે લૂગુરૂપીને, જગતના છે રસીયારે,
આગળ પાછળ ઝાડ ઝુડ છે, વચમા પોતે વસીયા વેત્રવતી તીરે
લૂગુરૂપીની સ્કામી પાળે, પારામુર બિરાજેરે,
દેવળની રચના રઢીઆળી, મનડું માંડે રાચે. વેત્રવતી તીરે.

(૨૦૬)

વ્યતિપાત જં દિવસે હોયે, મહા પૂજા અહીં થાતીરે,
ભેગા થઇ આદ્ધાણુ આવે છે, ભક્તિ ત્યા હરખાતી. વેત્રવતી તીરે.
ઘણા દાકતરોનો મત એ છે, હવા અહીંની લેશેરે,
શરીર સપતિનુ સુખ પામે, દેહ નીરોગી રેશે. વેત્રવતી તીરે.
જે શ કરની વચ્ચમા વાત્રક, પૂર્વ દિશાએ વહે છે રે,
અહીં નહાવાથી પુણ્ય ઘણુ છે, શાસ્ત્ર પુરાણો કહે છે વેત્રવતી તીરે
ગામ તણી ઉત્તર બાજુમા, કોડ કુવો વિખ્યાતરે,
આદ્ધાણુ કેરો વામ હતો ત્યા, બ્રહ્મપુરી પ્રખ્યાત. વેત્રવતી તીરે.
એ વીણુ રચના અન્ય ઘણી છે, કહેતા ના'વે પારરે,
સર્વ મળીને જન્મ ભૂમિનો, બોલો જય ! જયકાર ! વેત્રવતી તીરે.
સવત ઓગણી પાંસઠ કેરા, ફાગણુ સુદી બીજરે,
ગરબો ગાયો 'શ કરનાલે,' હરિની ઇચ્છાથીજ વેત્રવતી તીરે

પ્રસ્તાવિક કાવ્ય સમાપ્ત.

નિર્ભાગી નિર્મળા!

યાને

એક યુવકની કરુણાજનક પ્રેમકથા !

સોરઠા.

નિર્મળ આખું નીર, પાગલ ત્હે પીધું નહિ !
ઢોળ્યું રેતી તીર, રે ! પસ્તાવો કા કરે ?

*

ખાવા આપી ખીર, ખતે કા ખાધી નહિ ?
દિલ ! યા ના દિલગીર, ગયો સમય ના આવશે !

*

મણિમય મુક્તામાળ, મૂળો કા ફેકી કુવે ?
પળ પળ ના સભાળ, યાદ કરીને કા રૂવે ?

*

મનહર ને પ્રેમાળ, બાળા તરછોડી અરે !
દેહ તજ્યો તત્કાળ, માફ પાપ એ નહિ થશે !

*

ફરશે બની ફકીર, છતા ફિકર ટળશે નહિ !
કર્મે લગ્યું કથીર, કનક ગુમાવ્યું કર થકી !

“ મણિકાન્ત ”

“ હવે પસ્તાઈ શું કરવું ? ”

—ગઝલ—

ધરી કર પ્રેમની માળા સુકન્યા અર્પેવા આવી;
કરમહિણ હાર તહે તોડ્યો, હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?
સુધાની છે ભરી ખ્યાલી કરી ઉધી કરે ઝાલી,
અલૌકિક લાલ કા છોડ્યો ? હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?
મનોહર કાચનો ખ્યાલો મુરખના હાથમા આપ્યો,
પછાડી પૃથ્વીમા ફેાડ્યો, હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?
સુવાસિત પુષ્પ આપ્યા તે છરીથી તહે છુદી નાખ્યાં,
કહે શુ લાલ તહે કાઢ્યો ? હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?
હતી સૌ હાથમા બાજી તથાપી દાવ તુ હાર્યો,
ખરો પાસો નહિ પડ્યો, હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?
હતુ પરમાર્થ કરવાનુ હતી હા ! મુજની આશા !
તજી એ રાહ તુ દોડ્યો, હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?
ભરૂસો તુજ પરે લાવી ગર્રોજ ગૌ આશરે આવી,
દયામા જીવ ના જોડ્યો, હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?
અરે ! અફઝાસ કરવાથી હવે શુ હાથમા આવે !
નકામી પાડય ના રા'ડ્યો, હવે પસ્તાઈ શુ કરવું ?

“ મહીકાન્ત ”

(૨૦૬)

નિર્ભાગી નિર્મળા !

યાને

એક યુવકની કર્ણાજનક પ્રેમ કથા !

— ❁ પ્રેમ ! ❁ —

હરિગીત-છંદ.

પ્રિય પાઠકો ! મમ પ્રેમની કર્ણાજનક કથની સુણી,
નયને વહે ના નીર તો છે વજ્ર છાતી તમ તણી;
આસુ પડે છે આખથી રે ! આ કથા આલેખતા,
કપે કલમ મહારી અરેરે ! ! હૃદય થાઉ દેખતાં. ૧

*

*

*

કે કર્મેના સંયોગથી છું જાળપણનો હું હુંખી,
માતા પિતા સ્વર્ગે ગયા સસારમા મુજને મુકો;
નવ બ્રાત ભગિની કે કુટુંબી કોણ મમ સલાજ લે ?
હું એકલો અવની વિષે રે ! રે ! દિસાસો કોણ દે ? ૨
મમ વય વરસ નવની હતી ભણતો હતો નિશાળમાં,
મમ તાતના કો' સ્નેહીએ લીધો મને નિજ ભાળમાં;
પાળે મને તે પ્રેમથી બસ પુત્ર પોતાનો ગણી,
ઓછું મને આવે નહિ, સલાજ લેતા તે ઘણી. ૩

(૨૧૭)

કન્યા વરસ વય પાચની મેલી પતીને આશરે,
 મમ પ્રેમી પોષકની પ્રીયા ખેલી ગઈ પ્રભુના ઘરે,
 પત્નિ નવી લાવ્યા પિતા બાળા બિચારી પર બળે,
 અતર અદેખુ તેહનુ દિલમા દયા કે ના મળે. ૪

દરરોજ બાળાને દઈ મહેણા અતી સતાપતી',
 કન્યા કંઠણ હૈયુ કરી ઉત્તર અરે ! ના આપતી,
 દેખી હૃદય મ્હારે બળે પણ હુ પરાધિન શુ કર ?
 મુજને રખે રખડાવશે એ બહીક અતરમા ધર. ૫

રમતાં અમે સાથે અહા ! વઢતા ઝઘડતા ના કદા,
 રે ! ત્નેહ નિર્મળ એ હતો બસ સાભરે છે હા ! સદા,
 એ રીત સુખ દુઃખમા દિવસ ચાલ્યા ગયા કે હા ! અરે !
 કન્યા થઈ દશ વર્ષની હુ પણ થયો મ્હોટો બરે ! ૬

રે ! નવિન વહુના પ્રેમમા પોષક પરાધિન મમ થયા,
 જૂની પ્રિયાના પ્રેમને રે ! શેઠજી વિસરી ગયા,
 મ્હારી અને કન્યા તણી નીદા સુણાવે શેઠને,
 મુજને બતાવી બોલતી' " કાઢો હવે આ વેઠને. " ૭

" મ્હોટો થયો માટે હવે આપો રજા તેને સહી, "
 " ધધો કરીને પેટ ભરશે છેક ન્હાનો છે નહિ, "
 અકળાવતી' અમને સદા બાવા પુર ના આપતી,'
 બાળા બિચારીને નવી માતા બહુ સતાપતી.' ૮

ઘરની પુઠે પુષ્પો તણી વાડી સુશોભિત હા ! હતી,
 હુ પાણી પાતો' ઝાડને બાળા અરે ! ત્યા આવતી',

(૨૧૧)

એકાંતમાં મળતાં અમે નિજ કષ્ટ વાત સુણાવતાં,
રેતાં' અમે બન્ને બહુ યાદાર આસુ આવતા'. ૯
છાની રહે બાળા કહીને હું દિલાસો આપતો',
પણ હું પરાધિન શુ કરૂં ? ના કષ્ટ તેનું કાપતો,
અહા ! નામ સુ દિર “ નિર્મળા ” ભૂલાય ના સ્વપ્ને કદી,
કન્યા કનકની પૂતળી મૃગલોચની મનહર હતી. ૧૦
રે ! એક દિન ગુસ્સે થયા પોષક પ્રિયાના બોધથી,
“ જા ! તહાર તું સભાળો લે ! નહાનો હવે તું કે નથી,”
લાગ્યું બુરૂં મનમાં મને હું તુર્ન આલ્યો નીકળી,
પણ પોળના નાકે જતા પ્રિય “ નિર્મળા ” સ્હામી મળી. ૧૧
નિશાળમાંથી આવતી'તી, ઘેર તે કન્યા લાણી,
નિરખી નયનમાં અશ્રુ મહારા અજળ થૈ પોતે ઘણી
મુજને કહ્યું “ શશિકાન્ત ” જાશે કયા ? નયનમાં નીરશું ?
શુ તાતજી ગુસ્સે થયા ? કે માત બોલ્યા મમ કશું ? ૧૨
નિર્દોષ બાળા “ નિર્મળા ” ! મુજ પુણ્ય પરવારી ગયું,
રે ! દોષ કો'નો છે નહિ મહે જે બન્યું તે સૌ કહ્યું ;
બાળા સુણીને થૈ દુ.ખી “ શશિકાન્ત ” કે જાશે નહિ !
હું જે પિતાને વીનવું મમ અર્જ સાલજશે સહી. ૧૩
હે ! “ નિર્મળે ” મમ માટ કે તમ તાતને કે'શે નહિ !
પાછો કરૂં હું ના કદી તરદી તમે લેશે નહિ !
તહારી ભલામણ તાત પાસે લેસ પણ નવ ચાલશે !
કટુ વચન માત સુણાવશે ગુસ્સે અતીશે તે થશે ! ૧૪

(૨૧૨)

બાળા બિચારી કરગરે દૌન અર્જ આ મમ સાંભળો,
 કટુ વચન સહન કરીશ હું કરૂણા કરી પાછા વળોઃ
 તમ વણુ મને ગમશે નહિ તમ વણુ દિલાસો કોણુ દે ?
 દિલનો વિસામો એક છે તે પણ અરે જાતો રહે ! ૧૫
 બાળા તજ રોતી કઠણુ હૈયું કરી ચાલ્યો ગયો,
 મમ ઉજડ ઘર ઉઘાડોને રે ! એકલો ત્યાં જ રહ્યો;
 સ્નેહાળ એ બાળા મને બસ યાદ આવી ત્યાં બહુ,
 રોતાં ગઈ રજની બધી એ કષ્ટ હુ કો'ને કહુ ? ૧૬
 લણુવુ હવે મૂકી દોધુ જ્યાં પેટ પીડામા પડ્યો,
 રે ! ચાકરી કે શોધવા આખો દિવસ હુ આથડ્યો,
 લાગી નહિ કે લાળ તે નીરાશ હુ પૂરો થયો,
 વિદ્યાગુરૂ મહારા હતા હુ તેમના મદિર ગયો ૧૭
 ઊદાર દિલના તે હતા મમપર દયા બહુ લાવતા',
 મહારા સમા હુ બિચાપરે કરૂણા અતી દર્શાવતા',
 મહે વાત વિસ્તારી કહી ગુરૂજી થયા દિવગૌર ખરે !
 મુજને કહ્યું ગલરા નહિ રે'જે હવે મહારે ઘરે. ૧૮
 મહે હસ્ત જોડીને કહ્યું કરૂણા તમારી છે ઘણી,
 મુજને અપાવો નોકરી એ યાચના સેવક તણી,
 ગુરૂજી કહે આપુ લલામણુ હુ લખી તે લે જજે,
 મમ મિત્ર અમદાવાદના છે શેઠ તેને આપજે. ૧૯
 માલીક છે તે મીલના તુજને પગારે રાખશે,
 મહારી લલામણુ માનીને કે નોકરીમા નાંખશે,

(૨૧૩)

બે દિવસનો ભૂખ્યો હતો ભોજન કર્યું ગુરૂના ઘરે,
 લે પત્ર અમદાવાદ જવાનું કર્યું નક્કી ખરે ! ૨૦
 ગુરૂપતિ પણ ગુણિયલ હતાં મુજ પર કરૂણા રાખતાં,
 મમ સ્વર્ગવાસી માતના સદ્ગુણો તે સહિયર થતાં,
 મુજ કર્મેની કથની સુણી અતર બળ્યું તેનું ધણું,
 નિઃશ્વાસ નાળીને વધા ધાયું ન થાયે આપણું. ૨૧
 એ નિર્મળાની માત ને તુજ માત મમ સહિયર હતી,
 બન્ને સખી તમને લઈ મમ ઘેર મળવા આવતી,
 તે સમય તું ને નિર્મળા મમ બારણે રમતા હતા,
 તે દેખતા અતર અમારા હૃદયમાં ડુંગી જતા' ૨૨
 શશિકાન્ત ને કન્યા તણું જોડું રૂડું આ છે ધણું,
 પ્રભુ જીવતા જો રાખશે તો લગ્ન કરીશું તે તણું,
 એ નિર્મળાની માત ને તુજ માત આનદી થતાં,
 બહેવાણું થૈશું આપણે એવું પરસ્પર બોલતા.' ૨૩
 રે ! દિવસ તે આલી ગયા સ્વર્ગે ગઈ બન્ને સખી,
 આશા ગઈ તે સાથે બનશે વાત જે કર્મે લખી,
 ગુરૂપતિના મુખથી સુણી સૌ વાત હું વિસ્મય થયો !
 તે દિવસથી બસ સ્નેહ મ્હારો ખ્યારમાં પલટાઈ ગયો ! ૨૪
 ઝણઝણ થયા સૌ હૃદય કેરા તાર બસ આવેશમાં,
 મમ શરિરની સઘળી નસોએ ખૂન ફરતું જોસમાં,
 વમળે પડ્યો વિચારના નિદ્રા સૂતા આવી નહીં,
 આલેખતો પ્રિય નિર્મળાની આકૃતિ અંતર મહીં. ૨૫

(૨૧૪)

હે ! નિર્મળે ! હે ! નિર્મળે ! તું પ્રેમમય બાળા ખરે !
મમ માટ તુજ અતર વિષે શુ ચાહ કે હોશે ? અરે !
ના એ બને ! ના એ બને ! બાળા હૃદય લોળું ખરું,
ઉપકાર મુજ ઉપર કર્યો ઉપયોગ ખોટો કા કરે ? ૨૮
નિર્દોષ કન્યા નિર્મળા પર તુ કુદ્રષ્ટિ કા કરે ?
રે ! રે ! હૃદય બસ શાન્ત થા ! કા પાપના થેલા ભરે ?
એવા વિચારો યોજતા રજની ગઇ ઊભગરે,
તત્કાળ અમદાવાદ હુ જાવા થયો તૈયારરે ૨૯

*

*

*

*

એ વાતને જે વર્ષ અમદાવાદમા વીતી ગયાં,
પણ નિર્મળાના પ્રેમ પુષ્પો હૃદયમા પ્રકુલિત રહ્યા,
કરમાય ના ! દુર થાય ના ! મુગ્ધ પણ જાતી નથી,
બાળા તણી મનહર છબી રે ! દુર રજ થાતી નથી. ૨૮
સ્વપ્ના વિષે પણ નિર્મળા ! ફરવા જતા પણ નિર્મળા !
એકાતમા પણ નિર્મળા ! બસ ચાહ આવે નિર્મળા !
જમતો હતો વીશી વિષે હુ નોકરી મૌકમા જતો,
ગુરૂના પ્રતાપે સર્વ વાતે હાલ તો સુખિયો હતો ૨૯
પણ સ્વપ્ન આવ્યું એક દી ભયભીત હુ તેથી થયો !
મમ પાસથી પ્રિય નિર્મળાને સિહ ઊપાડી ગયો !
રે ! નિર્મળા પોઝરતી' શશિકાન્ત બહારે આવજો !
જો પ્રેમ સાચો હોય તો આવી મને ઊગારજો ! ૩૦

(૨૧૫)

હું સીંહની પાછળ ગયો ઝટ સ્વાર ઘોડાપર થઈ !
 પણ એટલામાં હા ! અરે ! મમ આખ તો ઉઘડી ગઈ !
 ના નિર્મળા ! ના સીંહ છે ! ના અશ્વને હું કયા પડયો ?
 રે ! ભેદ કયો આ સ્વપ્નનો ? વીચારના વમળે ચડયો ૩૧
 ઉઠયે : સહુવારે કામ અટપી નોકરી પર હું ગયો,
 પણ સ્વપ્ન ના વિસર્જ્ય અરે ! ઉદ્વેગ એ અતર રહ્યો,
 છે નિર્મળા કે લય વિષે બસ ભાસ મુજને એ થયો,
 દિન આઠની લીધી રજા મમ ગામમા સત્વર ગયો. ૩૨

* * * *

ગુરૂના ઘરે મળવા ગયો પતિ પત્નિને પાચે પડયો,
 આવ્યો ભલેશશિકાન્ત તુ આનંદ અમ અતર ચડયો,
 ગુરૂ ગયા શાળા વિષે વાતો કરી સુખ હુ. બ તણી,
 ગુરૂપત્નિ બોલ્યા નિર્મળાપર કષ્ટના વૃષ્ટી ઘણી. ૩૩
 જે દિવસ તુ અડીથી ગયો તે દિવસની બાળા હુ બી,
 મળવા મને તે આવતી' દીઠી કદી ના હસમુખી;
 તુજને સદા સભાળતી' તડારી ખખર તે પૂછતી',
 નિજ કષ્ટ વાત કહી રહે ! હું અશ્રુ ત્હેના લૂછતી'. ૩૪
 પત્નિ નવીના પાસમા નિજ તાત પણ પરવશ થયા,
 પુત્રી સુખી છે કે હુ બી વાતસલ્ય સૌ વિસરી ગયા,
 માતા નવી જે કષ્ટ દે કન્યા મહુન તે સૌ કરે,
 અવધી નથી હુ : ખની હવે બાળા બિચારી ક્યાં ઠરે ? ૩૫

(૨૧૬)

વળી નિર્મેળાના લગ્ન કેરી વાત પણ ચર્ચાય છે,
 મહે સાંભળ્યું છે કે બહીવા વઠેલ સાથે થાય છે;
 રે ! દુર્ગુણી ને છે જુગારી લગ્ન ના કોઈ કરે,
 છે એ નવીનો કો' સગો તે કાજ ખટપટ આદરે. ૩૬
 છે લગ્ન થોડા દિવસમા એવું બધે ખોલાય છે,
 પણ નિર્મેળા માને નહિ તે રોજ ટ ટો થાય છે,
 મુજને કહેતી એ હની માસિ નહિ એને વરૂ,
 માખાપ કરશે જુદમ તો બસ ઝેર પીને હું મરૂ ૩૭
 એ રીત કન્યાના પરે ઘેરાય છે દુ.ખ વાદળ,
 સુણતા બળે અતર અરે ! પણ ના ઈલાજે શું કરે ?
 કર્ણાજનક કથની સુણી ગુરૂપત્નિના મુખથી અરે !
 આસુ ન માયે આખમા શુ કષ્ટ આ કન્યા પરે ? ૩૮
 બાળાપણે માના મરી રે ! બાપ પણ વૈરી થયા ?
 મોહાન્ધ શુ એવા બન્યા ? કે હૃદયથી ત્યાગી દયા !
 કિરતાર જગદાધાર કર્ણાવત છે કેશવ તમે,
 નિર્દોષ આ દહાય તે ગોવીંદ કા તમને ગમે ? ૩૯

*

*

*

*

નિજ કાર્ય પરવારી પ્રભાકર અસ્ત થાવા પરવરે,
 પક્ષી પશૂ સૌ પ્રેમથી સ્થાનક લાણી પાછા ફરે,
 સુદિર સરિતા તીર નિર્મેળ નીર સૌ નારી ભરે,
 ઠડી પવનની લહેર આવે નિરખતા નયનો ઠરે. ૪૦

(૨૧૭)

નહાવા નદીમાં કૈં પડે સધ્યા પૂજા કૈં જન કરે,
 કપડાં ધુવે છે કૈંક ને કૈં તો હવા ખાવા ફરે,
 સરિતા કિનારે શીવનુ મદીર સુદિર છે જહા,
 સધ્યા સમય અવલોકતો ઊભો હતો હતો તહા. ૪૧
 શિરપર ધરી ગાગર સુશોભિત હસચાલે ચાલતી,
 તારૂણ્ય વયમા પેસતી દેખી સુકન્યા આવતી
 બે વર્ષમા આ શુ તદ્દાવત ! જોઈને વિસ્મય થયો,
 કન્યા મટી તરૂણી થઈ રે ! રંગ બદલાઈ ગયો ! ૪૨
 નિરખી મને આવી વહી શશિકાન્ત ક્યારે આવિયા ?
 ના રમરણમાં આવી કદી હું ના હૃદયમા લાવિયા ?
 જે દિવસથી બૂદ્ધા પડ્યા તે દિવસની છુ હું હુ.ખી,
 રે ! યાદ કરતી' રોજ હું ને ઇચ્છતી' તમને સુખી. ૪૩
 એવું વહીને સ્તબ્ધ થૈ આસુ ભરાયા આખમા,
 નિર્દોષ બાળા શાન્ત થા ! રે ! રે ! નિસાસા નાખ-મા !
 તુજ કષ્ટની કથની સુણી માશીતણા મુખથી અરે !
 અતર બળે મ્હારૂ અતી, છે જુદમ ઝઝો તુજ પરે. ૪૪
 હું ઊતર્યો છું ગામમા વિદ્યાશુરૂણના ઘરે,
 મેળાપ મ્હારો ત્યા થશે તું આવજો કુરસદ મળે,
 એવું સુણી બાળા ગઈ જળકાજ સરિતા પટ ભણી,
 હું પણ પછી પુરમા ગયો અતર વિષે ચીતા ઘણી. ૪૫
 વળતે દિવસ આવી સુકન્યા નિર્મળા શુરવાસમા,
 શુરૂ હતા શાળા વિષે શુરૂપતિ ના અવકાશમા,

(૨૧૮)

બસ એકલાં બન્ને અમે વાતો કરી સુખદુઃખ તણી,
 બાળા કહે હું શરણુ છું છે આશ અતરમા ઘણી ૪૬
 મા બાપના ધાર્યા પ્રમાણે લગ્ન કરવાની નથી,
 માનીશ મીઠું મ્હોતને રે । લેશ ડરવાની નથી;
 તુજ પ્રેમમય વાણી સુણી બાળા હૃદય ઉભરાય છે,
 મુજ શરણમા લેવા ખુશી છું દિલ તને બસ રહાય છે. ૪૭
 ત્હારા પિતાજી પાસ આવી ને વિનવણી હું કરૂં,
 અતર વસે હરિ એમને ઇત્તાજ છેલ્લો આદરૂં,
 બાળા સુણી શરમાઈ મુખડુ લાલ કુન્દન સમ થયું,
 આન દની પળ એ હતી મન કષ્ટ સૌ વિસરી ગયું. ૪૮
 રે । એ પળો । રે । એ પળો । પાછી ફરી ના આવશે,
 ના દગ્ધ થાના હૃદયને નિર્મળ જળે નકુવરાશે,
 હે ? નિર્મળા । ઓ । નિર્મળા । તુ ટેક ત્હારો તોડજે ।
 કગાલ થૈને કરગરૂ રે । રે । સમાધી છોડજે ।

૪

*

૪

*

❖ પા.પ. ❖

ખીજે દિવસ ઉદાર પાતણુદારને મળવા ગયો,
 પાયે પડયો હું તેમને કરજોડીને બિલો રહ્યા,
 શુ ખખર છે ? શશિકાન્ન ત્હારી તુ હવે સુખિયો થયો,
 ના પત્ર ત્હે એકે લખ્યો ઉપકાર સૌ વિસરી ગયો ? ૫૦
 તુજ કાજ જે ઠપકો દીધો માહું તને લાગ્યું હશે,
 ઘરણ્હાર કાઢ્યો એમ જાણી જીવન ત્હારૂં સુધરશે,

(૨૧૬)

મહેં નમ્રના ધારી કહ્યું ઉપકાર ભૂલું ના કહી,
પાળક પિતા મમ આપ છો શરમાવશે ના કે વહી. ૫૧
સેવક સદા તૈયાર છે તમ હુકમ શીર ચ્હડાવવા,
આ જીંદગી છે આપની માલીક છો વણસાડવા;
મ્હારી હકીકત શેઠને મહે સર્વ વિસ્તારી કહી,
પણુ નિર્મજાની માગણી રસના થકીરે ! થાય નહિ ૫૨
તો પણુ ધરી હિમ્મત કહ્યુ ઓ ! શેઠજી કડ્ડણુ કરો !
હુ નિર્મજાને હસ્ત માગુ અર્જ આ ધ્યાને ધરો !
રે ! શબ્દ છેલ્લો સાલજીને શેઠજી ગુસ્સે થયા !
ઓ મુર્ખ તુ આ શુ બકે ? આવે મને તારી દયા ! ૫૩
ના શર્મ કે મન આવતી આશા નકામી કા કરે ?
શુ ન્યાતમા વર છે નહિ ? ક ગાલને કન્યા વરે !
ઓ ! શેઠજી આ શુ વદો ? ક ગાલ પણુ છુ સદ્ગુણી,
કટુ વચન ના કે બોલશે અતર બળે એવુ સુણી. ૫૪
હુ નિર્મજાને ચ્હાઉ છુ છે નિર્મજાની પણુ ખુશી,
આશીષ લ્યો અતર તણી રે ! ના બતાવો નાખુશી,
શુ બોલતા બહેકી ગયો ? બાળા ભભાવી તહે બરે !
પાળ્યો ત્હને મહે પ્રેમથી બદલો મળ્યો તેનો અરે ! ૫૫
રે ! સર્પ દેત્ર બાળને પગ પાઇને જે પાળશે,
મ્હોટો થતાં માલીકને દૈ ડસ બદલો વાળશે,
પાળક પિતા ત્હારો બન્યો હુ નિર્મજા ભગિની સમી,
કપટી કુદ્રષ્ટી કા કરે ! બુદ્ધિ બધી ત્હારી ભમી. ૫૬

(૨૨૦)

જા ! શ્યામ મુખ ત્હારું લઈ ના આવતો અત્રે ફરી,
 ઉપકાર હૈયે હોય તો પરદેશ જા ! કફળા કરી,
 મળતો હવે ન નિર્મેળાને વચન મ્હાર માનજે,
 માગી લઉ છું એટલું આભારને રજ જાણજે ૫૭
 વાણી સુણી પોષક તણી રે ! રે ! પરાધિન હું થયો,
 અતર તા'યું તેથી અરેરે ! ! પ્રેમ પણ વિસરી ગયો,
 રે ! ધાત કીધો પ્રેમનો આજે ઘણો પસ્તાઉ છું,
 બળિદાન આપી રક્તનું હરદમ હવે સૂકાઉ છું ૫૮
 એ પાપની માફી કદાપી આ લવે મળશે નહિ,
 પ્રાયશ્ચિત તેનું છે નહિ રે ! તાપ તે ટળશે નહિ,
 મે હસ્ત બેડીને કહું એ શેઠજી હું જાઉ છું,
 રે ! નિર્મેળાથી હું જુદો આ જીવગીમા થાઉ છું ૫૯
 પણ છે ભલામણ એજ કે, કન્યા કુવે ના નાખશે,
 રે ! મા વિનાની નિર્મળા પર રે'મ માયા રાખશે;
 એવું કહી પાછો ફર્યો ના ત્યા ઘડી ઉભો રહ્યો,
 બાળા તજી હરિ આશરે હું ગામ ત્યાગીને ગયો. ૬૦

*

*

*

*

હું હાલ અમદાવાદમાં છું આઠ દિન આવે થયા,
 પણ નોકરી પર મન નથી દિન શોકમાં જાયે વહ્યા,
 ભોજન નથી કે ભાવતું રવા જવાનું ના ગમે,
 નિદ્રા ન આવે નયનમાં રે ! નિર્મળામાં મન ભમે. ૬૧

(૨૨૧)

પણ પત્ર આવ્યો નિર્મળાનો દેખતાં ખુશ હુ થયો,
વાંચી હકીકત ને પછી દુઃખ અધિમા ડૂબી ગયો,
અશ્રુ ન માયે આંખમા રે ! પોક મૂકીને રડયો,
રે ! નિર્મળા ! ઓ ! નિર્મળા ! બે ભાન થૈને હું પડયો. ૬૨

*

*

*

❀ પત્ર ! ❀

“ શશિકાન્ત મહારા લગ્નની ક કોતરી આ વાચજો ! ”
“ કંકુ નથી મમ રક્તના છાટા પડ્યા અવલોકજો ! ”
“ એ લગ્નની ચોરી નથી પણ છે ચિતા તૈયારરે ! ”
“ મમ લગ્ન કરશે કાષ્ઠથી પામીશ દુ.ખનો પારરે ! ” ૬૩
“ વાળ નહિં ત્યાં વાગશે રે ! ગીત કે ગાશે નહિ ! ”
“ રોશે કકળશે સ્નેહિયો આનદ વર્તાશે નહિ ! ”
“ એ લગ્નમાં ના આવશે અ તર દુ ખાશે આપનુ ! ”
“ મેળાપ ના મહારો થશે દર્શન થશે ત્યાં રાખનુ ! ” ૬૪
“ જે ંડાણમાં બેડી હતી તે ંડાણ વ ટોળે ચ્હડયું ! ”
“ નાવિક તરી નાસી ગયો ના ફરજનું “નાળુ” નડયું ! ”
“ રે ! જે કિનારે તે ઉભો હિમ્મત વિના તે શું કરે ! ”
“ દરિયે ડુબૂં છાયં હુ આશા ભરી છુ હા ! અરે ! ” ૬૫
“ આ ઝેરનુ ખ્યાલુ પિતા અટકાવનારું કે નહિ ! ”
“ જનુની જતાં આ જગતમા રે ! હાય ! મહારું કે નહિ ! ”
“ ખસ ઝેરથી આરામ છે એ વીણુ ખ્યારું કે નહિ ! ”
“ છે સ્વાર્થમય સ સાર જીવડા જાણુ તહારું કે નહિ ! ” ૬૬

(૨૨૨)

“ બાપા બન્યા દુશ્મન અરે ! રાખ્યો ભરૂંસો તમપરે ! ”
 “ ત્યાગી તમે ચાલી ગયા કર્મે લખેલું ના ફરે ! ”
 “ જો પ્રેમ મુજપર હોયતો “શશિકાન્ત” તે વિસરી જાશે !
 “ નિભાગી કન્યા નિર્મળાને દો’ દિવસ સભારજો ! ” ૬૭

*

*

*

જો રાત્રિને જો દિવસ રે ! જોભાનમા ચાલી ગયા,
 આખો ઉઘાડી જોઈ તો ગુરૂદેવના દર્શન થયા,
 ગુરૂપતિન પણ પાસે હતા હું તો પથારીમા હતો,
 રે ! નિર્મળા ! રે ! નિર્મળા ! એ શબ્દ હરદમ ઝખતો ૬૮
 દો’ સ્નેહિયે ઝટ તારથી ગુરૂદેવ તેડાવ્યા હતા,
 મમ માતસમ ગુરૂપતિને નિજ સગ તે લાવ્યા હતા,
 મસ્તિક દવા તે ચોગતા’ ગુરૂપતિ છે ગુણિયલ ખરે !
 હે ! માત કયા છે નિર્મળા ? એ પ્રશ્ન મે પૂછ્યો અરે ! ૬૯
 ગુરૂપતિ ના જોડ્યા કશુ આસુ ભરાયા આખમા,
 તળિયત બગડશે શાન્ત થા ! ગુરૂજી કહે કે ભાખમા,
 ચેતી ગયો હું નિર્મળાનો પ્રાણ પરલોકે ગયો,
 રે ! નિર્મળા ! એવું વદી જોભાન પાછો હું થયો. ૭૦

*

*

*

કે કે દવાઓ વાપરી ડૉક્ટર અને વૈદો તણી,
 દિનરાત ગુરૂ ગુરૂપતિએ લીધી મહેનત હા ! ઘણી,
 મમ દર્દ તો વાઢ્યુ હતુ રે ! કેસ કળજે ના રહ્યો,
 કે કે ઇલાજો ચોગતા છૂકે દિને બગ્ગત થયો. ૭૧

(૨૨૩)

ડૉક્ટર વિના મુજ પાસ ખીજી કોઈએ પણ ના હતુ,
 ગુરૂપતિનં જોવા થકી મમ હર્દ તો વધતુ જતુ,
 તેથી અરે ! મુજ પાસ ખીજી કોઈએ પણ ના રહે,
 મમ હૃદય ઘટના રોકવા ડૉક્ટર નવિન વાતો કહે ૭૨
 એ રીત દીન પદર ગયા સાંજે શરિરે હુ થયો,
 ગુરૂની રજા પુરી થતા ગુરૂસગ નિજ ગામે ગયો;
 નિજ ગામમા આવી કથા મહે નિર્મળાની સાલણી,
 હા ! લગ્નના ખેલે દિવસ રે ! ઝેર-પી-કન્યા મરી ' ૭૩
 છટકેલ સાથે લગ્ન લીધુ તાત પણ નિર્દય થયા,
 ના અર્જ બાળાની મુણી રે ! પ્રાણ કન્યાના ગયા,
 કન્યા તણા કમભાગ્યની કરૂણાજનક કથની મુણી,
 ધિ.ક્કાર આવ્યો મુજ પરે ! રે ! રે ! સુકન્યા મહે હણી ૭૪

*

*

*

*

→❖ પ્રાયશ્ચિત ! ❖←

રે ! રે ! હૃદય બસ જા બળી અગારમા, તુ રાખ થા !
 પ્રાયશ્ચિત એ પૂર નથી જા ! જા ! હવે હમૂર્જ થા !
 બાળા ફસાવી ભોળી ત્હે ઓ ! દુષ્ટ દિલડા દૂર જા !
 એ ભુલમ કે ઓછો નથી રે ! ઝેર ખા ! બસ ઝેર ખા ! ૭૫
 દીધો દિલાસો ને પછી વિશ્વાસઘાતી કા થયો ?
 કન્યા અરણ્યે એકલી ત્યાગી હુ તો નાસી ગયો !

(૨૨૪)

કન્યા કપાણી વન વિષે ખૂની ખરે ! તેનો થયો !
 રે ! રે ! ભુસાયે ના કદાપી ડાઘ એ દિલમાં રહ્યો ! ૭૬
 શોધુ સકળ સુસારમા પણુ નિર્મળા મળશે નહિ !
 રે ! નિર્મળા જો ના મળે ચાંતા કદી ચળશે નહિ !
 રે'વુ દીંકરમા રોજ રે ! શું કષ્ટ એ ટળશે નહિ !
 શશિકાન્ત આ સસારમા શાન્તી તને મળશે નહિ ! ૭૭
 ડખે હૃદય દરરોજ મ્હારે ડખ એ સહેવો નથી !
 આ મોહમય સસારનો દહાવો હવે લેવો નથી !
 સુખ સ્વપ્નમા દીકુ ન કો' દુઃખવત મમ જેવો નથી !
 કિસ્મત બન્યુ કગાલ કો'ને દોષ કે દેવા નથી ! ૭૮
 કાટે હૃદય મ્હારું અરે ! લૈને ફકીરી હુ ફરું !
 પણુ જીદગી છે ઝેર જેવી તો જીવીને શુ કરું ?
 છે પાપમય કાયા બધી તો મર્જુથી શાને ડરું ?
 ના પાપ જાણે મ્હોતથી રે ! રે ! મરીને શું કરું ? ૭૯
 કર્મે બનેલો અધ છુ ના રાહ કો બતલાવશે !
 અથડાઉ છો ધૃટાઉ પણુ રે ! રે ! દયા ના લાવશે !
 નિર્દય ખુની બાડે પડે ના ના નહિ અટકાવશે !
 પોકાર કરશે કાઢવા ના પાસ તેની આવશે ! ૮૦

*

*

*

*

રે ! બાર વર્ષ થયા છતા પણુ ઘા હજી મટતો નથી !
 પ્રાયશ્ચિતનો કીડો હૃદય ત્યાગી જરા બસતો નથી !

(૨૨૫)

કોરે કલેબુ તે કોંઠો આનંદ મન વસ્તો નથી !
 રે ! રે ! દિવાનો છું જરા પણ કો' દિવસ હસતો નથી ! ૮૧
 સ્નેહી મથે પરણાવવા પણ લગ્ન તો કરવું નથી !
 દુનિયા દિવાનો છે કહે એ દોષથી ડરવું નથી !
 છે પ્યાર પર પૂજો મુકયો ખસ પથ એ પળવું નથી !
 રે ! મોહમાયાના સમુદ્ર મહીં હવે મળવું નથી ! ૮૨
 આ જીદગીને ત્યાગ્યા બે વાર મહેં ખટપટ કરી !
 આયૂષ્ય દોરી ના કપાણી રે ! ગયો હું ના મરી !
 રે ! મહોત નાસે દૂર મુજને દેખતા જાયે ડરી !
 કગાળ છું ! પાપિષ્ઠ છું ! છુટકો કરોને શ્રી હરિ ! ૮૩
 મજનું બન્યો છું હાય હું લયલી વિના ઘેસો ફર !
 લયલી વિના હું શું કર ? લયલી વિયોગે હા મરું !
 લયલી ભરસે છે ફસી મજનું હૃદય ડરતો નથી !
 લયલી કબરમાં જૈ સુતી મજનું હજૂં મરતો નથી ! ૮૪
 “ આવેસુકન્યા સ્વપ્નમાં “શશિકાન્ત” છે શાણા તમે ”
 “ શરણે રહેલાને તજી સસારમાં રે'વું ગમે ! ”
 “ હું તો સુખી છું સ્વર્ગમાં પણ રીત તમ સારી નહિં ! ”
 “ વિશ્વાસઘાતી કા થયા ? દિલમાં દયા ધારી નહિં ! ” ૮૫
 પળમાં હસે ! પળમાં રહે ! પળમાં ઘણી ગુસ્સે થતી !
 પળમાં છુપાવી મૂખ કન્યા નિર્મેળા નાસી જતી !
 હું કરગરી પાચે પડું પણ નિર્મળા માને નહિં !
 મમ હૃદય કેરા કષ્ટને દેવાગના જાણે નહિં ! ૮૬

(૨૨૬)

કો' વાર કાળી રાત્રીએ સમસાનમાં હું તો જતો !
લડલડ ચિતાઓ જ્યાં બળે તે પાસ જ રાતો હતો !
તૈ રાખ તે સમસાનની આખા શરિરે ચોળતો, !
હે નિર્મળા ! તુ ક્યાં ગઈ ? પોકાર પાડી બોલતો, ! ૮૭

* * * *

પ્રિય પાઠકો ! મમ પ્રેમની કરુણાજનક કથની લખી,
રે ! છે અધુરી તે હજી આગળ લખાઈ ના શકી,
પુસ્તક ભરાયે કેંક પણ ઉદ્ધગાર મહારા ના ખુટે,
હરિ હાથ લે ! પ્રભુ મહોત દે ! આ દેડથી આત્મા છુટે, ૮૮

* * *
* * *

છેવટ—

* *

એ રીત એ શશિકાન્ત ભૂલી ભાન દિવાનો થયો,
વર્ષો વિત્યા પણ નિર્મળાની યાદ ના વિસરી ગયો,
ના દેહનું કેં ભાન છે સૂકાઈ કાષ્ટ સમો થયો,
રે ! રક્ત સૌ ઉડી ગયું બસ અસ્થીનો માળો રહ્યો. ૮૯
દિન એક આવ્યું પૂર સરિતા બેસમા બહેતી હતી,
વાદળ છવાયું ગગનમા વરસાદની વૃષ્ટિ થતી,
અમકે વિજળીઓ નલ વિષે ગગડાટ વાદળ ગાજતા,
આવે સપાટા પવનના સૌ ઘર વિષે પેસી જતા. ૯૦
તે સમય સાધીને દિવાનો તીર સરિતાને ગયો,
ઓ ! નિર્મળા ! એવું વદી તે તુર્ત જળવાસી થયો,

(૨૨૭)

પત્નો મળ્યો ના તેહનો જળની સમાધી છે કરી,
શશિકાન્ત આ સસારમા શોધ્યો મળ્યો ના કૈ કરી. ૯૧
તે જાણતાં સૌ લોક શોકાતુર અતરમા થયું,
રે ! દિવ્ય પ્રેમી જોડલુ સસારને છોડી ગયું;
હૈ ! દેવ તુ સૌ દમ્પતીમા પ્રેમ એવો સ્થાપજે,
એ યુગલ આત્માને સદા શાન્તી પ્રભૂ તું આપજે. ૯૨

* * * * *
જે દિવસ પુત્રી નિર્મળાનો પ્રાણ પરલોકે ગયો,
તે દિવસથી લોખો પિતા હુ ખથી પથારી વશ થયો,
ઓ ખ્યારી પુત્રી કયા ગઈ ? હુ મોહમાં અધો રહ્યો,
રે ! દીવ્ય મ્હારો દીવડો ! મુજ પાપથી ગુલ થૈ ગયો. ૯૩
ના પાસ કો'ને આવવા દે પત્નિને ગાળો દીયે,
તુજ વૉણુ ખ્યારી પુત્રી'તુ રે ! રક્ત પાપી કો પીયે ?
જા દૂર થા ! જા દૂર થા ! ઓ દુષ્ટ રડા મુજ થકી,
તુજ કદમા હા ! હુ' કસાયો વાત થૈ કર્મે લખી. ૯૪
એ તીવ્ર પશ્ચાતાપથી પ્રેમી પિતા પાગલ થયો,
ત્રણ માસ સેવી માદગી સસારને છોડી ગયો,
લોકો તણા અપવાદથી પત્નિ પિયરમા જૈ રહી,
એ રીત એક કુટુંબની કરુણાજનક કથની કહી. ૯૫

કુંદન અને કુસુમમાં શું છે ?

—મઝલ—

કથાઓ કેં હશે વાંચી નવિન નાટક નિહાળ્યાં કે ;
તથાપી તત્વ એ સૌનું અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
સુતાનું દ્રવ્ય લેનારા કસાઈનું કામ કરનારા,
બની બાપા રગડનારા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
સુતાને સ્નેહથી પાળે પછી ભવ તેહનો બાળે,
હરામી દ્રવ્ય હરનારા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
સુધારો ઘર વિષે ધાત્રે કુધારે આધળા ચાલે,
બની ફટકેલ ફરનારા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
ચિરૂટ ચ્હા બ્રેન્ડ ને બીડી ગણે છે સ્વર્ગની સીડી,
અલક્ષા લક્ષ કરનારા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
પ્રસાદો રાય થઈ લેળા કરે બબ્બા તણા મેળા;
વળે શું દેશની વેળા ! અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
પિતા માતા ગણે ઘેલા ચતુરાના બને ચેલા,
પુરાણો પથ તજનારા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
બનાવે બૈરીને લેડી જણાયે આખતા ઢેડી;
જીવનમા ઝેર દે રેડી અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
ગમન ગુણિકા ગૃહે કરતા ધુમાડો દ્રવ્યનો કરતા,
મદીરાથી ઉદય ભરતા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
રહે આધિન નિજ દારા ઝરાવે પ્રેમની ધારા,
તથાપી તર્ત તજનારા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !

વધુ માટે—“કુંદન અને કુસુમ” ના ભાગો વાંચો !

પ્રહ્મહત્યા.

યાને

આપઘાત કે, ખુન ? !

(એક કરુણાજનક કથા)

સૌરાષ્ટ્ર.

પ્રહ્મહત્યાનું પાપ, છાપ પડી ત્હારા શિરે,
ન્યાયી જગનો આપ, માફ કરે ના મૂરખા !

* * * *

પડી પટોળે ભાત, ફાટે પણુ શીટે નહિ,
પાપ તણી છે માત, પ્રહ્મહત્યા નહિ છૂટશે !

* * * *

આશા ! આશા ! હાય ! કામ કરાવ્યું ત્હે કુટું,
“લોભે લક્ષણ જાય,” હાય ! વિઘાતા શું કરે ?

“ મણિકાન્ત ”

ભુંડાની ભુંડાઈ !

--ગઝલ--

કયો ઉપકાર તે બદલે લયો અપકાર તહે ભૂડા !
વયોવૃદ્ધ વિપ્ર ગરદન પર, ઘસી તલવાર તહે ભૂડા !

+ + + +

તપેલો શાન્ત થાવાને, વિસામો વૃક્ષનો લીધો !
કુહાડાથી પછી કાઢ્યું, દગો કા વૃક્ષને લીધો ?

2 + + + +

અરે ! પય પાઇને પાળ્યો, વળી મહોટો તહેને કીધો !
ફણીધર હા ! બનીને તહે, અરેરે ! ! ડસ કા લીધો ?

+ + + +

મુસાફર હા તને માની, સુવાડયો ગૃહ વિષે જ્યારે !
કરી ચડાળ ! તહે ચેારી ! પડ્યા સૌ નિદમા ત્યારે !

+ + + +

અરે ! જગદીશ જાણે છે, અયે ! અલિમ જુલમ તહારો !
કદી નહિ માફ કરશે તે, અદલ ઇન્સાફ કરનારો !

“મણિકાન્ત”

॥ શ્રીહરિ ॥

અભિહત્યા !

યાને

આપઘાત કે ખૂન ?

નોટ:--સફરહુ કથામાં ટુંકી લાઇનો છે તે ચોપા-
ઈમાં લેવી તથા વચ્ચે મોટી લાઇનો છે તે ગરબી
(સાંભળજો સજ્જન નરનારી હિતશિખામણ સારી-
છ) ના રાહમાં લેવી.

ઇષ્ટ	દેવને	પાયે	પડી,
વાત	સુણાવુ	સૌને	વડી,
કૈક	વર્ષની	છે આ	કથા,
દાદા	મહારા	કહેતા	હતા
નિશાળમાથી	આવું	ઘેર,	
દાદા	વાત	સુણાવે	પેર,
સુણી	વાત	આમુડાં	ઢળે,
કુમળુ	અતર	મહારૂ	બળે.

* * * *

શ્રી સરખાપુર ન્હાનુ ગામ,
 ભીલ લોકનુ ભારે કામ;
 અન્ય વરણ ત્યાં થોડી ઘણી,
 વધુ વસ્તી ઠાકરડા તણી.
 વેત્રવતીની સુદિર તીર,
 ગામ સદા દીસે ગભીર,
 ગામ શેઠ છે મોતીલાલ,
 બહેપારે પામ્યો ધનમાલ.
 બીજા વણીક વસે દસખાર,
 ગામ શેઠ સૌનો સરદાર,
 શેઠ તણી ઉમ્મર છે ત્રીસ,
 શેઠાણી વર્ષે ત્રેવીસ.
 સાત વર્ષનો પુત્રજ એક,
 માત પિતાને બહાલો છેક,
 કૃષ્ણલાલ છે તહેનુ નામ,
 નામ પ્રમાણે અગ તમામ
 મુનિમ શેઠના અંખારામ,
 છે વિશ્વાસુ ચોખ્ખુ કામ,
 વયે વૃદ્ધ છે વર્ષે સાઠ,
 વિપ્રતણી ઉત્તમ છે નાત.

ધણા વર્ષથી વહિવટ કરે,
શેઠ તણુ અતર તો ઠરે.

+ + + +

ખાર વર્ષના શેઠજ હતા,
પાટી લઈ લણુવાને જતા,
પિતા શેઠના ગયા સ્વધામ,
મુનિમને સોખ્યુંજ તમામ.
સાલણો સઘણો ઠુંપાર,
મમ બાળકની દ્યો સલાળ,
તમપર મારો છે વિશ્વાસ,
હવે નથી જીવવાની આશ
મુવા શેઠ મૂકી જ બાળ,
થયા વર્ષ તેનેજ અઢાર,
પૈસા સારા પેઢા કર્યો,
શેઠ તણા ભડારો ભર્યા
ગણો પુત્રસમ પાળ્યો બાળ,
લણાવવા લીધી સલાળ,
ઠુંપારે પાવરધો કર્યો,
સોળે વર્ષે કન્યા વર્યો
થયો તરણુ ત્યા મોતીલાલ,

ત્રેવીસ વર્ષે પ્રગટયો બાળ,
 મુનિમને મુરખી ગણે,
 મુનિમની હા, એ હા, લણે.
 પુછ્યા વિણ પાણી નવ પીયે,
 ખપતી વસ્તુ પૂછી લીયે,
 એમ અઢારે પૂરા થયા,
 શેઠ મુવે વર્ષો વહી ગયા.
 વર્ષ ત્રીસનો મોતીઝાલ,
 સાત વર્ષનો તહેનો બાળ,
 હવે મુનિમની કહુછું કથા,
 દેવ સમા હોસા તે હતા.
 ભોળાને લગવત્ પર ધ્યાન,
 સતોનું કરતા સન્માન,
 ગામ તેમનું ગ ગાવાસ,
 છે સરખાપુર કેરી પાસ.
 ગ ગાતીરે સુદિર ગામ,
 યાત્રા કેરૂ મહોટ્ ધામે,
 વસે કુટુંબ ત્યા મુનિમ તણ,
 મુખિયુ ને સતોષી ઘણ.
 ત્રણ પુત્રોને પુત્રી એક,

પરણાવ્યાં સૌ કરી વિવેક,
 પુત્ર તણે ધર પુત્રો થયા,
 સૌ નિજ ધધે વળગી ગયા.
 મૂકી ભર વાડી વસ્તાર,
 ગયાં ડોસોં હરિને દરબાર
 સદ્ગુણવાસી મુનિમ તણી,
 ગામ વિષે કીર્તિ છે ઘણી,
 એક વખત પુત્રો ને પિતા,
 નિજ ધરમાહી બેઠા હતા

(ગરબી-સાંભળજો સજ્જન નરનારી-એ રાહ.)

પુત્ર કહે છે તાત અમારા, વાત અમારી માનોજી,
 મહોટા રળતા પુત્ર થયા તો, જગદીશ્વરને જાણો-
 સાચુ માનોજી.

શેઠ હવે તો મહોટા થયા છે, સઘળો વહીવટ સોપોજી.
 મુક્ત થઈને નિજ ધર આવો, સૌ જ જાણો કાપો-સાચુ.
 તાત કહે છે પુત્ર તમારી, વાત હૃદયમા ધારીજી,
 રળ માગતા શેઠ હુભાચે, એ ચિંતા છે ભારી-સાચુ.
 તોપણ 'મોતીને' સમજાવી, મુક્ત થઈને આવુજી,
 સૌ જ જાણો ત્યાગ કરીને, હરગુણ હરનિશ ગાવુ-સાચુ.

ગયા માસ બીજા ત્યાં ચાર,
 “ મોતી ” શેઠ થયાજ ગિમાર,

ક્ષય વ્યાધી મોતીને થયો;
 દિન પરદિન તે ગળતો ગયો.
 ઐષધ કીધાં અપરપાર,
 પણ ના સાડે થયુ લગાર,
 રોગ વધ્યો ને શક્તી ગઈ,
 મુનિમની હિમ્મત ના રહી.
 છતાં દિલાસો દે છે ઘણો,
 રાખે ભરસો ભગવત તણો,
 તુજને સાડે થશે વિચાર,
 હિમ્મત ત્યાગીશ ના તલભાર

શેઠ કહે છે કાકા મારા, મૃત્યુ માથે આબ્યુજી,
 તાળે થાવું પડશે તેને, જે ભગવતને ભાબ્યુ-
 મૃત્યુ આબ્યુજી.

આ જગમા જન્મીને જીવુ, તેમા શાને રેવુજી.
 પણ અધવચ્ચમા ન્હાવ હુણે તો ક્યમ આસુડા લેહોવું-મૃત્યુ
 જેવો મુજને તાતે સોયો, તેવો તમને સોપુજી;
 મમ બાળકની રક્ષા કરજો, હસ્ત હુ તેનો આપુ-મૃત્યુ
 જેવુ માડે જતન કર્યું તુ, તેવુ તેનુ કરજોજી,
 જગતપિતા એ જગદીશ્વરજી, તમ અતરમા ઠરજો-મૃત્યુ
 એમ કહેતાં મોતીલાલે, દેહ તજી ત્યાં દીધોજી,
 મુનિમને આસુ ના માયે, કોપ પ્રભુ ક્યો કીધો ?-મૃત્યુ

ઘરડાને મૃત્યુ ના આવે, કેમ યુવાનો જાયે ?
અવળી ગ ગા કેમ ચલાવો ? આ-હુઃખ ના સહેવાયે-મૃત્યુ

ડાસે સૌને શાન્તજ કર્યા,
કીયા કરી સૌ ઠામે ઠર્યા;
ડાસે વહિવટ ચાલુ કર્યો,
કૃષ્ણલાલને હાથે ધર્યો.
ભણાવવા મુક્યો નિશાળ,
પુત્ર તુલ્ય લેતા સભાળ,
શેઠાણીને આપે આશ,
થાશે નહિ કે તમે નિરાશ.
પુત્ર કાલ તુજ મ્હોટો થશે,
કષ્ટ તમારા સર્વે જશે,
વર્ષ વિત્યા બીજા ત્યાં આઠ,
ડાસે ઠીક કર્યો છે ઠાઠ
આગળથી ખડોળો બહેપાર,
કરી કમાયા પૈસા સાર;
શેઠ તણી મિલકત તો વધી,
મુનિમની મહેનત છે બધી.
કૃષ્ણલાલનાં લગ્નજ કર્યા,
ડાસાએ દિલ સૌના હર્યા,

વૃદ્ધ થઇ ડોસાની કાય,
 આખે ઝાઝુ ના દેખાય.
 નામુ લખવા માટે એક,
 મહેતો રાખ્યો કરી વિવેક,
 શેઠ તણા સગપણુમા હતો,
 દરિદ્રતાથી દુ.ખિયો થતો.
 ચાર હતા તેને સતાન,
 પણુ પૈસા વણુ દુખની ખાણુ,
 ડોસાને દીલ આવી દયા,
 દઇ નોકરી શાન્તજ થયા
 પાવરધો વહેપારે કર્યો,
 અદેશો ના અતર ધર્યો,
 નામ તેહનું કાળીદાસ,
 નામ પ્રમાણે અવગુણુ ખાસ
 લોભીને લુચ્ચા છે ધણો
 ડર ના રાખે ઇશ્વર તણો,
 અદેખાઇનું પુર જોર,
 અતર તેનું હતુ કઠોર.
 પાપ પુણ્ય ના ગણે લગાર,
 ચોરી એ ચોખ્ખો વહેપાર,

વળી કુછ દી પૂરો હતો,
 નવ કરવાનું કરવા જતો
 શરિર પણ લાગે ભયકાર,
 હુબસી સમ તેનો આકાર,
 આંખયો દેખી બાળક ખડીયે,
 ભુલે ચુકે કો નામ ન લીયે.
 પણ ઉજળો તેનો વસ્તાર,
 તેની આવે દયા લગાર,
 બાર માસ નોકરીએ થયા,
 દુખના દા'ડા સર્વે ગયા
 દુકાનમાથી ચોરી કરે,
 દાણા વસ્તુ હરદમ હરે,
 મુનિમથી ડરતો હદબાર,
 પણ અતર ઇર્ષા અગાર.
 લાચ લઇ ગ્રાહકથી મળે,
 હિસાબમા ગોટાળો કરે,
 મુનિમજી વિશ્વાસે રહ્યા,
 એમ દિવસ કે ચાલ્યા ગયા.

પાપ ઘડો જ્યાં પુર્ણ ભરાયે, તુર્ત પછી છલકાયેજી,
 કે કઇલાજો કામ લગાડે, પણ ના તે ઢકાયે-સાચું માનોજી

ચોરી કરશે ચોર સદા પણ, એક દિવસ પકડાશેજી;
 માન લગને થાયે હુ ખિયો, ન્યાયવિષે સપડાશે-સાચુ મા
 તે જાણે ના જોતુ ક્રોધ, પણ જોતો જગરાયજી;
 અવધી થાતા અદ્ય સમયમા, પાપ પ્રગટ સૌ થાયે-સાચુ

મુનિમને તો થઈ છે જાણ,
 કે, મડેતાએ કાઢ્યો ધાણ,
 ઓ મુરખા ! શું કીધું કામ ?
 નિમકહરામી થયો તમામ.
 તારા વિશ્વાસે હુ રહ્યો,
 ઘાતી તુ ઓવો કા થયો ?
 દિન જાણીને રાખ્યો પાસ,
 તેનો બદલો આપ્યો ખાસ.
 રજા તુજને આપુ સહી,
 હવે કદિ ના આવીશ અહીં,
 નિમકહરામી શેઠજ તણો,
 ધમકાવ્યો ડોસાએ ઘણો.
 કરગરતો ત્યા કાળીદામ,
 માફ કરો આ સમયે ખાસ,
 ભર્યા મારા થાશે દુઃખી,
 શુભ આશિષથી થાશે સુખી

હવે કંઈ ના એવું કામ,
 ના કરશે। મુજને બદનામ;
 ડોસાને મન આવી દયા,
 શિખ દઈને શાન્તજ થયા.
 કૃષ્ણલાલને ડોસે કહ્યું,
 હવે બાળપણ તારું ગયું;
 મુજને આખે હવે ક્યાસ,
 માટે વહીવટ સર્વ તપાસ.
 પુત્રો કહે છે “ આવો ઘેર,
 રામ રટોને રૂડી પેર, ”
 તેથી તારું તું સલાળ,
 મહારો પાસે આવ્યો કાળ

કૃષ્ણલાલ બોલ્યો દિન થઈને, કાકા કરૂણા રાખોજ,
 આ ઘરખાર ગણો કા બુદ્ધા ? શું મુખથી આ ભાખો ?-
 કરૂણા રાખોજ.

રામ રટો આ ઘરમા રહિને, પુત્ર મને નિજ ધારોજ,
 પુણ્ય દાન પ્રિતેથી કરજો, સર્વેને સલાળો-કરૂણા.

એમ દિવસ કૈ થયા પસાર,
 કૃષ્ણલાલને પ્રગટ્યો બાળ,
 આવ્યા દીવાળીના દીન,
 ડોસા આવ્યા નિજ વતન.

દીવાળી કરવા શુભ પેર,
 પુત્રો પણ આવ્યા નિજ ઘેર,
 હશી ખુશીથી દિવસો ગયા,
 તહેવારો ત્યા પુરા થયા.
 પુત્ર કરી આજીજી કહે,
 હવે જશો ના શેઠજ ગૃહે,
 નિજ ઘરની ના કે દરકાર,
 તજો હવે ત્યાંની જ જાળ.
 નહિ જવા દઇશુ ત્યા અમે,
 સૌ ખટપટને ત્યાગો તમે,
 ડાસા ખોલ્યા દિકરા સુણો,
 હવે નથી રહેવાનો ઘણો.
 કૃષ્ણજ્ઞાણને સોપી સહી,
 જીજ્ઞ વળતમા આવુ અહી
 દઇ દિલાસો ડાસો ગયા,
 પુત્રો પણ પરદેશે વહ્યા.

યત્ન કરોને કોઠ કદાપિ, ટેવ પડી ન તનયેજી,
 તેમ સ્વભાવ નહિ બદલાયે, મળે થના દુર થાયે-સાચુ
 ધુવો કોયલા બહુ સાબુથી, પણ ઘોળા નવ થાયેજી,
 હાંગ વિષે સુગંધી ભેગો, વાસ નહિ બદલાશે-સાચુ

બુદ્ધિ બગડી મહેતા તણી,
 અદેખાઇ અંતરમાં ઘણી,
 વિચારતો પોતાને મન,
 ડાસો વચમા નડે વિધન.
 જીવાન સાસુ મરશે નહિ,
 વહુનો દહાડો વળશે નહિ,
 ડાસાનું જો કાસળ જાય,
 મન ગમતો પૈસો લુટાય
 ડાસો ફેશ જવાનો નથી,
 પ્રપચ કૈ નભવાનો નથી,
 જ્યા ત્યા ડાસો પામે માન,
 મારૂં ના થાયે સન્માન.
 રકમ એક ઉચાપત કરી,
 જો ડાસાની દ્રષ્ટે પડી,
 તો, તો, થાશે ખૂરા હાલ,
 ફજેત કરશે તે તત્કાળ.
 રસ્તા વચ્ચે આવે આડ,
 કેમ કાપવી ઘટે ન વાડ ?
 દુનિયા છે દોરગી બધી,
 સાર અસાર સમજતી નથી.

મ્હારે શુ બીજાથી કામ ?
 કરવું મ્હારે કામ તમામ,
 ડાસો પડેઆડું યમદાર,
 પડે પંચી પાસા પોગાર,
 કૃષ્ણલાલ છે ભોળો છેક,
 નવ સમજે તે બે કે, એક,
 મનમાહી મનસુબો કરી,
 મહેતાએ મન આશા ભરી.

ડાસા આવ્યા સૌ મન ભાવ્યા, રોજ ગયા અગીયારજી,
 કાર્તિકને સુદ અગીયારસનો, દીન હતો નિરધાર-સાચુ.
 પેઢી ને રહેવાતું મદિર, બન્ને એક મકાનેજી,
 આગળ પેઢી પાછળ ઘર છે, દ્વાર બે રાખ્યાં તેને-સાચુ.
 શેઠ શેઠાણી સાત દિવસથી, ગામ ગયા છે બીજેજી,
 ડાસા વણ ઘરમા ના કોઈ, વાત હૃદયમા લીજે-સાચુ.

અગીયારસની શાન્ત રહવાર,
 મુનિમજી ઉડ્યા તત્કાળ,
 તુર્ત ગયા સરિતાને તીર,
 ન્હાયા ડાસા નિર્મળ નીર.
 આજે ડાસાને ઉપવાસ,
 અગિયારસ તે કરતા ખાસ,

સ્નાન ધ્યાન પ્રિતેથી કર્યું,
 ધરણીધરનું ધ્યાનજ ધર્યું.
 સ્નાન કરીને ગયા મુકામ,
 દુકાનનું ઉકેલ્યું કામ,
 મહેતાજી પણ હાજર હતા,
 અગે આજ અતી ધૂજતા.
 સાઝ પફીને દીવા થયા,
 મહેતાજી નિજ મદીર ગયા,
 ડાસે થોડું કર્યું ફરાળ,
 જપવા બેઠા શ્રી ગોપાળ
 જપ તપ કરતા વાગ્યા અઠ,
 ઠીક જમાવ્યો ડાસે ઠાઠ,
 દુકાનને મેહોગે છે ચોક,
 રાત પડે ત્યા આવે લોક.
 મિત્ર મડળી ત્યાજ ભરાય,
 ડાસાનું હૈયું હરખાય,
 ડાસો કહેતા સુદર વાત,
 શિખામણની તે સાક્ષાત.
 ડાસે વાત ચલાવી છેક,
 બાર ઉપર ત્યા વાગ્યો એક;

સૌ સૌને ઘર ચાલ્યા ગયા,
ડાસો દ્વાર દઇ સુઇ રહ્યા

લોક કહે છે યમના હતો, જનને લેવા આવેજી,
પણ ના કો' ની દ્રષ્ટે પડતા, ના કો' ને ગભરાવે-સાચુ.
પણ ડાસાએ નિજ દ્રષ્ટીએ, જે જણ દીઠા પાસજી,
એક હતો કો પુષ્ટ ભીલડો, ખીજો કાળીદાસ- સાચુ.
પુષ્ટ ભીલડે કુચો દીધો, ડાસાજીના મૂખેજી,
છાતીપર મહેતાજી બેઠો, ડાસા નિર્બળ ભૂખે- સાચુ
ભીલલ કહે છે એ મહેતાજી, કામ કરોજી બસાસજી,
પાસ ગળાપર દીધો મહેતે, સુણતા ઊપજી ત્રામ-સાચુ.

મહેતે કોધુ કામ બતાવ.

ડાસા પામ્યા સ્વર્ગે વાસ

ડાસાને ઉપાડ્યા ત્યાય,

દુકાનની માગી છે જ્યાય

ગળે દોરકુ બાધી એક,

લટકાવ્યા નીચાણે છેક;

ગુઠણ પર બેસાડ્યા ધરા,

દુષ્ટો ભુલ્યા કરતા કળા.

* * * *

પાછળ દ્વારે પેઠા હતા,

ડાસો જ્યારે કહેતા કથા,

તે અવસરમાં કાળીદાસ,
 ઉઠી સાકળ ખોલી ખાસ.
 ભીલુ ઉભો'તો પાછળ દ્વાર,
 ત્હેને લીધો અદર સાર,
 સંતાડ્યો ત્હેને એકાત,
 કથા સુણવા બેઠો શાન્ત.
 સૌ સૌને ધર જ્યારે ગયા,
 મહેતાજી સૌ સાથે વહ્યા,
 સમય થયો અડધો કલાક,
 મહેતાજીએ સાધ્યો લાગ.
 પાછળ દ્વારે ધીમે ગયો,
 ભીલુ ખીન્ને ત્યાં ભેગો થયો,
 ભીલુ કહે 'કયા જાઓ દાસ ?'
 નામુ છે લખવાનું ખાસ,
 ચઢી ગયું છે નામુ છેક,
 માટે લખવું ધરી વિવેક,
 દહાડે ના મળતી નવરાશ,
 માટે જાવું આજે ખાસ.
 સુણી વાત ઠાકરડો ગયો,
 મહેતાજી મદીરમાં વહ્યો;

ત્યાર પછી શું કીધું કામ ?
 તે જાણો છો આપ તમામ,
 કરી કામને નીકળ્યા ખડાર,
 જુજ વખતમાં થયું રહવાર,
 પ્રભાતમાં ડેસો દે દાન,
 દાણા ફેર રોજ નિદાન.
 ભીખારી સૌ લેગા થયા,
 ચોક ઉપર સૌ બેસી ગયા,
 મુનિમણ ઉઠયા નહિં હજી,
 કેમ નહિ ગિજાનું તજ્યું ?
 દાણા મોકલવાંતા ખડાર,
 ખર લઈને આળ્યો કુભાર,
 કાકા દહીને પાડી ખૂમ,
 કમાડ ખખડાવીને ધૂમ
 ગરબડ કરતા વાગ્યા આઠ,
 ઠીક જમાળ્યો લોકે ઠાઠ,
 કોટવાલ ત્યા આળ્યો સાર,
 તેડાળ્યો તત્પર સુતાર.
 કમાડ તોડી અદર ગયા,
 શય્યા સૂતી વિસ્મય થયા;

તપાસ સૌ ઠેકાણે કરી,
 ખુણે ખાંચરે નેચુ ફરી.
 મહેતાજી પણ લેના લાગ,
 સાકળ દીધી સાધી લાગ;
 ગલરામણની ચાલે ધડી,
 કોટવાડની દ્રષ્ટે પડી
 થ સથ આળ્યો તડેને એમ,
 મહેતે સાકળ દીધી કેમ ?
 માળ પરે સૌ નેવા ગયા,
 શખ દેખીને વિસ્મય થયા.
 શુ દુઃખ દેખી ડાસો ડર્યો ?
 આપઘાત લોળાએ કર્યો,
 મહેતાજી ઉભા છે ન્યાય,
 કોટવાડની દ્રષ્ટિ ત્યાય
 થરથર ધ્રુજ કાગીદાસ,
 કોટવાલ સમજ્યો છે ખાસ,
 ત્રાસ પામના સૌ કો ત્યાય,
 આખ વિષે આંસુ ના માય
 ડાસા દેવ તણા અવતાર,
 શા દુ.ખે છોડ્યો સસાર ?

જે દેખે તે અચરજ થતો,
 પાસ દોરનો ઢીકો હતો.
 ડોસાની ગરદન ચોપાસ,
 ડાઘ ઉઝરડો મળે ન પાસ;
 પડે સમજ ના કોને કશી,
 કોટવાલના હૈયે વશી.
 કોટવાલ રજપૂતજ હતો,
 મુનિમ કેરો મિત્રજ થતો;
 મહેતો બોલાવ્યો એકાત,
 કોટવાલ તો થયો ક્રાન્ત
 એ ! કાળા ! પાપી ચડાળ !
 આણ્યો તહે બ્રાહ્મણનો કાળ,
 શ્યા સુખ માટે કીધું પાપ,
 ઉત્તર સાચો મુજને આપ.
 ઇર્ષા તું કરતો'તો ઘણી,
 દેવ સમા ડોસાજ તણી,
 સાકળ દ્વારે દીપ્તી સહી,
 તું બાણે કો દેખે નહિ
 વળી જગા નીચી છે બધી,
 આપઘાત ના થાયે કદી,

મુજ પાસે પૂરાવો એક,
 નથી છુટવાનો તુ છેક.
 જો મણકા મુજ પાસે ઘણા,
 તુજ તુજસીની કઠી તણા,
 મુનિમની શય્યાની પાસ,
 પડ્યા હતા મે લીધા ખાસ.
 કયા કઠી તુજ જાની અરે !
 નવી પહેરી આંચો ખરે !
 રાત્રે ખૂન કરતા નિરધાર,
 તુટેલી તુજસીની માળ
 મુખ ત્હાર છે મ્હાનજ થયુ,
 તેજ ગધુ તુજ જાતુ રહ્યુ,
 આંચો પાસે ત્હારો કાળ,
 આશ્રયની ત્હે તેડી ડાળ
 મહેતો ત્યા ગભરાયો ઘણો,
 ભય પેઠો પકડાવા તણો,
 કોટવાળને પાચે પડયો,
 પોકેપોક મુકીને રડયો.
 ત્હમે ગચાવો મુજને આજ,
 કૃપા કરીને રાખો લાજ,

કોટવાળની પાસે જઇ,
વાત સુણાવી છાની કંઇ.
થયો શાન્ત ત્યા તે રજપૂત,
મત્ર સુણી એવો અદ્ભૂત !

લક્ષ્મી દેખી મ્હોટા જન પણ, લાલચમા લપટાયેલ,
ના ડર રાખે દેવતણે એ, જાળવિષે ઝપટાયે-સાચુ માનોલ.
દોષિન તે નિર્દોષ ગણાયે, નિર્દોષી દડાયેલ,
જુઠો તે સાચો થઇ ખેસે, સાચો જન સપડાયે-સાચુ.
પણ સદ્ગુણી ને ન્યાયી જન કર્મ કરે નહિ એવુંલ,
નથી અમર કો આ અવનીમા, પાપ શિરે શીઠ લેવું ? સાચુ.

છાની વાત કરી એકાત,
કોટવાલને કીધો શાન્ત,
રજપૂત શાળની પાસે ક્યો,
આપઘાત ડોસાએ ક્યો.
પચકયાસ પ્રપચે ક્યો,
દેવ થકી-ના દીલથી ક્યો,
વિપ્રજનોને આજ્ઞા ભણી,
અગ્નિદાહજ દેવા તણી.
વિપ્રોએ આટોપ્યુ કામ,
ધણ કકળતુ આખુ ગામ,

જ્યાં ત્યાં એવી વાતો થાય,
 મહેતે કીધી બ્રહ્મહત્યાય.
 પાપ કઢી ના છાનુ રહે,
 વાત વાયરે તુર્તજ વહે,
 સઘળે શોક છવાઈ રહ્યો,
 અરે ! દેવ અવતારજ ગયો
 મુનિમ પર સૌનો છે ખ્યાર,
 મહેતાને દેતા ક્રીટકાર !
 મહેતે કીધુ કામ તમામ,
 પત્ર લખ્યો ડોસાને ગામ.
 પત્ર બધા પરદેશે હતા,
 વાત સુણીને વિસ્મય થતા;
 શુ હુ.ખ આવ્યુ ડોસા શિર,
 આપઘાતથી તજ્યુ શરિર.
 હુ ખી હૃદય નિજ ગામે ગયા,
 સર્વે સહોદર લેગા થયા,
 સૌ જન બોલે જ્યા ત્યા ઘણું,
 થયુ ખૂન તમ ડોસા તણું.
 કીયા ખર્ચ પરવારી કરી,
 ગયા પુત્ર સરખાપુર લણી,

કૃષ્ણલાલ ત્યા આળ્યો હતો,
 રડી રડીને નખળો થતો.
 શુ કીધુ ત્હે ઓ લગવાન !
 ડુબ્યા મહારા ખારે ંડાણ,
 ઓ કાકા ! તમને કહુ કથી,
 મહારો દોષ જરાયે નથી
 મુનિમ પુત્ર ત્યા ખોડ્યા વાન,
 ત્હારો વાક નથી સાક્ષાત,
 જે લગવાને લાવ્યુ સહી,
 ત્હારે દીલગીર થાવુ નહી.
 મુનિમના પુત્રાએ ખાસ,
 ચાલુ કીધી ગુપ્ત તપાસ,
 મહેતો પાછળ દ્વારે ગયો,
 ભીલ્લ ખીજો જે લેગો થયો.
 તે આળ્યો મળવાને ખાસ,
 મુનિમના પુત્રોની પાસ,
 કહો વિસ્તારી સર્વે કથા,
 સાક્ષી મહારી સાચી સદા.
 મળ્યો પુરાવો માગી દાદ,
 પુત્રોએ માડી ફરિયાદ.

+   +   +   +

તપાસ ચાલી માસજ ચાર,
 પણ ના નીકળ્યો કે એ સાર,
 કોટવાલ ને મડેતે મગી,
 શાક્ષી ફેડયા દ્રવ્યે કરી.
 કોટવાલ ના દિલથી ડર્યો,
 કૃષ્ણલાલને કળજે કર્યો,
 સમજાવ્યો ધમકાવ્યો ઘણું,
 ઘર લેજાશે રે ! તુજ તણ
 માટે અમને આપ મદદ,
 ખુનનો કેશ કરાવુ રદ,
 સર્વ પાપમા લેગા થયા,
 મહેતાજી તો છુટી ગયા.
 મુનિમ પુત્રો થયા નિરાશ,
 ગામ ગયા નિજ છોડી આશ

* * *

પાપીનું ઠકાયુ પાપ,
 પણ ના છોડે જગનો પાપ,
 પ્રપચથી જો છુટી જાય,
 પણ કુદરતની શીક્ષા થાય

વર્ષ ચાર તો વીતી ગયાં,
પણ મહેતાને ભારે થયા,
ગઘ ચાકરી નિર્ધન થયો,
પુત્ર એક યમદ્વારે ગયો
પુત્રી એક પતિ વિણ થઈ,
મહેતાની આખ્યો પણ ગઈ.

અધ થઈને પેટજ ભરવા, પર ઘરમા અથડાતોજ,
પામે છે અપમાન અતિશે, સડન કરી સૂગતો-સાચુ.
સૌ જોલે વાળ્યુ તે લણશે, તેમા ફાઈ શુ કરશેજ ?
બ્રહ્મહત્યાનુ પાપ ન ન્હાનું, બહુ દુઃખ પાર્મી મરશે-સાચુ

બહુ દુઃખ પામ્યો કાળીદાસ,
તે સુણતા ઉપજે છે ત્રાસ,
આઠ વર્ષ બીજા પણ ગયા,
મહેતાના દુઃખ પૂરા થયા.
વર્ષ થયા જ્યાં ખૂનને બાર,
કાળીદાસ ગયો યમદ્વાર.
શીક્ષા અહીંની પૂરી થઈ,
ત્યાની શીક્ષા બાકી રહી.
કૃષ્ણલાલ પણ દુઃખિયો થયો,
ધ ધો સર્વે તૂટી ગયો,

રહી નહીં પહેલાની શાખ,
હતા મુનિમ પેઢીનુ નાક.

+ + + +

હે ! દિનખધુ ! દેવદયાળુ, કર્ણ કૈશવ કરજોજી,
મુનિમના ભોળા આત્માને, હરદમ શાન્તી મળજો-કર્ણાં
આ જગમા જન જેવું વાવે, તેવું ક્ષણ તે પામેજી,
ખાવળ વાવી આંખો ધ્રુષ્ટિ, એ આશા નવ જામે-કર્ણાં
હે ! સદ્ગુણી વાચક પ્યારા ! છે તુજનેજ સલામજી,
ભુલચુકની હુ માગુ માફી, જય જય આત્મારામ-કર્ણાં

સમાપ્ત.

કુંદન અને કુસુમમાં શું છે ?

—મઝલ—

ધરે પોશાક પરદેશી બને છે જાંગલા વેષી;
ફરે સાઇકલ પરે બેસી અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
ભણેલી આર્યની બાળા કરે ચસકેલ સમ ચાળા;
ગણે ના પુર્વના ધારા અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
તજે ગુણિયલ પતિ પળમા પડે વ્યભિચારના છળમા,
કુધારો ધાલતી ઘરમાં અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
ફસે ફેશન તણા ફદે રૂડે છટકેલના છદે,
પુરાણી રીતને નીંદે અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
પુનલગ્નો કરે કોડે બીજો મૂકી ત્રીજો જોડે,
પતિવ્રત ધર્મને તોડે અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
મળી જ્યાં ડીગરી બી એ પતિથી લેશ ના બ્હીએ,
મદીરા પ્રેમથી પીએ અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
અવર નરને અવર નારી પરસ્પર આપતા તાળી,
ધુ ઘટ ને લાજ સૌ ટાળી અહા ! કુંદન કુસુમે છે !
નહિ ધર કામ કરનારી નણુદ સાસુથી લહડનારી,
મિટીગોમા રખડનારી અહા ! કુંદન કુસુમે છે !

* * * * *
અહા ! કુંદન કુસુમે તો નીતિના પાત્ર પણ ન્યાળ્યા;
સુવિધાનેજ શોભાવી કુધારો કાપતા ભાળ્યા.
પતિવ્રત ધર્મ ધરનારી પતિને દેવ ગણનારી,
અહા ! કુંદન કુસુમ નારી, શિઆમણુ આપતી સારી,
અરે ! એ જગતના લોકો ? તમે કુંદન કુસુમ વાચો,
કથા અદ્ભુત અવલોકો સમય કે એ વિષે રોકો !

વધુ માટે—“કુંદન અને કુસુમ” ના ભ ગો વાચો !

સ્તુતિ-કાવ્ય.

—ગઝલ—

જગતમા ધર્મની પડતી અધર્મે થાય છે જ્યારે,
નિરાકારી છતાં ભારત । લઈ અવતાર હું ત્યારે.

* * * * *

ભજે જે ભાવથી મુજને ત્રિવિધિ તાપ-કાપું છું !
કરે પરમાર્થ જે પ્રેમે પ્રથમના પાપ-કાપું છું !
સદાચરણે સદા ચાલે દિધેલા શ્રાપ-કાપું છું !
જીગરમા તે જનો કેડી લલી હું છાપ-છાપું છું !

* * * * *

કરે આરાધના મહારી પછી તપની-નથી પરવા !
રહ્યો જેના હૃદયમા હું પછી જપની-નથી પરવા !
પિછાને જે મહુને તહેને અવર લપની-નથી પરવા !
પુરાણો કે, પુરાણીની અગર ગપની-નથી પરવા !

“ મહિમાન્ત. ”

ગાણપતિની સ્તુતિ !

—ગીતિ—

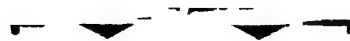
ગુણ નાયક ગુણવતા, ગજદતા હે ! દયાવત દેવા,
પ્રથમ નમુ હુ તમને, કરો સહાય શ્રી ગજાનંદ ગરવા

*

૧

વસંત તિસ્રકા-છંદ.

આરભતા પ્રથમ હુ પડુ તુંજ પાય,
ગૌરી કુમાર ગણરાય થજો સહાય,
મહારી સ્વિકાર કરજો મનની સુ-સેવા,
પ્રીતે નમુ તમ પદે ગણનાથ દેવા.

(૨૬૧)

સરસ્વતિની સ્તુતિ !

સોરઠ-તાલ-કેરખા. (કામણ દીસે છે અલબેલા તારી આંખ)

હુ ચરણ શરણ શીશ નામી વ હુ સરસ્વતિરે. (૨)

સર્વ જગતની તુ છે જનુની,

આશ પુરો છો સહુના મનની,

વૃદ્ધિ કરો છો—ધનની,

તહારી ગહન ગાંતરે. હુ.

નામ તમારૂં મ ગલકારી,

કીર્તિ સર્વે વ્યાપી તહારી,

મયૂર ઊપર કરી સ્વારી,

તુજમા મહા મર્તિરે. હુ.

શીવ બ્રહ્મા તહારા શુભ ગાતા,

સર્વ જગતની તુ છે દાતા,

મહેર કરોને માતા,

આપો શુભ મર્તિરે હુ.

તુજ શુભનો મા પાર ન પામુ,

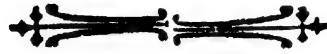
તુજ દર્શનથી સહુ હુઃખ વામુ,

દયા કરી જો સહામુ,

ટાળી આપત્તિરે. હુ

(૨૬૨)

દેવી દયાળી દયા તુ કરજે,
કહે 'શંકર' દુઃખ સૌનાં હરજે,
મમ જીન્હાએ વસજે,
આપો સુખ અતિરે. હું.

ઈશ્વર સ્તુતિ !

(સૈયાં પડું મેં તોરે પૈયાં—એ રાહ.)

વા'રે સ્વામી, રત્ન હું શીશનામી, માયાળુ છે મોરારી-વા'રે.
તમે સહ્યા અહધ્યા કરી કીધી,
વળી સહાય સુધન્વાને કીધી,
કીધી છે સહાય સ્વામી, દર્શન દોને અભિરામી,
રઘુવરજી, સુદરજી, દૌન અરજી, દિલ ધરજી. વા'રે
સહાય કરો તહમે સહાય કરોને,
ભવમાંથી તરવા મહને સહાય કરોને,
તમે મોહન મુરલીવાળા, ભક્તિ આપો છોગાળા,
'શંકર'ના, સુખકર્તા, દુઃખહર્તા, જગકર્તા. વા'રે

(૨૬૩)

મોહનની માયાની સ્તુતિ !

(કામી શું ન કરે ? કુકર્મ રે ! એને મળતો—રાહ.)
મોહન ત્હારી માયા, છે મધુરીરે....મોહન ત્હારી માયા !
શીવ બ્રહ્મા તુજ ધ્યાન ધરે છે,
સરસ્વતિ ત્હારે સ્તવન કરે છે;
ઋષિ મુનિએ જશ આયા.....મોહન ત્હારી માયા ! છે.
ભવાબ્ધિ તારક ભૂધર સ્વામી,
પ્રણમુ તુજને હુ શીશ નામી,
જસોમતીજના જાયા .. ..મોહન ત્હારી માયા ! છે.
જે દર્દિને દર્શન તું દે,
દુઃખડા ત્હેના સર્વે છેદે,
સુખમય ત્હેની કાયા ... . મોહન ત્હારી માયા ! છે.
પાડવની પ્રતિમા ત્હમે પાળી,
દુપદ સુતાની કરી રખવાળી;
ભાજી વિદુર ધર પાયા..... ..મોહન ત્હારી માયા ! છે.
સુધન્વાને સ્હાયજ કીધી,
તેજ કઢા શીતળ કરી દીધી,
બ્હારે ગજની ધાયા..... ..મોહન ત્હારી માયા ! છે.
જે ત્હારી માયા મેળવશે,
તે જનને ઝટ મુક્તિ મળશે;
જહન દન જગ રાયા. .... મોહન ત્હારી માયા ! છે.
દૌન “શકર”ની સૂણ્ણે વાણી,
ભક્તિ સદા હો સારંગપાણી,
માણું ત્હારો—માયા..... ..મોહન ત્હારી માયા ! છે.

(૨૬૪)

સૂર્યની સ્તુતિ !

શાર્દૂલ વિક્રિહિત છંદ.

જના તેજ થકી ત્રિલોક ઝળકે, એવા પ્રતાપી ત્હમે,
ટાળોછોજ તિમીર સૌ જગતનું, સૃષ્ટી તમોને નમે;
ત્હારો છે જ્ઞાપકાર સૌ જગપરે, છે તુ દયાનો નિધી,
વહુ શ્રી રવિ દેવ નિત્ય તમને, ટાળો દુ.ખો ત્રીવિધી.

સાગરની સ્તુતિ !

શિખરિણી છંદ.

ઘણો ગાજે ઘૂર્કે, અનિ ળળ કરી તુ જ્ઞાંછળતો
નાહિ માઝા મુકે, કળયુગ મહીં દેવ તુ છતો,
ઘણાં રત્નો પાકે, જ્ઞાંદર મહીં ત્હારા સરિ-પતિ,
નમું નિત્યે હેતે, ચરણ તુજમાં સાગર પતિ. ૧
મળી દેવો દૈત્યે, મથન તુજ કીધુ શ્રમ કરી,
દોંધા રત્નો ચૌદે, વિષ સહુ ગયુ દૈત્યજ ભાણી,
લોંધા રત્નો દેવે, સકળ સ્થળ આનદજ અતિ,
નમું નિત્યે હેતે, ચરણ તુજમાં સાગર પતિ. ૨
હરિનો વાસો છે, પરમ પદવાળા તુજપરે,
પ્રતાપી એવો તું, સકળ જગને પાવન કરે,

(૨૬૫)

ગુણો ત્હારા ગાયે,	સકળ જગદેવો મુનિ જતી,	
નમુ નિત્યે હેતે,	ચરણ તુજમા સાગર પતિ.	૩
સરિતાઓએ તો,	શરીર તુજને અર્પણ કૌંધુ,	
થયા શણે ત્હેને,	વિપદ સહુ ટાળી સુખ દૌંધુ,	
કદી કોપે તો તુ,	સકળ મહિ બાણે નહિ હતી,	
નમું નિત્યે હેતે,	ચરણ તુજમાં સાગર પતિ.	૪
સદા સલાળું હું,	અચળ મનવાળા દધિ તને,	
મયા માગુ ત્હારી,	સરસ મતિ આપો દધિ મ્હને,	
કરે ભક્તિ ભાવે,	અચળમનથી “શ કર” અતિ,	
નમુ નિત્યે હેતે,	ચરણ તુજમા સાગર પતિ	૫

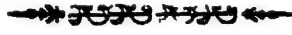
પ્રભુ સ્તુતિ !

—મંત્ર—

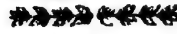
અરે ! ઓ ! વિશ્વના રચનાર, ને હરનાર ઓ સ્વામી,
 સકળને સુખના દેનાર, ને લેનાર ઓ સ્વામી !
 ગહન ત્હારી ગતિ ખ્યારા,
 ગણાયે ના ગુણો ત્હારા,
 અહો ! આ વિશ્વના આધાર, ને સુખકાર ઓ સ્વામી !
 શશિ ને સૂર્ય આ જગમાં,
 વળી તારા કીધા ખગમા,
 અમારા સુખને માટે, કીધા ત્હે સર્વ ઓ સ્વામી !
 પવન પાણીજ ત્હે કીધા,
 નિરખવા નેત્ર આ દીધા,

(૨૬૬)

દયાના તો અહા ! લડાર, ને બિહાર ઓ સ્વામી !
પ્રભુ તુજ ગુણ છે ઝાઝા,
કરે તું રકને રાજા,
અમીરોને ફકીરો તુ, કરે પળમાહ્ય ઓ સ્વામી !
સખા છે સ્વાર્થના સ્વામી,
ખરો છે તુ સગો નામી,
જગે નિઃસ્વાર્થી ને પરમાર્થી છે તુ એક ઓ સ્વામી !
અરે ! ઓ તાત ઇન્સાફી,
બખસ મુજ પાપની માફી,
અમારી દીનની ફરિયાદના લેનાર ઓ સ્વામી !
દયાળુ તુ દયા કરજે,
કુબુદ્દિ માહ્યરી હરજે,
કહે “શ કર” વિમળ આ વાણીના દેનાર ઓ સ્વામી !

સ્તુતિ !

(નાથ કેસે ગજકો બંધ છોડાયો--એ રાહ.)
ધ્યાન નિરતર ધરીએ, નાથ તમ ધ્યાન નિરતર ધરીએ.
કાયા ખોટી માયા જૂઠી, પાપ કર્મ પરહરીએ,
એક તમારી અમિની નજરથી, લવસાગર આ તરીએ નાથ.
માફ કરો સૌ પાપ અમારાં, ભાવે ભજન તુજ કરીએ,
રહાય કરો હે દેવ દયાળુ ટળવળીએ લવ હરિયે નાથ.
અકળ કળા જગદીશ્વર તહારી, નાથ મૂખે શુ બૈયરીએ,
સંસાર ત્યાગી થશું વૈરાગી, હેતે સ્મરણ તુજ કરીએ નાથ.

(૨૬૭)

મહાદેવનો ગરબો !

(પુનમ ચાંદનીનો—રાહ)

આવો ખ્યારી બહેનો, ગરબો ગાઇએ શિવનોરે,
ઉભા રહીને ગોળ કુડાળે સૌ આજ, હુળીમળી ગરબો ગાઇએ
સહીએરો સહુ આપણે રે.

ભોળાનાથ આપે બહેની સાડ સાસડં રે,
વળી સ્વામી આપે, ચતુર સુબાણ. હુળીમળી
સાખી

અર્ધાંગે ઉમીયા ધર્યા, ગણપતિ જમણે પાસ;
સપે કઠમા શોભતા, છે કૈલાસે વાસ.
સહીઅર બળધ ઉપર કરી સ્વારી શિવે હેતથીરે;
સજની ગગાજી બિરાજે જટામાંદ્ય હુળીમળી
સાખી.

ડાક ડમરૂ છે હાથમાં, નદી ભૂગી સાથ,
ખાખ શરીરે ચોળીને બેઠા શંભુ નાથ.
સખીઓ એવા શિવને ભજેથી સુખ સહુને થશેરે,
કાપે કષ્ટ આપણા ત્રિત્રોક કેરા નાથ. હુળીમળી
સાખી.

બહેનો ગરબો શિવનો, ગાયે મન ખુશ થાય,
રટણ કરો તે નાથનુ, નક્કી કરશે સ્થાય.
માટે સ્મરણ કરોને સજની ઊમિયા ધશનું રે,
સરવે વદો મુખેથી શિવનો જય ! જયકાર ! હુળીમળી

(૨૬૮)

શિવ સ્તુતિ !

માલિની--છંદ.

જય, જય, જય, જોગી, શિવ કૈલાસ વાસી,
હર, હર, હર, ભોળા ભાગના છો વિજ્ઞાત્રી,
વિભુતિ સરવ અ ગો, નાથ આપે લગાવી,
જળ હળ મય જ્યોતિ જોગની છે જગાવી. ૧

કર કમળ વિષે તો, હાક ત્રિશુળ ધાર્યા,
શિરપર સ્વરગેથી, આવૌ ગગા પધાર્યા
ગણપતિ ગજદતા, આપ અ કે બિરાજે,
હિમગિરિ નનયા તો, વામ અ ગેજ છાજે ૨

ત્રિનયન તડમને છે, તાપત્રી ત્રિપુરારી,
વૃષભ પર સવારી, આપની સુખકારી,
સકળ જગત દેવો, ધ્યાન તડાઈ ધરે છે,
રવિ, શશિ, ઋષિઓ સૌ, સ્તુતિ તહારી કરે છે. ૩

સ્મરણુ તમ કરેથી, પાપ સૌ નાશ થાયે,
સકળ ભય તબાયે, આપને જો ભજાયે.
શરણુ તમ તણુ છે, પાર્વતી કાન્ત મહારે,
તમ વિણુ કર ઝાલી, તાતણુ કાણુ તારે ?

(૨૬૬)

શંકરના ગુણનું ગાન !

દ્રુત વિલંબિત છંદ.

હરધડી હરનામ ઊંચારશો,
સકળ પાપ અને ભય ટાળશો,
ગણપતિ પિતૃ પાર્વતીના પતિ,
સુખકરા શિવશકર દે મતિ. ૧
કર વિષે ડમરૂં વળી ડાક છે,
ત્રિભુવને હરની અતિ હાક છે,
સરપ કઠ ધરેલ નિહાળીયા,
વિભુત અગ ભરેલજ ભાળીયા. ૨
શિર પરે નહીં ઉત્તમ ગગ છે,
ગણપતિ ઊમીયા ગણુ સગ છે,
બળધના પર નાથ ગિરાજતા,
હિમગિરિ તનયા પતિ છાજતા. ૩
તપ કરી શિવનુ નર કૈ તર્યા,
ભજનથી સુખીયા જન કૈ કર્યા,
શરણુ દેવ અને મુનિ આપ છે,
શિવ ગુણો દાન 'શકર' ગાય છે. ૪

(૨૭૦)

અંબિકા દેવીની સ્તુતિ !

—*~*~*~*~*

વસંતતિલકા--છંદ.

અ બા લવાનિ જગદ બ કરો સહાય,
આરામુરી મન સદા તમ ભક્તિ રૂપાય;
હસ્તે ત્રિશુળ ધરીને અસુરો વિદાયો,
સ કષ્ટમાંથી નિજ સેવકને જીર્ણાર્યા.

૧

—*~*~*~*~*

હનુમાનની સ્તુતિ !

—*~*~*~*~*

ગઝલ સોરઠી—(હરિગીતમાં પણ ગવાયો.)

વાયુ તનય ત્હમને નમુ, હનુમંત છો બળવતજી,
કીધુ પરાક્રમ કારમું, કથતા ન આવે અંતજી. વાયુ.
સાગર કુદી લંકાં ગયા, રાક્ષસ અતિ સહારીઆ,
લકા લગાડી લૂટાય ને રાવણ સુતોને મારીઆ. વાયુ
લઈ શોધ સીતાજી તણી, રઘુનાથ પાસે આવોઆ,
છે જાનકી અતિ શોકમાં, એવી ખબર તો લાવોઆ. વાયુ.
શ્રી રામની કરૂણા થકી, પથ્થર સમુદ્રે તારોઆ,
સૈન્ય જીતારી સાગરે, સહરામ લક પધારોઆ વાયુ
અતિ યુદ્ધ રાવણથી થયું, મુછીંત થયા લક્ષ્મણ અરે !
ગિરિ દ્રોણ લાવીને ત્હમે, મુછો જીતારી હા ! ખરે. વાયુ.

(૨૭૧)

રામે દશાનન મારીઓ, સીતા સતીને લાવોઆ,
પૂરી મદદ આપે કરી, શ્રી રામને મન લાવોઆ. વાયુ.
અ ગે અતિ બળવંત ને, છો બાળ બ્રહ્મચારી ત્હમે,
શ્રી રામના વડાલા કહી, સૃષ્ટિ સકળ ત્હમને નમે. વાયુ.
ઢાળી પ'નોતી પાયથી, દુનિયાં ત્હમોને રહાય છે,
બજરંગ શ્રી હનુમતનું, શુભ ગાન 'શ કર' ગાય છે. વાયુ

ગુરુ સ્તુતિ !

(શિષ્યોને સ્કુલમા બોલવાની.)

ભુજંગી છંદ.

આ કવિતા મુઅયમ્મા કેટલીક સ્કુલના શિષ્યોની
રજીસ્ટર ભુકમા છપાએતી છે તે મ્હારી લખેલી છે.
“મહિમ્નન્ત”

નમું હું નમુ હું ગુરુજી ત્હમોને,
લણાવી ગણાવી સુધાર્યા અમોને,
હતા ઠોઠ ઠાણા, થયા ગુણવતા,
અમારી ત્હમોએ હરી સર્વ ચિત્તા. ૧
નહિ હું પહેલા જરા કાઇ બાણ,
ત્હમારી કૃપાથી હવે સૌ પ્રમાણું,
નહિ પાડ' બૂલુ ગુરુ જ્ઞાનવતા,
અમારી ત્હમોએ હરી સર્વ ચિત્તા. ૨
શિખી ઇતિહાસો ઘણી વાત બાણી,
બધા દેશની રીતભાતો પ્રમાણી,
હતા આકળા તે થયા ધીરવતા,
અમારી ત્હમોએ હરી સર્વ ચિત્તા. ૩

(૨૭૨)

ભૂગોળો ખગોળો ભાણી ભેદ બાણ્યો,
ભણાવી નીતિ દોષનો અ ત આણ્યો;
ન ભૂલું કદીએ ગુરૂ હેતવતા,
અમારી તહમોએ હરી સર્વ ચિ ત્તા. ૪
ગુરૂ જ રૂડુ જ્ઞાન આપ્યું અમોને,
શિશુઓ સુ-આશીષ આપે તહમોને,
ઘણા વર્ષ જીવી થભે કીર્તિવતા,
અમારી તહમોએ હરી સર્વ ચિ ત્તા ૫

રણુછોડજીની સ્તુતિ !

(બલીહારી રસીયાજી ગીરધારી મુંદર શ્યામ—એ રાહ)

સુખકારી, દુઃખકારી, મોરારી, શ્રી ધનશ્યામ,
ઓ અવિનાશી, ડાકોરના વાસી, રૂડાય કરો રણુછોડ
બોડાણા કાજે બહાલા, દ્વારિકા છોડીરે (૨)
ડકપુરીમા પધારી, શ્રી ધનશ્યામ, ઓ અવિનાશી. ડાકોર
ગગાબાઈનું બહાલા, માન વધાર્યું રે (૨)
વાલે તોળાયા વનમાળી, શ્રી ધનશ્યામ, ઓ અવિનાશી. ડાકોર
ગોમતી કેરૂ બહાલા, માહાત્મ્ય વધાર્યું રે (૨)
કીધું સજીવન વારિ, શ્રી ધનશ્યામ, ઓ અવિનાશી. ડાકોર
સેવક 'શ કર' ના બહાલા, અરજ સ્વીકારોરે (૨)
ભકિત આપો ગીરધારી, શ્રી ધનશ્યામ, ઓ અવિનાશી. ડાકોર

(૨૭૩)

સર્વેની સાથે પ્રભુ સ્તુતિ !

લલિત છંદ

જય વિભુ વડા વહોંએ અમે,
સકળ વિશ્વના તાત છો તહમે:
તમ હયા થકી આપદા ટળે,
તમ કૃપા થકી રહાય તે મળે. ૧
રવિ શશિ ગ્રહો પહાડ ને નદી,
પવન ઝાડ ને સૃષ્ટિ આ બધી,
અજગરો કૃતી વિશ્વ બાપની,
વિસરશે નહિ મહેર આપની ૨
સ્મરણુ આપનું ના ઘડી કર્યું,
અખૂટ પાપનું ભાથુ છે ભર્યું,
કપટ જૂઠાં જીવગી ગઈ,
ભજનની નહિ પ્રેરણા થઈ ૩
ધન જમાવવા ઢોંગ કે કર્યા,
છળ પ્રપચમાં ઠામ ના ઠર્યા,
સકળ દોષની માફો આપજો,
જય હયાનિધી ૫૯ કાપજો. ૪

(૨૭૪)

ગોવિંદના ગુણનું ગાન !

બહિર્ભાષિકા મનહર—છંદ.

શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ, કર ધર્યાં કિરતારે,
કમળ વદન જોઇ, હૈયું હરખાય છે,
રક્ષા પાંડવોની કરી, કૌરવોનો કાળ આણ્યો,
લાજ રાખી દ્રૌપદીની, ભારતે ભણાય છે,
લક્ષ્મણને સગ લેઇ, રામ રૂપે લકા ગયા,
મહા ગર્વીં રાવણને, માર્યાનું મનાય છે,
ગજને સહાય કરી, પ્રહ્લાદનું દુ.ખ હરી,
નખવતી હીર્ણકસ્ય, હણ્યો એ વચાય છે. ૧

લાજ રાખી વીહરની, ભાગ્યે તો ભૂધર જમ્યા,
લખી વાત શાસ્ત્રમા તે, ના કો'થી કે'વાય છે ?
હણીને રાક્ષસો દુ.ખ, દેવતાનું હર્થું બહાલે,
લઇ હરિ નાવ ભવસાગર તરાય છે,
ધર્મેના ભડાર એ, બિહાર કિરતાર તણુ,
રટણુ કરે છે તેનું, મહા દુ.ખ જાય છે,
વાણી ના પહોંચે મહારી, વખાણુ વિભુના કરે,
સત્યનો બેલી રગીલો, રણછોડરાય છે ૨

(૨૭૫)

પ્રભુ સ્તુતિ !

પુણ્યતામા છંદ.

જય ! જય ! વિભુજી, દયાળુ દેવા,
ભય હર ભૂધર હું કરે સુ-સેવા,
તમ દરશનથી સદા સુખી છું,
શરણુ તને હરિ હું ધણો દુ.ખી છું. ૧
સકળ જગતને બનાવનારા,
ગુણ ગણો કેમ શકાય નાથ તારા,
અજર અમર છો તુમે કૃપાળુ,
કર ધરો “શ કર” તારને દયાળુ.

ગીતિ.

જય ! જય ! શ્રી જહન દન, વદન તુમને કરે વિભુ પ્યારા,
ભવ બધનનુ બડન, કરી બચાવો મુરલીધર મહારા

પ્રભુને વિનંતી !

એક કામ અમારું કરજોરે, શામળીઆ,
અતરમા આવી કરજોરે, શામળીઆ.
શામળીઆ મોહન મળીઆરે (૨) એક કામ

(૨૭૬)

લજન તહમારૂં ભૂધર ભાવે-લોભ મોહ માયા મુકાવે;
સ કટ સર્વે ભૂલાવેરે-શામળીઆ. એક કામ.
નામ તમારૂં મ ગણકારી, શર્ણુ લેજો શ્રી ગીરધારી.
'શ કર' અરજ સ્વીકારીરે-શામળીઆ. એક કામ.

પ્રાતઃકાળમાં પ્રભુની પ્રાર્થના !

—ગજલ—

નમુ કિરતાર કર્ણાણુ, કુખુદ્ધિ કાપજો પ્યારા,
અમોને સ્વર્ગ સચરવા, સુખુદ્ધિ આપજો પ્યારા !
ભૂખ્યાને અન્ન દેવાને, પ્રાંતે પરમાર્થ કરવાને,
દયાણુ દેવ અમ દિલમા, દયાને સ્થાપજો પ્યારા !
હુળાહુળ ઝેરના જેવા, બૂઠાથી બૂજવો રાખી,
હૃદયમા સત્યતાની છાપ સત્તર છાપજો પ્યારા !
તહમારા ગુણ ગાવાને, લજનમા લીન્ન થાવાને,
અમારા દેહમા ભક્તિ રંગે રંગ વ્યાપજો પ્યારા !
કુડા છે કામ ને ક્રોધ, બૂરા છે મોહ ને લોભ,
કહે “શ કર” અમોને દૂર એથી રાખજો પ્યારા !

(૨૭૭)

હળધરવાસમાં પવિત્ર વેત્રવતી તીરે
મહર્ષિ પરાશર સ્થાપિત મહાદેવ
પારાશુરના શુભ સ્થાનનું સ્મરણ !

—ભુજંગી—

મહર્ષિ પરાશર તારુ ઠામ-આ છે !
સદા સુખકારી અહા ! નામ-આ છે !
જુઓ દેવ કે'રૂ મહા ધામ-આ છે !
નહિ માનુષી દેવનું કામ-આ છે !
મહા પુણ્યશાળી વહે પાસ-ગ ગા !
અહાહા ! ! કરે પાપનો નાશ-ગ ગા !
વહે પૂર્વમા પ્રેમથી ખાસ-ગ ગા !
કરાવે જુઓ તીર્થનો ભાસ-ગ ગા !
કરી સ્નાન તેમા મહાદેવ આવો !
જળે ચઢનેથી કરો સેવ આવો !
ધરી પુષ્પ ને આરતી તો ઊંતારો !
વહો દેવ “ત્રાતા ત્હમે તાત તારો !”
સુગંધી મધુરી હવા મદ આવે !
મહા રોગ હોયે નિરોગી બનાવે !
અહા ! પક્ષીઓ શબ્દ મીઠા સૂણાવે !
વિભુની ખુબીનો ખજનો બનાવે !

(૨૭૮)

ડાકોરના રણુછોડા વિષે !

મનહર છંદ.

ભાઈ ! ભાઈ ! ભાળ્યો મહે તો ડાકોરના ડાકોરને,
જેના દરશન થકી દુઃખ દૂર થાય છે;
પૂનમે પૂનમે સઘ કાઠી લોક આવે ઘણા,
આસોની પૂનમે મો'ટો મેળો ત્યા ભરાય છે;
આનંદ ઉત્સવ થાય ગોમતીમા કૈક ન્હાય
સ્થળે સ્થળે ગોવિંદના ગીત તો ગવાય છે-
રગીતો એ રણુછોડ સેવકના પૂરે કોડ,
'શકર'નું ચિત્ત સદા ડાકોરમા જાય છે

(તોરી કલમલ હય પ્યારી—એ રાહ.)

ગુજરાતે છે ગામ, રૂડું ડાકોર ધામ,
ભાઈ ! ત્યાં તો જોયા વનમાળી સ્યામ
લોક આવે છે જ ગ, કૈક કાઠીને સગ,
દે પાપોને કાપી, દયાળુ ધનશ્યામ. ગુજરાતે
જાઓ ! જાઓ ! બ્રાતા ! ભુધરના દર્શન કાજ,
ત્નેહિ શામળીઓ છે, સૌનો શીરતાજ,
કેવો સ્વામી સોહાય ? કરે સૌને સહાય, રૂડો રણુછોડરાય,
ઝટ જાઓ જાઓ જાઓ (૩) ગુજરાતે

(૨૭૬)

(ખાનખીઆ પરિશ્રમ હ્યો શાને--એ રાહ.)

ડકપુરી દીનખધુ બિરાજે,
નામ રૂકુ રણુછોડ શ્રી રણુછોડ છે;
ત્રિકમજી પણ ત્યાજ બિરાજે,
ખધવ બેની જોડ છે, શુભ જોડ છે.
છોગાળા નામની, ધૂન છે કામની, સુખના ધામની,
આ ... આશ ધરો, ભક્તિ કરો. ડકપુરી.

(માટે દર્શને ડાકોર જજો, અને હરિભજી સુખીઆ થજો)

અલબેલો જગનાથ જોવાના,
અતરમા મહને કોડ છે, બહુ કોડ છે,
કામને બાળવો, લોભને ટાળવો, ક્રોધ પ્રજાળવો,
આ . . . . સુખ થશે, હુ ખ જશે. ડકપુરી.

એક અરજી !

(નાથ કેસે ગજકો બંધ છુડાયો--એ રાહ.)

નાથ ધરી હાથ અધમને ઉગારો !
મહને એક ભરસો તહારો નાથ ધરી હાથ અધમને ઉગારો.
માયા મોહ વિષે લપટાયો, સુઝ્યો નહિ પથ સારો;
પુણ્યનું કામ કર્યું નવ એકે, પાપનો કીધો વધારો. નાથ ધરી

(૨૮૦)

ધામ ધરા ને ધન મેળવવા, યોજ્યા ઇલાજ હજારો;
પળ પણ ત્હમને યાદ કર્યા નહિ, નાથ કૃપા કરી તારો. નાથ ધરી.
મનુષ્યાદેહ ધરીને ખોયો, હારિ લજવાનો વારો,
જન્મ ગુમાવ્યો જગ જ જાળે, ભૂલ્યો સડુ ઉપકારો. નાથ ધરી.
જ્ઞાન થયું કોઇ સત કૃપાથી, લાગે હવે જગ ખારો;
હોન બધુ શરણે હુ આવ્યો, સેવક અર્જ સ્વીકારો. નાથ ધરી.
ભવ દરિયામા ભૂલો ભટકુ, પ્રીતમ પાર ઉતારો,
' શ કર 'ના સ્વામી છે મુજને, ભવ્ય ભરૂસો ત્હારો. નાથ ધરી.

ભવદરિયેથી ઊગારો !

(દાસ પરે દયા લાવોરે--એ રાહ.)

ઠાણુ વિભુજી ઊગારો રે !
ભવ દરિયેથી ઠાણુ વિભુજી ઊગારો.
ભવ અરણ્યમા અથડાતુ, ગમે તેમ ગોથા ખાતુ;
નથી નાથ એકે આરો આરો રે....ભવદરિયેથી.
મોહરૂપી મોજા વાગે, લોભના ઝપાટા લાગે,
ત્હમે તાત આવી તારો તારો રે...ભવદરિયેથી.

(૨૮૧)

પ્રાર્થનાષ્ટક !

શિખરણી-છંદ.

સુધન્વાની લ્હાયે, ઊલટ ધર્મ ધાયા હરિ તહમે,
પુર્યા પચાળીને, પટકુળ પ્રભુજી અણિ સમે,
છતાં છોડી છાયા, ચપળ ચિત્ત આ કેમ ચળતુ ?
દયાળુ ઓ દાતા ! તમ ભજનમા તે ન ભળતુ. ૧
કરી સ્હાયે સ્વામી, પ્રકટ થઈ પ્રદહાદ તણીં તહે,
થયા ભીરૂં વડાલા, અરજીન તણા પ્રેમ ધરોને,
છતાં ભક્તિ તહારી, હૃદય રસ લાવી નવ કરે,
ઘણા ગોથાં ખાઈ, ઊદર ભરવા કારણ કરે ૨
સ્વિકારી તહે હુડી, અરજ સૂણીને નરસિંહ તણી,
અહુધ્યાને તારી, પરમ ઇશ ઓ લાયક ધણી !
તજી બીજી આશા, જગત પતિને હુ નવ ભજુ,
પડે ઊધા પાસા, તદ્દપિ તુજી આશા નવ તજુ. ૩
મળ્યા મીરાને તો, સરસ જશ પામી જગ વિષે,
મળ્યા બાળા દુને, અચળ પદ પામ્યો દશ દિશે,
ઘણા ગોદા ખાતુ, અધમ મન મ્હારું નવ ડરે,
છતાં હે સ્વામિજી ! નજર અમિ રાખો દૌન પરે. ૪
સુદામાની સાથે, વડોલ ગણીં વર્ત્યા વિભુ તહમે,
બચાવ્યો હા ! આપે, ગજ જળ વિષે કુખતીં સમે,
છતાં છોગાળાજી ! ભજન તમ લાવે નવ કરે,
કરે મૃત્યુ માથે, તદ્દપિ દિલ માહી નવ ડરે ૫

જમ્યા લાજી લાવે, વિદુર તણી દાતા વશ થઈ,
 બચાવ્યા તહેં સ્નેહે, ધરમ, ભૌમ, લાખાગ્રહ મહિ,
 વળી આપી ગાદી, વિજય વરતાવ્યો દશ દિશે,
 બિરાજીને ખ્યારા ! મુરલીધર મહારા મન વિષે ૬
 કરે સેવા ત્હારી, પરમ દુઃખ ત્હેનું ઝટ ટળે,
 તરે આ સસારે, અચળ સુખ ને વૈભવ મળે,
 ગુણો ત્હારા ગાતા, સકળ જગ દેવો રૂપી મુનિ,
 લગાવીને બેઠા, ભજન ધુન ત્હારી પશુપતિ ૭
 ત્હમે ત્રાતા ! દાતા ! શરણ મુજને દ્યો જગપતિ,
 વિલુજી વિખ્યાતા ! રહમ દિવ રાખો દૌન પ્રતી,
 ભણે વૃત્તો આઠે, મનન કરીને 'શ કર' સદા,
 કર નિત્યે પાઠે, વય વિષે ન આવે ભય કદા ૮

ઈશ્વરની અદ્ભુત રચના !

કનરો (ઈસ તન ધન કી કોન બઝાઈ—એ રાહ.

અજબ ખૂબી અત્તન પતિ ત્હારી, પાર શું પામું હું સમારી ? અ.
 કોણ ક્રીયાથી સૂર્ય પ્રકાશે ? કોણ ક્રીયા થકી વરસે વારિ ? અ.
 ઝાડ ખડાડ કણ કો' નિપજાવે ? કોણ કરે સૌની રખવાળી ? અ.
 પવન વાય છે કોણ કૃપાથી ? શ્રીકૃષ્ણમા પ્રગટે કેમ વારિ ? અ.
 ગર્ભ વિષે જીવ કોણ જીવાડે ? કોણ કરે ઉત્પન્ન નરનારી ? અ.
 સકળ મૃદ્ધિને કો' નિપજાવે ? કોણ પલકમા દે સહારી ? અ.
 પામર નર 'શ કર' શું જાણે ? ખેડાંચી શકે ના કમી મતિ મહારી ! અ.

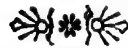
(૨૮૩)

વસંતતિલકા-છંદ.

ત્રાતા તમે સકળના કરૂણા કરો છો,
હાતા તમે જગતના દુઃખને હરો છો,
આપો સુખુદ્ધિ અમને દરરોજ પ્યારા !
સ્નેહે નમુ સુખકરા પ્રભુજી અમારા.

આરતી !

જયદેવ ! જયદેવ !

જય ! જય ! પરમાત્મા, પ્રભુ જય ! જય ! પરમાત્મા,
અશરણુ શરણુ વિભુજી (૨) શ્રીધર ધરમાત્મા જયદેવ.
સુખ કર્તા, દુ.ખ હર્તા, દીનબધુ દેવા—પ્રભુ દીનબધુ દેવા,
ભવતારક ભૂધર છો (૨) સદા કરૂં સેવા જયદેવ.
વિશ્વ ભર, વનમાળી, સુખકર શામળીયા—પ્રભુ સુખકર શામળીઆ,
નરહરિ, નટવર, નાગર (૨) બળદાયક બળીઆ જયદેવ
જગકર્તા, જગનાયક, જગદીશ્વર સ્વામી—પ્રભુ જગદીશ્વર સ્વામી,
અકળ કળા કરનારા (૨) નમુ હુ બહુ નામી. જયદેવ.
દીન ‘શકર’ની અરજી, અતરમા ધરજો—પ્રભુ અતરમાં ધરજો,
સદ્ગુણ ભક્ષિત ભરજો (૨) મમ દુર્ગુણ હરજો. જયદેવ.

સમાપ્ત.

ઘરના ગાંડા અને બહારના ડાહ્યા !

મનહર--છંદ.

કેળવણી ખાતા વિષે કેળવણી લીધી અમે,
કેળવણી આપી આખા દેશને સુધારીશુ !
“ કન્યાનો વિક્રય બંધ કરો ” એવું બોલવાના,
અમારી કન્યાઓ વેચી મૂડી તો વધારીશુ !
ભાષણ ભરડવાના “ બાળલગ્ન બંધ કરો, ”
અમારી બાળાને નાની વયમા વરાવીશુ !
સુધારાના સાથી અમે પારકુ ખુઝાવા જૈશુ,
અમારા પોતાના ઘેર હોળો સળગાવીશુ ! ! ૧
ઉત્તમ પુરૂષ અમે નાતરા નક્કી કરીશુ,
અન્ય જો કરે તો ઝટ તેને અટકાવીશુ !
“ ગૃહીણીને સુખી રાખો ” એવી શીખ આપવાના,
અમારી પત્નિને ઝાંધે માથે લટકાવીશુ !
હરામનું મેળવવા હિમ્મત અમોને ઘણી,
પારકુ પડાવા માટે પ્રાણ પટકાવીશુ !
અમારા પોતાના દોષ દગાવી રાખીશુ અલ !
ખીજતોના દોષ કાઢી તેને ફટકાવીશુ ! !

દાહરો.

દોષ જુએ ના આપનો, દે ખીજતે શીખ,
શીખ દીએ ઝખ મારવા, એ જીવતરને ધીક.

લી-મોહનલાલ લલિતુભાઈ, સોજતરીયા.

આ પુસ્તક નીચેને ઠેકાણેથી મળશે.

—અમદાવાદ—

બુકસેલર હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ.

૨૬૩૦, પાનકોર નાકા-અમદાવાદ.

—મુંબઈ—

વસનજી પરમાનંદ આહવાળા બુકસેલર.

૬ ઝવેરી બાગ-ગ્રાલબાદેવી રોડ-મુંબઈ.

તથા

શંકરલાલ મગનલાલ પંડ્યા.

૬ ગાયવાડી માધવજી ઠાકરસીનો માળો.

કાન્હેલ સ્ટ્રીટ, પોસ્ટ નંબર ૨-મુંબઈ.

તથા

મોહનલાલ લલ્લુભાઈ સોજીતરીયા.

૬. મેસર્સ મ ચેરજી-વાડીલાવની કુ પની-કોલાળા

ગુડસ આગ્રીમ બી બી એન્ડ સી આઈ રેલ્વે-મુંબઈ.

કૃતિમત રૂ. ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

ધાર્મિક, સમાજિક તેમજ નૈતિક તત્વોથી ભરપૂર

નવલ કથા

પદ્મલતા

યાને

કંટકમાં ગુલાબ.

લેખક--સત્યેન્દ્રપ્રસાદ સાંકળેશ્વર મહેતા.

‘ધર્મે જય તથા પાપે ક્ષય’ એ સુત્રને ઘણી અપ્રેરણાથી તેમજ મુદ્દતાથી વાર્તા પ્રવાહમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે, તથા ‘દશા ફેરે બુદ્ધિ ફેરે’ એ પ્રમાણે અધમ મનુષ્યોની બુદ્ધિ પાપકર્મ કરવાને માટે ફેટલી આગળ પડતી ગઈ છે તેમજ તેનું ફેટું ભયકર પરિણામ આવે છે તેનું દર્શન કરાવી પરમાત્માના અશન્યકર ફેવી પુણ્યો સત્યવાદી તેમજ ધર્મિષ્ઠ જનોને શિરે સાધાગળ સડો આવી પડવા છતાં પણ તેઓ ‘દુઃખ એ પરમાત્માના આશિર્વાદ છે’ એમ માની સકંટોમાંથી ફેવી અદ્ભુત દૃઢતાથી પાળ ઉતરી જઈ, સત્ય દયા તેમજ ધર્મને અવલખીને પાપી પુણ્યો ઉપર ફેવી રીતે વિજય મેળવી શકે છે, તેના ચિતાર રસપૂર્ણ, બુદ્ધિસાચી ભાષામાં ગુણુ કરવામાં આવ્યો છે સુંદર છપાઈ, ઉત્તમ કાગળ, ૫૪ સપ્પા ૩૦૦ પાકુ માનેરી કપડાનું પુકું છતાં કોમત માત્ર રૂ ૧-/-૦ વી પી પોસ્ટેજ બૂદું.

સોલ એજન્ટ-હરગોવિન્દલાલ હરજીવનલાલ બુકસેલર.

૧૯૩૦, પાનકોર નાકા--અમદાવાદ.

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !

નવલકથાના શોખીનોને નવીન સમાચાર !?

આપવામા આવે છે કે

સાક્ષરશ્રી મણીલાલ છબારામ ભટ્ટકૃત

ગુર્જરી-મુંબાઈની શેઠાણી.

આ નવલકથામા મુલાઈતું અવતરણુ, આશાના અકુર, આનંદ-
મા આનંદ, દૈન્યનાં દુર્ગુણ દ્વેષ, આત્મવિચાર, રામચંદ્રનુ ચરિત્ર,
રંગનુ ચટકુ, મુખ દુખના ખલી, વરની મરજી, કયા મન માને,
મિત્રોનો મેળાપ, સારા વરની ખોટ નિરાશાનો છાયો, વિવાહનુ વચન,
વિવાહ નક્કી થયો, ચઢુનુ જવુ, રજવાડા રહેણી, બગલાની બચા,
ભેદી બનાવ, ખરાનુ ખોટુ વગેરે વિગેરે અનેક પ્રકારની ગામતો
એવી ચિતરવામા આવી છે કે વાચક વર્ગને એક પાનું વાચતાની
સાથેજ એવી તો સસારીક, વહેવારાક તેમજ રજવાડા ખાતામા ટેવી
નજીવી તકરારને લીધે કાવાદાવા કરવામા આવે છે તેનો આખેહુખ
ચિતાર ચિતરવામા આવ્યો છે તે માલમ પડી આવશે

સુદર સોનેરી નામવાળુ કપડાના પૂઠાનું મજબૂત બાઈન્ડીંગ

આકર્ષક છપાઈ, સુદર સફેદ ચિત્રણ કાગળ પૃષ્ઠ

સંખ્યા ૩૧૬ છતા કીંમત માત્ર રૂ. ૧-૪-૦.

વી. પી. પોસ્ટેજ ભુકું.

સોલ એજન્ટ-હરગોવિનદાસ હરજીવનદાસ બુકસેલર.

૨૬૩૦, પાનકોર નાકા--અમદાવાદ

છપાય છે !

છપાય છે !

મિલન-મંદિર.

(ઉત્તમ સામાજિક નવલકથા.)

પ્રયોજક પ્રજલાલ જાદવજી ઠક્કર.

સમાજ, ગૃહિણી કે દેવી ? નવીન સંન્યાસી ગૃહસાના વગેરે નવલકથાઓના કર્તા

ગુજરાતી સંસારનું આબેહુબ ચિત્ર, રચના આતુર્ય, ભાષાનું
લાલિત્ય, તેમજ ઘટના-પ્રવાહમાં આવી નવલકથા
ભાગ્યેજ બીજી કોઈ હશે,

આ નવલકથા

આપની સ્ત્રી, પુત્ર, કન્યા વગેરેના હાથમાં મૂકવાથી

સંસાર

સોનાનો થશે.

અશાનિપૂર્ણ સંસારમાં પણ

શાંતિના તરંગો ઉછળશે !

આ નવલકથામાં પ્રેમ, મિલન, પુણ્ય સઘળું છે મગજ પ્રસંગે

લેટ આપવા માટે આ નવલકથા અદ્વિતીય છે,

કીંમત રૂ. ૧-૪-૦

મળવાનું ટેકાણું.

હરગોવિન્દલાલ હરજીવનલાલ બુકસેલર

૨૬૩૦ પાનકેર નાકા—અમદાવાદ

